WIDENER LIBRARY
HX 424C T

Digitized by Google

HARVARD COLLEGE LIBRARY

Bought with the income of
THE KELLER FUND

Bequeathed in Memory of
JASPER NEWTON KELLER
BETTY SCOTT HENSHAW KELLER
MARIAN MANDELL KELLER
RALPH HENSHAW KELLER
CARL TILDEN KELLER

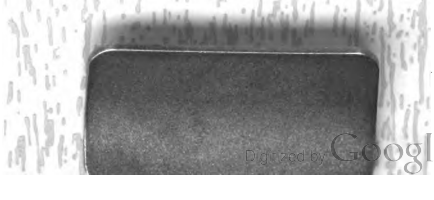
Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

OBLICI

HRVATSKOGA JEZIKA

ZA

SREDNJE ŠKOLE.

NAPISAO

MIRKO DIVKOVIĆ

RAVNATELJ KR. GORNJOGRADSKE GIMNAZIJE ZAGREBAČKE.

IZDANJE ŠESTO NEPROMIJENJENO.

Prodaje se po 50 novčića.

ZAGREB

TISAK DIONIČKE TISKARE

1897.

Digitized by Google

3295.348

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY
APR 14 1966

Digitized by Google

Dio prvi.

I. Glasovi.

§. 1. Hrvatski jezik ima 30 slova, kojima bilježi govorne glasove, a to su: **Slova.**

Aa, Bb, Cc, Čč, Ćć, Dd, Džđž, Đđ, Ee, Ff, Gg, Hh, Ii, Jj, Kk, Ll, Ljlj, Mm, Nn, Njnj, Oo, Pp, Rr, Ss, Šš, Tt, Uu, Vv, Zz, Žž.

Slova **a, e, i, o, u** zovu se samoglasnici, a sva ostala suglasnici. **Samoglasnici i suglasnici.**

Slovo **r** kadšto je samoglasnik i to: 1. kad stoji među dva suglasnika; n. pr. *k-r̂-v;* 2. kad stoji na početku riječi, a za njim ima suglasnik; n. pr. *r̂-t, r̀-vânje;* 3. kad stoji na kraju riječi, a pred njim ima suglasnik; n. pr. *ùt-r, sàt-r;* 4. kad stoji pred *o,* koje je postalo od *l;* n. pr. *gr̂-oce, ùmr-o* (od grl-ce, umr-l).

Bilješka. Kad stoji samoglasnik **r** pred samoglasnikom ili za njim, bilježi se znakom ', da se ne bi čitalo kao suglasnik; n. pr. *sù'ržica, po'r̀vati se; gr̂'oce, sàtr'o.*

U akademičkom rječniku hrvatskoga ili srpskoga jezika meće se na ovako *r* tačka *ṙ;* n. pr. *suṙžica, poṙvati se, gṙoce* i t. d.

Pored ovih slova, koja se zovu latinska, ima i drugih, koja se zovu ćirilovska, a pišu njima Srbi. Evo ih:

Аа, Бб, Вв, Гг, Дд, Ђђ, Ее, Жж, Зз, Ии, Јј, Кк, Лл, Љљ, Мм, Нн, Њњ, Оо, Пп, Рр, Сс, Тт, Ћћ, Уу, Фф, Хх, Цц, Чч, Џџ, Шш.

*

Digitized by Google

Prema ćirilovskom jednome slovu љ, њ, џ, stoje u latinici dva slova: *lj, nj, dž;* ali u znanstvenim raspravama ima i u latinici po jedno slovo i to za: љ ima *ļ;* za њ *ń,* a za џ *ǵ.*

Potonjim se bilježi razlika, kao što je n. pr. u riječima: *svjèdoǵba, nàruǵbina* prema *nàdžeti, nadžívsti;*

sa *ļ* i *ń* bilježi se razlika između starijega književnoga govora, n. pr. *ljȅto, njȅdra* prema novijemu govoru *ļȅto, ńȅdra* (gdje je *ļ* i *ń* jedan glas).

Pa i danas ima razlika u dijalektičnom govoru u riječima kao n. pr. što su *zêlje, znánje* (u kojima se *l-j, n-j* razdvojeno govore) i u književnom *zêļe, znańe,* u kojima se *lj, nj* sastavljaju u jedan glas.

Bilješka. Kao što se u latinici samoglasnik *r,* kad stoji pred samoglasnikom ili za njim, bilježi znakom ', tako se i u ćirilovici bilježi po Vukovu primjeru poslije *р* ъ ili u novije doba znak ' ili tačka na *ṗ*, n. pr. гр̏ъоце, гр̏'оце ili гṗоце.

Samoglasnici tvrdi i meki.

§. 2. Samoglasnici dijele se na tvrde i na meke.

Tvrdi su: *a, o, u, r;* (i staro slovensko: *ą, ъ, ъı).*

Meki su: *e, i;* (i staro slovensko: *ь).*

Ispred nekih samoglasnika mijenjaju se neki suglasnici kadšto u druge i to:

A. grleni: *k, g, h.*

a) mijenjaju se ispred *-e* u nepčane: *č, ž, š;*

1. u sklonidbi u vokat. jed. imenica mušk. roda; n. pr. jùnâk, vok. jed. *jȕnâče;* Bôg, *Bȍže;* dȕh, *dȕše;*

2. u sprezi; n. pr. *pèčê-m, pèkû; strížê-m, strígû; vŕšê-m, vŕhû; rèkoh,* a 2. i 3. lice: *rèče; lègoh, lèže; òvrhoh, ȍvr̂še;*

3. u osnovama; n. pr. *pèč-en; strȉž-en, vŕš-en,* od *pek-en, strig-en, vrh-en;* bezok od toga bezočьnъ = *bezočan;*

b) ispred *-i* mijenjaju se u sične: *c, z, s;*

1. u sklonidbi; n. pr. jùnâk, nom. množ. *junáci;* rôg, *rȍzi;* òrah, *òrasi; junácima, rȍzima, òrasima; rûci, nòzi, čòsi* od *rúka, nòga, čòha;*

2. u sprezi; n. pr. od rèći imperat. *rèci;* lèći, *lȅzi;* vrijèći, *vŕsi.*

Digitized by Google

B. sičnі *c, z;*

ispred *-e* mijenjaju se u nepčane: *č, ž;*

u sklonidbi; n. pr. strîc, vok. jed. *strîče* i dvije riječi na *z;* knêz, *knêže*, i vîtêz, *vîtêže.*

Samoglasnici staroga slovenskoga jezika.

§. 3. Pored naprijed spomenutih samoglasnika ima stari slovenski jezik jošte i drugih, a to su: ѧ, ѫ, ъ, ь, ъı i ѣ.

Samoglasnik ѧ izgovarao se kao *en* kroz nos; prema njemu stoji u hrvatskom jeziku *e*, n. pr. *svętъ*, hrv. *svêt.* **Samoglasnik ѧ.**

Samoglasnik ѫ izgovarao se kao *on* kroz nos; prema njemu stoji u hrvatskom jeziku *u*, n. pr. *rąka*, hrv. *rúka.* **Samoglasnik ѫ.**

Samoglasnik ъ (jor) govorio se kao kratko *ŭ*, ь (jer) kao kratko *ĭ.* **Samoglasnici ъ i ь.**

Oba se ova samoglasnika u hrvatskom književnom govoru ili gube ili se zamjenjuju sa samoglasnikom *a*, kako kada ištu pravila blagoglasja; n. pr. stara slov. riječ *sъnъ* glasi hrvatski *sân*, u kojoj *a* zamjenjuje ъ, a poslije *n* drugo se ъ gubi; tako se u *mьčь* = *mač* prvo ь zamjenjuje sa *a*, dok se drugo gubi.

Samoglasnik ъı (jori) izgovarao se kao grčko υ, n. pr. θυμός (thymós) u staroj slov. riječi dymъ. U hrvatskom jeziku stoji prema njemu *i*, daklem *dîm.* **Samoglasnik ъı.**

§. 4. U staroме slovenskom jeziku ima slovo ѣ (jat), koje se izgovaralo kao dugo zatvoreno *e* u riječi n. pr. *sěme* lat. *sēmen.* U nas govore jedni u ovakovim riječima *e*, n. pr. *vĕra, sĕme, kòleno, dĕd, dèvôjka, sêno* i t. d. i ovaj se govor zove istočni; drugi govore u ovakovim riječima *i*, n. pr. *vîra, sîme, kòlino, dîd, divôjka, sîno* i t. d., taj se govor zove zapadni; a treći govore u ovakovim riječima *je* ili *ije* po osobitim pravilima, i taj se govor zove južni, te je u nas književni

Za južni govor valjaju ova pravila:

1. Gdje se u ovakovim riječima po istočnome govoru *e*, a po zapadnome *i* oteže (sa znakom ´ ili ^), ondje se po južnome govoru svuda govori *ije*, n. pr. *dête, dîte,* dakle *dijète; vréme, vríme,* dakle *vrijème; mléko, mlîko,* dakle

Digitized by Google

mlijèko; zvézda, zvízda, dakle *zvijèzda; réka, ríka*, dakle *rijèka; cêv, cîv*, dakle *cijev; sêno, sîno*, dakle *sijeno; rêč, rîč*, dakle *riječ; lêvak, lîvak*, dakle *lijevak.*

Bilješka. Izuzimaju se od toga riječi od dva sloga, koje u prvome slogu imaju *jȅ*, kad u genit. množine promijene ˝ na ˆ, pa ipak nemaju *ije* nego samo *jê*, n. pr. *vjȅra*, genit. množ. *vjêrâ, djȅlo, djêlâ, mjȅsto, mjêstâ, zdjȅla, zdjêlâ, ljȅto, ljêtâ* i t. d., pak *djéva* i *vîdjêvši.*

2. Gdje se u ovakovim riječima po istočnome govoru *e*, a po zapadnome *i* ne oteže, nego ili se izgovara slabo kratko ili sasvim kratko (sa znakom ` ili ˘) ili bez naglaska, ondje se po južnome govoru svuda govori *je*, n. pr. *dèca, dȉca*, dakle *djèca; dèvôjka, dȉvôjka*, dakle *djèvôjka; dȅd, dȉd*, dakle *djȅd; vȅra, vȉra*, dakle *vjȅra; sȅme, sȉme*, dakle *sjȅme; kòleno, kòlino*, dakle *kòljeno.*

ê (ije, je) ispred samoglasnika.

§. 5. Ispred samoglasnika i ispred suglasnika *j* redovno se mijenja u južnome govoru *ê (ije, je)* u *i;* n. pr. *dȉjel*, ali *dȉo; bȉjel*, ali *bȉo; vȉdio*, ali *vȉdjela* i t. d.; *sjȅdio, žívio, hfȉo, dȍnio; smȉjêm, dòspijêm, ùmijêm* i t. d. od *smjejem, dospjejem.*

Ali se piše i govori pored pravilnijega: *sȉo* i *sjeo*, pored *ȉo, ȉzio* običnije *jȅo, ȉzjeo.*

Poslije *r*, kad je *je* jakim kratkim ˝ naglašeno, ispada obično *j*, a *e* ostaje rado nepromijenjeno; n. pr. *vrȅo, vrȅla, vrȅlo; zrȅo, zrȅla, zrȅlo; prȅo, prȅla, prȅlo* (od prȅti se).

Bilješka. Ima riječi, u kojima ostaje *j* i poslije *r*, kao što su n. pr. *bèzgrješan, bèzgrješnôst, grjȅšnîk, grjȅšnica, korjènčić, korjènit, ògrjev, pògrješka, rjȅčnîk, strjèlica* i t. d. Ostale su navedene straga u rječniku.

Izmjena samoglasnika *e - ê, u - ov.*

§. 6. U korjenitim se slogovima nađu počesto izmijenjeni samoglasnici po određenim zakonima. Tako se izmjenjuju ponajčešće *e* sa *ě* (ije, je) i *u* sa *ov.*

e se izmjenjuje sa *ê:* 1. u prošlo trajnom vremenu (imperfektu), gdje *ê* radi nepčanoga *j* bude *ja;* n. pr. *pȉjâh, lȉjâh, čȕjâh, smȉjâh* od *pijêah, čujêah* prema prez. osnovi: *pije, čuje* i t. d. 2. *ije* u prošlo svršenom (aoristu) ovih glagola: *rȉjeh, dònijeh, pònijeh* i t. d. [od *rê(k)h, donê(s)h*, gdje

Digitized by Google

je ispalo *k*, *s]*. U *nijèsam* od *neesam*. 4. *ê* (ije, je) od *e*, premetanjem i otezanjem, n. pr. *mrijèti*, *mljëti*, (od *merti*, *melti*) i t. d. 5. *u* se izmjenjuje pred samoglasnikom sa *ov*, n. pr. od *ku-a-ti* bude *kòvati*; od *snu-a-ti*, *snòvati*; od *banu-a-ti*, *banòvati*; od *bolu-a-ti*, *bolòvati* i t. d.

Zijev.

§. 7. Kad u riječi dođe jedan samoglasnik do drugoga, onda nastaje između njih praznina, koja se zove zijev (hijat).

Zijev se nalazi samo:

1. kad se nađe samoglasnik ispred **-o**, koje je postalo od **-l**; n. pr. *gȓ'oce*, *kriòce*; *dȉo*, *bȉo*; *rèkao*, *klònuo*, *vȉdio*, *mȉslio*, *ȕmr'o* i t. d.

2. u složenim riječima; n. pr. *naòštriti*, *poodmàći*; *pòoštar*; *pòočim*; *plàvook*, *tvrdòust*; *náuka*; *nèuk* i t. d.

3. u stranim riječima; n. pr. *gèolog*, *zòolog*, *bibliotéka*; *đàur*, *kàurin*.

4. u riječima: *pȁûk*, *jȁûk*, *kȁûk* (i izvedenima), *pȁun*, pa u brojevima *jedànaest*, *dvánaest* i t. d.

Jednačenje i sažimanje samoglasnika.

§. 8. Kadšto se između samoglasnikâ gubi *-j-*, a samoglasnici se izjednačuju tako, da se potonji prilagodi prvome, tako postaje n. pr. od *-oe -oo*, od *-ae -aa*, od *-ie -ii*, što se sažima u jedan glas i to: *-oo* u *-ô*; *-aa* u *-â*; *-ii* u *-î*.

Ovako se izjednačuje samoglasnik:

a) u nekim oblicima složene sklonidbe pridjeva, kao n. pr. u nom. jednine sred. roda: *dȍbrô* od *dobro-(j)-e* preko *dobroo*; *lȍšê* od *loše-(j)-e* preko *lošee*; u nomin. jednine žens. roda: *dȍbrâ* od *dobra-(j)-a* preko *dobraa*; *lȍšâ* od *loša-(j)-a* preko *lošaa*.

b) u sadašnjem vremenu (prezensu) glagola III. razreda 2. razdjela, IV. i V. razreda 2. razdjela; n. pr. *gòrîm*, *hvâlîm* i *kòpâm* od *goriem*, *hvaliem*, *kopaem* preko *goriim*, *hvaliim*, *kopaam*. Tako i u ostalim licima.

c) u glagolskom pridjevu tvornom (participu preterita aktiva); n. pr. *rȅkô* od *rekoo*, *rȅkao* i t. d.

2. Samoglasnik *o* mijenja se u *e* za glasom *j* i za nepčanima: *đ*, *lj*, *nj*, *č*, *ć*, *š*, *ž*, *(št*, *žd)*: n. pr. *krȁjem*, *vȍđem*, *prȉjateljem*, *kònjem*, *vráćem*, *sȅstrićem*, *kȍšem*, *nóžem*, *plúštem*, *dȁždem*; *pȍlje* itd. Ovamo pristaje i glas *c*, n. pr. *òcem* itd.

Digitized by Google

Bilješka. Od toga se pravila izuzimaju: 1. *zêcom, jêžom;* 2. imèna od mila; n. pr. *Vújo, Grújo, újo, zlóćo* itd.; 3. ženski rod zamjenica i pridjeva; n. pr. *nâšôj, nâšôm, njôj, lôšôm, vrúćôj, vrúćôm* i t. d.

Slog.

§. 9. Samoglasnik sam sobom ili s jednim ili s više suglasnika, koji se bez predaha mogu izgovoriti, čini slog.

Slogovi mogu biti otvoreni i zatvoreni.

Otvoren je slog, koji se završuje samoglasnikom; n. pr. *sè-lo, slô-ga, trá-va, rú-ka.*

Zatvoren je slog, koji se završuje suglasnikom sa samoglasnikom u sredini; n. pr. *vûk, stân, pŕst, mîr* i t. d.

Nepostojano *a*.

§. 10. Ako se riječ svršuje na dva suglasnika, a to nijesu *zd, st, žd, št, (grôzd, list, dâžd, plâšt* itd.), onda se među njih umeće *a* lakšega izgovora radi. Kako ta dva suglasnika nijesu na kraju, ne treba više ni takvo *-a-*. Ovako se *a* zove nepostojano za to, što ga u jednim oblicima ima, u drugima nema; n. pr. *vráb-a-c*, gen. *vrápca; réd-a-k*, gen. *rétka; čěš-â-lj*, gen. *čěšlja; dòb-a-r*, žen. r. *dòbra; rěk-a-l (rěkao)*, žen. r. *rèkla.*

Bilješka 1. Ima riječi, u kojima je nepostojano *a* postalo postojano. Takve su: *dân, làv, làn, màč, màh, pânj*, i gdjekoja druga.

Ovamo ide i 2. padež množine iménâ muškoga i srednjega roda i ženskoga roda na *a*, ma i imao danas samoglasnik na kraju, ali ga negda nije bilo, pa za to je i primio među dva suglasnika nepostojano *a*, koje je ostalo, kad tome nije više bilo razloga; n. pr. *vrâb-â-c-â; rěb-â-r-â, sâb-â-lj-â.*

Bilješka 2. Ima imenica, koje su izvedene od drugih imenica ili od pridjeva nastavkom *c* (ьць) od nominativa jednine, ili od osnove. Ako su izvedene od nominativa, imaju u sebi dva *a*, od kojih je prvo postojano, a drugo nepostojano, n. pr. *svetàčac, staràčac, posàlac* izvedene su od *svétac, stărac, pòsal*, a gen. jednine imaju *svetàčca, staràčca, pòsaoca* (od *posalca*). Takve su i *kozàlac, kotàlac, mudàrac*, od *kòzal, kòtal, múdar*, a gen. jedn. imaju *kozàlca, kotàlca, mudàrca* i t. d.

Digitized by Google

Poradi teškoga izgovora ostaje *-a-* u: *kòzlac, kòtlac, mùdrac,* od osn. *kozl, kotl, mudr*, a gen. jed. imaju *kozlàca, kotlàca, mudràca,* jer bi se teško izgovaralo *kozlca* i t. d. Take su: *mr̀tvac, prijèsnac* (vrsta pogače), *svjètlac* (svjetlica ispred očiju od udarca), *tjèsnac, vèdrac* (čist led, na kome nema snijega).

§. 11. U svakoj se riječi jedan slog osobitim glasom izgovara. Takav se glas u riječi zove naglas. Naglas veže pojedine glasove jednoga sloga i različite slogove jedne riječi u jednu cjelinu. Naglas pada uvijek na samoglasnike; n. pr. *brȁt, pȑst, slȁma, trȅpavica; stàza, kràljica; br̂k, sîn, pâmtiti; zákon, nóževi* i t. d. **Naglas.**

§. 12. Osim naglašenih slogova ima hrvatski jezik jošte kratkih i dugih slogova, koji se slabo kad bilježe, jer se, ako su na riječi dobro zabilježeni naglasi, već po tom zna, koji je samoglasnik kratak, koji li je dug. **Kolikoća.**

§. 13. Hrvatski jezik ima četiri naglasa i to: dva za kratke i dva za duge slogove. **Koliko ima naglasa.**

Za kratke slogove imamo dva znaka i dva imena i to: ̏ *(jaki kratki),* koji se izgovara glasom jačim i višim; n. pr. *brȁt, slȁma, glȅdati trȅpavica* (kao *bratt, slamma, gleddati, treppavica)* i t. d. Znak je za drugi kratki: ̀ *(slabi kratki)*, koji se izgovara glasom običnim kratko; n. pr. *stàza, kràljica planìna* i t. d.

Za duge slogove imamo opet dva znaka i dva imena i to: ̂ *(jaki dugi)*, koji se izgovara glasom jačim i višim, koji je u početku najsilniji, a po tom pada na niže: n. pr. *dân, rêd, mêso, sîn, bîlje, cr̂kvica.* Kod toga naglasa vrijedi n. pr. *â*, koliko *ȁa* (gdje se prvo *a* izgovara glasom najsilnijim, te pada na niže), dakle je: *dân=dȁan, rêd = rȅed, mêso = mȅeso, sîn = sȉin, bîlje = bȉilje*, i t. d.

Znak je za drugi dugi ̍ *(slabi dugi)*, a izgovara se glasom niskim, koji raste na više; n. pr. *zákon, pétak, nóževi.* Kod toga naglasa vrijedi n. pr. *á*, koliko *aà*, dakle je: *zákon, = zaàkon, pétak = peètak, nóževi = noòževi* i t. d.

Bilješka. Gdje je god u *-ê-* (ѣ) po istočnome govoru, a po zapadnome *-i-* naglašeno sa ̂, ondje po južnome govoru

Digitized by Google

dobija *-i-* od *-ije-* naglas ¨, n. pr. *rêč*, po zapadnom govoru *rîč*, a po južnome *rïječ*. Gdje je pak *-ê-* po istoč. govoru, a *-i-* po zapadnome naglašeno sa ´, ondje po južnome govoru dobije *-e-* od *-ije-* naglas `, n. pr. *déte* po zapad. govoru *díte* a po južnome govoru *dijète*.

Količina. §. 14. Svaki je samoglasnik pred naglašenim slogom kratak. Dug može biti samoglasnik istom iza naglasa, te se bilježi istim znakom, kojim se bilježi i jaki dugi naglas ˆ.

Gdje dakle stoji znak ˆ na prvom mjestu, tu je on naglas, a gdje stoji iza naglašena već sloga, ondje je samo duljina. Po tome su samoglasnici: *a*, *e*, *i*, *o*, u riječima *planìna*, *veličìna*, *slobòda* kratki, jer stoje pred naglašenim slogom: *nì*, *čì* *bò*.

U riječima: *sûnce*, *cr̂kvica* je znak ˆ naglas, jer stoji na prvom mjestu, a u riječima: *vòjnîk*, *nàsûti*, *pítânje*, *pîtâm*, *pjèsâmâ* je znak ˆ duljina samoglasnika, jer stoji iza naglašenoga sloga.

Glavna pravila o naglasu. §. 15. 1) U riječi može biti samo jedan slog naglašen.

2) Naglas slabi kratki ` i slabi dugi ´ ne stoji nikada na posljednjem slogu.

3) Jednosložne riječi mogu imati samo jaki dugi ˆ ili jaki kratki ¨, n. pr. *sîn*, *rôg*, *brät*, *mïš*.

4) Jaki kratki ¨ i jaki dugi ˆ može stajati samo na prvome slogu (do nekoliko iznimaka), n. pr. *brät*, *glëdati*, *trèpavica*, *sîn*, *sûnce*, *pâmtilo*.

Enklitike. §. 16. Krnji oblici ličnih zamjenica i povratne zamjenice: *me*, *mi*; *te*, *ti*; *se*, *si*; *ga*, *mu*; *je*, *joj*; *ih*, *im*; nadalje krnji oblici sadašnjega vremena glagola: *sam*, *si*, *je*, *smo*, *ste*, *su* i *ću*, *ćeš*, *će* *ćemo*, *ćete*, *će* i neke čestice: *bo*, *li* nemaju naglasa, nego se u govoru slijevaju s riječju, što je pred njima, u jednu riječ. Takve se riječi zovu euklitike; n. pr. *vïdîm ga*, *rèci mu*, *bojímo se*, *bïo sam*, *póći ću*, *znâš li*, izgovaraju se, kao da je napisano: *vïdîmga*, *rècimu*, *bojímose*, *bïosam*. *póćiću*, *znâšli*.

Proklitike. §. 17. Prijedlog stojeći pred riječju s jakim kratkim ¨ ili s jakim dugim ˆ naglasom, dobiva ili slabi kratki `

Digitized by Google

ili **jaki kratki** ˝ naglas. To biva zato, što su prijedlozi atone (bezglasnice), koje s riječju, što je za njima, u govòru čine jednu riječ, a budući da može **jaki kratki** ˝ ili **jaki dugi** ˆ naglas biti samo na prvome slogu riječi, to dobiva prijedlog naglas, jer se slio s riječju, što je za njim, u jednu riječ; n. pr. od *bez brȁta,* bit će *bèz brata* (čitaj bèzbrata), *po rȉbu* (pò ribu), od *u lâđu* bit će *ù lâđu* i t. d.

Isto valja i o veznicima: *i, da, ni, te, a;* n. pr. *i brȁta* (čitaj *ì brata).*

Bilješka. Ako imenica ili pridjev ima četiri ili više slogova, a na prvom je ˝ ili ˆ naglas, onda ti naglasi mogu ostati i iza prijedloga; n. pr. *na trȅpavicu* i t. d.

Suglasnici.

§. 18. Po mjestu u ustima, gdje suglasnici nastaju, dijele se suglasnici na:

1. grlene (guturalne) *k. g, h;*
2. zubne (dentalne) *d, t;*
3. usnene (labijalne) *p, b, v, m;*
4. nepčane (palatalne) *č, ž, š, ć, đ, j, lj, nj, dž*[1];
5. sične (sibilante) *c, z, s;*
6. slitne (likvidne) *l, n, r.*

§. 19. Između ovih suglasnika jedni se zovu **zvučni**, drugi **bezvučni**.

Zvučni su: *b, d, dž, đ, g, v, z, ž.*

Bezvučni su: *p, t, č, ć, k, f, s, š, c, h.*

I.

Kad u jednoj riječi dođe zvučan suglasnik pred bezvučan, onda se zvučan mijenja u govoru, a po tome i u pismu u onaj bezvučan, koji je prema njemu i to:

b u **p**; n. pr. vrápci, ròpče, òpćina, òphođa, klùpko, sr̀pski (mjesto: vrabci, robče, općina, obhođa, klubko, srbski);

d u **t**; n. pr. slàtkîš, òtkûp, òtpasti mj. sladkiš, odkup, odpasti);

[1] Među nepčane išli su i složeni glasovi *žd, št.* prema tome ima, ako i rijetko, oblika, kao n. pr. što su: *daždem, daždevi* i t. d. gl. §. 8. 2.

Digitized by Google

g u **k**; n. pr. bó*k*ci, bo*k*čàrija, Drä*k*ša (mj. bogci, bogčarija, Dragša);

z u **s**; n. pr. ra*s*cvàsti se, ìshod, mr*s*ko, rà*s*pêti, ïstok (mj. razcvasti se, izhod, mrzko, razpeti, iztok);

š u **ž**; n. pr. neznàbo*š*ci, kr*š*ka, drú*š*tvo (mj. neznabožci križka, družtvo).

Bilješka. 1. **dc, dč** bude samo **c, č**, te se piše n. pr. sr̈ce, sr̈čan, a ne sr*dc*e, sr*dč*an (mj. sr*dc*e, sr*dč*an), gled. III.

2. Pred **s** i **š** trebalo bi **d** da se pretvori u **t**, ali je teško izgovoriti i jedno i drugo, zato ostaje na ovakim mjestima nepromijenjeno, te se piše n. pr. grà*ds*kî, srò*ds*tvo, o*ds*lúžiti, ò*dš*alica, a nikako gra*ts*ki, sro*ts*tvo, o*ts*jeći, o*tš*alica.

3. **v** ostaje nepromijenjeno ispred bezvučnih, te se po tome piše n. pr. ó*vc*a, jëv*t*in, nô*vc*i, a nikako o*fc*a, je*ft*in, no*fc*i.

II.

Kad u jednoj riječi dođe bezvučan suglasnik pred zvučan, onda se bezvučan mijenja u onaj zvučan, koji je prema njemu i to:

b u **p**; n. pr. tò*b*džija, Oklò*b*džija (mj. to*p*džija, Oklo*p*džija);

t u **d**; n. pr. žèni*d*ba, svä*d*ba, kòsi*d*ba (mj ženi*t*ba, sva*t*ba, kosi*t*ba);

č u **dž**; n. pr. òta*dž*bina, nàru*dž*bina, sr̈*dž*ba, svjèdo*dž*ba (mj. otačbina, naručbina, srčba, svjedočba);

k u **g**; n. pr. *g*dje, svä*g*da (mj. *k*dje, sva*k*da);

s u **z**; n. pr. *z*bjëg, *z*grà̈da, *z*dräv, glà*z*ba (mj. *s*bjeg, *s*grada, *s*drav, glasba);

š u **ž**; n. pr. zàdu*ž*bina, Varà*ž*dîn (mj. zadušbina, Vara*š*din).

Bilješka. U dvije riječi: *drôzak, môzak,* mijenja se bezvučno **k**, poslije **z** u zvučno **g**, po tome glasi: drôz*g*a, mòz*g*a gen. jed.

III.

Kad **d** *ili* **t** *dođe ispred* **c, č**, *ili kad se nađu između dva suglasnika, onda se izbacuju;* n. pr.

1. öčûh, svèčanost, sr̈ce, djèca, svéci (mj. o*t*čuh, sve*t*čanost, sr*dc*e, dje*t*ca, sve*t*ci);

Digitized by Google

2. go*z*ba (mj. gos*t*ba, od toga bude najprije gosba, a po II. go*z*ba); ta*s*bìna (mj. tas*t*bina); nàprska (mj. naprstka od nominativa naprs*t*ak); še*s*dèsêt (mj. še*st*deset, od toga bude najprije še*s*deset a po II. še*z*deset); ùsmeno (mj. us*t*meno), kòrisno (mj. koris*t*no), ráslina (mj. ras*t*lina), bolèsnîk (mj. bole*st*nik), pòzorišnî (mj. pozori*št*ni), pròšca (mj. proš*t*ca, gen. od proš*t*ac), pìrsci (mj. prs*t*ci, gen. pl. prs*t*ácâ), nȕžno (mj. nuž*d*no); *záliska* (mj. zàlis*tk*a, od zàlis*t*ak).

Bilješka. Od toga odstupaju složene riječi, kao što su n. pr. is*tl*áčiti, i*zdn*o i popùs*tlj*iv.

IV.

Dva jednaka suglasnika ne mogu stajati jedan do drugoga, nego se jedan izbacuje, n. pr. odȉržati (mj. od*d*ržati), ràznati se (mj. ra*zz*nati se).

Ako se nađu zajedno dva suglasnika, koji su po glasu nalik jedan na drugi, kao što su n. pr. **dt**, **zs** ili **td**, **šž**, onda se najprije po pravilu I. ili II. prvi mijenja u drugi, te bude od **dt**, **tt**, od **zs**, **ss**, od **td**, **dd**, od **žš**, **šš**, a po tome se jedan odbacuje; n. pr. òtkati (mj. od*t*kati, ot*t*kati), ràsûti (mj. ra*z*suti, ra*ss*uti), rašíriti (mj. ra*zš*iriti, ra*šš*iriti).

Pred suglasnikom **č** mijenja se **z** u **š**; n. pr. iščùpati mj. is*z*čupati).

V.

Skup suglasnika **čt** mijenja se u **št**; n. pr. màšta (mj. mač*t*a), pȍštovân (mj. poč*t*ovan), *štȍ* (mj. *čt*o).

Prema tome treba govoriti i pisati: jùnâš*t*vo, djèvoja*št*vo, prórošt*v*o, pjèsnîš*t*vo, govorníš*t*vo i t. d.

VI.

Nepčano slovo *Đ*, *đ* razlikuje se u izgovòru od *Dž*, *dž*, kao što se razlikuje *ć* od *č* u izgovoru.

Glas, što ga bilježimo slovom *Đ đ*, postao je:

1. u hrvatskim riječima sažimanjem od *d* i *j* u jedan glas n. pr. *vȉđen*, *vȉđâh*, *òrûđe*, *grôžđe*, od *vidjen* i t. d.

D i *j* nijesu se saželi u jedan glas a) u prilikama, kad je iza *d* bilo *ê*, od kojega je u književnom govoru postalo *je*, n. pr. *vȉdjeti*, *djȅd*, *djȅlo*, *djȅlâ* (gen. plur.), *djȅtelina*, *djèca*; *djȅti*, *zádjevica*, *djéva*, *òdjelit*, *pȍdjela* i t. d.

Digitized by Google

Samo se u nekim krajevima govore i u ovim prilikama: *vȉđeti, đȅd, đȅlo* i t. d.

b) u složenim riječima od prijedloga i druge koje riječi, n. pr. *odjáviti, òdjahati, òdjutriti se, podjáriti, nadjàčati* i t. d.

2. *đ* je postalo sažimanjem od *d* i *j* u nekim tuđim riječima, n. pr. *đȁkon*, (od διάκονος), *đavao* (od διάβολος), *đak* (od διάκονος), *Đakovo, Đakovac* i t. d.

3. u nekim turskim riječima *đ* je postalo od *g*, n. pr. *đȁur, đerđef, đùmruk, đȍn, đûbre*:

4. u nekim grčkim riječima *đ* je postalo od *g*, n. pr. *ânđel*, (od ἄγγελος), *evànđêlje* (od εὐαγγέλιον) i t. d.

Slovo *đ Đ* nije odavno uvedeno u hrvatsko pisanje, nego se mjesto njega još i danas rado piše *gj, Gj* pa kako ljudi u pisanju iménâ nerado odustaju od staroga običaja, zato je bolje, da se, dok slovo *đ, Đ* ne postane sasvim obično, imena, u kojima glas *đ* postaje od *g*, pišu sa *Gj*, n. pr. *Gjûrgjevac, Gjúro, Gjûrgjević* i t. d.

Imena i imenice, koje su tek u književnosti u običaju, bolje je, da se pišu sa *G, g* nego li sa *Đ, đ*, kao što su: *Georgije, Gervasije, German, Egipat, giganti* nego li *Đèôrđije* i t. d.

***k, g, h* sa *t* postaje *ć*.**

§. 20. Od grlenih *k. g, h* i *t* od nastavka neodređenoga oblika glagola *ti* postaje *ć;* n. pr. *sjȅći, mòći, vrijèći,* od *sjekti, mogti, vrijehti* itd.

***k, g, h* ispred *i, e*.**

§. 21. Ispred samoglasnika *-e, i-* mijenjaju se grleni *k, g, h* i to:

I. Ispred *-e* u nepčane: *č, ž, š*, gl, §. 2. A. a. 1. 2.

II. Ispred *-i* u sične: *c, z, s*, gl. §. 2. A. b. 1. 2.

Ispred *e* u sprezi, bilo *e* osnovni samoglasnik ili veznik.

***k, g, h* ispada.**

§. 22. Grleni *k, g, h* ispadaju u neodređenom obliku glagola (infinitivu) II. razr. ispred *-n;* n. pr. *pȉsnuti, pȓsnuti, svȉsnuti, òtisnuti: zvíznuti; trùnuti;* od *pisknuti, prsknuti, svisknuti, otisknuti; zvizgnuti; truhnuti* i t. d.

U glagolskom pridjevu tvornom (participu pret. aktiva) ispred *-l*, n. pr. *pȓsla* od *prskla, svȉsla* od *sviskla.*

Digitized by Google

§. 23. Zubni se glasovi *t* i *d* ispred zubnih mijenjaju u *s*. To biva u neodređenom obliku (infinitivu) glagola I. razr. 1. razdjela; n. pr. *plèsti*, *pȁsti*, *rásti*, od *pletti*, *padti*, *rassti* i t. d. **Zubni *d*, *t*.**

§. 24. 1. *t* od ličnoga nastavska za 3. lice jednine otpada u svim glagolima, osim glagola *jèsam* u 3. licu jedn. sadašnjega vremena (prezensa) *jest*, u svim prostim vremenima; n. pr. *plètê*, *gȉnê*, *ùmijê*, *gòrî*, *mȉslî*, *kòpa*, *kùpujê*; *plètijâše*, *gȉnjâše*, *ùmijâše*, *mȉšljâše*, *kòpâše*, *kùpovâše* i t. d. **d, t otpada.**

2. *d*, *t* ispada:

a) ispred *-l* u glagolskom pridjevu tvornom (participu preterita aktiva); n. pr. *plȅo*, *pȁo*, *krȁo*, od *pletl*, *padl*, *kradl* i t. d.

b) u neodređenom obliku (infinitivu) glagola II. razr. ispred *-n*; n. pr. *òtkinuti*, *vȅnuti*; *zagŕnuti*, *krénuti*, *prògunuti* od *otkidnuti*, *vednuti*; *zagrtnuti*, *progutnuti* i t. d.

c) u glagola *tkàti* u sadašnjem vremenu po V. razredu 2. razdjelu; n. pr. *dò-izà-nà-ò-pò-čêm* od *do-tčem* i t. d.; ali ispred *k* ostaje; n. pr. *izàtkâm*, *nàtkâm*, *òtkâm*, *pòtkâm*.

d) u zamjenice *kȍ* od *tkȍ* može otpasti.

§. 25. Usneni suglasnici *p*, *b*, *v*, *m* ispadaju često i to: **Usneni *p*, *b*, *v*, *m*.**

1. *p* ispada često ispred *-n* u neodređenom obliku (infinitivu) glagola II. razreda; n. pr. *kànuti*, *škrînuti*, *tònuti*, *uštínuti*, *utŕnuti*, od *kapnuti*, *škripnuti*, *topnuti*, *uštipnuti*, *utrpnuti* i t. d. Ovamo ide i *prìònuti*, od *prilpnuti*.

p ispada ispred *t* u *nàsûti*, od *naspti* (*naszpti*, gdje se ъ izmjenjuje sa *-u*).

2. *b* ispada često ispred *-n* u neodređenom obliku glagola (infinitivu) II. razreda; n. pr. *gȉnuti*, *šȉnuti*, od *gibnuti*, *šibnuti*.

3. *v* ispada iza *b* u prošlo trajnom (imperfektu) glagola *bjȅh*, od *bvjeh*, zatim u glagola: *obáliti*, *obesèliti*, *òbisnuti*, *obrátiti*, *òbīknuti*, *pljȅti*, od *obvaliti*, *pljevti* i t. d.

4. *m* se sažima ispred suglasnika s mekim samoglasnikom *-e* (ь), što je pred njim, u ѧ, hrvatsko *e*; to biva u infinitivu i u oblicima izvedenima od infinitivne osnove; n. pr. *sàžêti*, *òtêti*; *sàžêh*, *òtêh*; *sȁžeo*, *ȍteo*; *sȁžêt*, *ȍtêt*, od *sažemti*, *otemti*; *sažemh*, *otemh*; *sažeml* i t. d.

Digitized by Google

S tvrdim samoglasnikom *-o* sažima se *m* u ѫ, hrvatsko *u*, tako: *nàduti se, nàduh se, nàduo se, nàdût*, od *nadomti, nadomh, nadoml, nadomt; màgu, hòću, vèlju*, od *mogom* i t. d.

Nepčani *č, ž, š, ć, j, lj, nj, đ, dž.*

§. 26. Po §. 8. 2. mijenja se samoglasnik *o* u *e* za glasom *j* i za nepčanima, te tako bude n. pr. *krȁjem, vȍđem, prȉjateljem, kònjem, vrȁćem, kòšem* od *krajom, vođom, prijateljom* i t. d.

Nepčano *j.*

§. 27. Nepčano se *-j* sažima s ńenepčanim suglasnicima, što su pred njim, u jedan glas, i to:

a) sa zubnima *d, t* u *đ, ć;* n. pr. *glâđu, smr̂ću, čâšću; mlȁđî, ljȕćî; vȍđen, plâćen*, od *glad-ju, smrt-ju, čast-ju; mlad-ji, ljut-ji; vod-jen, plat-jen* i t. d.

b) sa sičnima *z, s* u *ž, š;* n. pr. *br̂ži, vîšî; vȍžen, nȍšen* od *brz-ji, vis-ji; voz-jen, nos-jen* i t. d.

c) sa grlenima *k, g, h* u nepčane *č, ž, š;* n. pr. *jȁčî, drȁži, sȕšî*, od *jak-ji, drag-ji, suh-ji* i t. d.

d) među usnene suglasnike *p, b, v, m* i suglasnik *j* umeće se *-l*, koje se zove epentetsko (umetnuto), te se sažima sa *j* u *lj;* n. pr. *kr̂vlju, ljúbavlju; tȕpljî, dèbljî, žívljî; kȕpljen, ljûbljen, slȁvljen, lòmljen*, od *krv-l-ju; deb-l-ji, slav-l-jen, lom-l-jen* i t. d.

e) sa slitnima *l, n* sažima se *-j* u jedan glas *lj, nj;* n. pr. *bjȅlji, tànji; mȉšljen, rànjen*, od *bjel-ji, tan-ji; misl-jen, ran-jen* i t. d.

Sični *c, z, s.*

§. 28. a) Ispred *-e* mijenja se sično *c* u *č*, i to: u 5. padežu jednine iménâ muškoga roda; n. pr. *ȍče*. Isto se tako mijenja *z* u *ž* samo u dvije riječi: *knêz* i *vîtêz*, vok. sing. *knêže, vîtêže.*

b) po §. 8. mijenja se samoglasnik *o* ispred suglasnika *c* u *e;* n. pr. *ȍcem*, od *ocom.*

c) u množini mijenjaju riječi: *jȁrac, strîc, zêc* i *knêz*, primajući umetak *-ev*, sične *c, z* u nepčane *č, ž;* po tome *jȁrčevi, stríčevi, zèčevi* i *knèževi.*

d) ispred *lj, nj* mijenja se sični suglasnik *s, z* u nepčane *š, ž;* n. pr. *mîšlju; mȉšljâše; mȉšljen, ȉsprâžnjen*, od *mislju; misljaše; misljen, ispraznjen* i t. d.

Digitized by Google

e) sični se ispred nepčanoga mijenja u nepčani, i tako bude od *sč šč*, a od *sć šć*, što se često zamjenjuje sa *št;* n. pr. *ištêm, ìšti*, od *iščem, išči*, a ovo opet od *iskjem, iskji; kȓšten*, pored *kȓšćen*, od *krsćen*, a ovo od *krstjen* i t. d.

f) *s* se umeće među *b, p, v* i nastavak *-ti* neodređenoga oblika glagolskoga (infinitiva); n. pr *sép-s-ti, cŕp-s-ti, žív-s-ti.* **Slitni *l, n, r.***

§. 29. Suglasnik *l, n*, sažima se sa *j* u jedan glas *lj, nj*, n. pr. *kȓstitelj, ȍganj* i t. d.

I *r* je u starijem jeziku imalo *-j* za sobom. Odatle oblici *poglavárem, stražárem, gospodárem* i t. d.

§. 30. *ent* i *ont* sažimaju se u starom slov. u ѧ, ѫ, hrvatsko *e, u;* n. pr. *nàčêti, plètû,* od *načenti, pletont.* I *en* na kraju riječi postaje ѧ, hrvatsko *e;* n. pr. *ȉme* od *imen* i t. d.

§. 31. *L*, kad je na kraju sloga, mijenja se u *o*. To biva: **l se mijenja u *o*.**

a) u imenice od tri sloga ili od više slogova na *-ac* u svim padežima osim 1. jed. i 2. množine, gdje je *-l* na početku sloga; n. pr. *žȅteoca, žȅteocu, žȅteoca, žȅteoče* od *žetel-ca, žetel-cu* i t. d. 1. jed. *žȅtel-ac*, 2. množ. *žȅtelâcâ* i t. d.

b) od dvosložnih mijenjaju *l* u *o: tȁlac, tȁoca*, i *pȁlac*, kad znači spice na kolu *pȁoci*, ali ima i *pȁlcevi. Télac.* kad se uzima skupno, ima *tȅoci*, gen. pl. *tȅlâcâ.*

c) u glagolskom pridjevu tvornom (participu pret. aktiva); n. pr. *dȁo, čȕo, dȉgnuo, klȅo, ȕmro* i t. d.

Bilješka. Ima riječi, u kojima ostaje *l* nepromijenjeno, ma i bilo na kraju sloga; n. pr. *anđél-ka, bàl-čak, bívol-skî, bívôl-če, bôl, gȍl-cât, đavól-če, málko, sȉl-nî,* (pored *sioni). tȍpal, vâl* i t. d., zatim u dvosložnim na *-lac* kao n. pr. *bijèlca, cijèlca, pčélca* i t. d.

Tako isto ostaje *-l* u vlastitim imenima n. pr. *Kurél-ca, Uzél-ca* i t. d.

Digitized by Google

Dio drugi.

II. Oblici.

Razdioba sklonidbe.

§. 32. Nauka o oblicima dijeli se na nauku o sklonidbi i na nauku o sprezi.

U sklonidbe kao i u sprege treba razlikovati osnovu od nastavka. Skup glasóvâ, koji se u riječi ne mijenja, zove se osnova, a promjenljivi dio riječi zove se nastavak.

Tako je u oblicima: *jèlen-a, jèlen-u, jelen* osnova, a samoglasnik *a*, *u* je nastavak.

Što je sklonidba?

§. 33. Sklonidba (deklinacija) je mijenjanje sklonljivih vrsta riječi: imenica, pridjeva, glagolskih pridjeva, bròjevâ i zamjenica po padežima, i to u: 1. nominativu, 2. genitivu, 3. dativu, 4. akuzativu, 5. vokativu, 6. lokativu, 7. instrumentalu, u jednini (dvojini) i u množini.

Sklonidba je trovrsna: a) imenska (nominalna) b) zamjenička (pronominalna i c) složena.

Nominalno se sklanja: imenica, pridjev, glagolski pridjev, brojevi glavni (osim: *jèdan dvâ* i *òba)* i zamjenice lične *jâ, tî, sèbe.*

Nominalna sklonidba imenica.

Razdioba oblikâ.

§. 34. Iménâ, koja se nominalno sklanjaju, ima pet vrsta, a to su:

I. imenice muškoga roda 1) bez nastavka u nominativu jednine; n. pr. *jèlen, òrâč;* i 2) s nastavkom *-o* ili *-e* u nominativu jednine; n. pr. *Mírko, Mìloje.*

Digitized by Google

II. imenice srednjega roda s nastavkom *-o*, ili *-e* u nominativu jednine; n. pr. *sèlo*, *pȍlje*;

III. imenice ženskoga roda s nastavkom *-a* u nominativu jednine; n. pr. *žèna;*

IV. imenice ženskoga roda bez nastavka u nominativu jednine; n. pr. *stvâr*, *kȏst;*

V. imenice srednjega roda bez nastavka u nominativu jednine; n. pr. 1) *ìme* (osnova *imen);* 2) *tèle* (osnova *telet);* 3) *nȅbo* (osnova *nebes)* i 4) dvije ženskoga roda *màti*, *kći* (osnova *mater*, *kćer).*

Bilješka. Rod je imenicama trovrstan: 1) muški; 2) ženski i 3) srednji.

Rod se imenici raspoznaje ili po značênju t. j. rod po prirodi ili po dočetku, t. j. gramatički rod.

Rod po značênju.

I. Po značenju su 1) muškoga roda imenice, kojima se naznačuje muška glava; n. pr. *sèljȁk*, *vòjnîk*, *kòvâč*, *Stánko* i t. d.

Ženskoga su roda imenice, kojima se naznačuje ženska glava; n. pr. *mâjka*, *sèstra Màrija* i t. d.

Ženskoga su roda u jednini i u množini i ove: *bȅna*, *ŕđa*, (nevrijedan čovjek), *kùkavica*, *pìjanica*, *prȍtuha*, *ùdvorica*, *ùhoda* i t. d., ma se njima i naznačivale muške glave, zato imaju atribut uvijek u ženskom rodu, n. pr. *beno jedna*, *rđo jedna*, *sînjâ kukavica*, *teška pijanica*, *svjetska protuha*, *turska udvorica*, *uhoda je uhodila.* Riječ *slúga* i *vlàdika* u jednini je muškoga roda, a u množini ženskoga. U narodnoj su pjesmi obje ove riječi i u jednini ženskoga roda.

U mnogo se životinja rod ne raspoznaje po dočetku, jer se na rod ili ne gleda ili se ne misli, kojega su roda; n. pr. *slàvûj*, *òrao sȍva* i t. d. Ako im treba rod naznačiti, onda se dodaje za muški rod: mùžjâk ili sámac, za ženski: žênka ili sàmica.

Gdjekoje životinje imaju za svaki rod ime osobitoga oblika; n. pr. *làv*, *làvica*; *gȍlûb*, *golùbica; òvan*, *óvca* i t. d.

Rod po dočetku.

II. Po dočetku je 1) muškoga roda znatna većina imenica, koje se svršuju na suglasnik ili na *o*, nastalo od *l;* n. pr. *jèlen*, *bȉč*, *bòdež*, *cvȉjet dȉo òrao pòsao* i t. d.;

Digitized by Google

2) ženskoga su roda po dočetku, koje se svršuju;

a) na samoglasnik *a; rîba, vòda* i t. d.;

b) imenice na *ost* [izuzev *gôst, môst; pôst* i *zápost* (vrijeme, kad se počinje post)]; n. pr. *stârôst, slàbôst, mlàdôst, lùdôst* i t. d.;

c) skupna imèna na *-ad;* n. pr. *ždrèbâd, zvjèrâd* i t. d.;

d) mnoga imèna na suglasnik ili na *o*, što je nastalo od *l;* n. pr. *ćûd, krv, lâž, nôć, mîsao, pògibao* i t. d.

3) srednjega su roda po dočetku imèna, koja se svršuju na *o* ili na *e* (osim imènâ muških i ženskih glava, osobito iménâ od mila; n. pr. *brâle, tâle, mâle* majka, u pjesmi), *sêle* i t. d., n. pr. *sèlo pòlje* i t. d.

Srednjega su roda i sve nesklonljive riječi, među koje idu dakle i imèna slova; n. pr. *nîšta, dôba, a, z, d* i t. d.

I. Imenice muškoga roda.

§. 35. Ovamo idu imenice muškoga roda bez nastavka za nom. jednine. Ovako se sklanjaju i imenice muškoga roda s nastavkom *-o* ili *-e* u nom. jednine.

Ova se imèna sklanjaju po ova tri obrasca:

Obrazac prvi.

	Jednina.	Množina.
1. nom.	jèlen	jèlen-i
2. gen.	jèlen-a	jèlên-â
3. dat.	jèlen-u	jèlen-ima
4. akuz.	jèlen-a	jèlen-e
5. vokat.	jèlen-e	jèlen-i
6. lokat.	jèlen-u	jèlen-ima
7. instr.	jèlen-om	jèlen-ima

Obrazac drugi.

	Jednina.	Množina.
1. nom.	òrâč	oráč-i
2. gen.	oráč-a	oráč-â
3. dat.	oráč-u	oráč-ima

Digitized by Google

4. akuz.	oráč-a	oráč-e
5. vokat.	ôrâč-u	ôrâč-i
6. lokat.	oráč-u	oráč-ima
7. instr.	oráč-em	oráč-ima

Obrazac treći.

Jednina.

1. nom,	Mírk-o	Mîloj-e
2. gen.	Mírk-a	Mîloj-a
3. dat.	Mírku	Mîloj-u
4. akuz.	Mírk-a	Mîloj-a
5. vokat.	Mírk-o	Mîloj-e
6. lokat.	Mírk-u	Mîloj-u
7. instr.	Mírk-om	Mîloj-em

Bilješke k padežima.

§. 36. 1. U riječi mušk. roda na suglasnik nominativ je jednine u najviše riječi jednak s osnovom n. pr. *jèlen*, *òrâč*. Osnova se raspoznaje iz gen. jednine odbacivši nastavak *-a*; n. pr. iz oblika: *jèlen-a*, *òvn-a ps-à*, *krívc-a*, *grášk-a*, *pòsl-a*, *čẽšlj-a*, *járm-a* i t. d. dobivamo, odbacivši nastavak *-a*, osnove: *jelen*, *ovn*, *ps*, *krivc*, *grašk*, *posl*, *češlj*, *jarm*. Ako se osnova svršuje na dva suglasnika, a to nijesu *zd*, *st*, *žd*, *št* (n. pr. *grôzd*, *lîst*, *dâžd*, *prîšt*), onda se umeće među njih nepostojano *-a* lakšega izgovora radi po §. 10. **Nominativ jednine nepostojano *a*.**

Ovako nepostojano *a* ima većina riječi na: *ac*, *ak*, *al*, *alj*, *am*, *an*, *ajn*, *ar*, *at*, rjeđe na: *ač*, *ać*, *ađ*, *ag*, *ap*, *as* i *av*; n. pr. *svétac*, *šárac*; *čásak*, *dŕžak*; *kòtao*, *pàkao*, *òrao*, *ùzao*; *čẽšalj*, *kȁšalj*, *ùgalj*; *járam*, *nájam*, *sájam*, *jèčam*; *čèsan*, *rûjan*; *bàdanj*, *lîpanj*, *sïječanj*; *dàbar*, *kŏpar*, *vẽpar*, *vjẽtar*; *lâkat*, *òcat*, *nŏkat*; *Bïrač* (kraj u Bosni), *Bòrač* (zidine grada u Srbiji), *Gàrač* (planina); *Bĩhać* gen. *Bîšća*; *Đûrađ*, *Đûrđa*; *drôzak*, *mŏzak*; *násap rásap*; *òvas* (zob); *làgav* i t. d.

2. Ima riječi, u kojima je ovako *a* postalo postojano, pa se nalazi u svim padežima. Take su: *mȁč*, *làn*, *lȁv* i *pânj*, a u riječi *dân* *a* je i postojano i nepostojano; n. pr. nom. množine *dâni* i *dnî*. **Postojano *a*.**

Digitized by Google

U riječima: *gràbar*, *hȑbat*, i u dvije strane; *ìguman* i *žȁkan* može *a* biti postojano i nepostojano, zato ima n. pr. gen. jed. *gràbara*, *hȑbata*, *ìgumana*, *žȁkana* pored *gràbra*, *hȑpta*, *ìgumna* i *žȁkna* i t. d.

Riječi na *o*. 3. Kojim se riječima slog svršuje na *l*, u njih se po §. 31. mijenja *l* u *o*; n. pr. *pȅpel*, *pȅpeo*.

Isto biva (u narodnom govòru) i onda, kad pred *l* već ima *o*, pa se dva *o* slijevaju u dugo; n. pr. od *sòkol* bude *sokoo*, a od toga *sòkô*. Tako i: *rô*, *dô* i t. d. od *vȍl*, *dôl*.

Kad je *l* u osnovi za suglasnikom, onda se po §. 10. među dva suglasnika umeće nepostojano *a*, a po tome se *l* mijenja u *o*; n. pr. osn. *orl*, *posl*, od toga postaje *òr-a-l*, *pòs-a-l*, a od toga istom *òrao*, *pòsao* i t. d.

Bilješka. Riječi od tri sloga, koje mogu u sklonidbi imati *l* na kraju sloga, te ga po tom mijenjaju u *o*:

dávalac	*némalac*	*sjèdilac*
dobjègalac	*nòsilac*	*srȅtilac*
dobívalac	*podmúkalac*	*srȅtalac*
docnolègalac	*posálac*	*staròsjelac*, *staròsioca*
donjòselac (koji je iz doljnoga sela)	*prȁtilac*	*strádalac*, *strádaoca*
hválilac	*pràšilac* (pudar)	*trèsilac*
kòmilac (koji komuša kukuruz)	*prègalac* (koji je gotov na što)	*tȑgalac*
kȑčilac	*pròsilac*	*ubívalac*
kùdilac	*rȁnilac*	*ùstalac*
kȕpilac	*ranorȁnilac*	*vȅzilac*
màstilac (farbar)	*rukodávalac* (vjeròvnîk)	*vládalac*

Ovamo idu i dvije riječi na: *-ak*, *ùdjelak*, gen. *ùdioka* i *ùvelak*, *ùveoka*.

Od trosložnih i višesložnih ne mijenjaju *l* u *o*: *ìspolac* (kao izdubena lopata, kojom se pljuska voda iz lađe) i *nevàljalac*, a *kotàlac* (čaška ključne kosti) ima *kotàlca* i *kòtaoca*, *krvopílac*, *krvopílca*, *pogorélac*, *pogorélca*, a promijenivši naglas ima *pogòrelac pogòreoca*.

Imena vlastita na *-lac* ne mijenjaju *l* u *o*; n. pr. *Kurélac*, *Uzélac*, *Pogorélac* i t. d. Od dvosložnih mijenjaju *l* u *o* samo:

Digitized by Google

tälac i *pälac* (kad znači spice na kolu) ima *päoci*, ali i *pälcevi*, a *télac*, kad se uzima skupno, ima *tëoci*.

Sve ostale dvosložne na *-lac* ne mijenjaju *l* u *o*.

Večer i nit.

§. 37. Riječ *vȅčer* može biti muškoga, ženskoga i srednjega roda. U muškom rodu *može* odbaciti *r* u: *dobàr večȇ* i u *bȁdnjī večȇ*. Ostali se oblici govore po ovoj sklonidbi: gen. *večera*, dat. *večeru*, instr. *večerom*. U srednjem rodu *mora* odbaciti *r*; n. pr. *lijepô večȇ*. Sačuvavši *r* na kraju, i ženskoga je roda; n. pr. *jèdnê večeri*, *prvû večȇr*; po tome ima u gen. množine *večèri*.

Riječ *nȉt* u jed. muškoga je roda; u množini *nȉti* ženskoga je roda osim gen. koji glasi *nîtâ* po mušk. rodu.

Riječi *glâd*, *bôl*, muškoga su i ženskoga roda. Riječ *zrȉjer* u pjesmama je muškoga roda.

Akuzativ jednine.

§. 38. Riječi, koje naznačuju čovjeka ili životinju imaju akuzativ jednak s genitivom, sve ostale imaju akuzativ jednak s nominativom. Ako ime ljúdî naznačuje mjesto, akuzativ mu je jednak s nominativom; n. pr. *Idem u Pribić*, *u Sv. Ivan*.

Vokativ jednine.

§. 39. 1. Pred nastavkom *-e* mijenjaju se grleni glasovi: *k*, *g*, *h* i sičnо *c* u vok. jednine u nepčane: *č*, *ž*, *š*; n pr. *jȕnâče*, *Bȍže*, *dȕše*, *strîče* od *jùnâk*, *Bôg*, *dùh*, *strîc* i t. d. gl. §. 2. a), §. 28. Ako ispred *č* ima *s*, onda i ono bude po §. 28. e) *š*; n. pr. *kòsac*: *kȍšče*, *pròsac*, *prȍšče*. Ovamo idu i dvije riječi na *z*, *knêz* i *vîtêz*, koje mijenjaju *z* u *ž*: *vîtêže*, *knêže*.

Riječi: *kònjîc*, *Fràncûz*, i *Èngl*ê*z* imaju u tom padežu nastavak *u*: *kònjîcu*, *Fràncûzu*, *Èngl*ê*zu*.

(Ovake su riječi: *dùžnīk*, *glàsnīk*, *lȕk*, *mȁk*, *mrâk*, *pòtok*, *rȁk*, *sȍk*, *trâk*, *zrâk*, *ùnuk*, *ùskok*; *Bôg*, *bùbreg*, *drûg*, *dûg*, *jȕg*, *kòvčeg*, *lûg*, *plȕg*, *tálog*, *trâg*, *vrâg*, *zálog*; *dùh*, *grȁh*, *kòžuh*, *prâh*, *vřh*; *brávac*. *krívac*, *kúpac*, *kvásac*, *plátac* i t. d.).

Bilješka. Riječi na: *-čak*, *-ćak*, *-dak*, i *tak*, s naglašenim prvim slogom naglasom ', primaju u vok. jed. nastavak *-u*; n. pr. *mâčku*, *tîćku*, *rêtku* i *pâtku*, od *mâčak tîćak rédak* i *pátak*.

Drôzak i *mȍzak* imaju *drôzgu* i *mȍzgu*.

2. Riječi na *s* i *z* primajući nastavak *-e* ne mijenjaju *s* u *š*; n. pr. *glâse*, *pònose*, *spȁse*, *Âmose*, *čȁse*, *rîse*; *mrȁze*, *òbraze* od *glâs*, *pònos*, *spȁs*, *Âmos*, *čȁs*, *rîs*, *mrȁz*, *ȏbraz* itd.

Digitized by Google

3. Riječi na nepčane *j*, *lj*, *nj*: *đ*, *č*, *ć*, *ž* i *š* primaju nastavak *u*; n. pr. *zmàju*,[1] *krâlju*, *kònju*; *smûđu*, *králjeviću*; *mâču*, *nôžu*, *kòšu*; i t. d.

Ovamo idu i riječi na *-ar* zato, što su negda imale *j* iza *r*, po tom primaju i nastavak *-u*; n. pr. *čûvâru*, *stražâru*, *gòspodâru*, *pòglavâru*. Ali kako u današnjem jeziku već i nema *j* iza *r*, primaju gdjekoje riječi i nastavak *-e*; n. pr. *pîsâre*, *pòglavâre* i t. d., a *cär* i nema drukčije nego samo: *cäre*.

Lokativ jednine. *Bilješka.* Lokativ jednine jednak je po oblíku s dativom jednine, ali se opet u mnogo slučajêvâ razlikuje od njega po naglasu.

Tako zadržavaju mnoge jednosložne riječi, naglas ^ u dativu, 1) koje znače što neživo, a imaju u nom. jednine naglas ˆ, n. pr. *grâdu*, *zûbu*, *brîku*, *brîjegu*, *vîjeku*, a mijenjaju ga u lokat. jednine na ´, dakle *u grádu*, *na zúbu*, *na bŕku*, *po brijègu*, *u vijèku*; 2) koje imaju u nom. jed. naglas ^, mijenjaju ga u dativu jedn. na ¨, n. pr. *bȍju* od *bôj*, *lȅdu* od *lêd*, a u lokativu jedn. mijenjaju ga na `, dakle *u bòju*, *na lèdu*.

Dvosložne riječi, koje naznačuju što neživo, a imaju na prvome slogu naglas ¨, a na drugome ^, mijenjaju u lokat. jednine ^ na ´, a s prvoga gube ¨, po tome glasi dativ jedn. *Bùdîmu*, *hàmbâru*, *mjèsêcu*, *òblâku*, *òblîku*. *ȍprêzu*, *Ȍsijeku*, *pȍglêdu*, *pȍjâsu*, *prȍcijepu*, *rȁzûmu*, *slȕčâju*, *Vȓbâsu*, *vȓšâju*, *Zȅmûnu*, a lokativ jednine:

u Budímu, *pri hambáru*, *na mjesécu*, *u obláku*, *u oblíku*, *na oprézu*, *u Osijèku*, *na poglédu*, *o pojásu*, *u procijèpu*, *u razúmu*, *u slučáju*, *na Vrbásu*, *na vršáju*, *u Zemúnu*.

Druge opet zadržavaju u dativu jednine na prvome slogu ¨ gubeći s drugoga sloga ^, n. pr. *bȕsenu*, *čȍporu*, *gȍvoru*, *grȅbenu*, *kȁmenu*, *plȁmenu*, *pȓstenu*, *ȕgljenu*, a u lokativu jednine imaju na drugome slogu `, dakle:

na busènu, *u čopòru*, *na grebènu*, *pri kamènu*, *na plamènu*, *u prstènu*, *u ugljènu*, od *bȕsên*, *čȍpôr*, *gȍvôr* i t. d.

Instrumental jednine. §. 40. Riječi na nepčane suglasnike *j*, *lj*, *nj*, *đ*, *č*, *ć*, *ž*, *š*, imaju po §. 8. 2. i §. 26. u instr. jednine *-em* mjesto *-om*; n. pr. *zmàjem*, *králjem*, *kònjem*, *smúđem*, *králjevićem*, *màčem*, *nóžem*, *kòšem* i t. d.

[1] U narodnoj pjesmi ima i *e*; n. pr. *zmȁje*, *krâlje*.

Digitized by Google

Ovamo idu i riječi na *-ar* (gl. naprijed 3.); n. pr. *gospodárem*, *pisárem*, *poglavárem*, *stražárem* i *cărem*, pored običnijega *gospodárom*, *pisárom* i t. d.

Mjȅsêc ima *mjȅsêcem* i *mjȅsêcom*, a *zêc* i *jêž* samo: *zêcom* i *jêžom*. **Mjesec, zec, jež.**

Riječ *put* imala je negda osobitu sklonidbu, po kojoj je instr. jednine bio *pútem*, što se govori, kad je ta riječ bez prijedloga; n. pr. ode *putem;* a *pútom*, kad je s prijedlogom; n. pr. Ja sam *za pútom.*

§. 41. 1. Nastavak je za nom. množine *-i*, pred kojim se grleni glasovi *k*, *g*, *h* po §. 21., II. mijenjaju u sične *c*, *z*, *s*; n. pr. *junáci*, *rȍzi*, *òrasi*, od *junak-i*, *rog-i*, *orah-i*. **Nominativ množine.**

2. Mnoge riječi, osobito jednosložne, primaju u množini među nastavak i osnovu umetak *-ov-* ili *-ev-*.

a) Umetak *-ev-* primaju, koje se svršuju na nepčane suglasnike (gl. §. 18. 4.) i na *c;* n. pr.

bȉč-ev-i	*kòš-ev-i*	*òc-ev-i*
dȁžd-ev-i	*màč-ev-i*	*hrúšt-ev-i*
gáj-ev-i	*mȕž-ev-i*	*sȕžnj-ev-i*
gȑč-ev-i	*nóž-ev-i*	*žȓvnj-ev-i*
	zmàj-ev-i	

b) Sve ostale primaju umetak *-ov-;* n. pr.

bȓk-ov-i	*grȁd-ov-i*	*gȍlub-ov-i*
cjȅp-ov-i	*pȁs-ov-i*[1]	*jȁstreb-ov-i*
čȉr-ov-i	*sȉn-ov-i*	*pȍsl-ov-i*
drȕg-ov-i	*vál-ov-i*	*pút-ov-i*
glȁs-ov-i	*zȉd-ov-i*	*vjȅtr-ov-i.*

Ali se malo ne sve ovake riječi govore i bez umetka *-ov* ili *-ev;* n. pr. *brȇi* i *bȓkovi*, *čȉri* i *čȉrovi*, *drûzi* i *drȕgovi*, *glâsi* i *glȁsovi* i t. d.

Bilješka. 1. Umetka ne primaju: *pȁs*, *crv*, *mrâv*, *rȁk* i *zûb* (kad se misle pravi zubi), za tim najviše riječi na: *-ač;* n. pr. *òrâč*, *brijâč*, *kòpâč* i t. d., i imèna naroda; n. pr. *Čȅh*, *Gȑk*, *Prùs*, *Rùs*, *Fràncûz*, *Nijèmac* i t. d.

[1] pojas; koljeno u rodu.

Digitized by Google

Bilješka. 2. Gdjekoje riječi mijenjaju značenje primajući umetak; n. pr. *zȕbovi* (ono u puške, za što se zapinje kokot), *čȅšljevi* (stupci na saonicama), *hvàtovi* (posječena drva), *kmȅtovi* (znatniji seljaci, koji i sude) a *kmȅti* (seljaci, koji sjede na tuđoj zemlji), *snjȅgovi* (velika sila snijega), *nóževi* (ribež za kupus, samo u množini; ali i obični noži), *ključevi* (mjesto u vodi, gdje voda kao ključa i klobuke pravi), *klȍbukovi* (od nominativa *klȍbûk); mjȅhovi* (mješina, na koju se duše u orgulje ili u vatru), *mrȁzovi* (vrijeme jesensko), *zòbovi* (zobèni usjevi)[1].

Bilješka. 3. Riječ *strîc* i *jȁrac* primajući umetak *-ev*, mijenjaju *c* u *č* te glase: *stríčevi, jȁrčevi*, a *zêc* i *knêz* prima umetak *-ov* ili *-ev*. Primajući *-ev* mijenja *c* i *z* u *č* i *ž*, zato: *zȅčevi, knȅževi*, običnije: *zȅcovi* i *knȅzovi*.

3. Riječi, koje od drugih postaju nastavkom *in* ili *janin*, a znače kojemu narodu tko pripada ili odakle je ili među kakve ljude pripada, odbacuju u množini *in* te primaju nastavke na osnovu, kakva im je onda; n. pr. *Rímljanin, Zágrepčan-i, grȁđan-i, sèljan-i, dvòran-i* od *Rímljanin, Zágrepčanin, sèljanin, dvòranin*.

Riječ *Tȕrčin* pravi množinu od osnove *Turk*, zato nom. množine *Tûrc-i* (od *Turk-i)*.

Riječ *čovjek* nema danas množine od te osnove, nego se mjesto toga govori *ljûdi*, od koje riječi nema danas jednine a sklanja se ovako:

nom. vok.	ljûdi
gen.	ljúdî
dat.	ljúdima i ljúdma
ak.	ljûde
lok.	ljúdima i ljúdma
instr.	ljúdima i ljúdma.

Isto tako zamjenjuju množinu od *gospòdin, vlastèlin* i *brȁt* skupna imena na *-a: gospòda, vlastèla, brȁća*, što se sklanja po obrascu iménâ ženskoga roda na *-a* (žena) §. 51.

Bilješka. Od riječi *brȁt* govori se i množina u narodnoj pjesmi, osobito u genitivu; n. pr. *dȅvêt brâtâ*. Tako isto ima i *vlastèlin* množinu, kad se mnogi misle pojedince, a ne za-

[1] *zob* je bila muškoga roda.

Digitized by Google

jedno, kao što se razlikuje pl. *cvjètovi* (pojedince) i *cvïjeće* (zajedno), *kàmeni* (pojedince) i *kàmênje* (zajedno).

Genitiv množine.

§. 42. 1. Ovaj je padež kao i prvi jednine izgubio svoj nastavak, te je glasio kao i prvi jednine, od koga se razlikovao samo po naglasu; n. pr. nom. jednine *jèlen*, gen. množine *jèlên*; nom. jednine *kònj*, gen. množine *kônj*.

Ako su dva suglasnika došla na kraj, umetalo se po §. 10. među njih nepostojano *a*; n. pr. nom. jedn. *òtac*, gen. množ. *otác*; nom. jed. *stärac*, gen. množ. *stärâc*; nom. jed. *vrábac*, gen. *vrâbâc*.

Ovako već gotovu gen. množine pridolazi jošte *a* na kraju, ali se i ono nepostojano *a* tako utvrdilo, da ostaje ako i nema razloga više, s kojega je umetnuto; n. pr.

nom. jed.		gen. množ.
1.	*vrábac*	*vrâb-â-câ*
2.	*òtac*	*ot-á-câ*
3.	*kònac*	*kòn-â-câ*
4.	*lòvac*	*lov-á-câ*
5.	*glèžanj*	*glèž-â-njâ*
6.	*stärac*	*stär-â-câ*
7.	*sástavak*	*sástav-â-kâ*
8.	*Kârlôvci*	*Kârlov-â-câ*
9.	*ùštipak*	*ùštip-â-kâ*
10.	*tŕgovac*	*tŕgov-â-câ*
11.	*jäzavac*	*jäzav-â-câ*
12.	*komárac*	*kòmâr-â-câ*
13.	*blizánac*	*blìzan-â-câ*
14.	*sinòvac*	*sìnôv-â-câ*
15.	*dobívalac*	*dobíval-â-câ*
16.	*domòrodac*	*domòrod-â-câ*
17.	*prekòmorac*	*prekòmor-â-câ.*

Prema *vrábac* imadu gen. pl.: *bravac, članak, čvorak, danak, darak, gusak, jaram, krivac, kupac, lanac, mačak, papak, platac, ražanj, svetac, šarac, valjak, vršak* i t. d.

Prema *òtac* imadu gen. pl.: *brzac, kobac, kosac, Mleci* (osn. *Mletk), moljac, nosac, prosac, posao, vozac* i t. d.

Digitized by Google

Prema *kònac* imadu gen. pl.: *lonac, novac, stolac, štenac, teoci* i t. d.

Prema *stârac* imadu gen. pl.: *janjac, jarac, klinac, mlinac, palac, sirac, talac, žalac* i t. d.

Prema *sástavak* imadu gen. pl.: *čuvalac, davalac, lizavac, utorak, vladalac, zlikovac* i t. d.

Prema *Kârlôvci* ima i: *Vinkovci.*

Prema *ùštipak* imadu gen. pl.: *jezičac, prekupac, zaklopac, zavezak, želudac* i t. d.

Prema *trgovac* imadu gen. pl.: *komilac, krčilac, kudilac, nosilac, obojak, opanak, pregalac, prosilac, tobolac, uvelak* itd.

Prema *jâzavac* imadu gen. pl.: *carevac, gubavac, jaganjac, krastavac, lakomac, mladenac, pabirak, pastorak, praporac, pratilac, přvenac* (n. pr. roj), *žetelac* i t. d.

Prema *komárac* imadu gen. pl.: *anđelak, bjegunac, brežuljak, desetak, golubak, jedinac, ostatak, pijanac, potomak, prebranac, prodavac, rezanci, svršetak, studenac, trganci, ubilac, udovac, užitak* i t. d.

Kad ovake riječi primaju umetak *-ov* ili *-ev*, onda nijesu više dva suglasnika na kraju, zato se i ne umeće među njih nepostojano *a;* n. pr. *čvork-óv-â, pȍsl-ôv-â, ȍvn-ôv-a, ȍrl-ôv-â, vèpr-ôv-â* od *čvórak, pòsao, òvan, òrao, vȅpar.*

Bilješka. Jednosložne riječi, koje primaju umetak *-ov* ili *-ev* u pluralu, a mijenjaju akcenat ^ na ˜, one mijenjaju u gen. pl. ^ na ´; n. pr. *bregóvâ, brkóvâ, crepóvâ, daróvâ, drugóvâ, glasóvâ, gradóvâ, knezóvâ, kosóvâ, mužévâ, repóvâ, sinóvâ, sudóvâ* (posuda).

Izuzimaju se: *dúbôvâ, grózdôvâ, klásôvâ, lístôvâ, púžêvâ, rédôvâ, stánôvâ, válôvâ, vijȅkôvâ, žúljêvâ.*

2. Riječi: *ljûdi, gôst, nȍkat* i *crv* imale su svoju osobitu sklonidbu, po kojoj je gen. množine bio na *-ij*, gen. dvojine na *-iju*, akuz. množine na *-i*. Od te su se sklonidbe sačuvali nekoji padeži, tako gen. množine: *ljúdî, gòstî, nòktî, crvî* (pošto je *j* od *-ij* otpalo); gen. dvojine: *gòstijû, nòktiju* a upotrebljavaju se za množinu; akuz. množ. *gȍsti*, pored *gȍste.* U ostalim padežima izjednačile su se s imenicama muškoga roda ove sklonidbe. Međutim ima *nȍkat* gen. množ. i *nokátâ; pût, pútâ.*

Digitized by Google

Tako ima i riječi muškoga roda ove sklonidbe, koje su se u gen. množine povele za onom starom sklonidbom. To biva, kad se ovake riječi govore s brojevima n. pr. pet *mjesécî, pȓstî, sátî*, ali i: *mjesécâ, pȓstâ, sátâ* i t. d.

3. Riječ *san* zadržaje u gen. množine nepostojano *a*; n. pr. *sȃnovâ*.

Dativ množine.

§. 43. Ovaj se padež govori u književnom jeziku s nastavkom *-ima*, ali se čuje i s nastavkom *-om* ili *-em*; n. pr. *jelenima* i *jelenom*.

U narodnom govoru pretežniji su oblici na: *-ima*.

Riječ *kȏnj* ima u tom padežu *kònjma*; a *ljûdi* i *zûb: ljúdma* i *ljúdima, zúbma* i *zúbima*. U narodnom govòru izjednačili su se s tim padežem lokativ i instrumental množine.

Lokativ množine.

§. 44. Taj se padež izjednačio s *dativom plurala*, ali u starih pisaca ima i nastavak *-ijeh* (staro ѣ-хъ), a po zapadnome *-ih*, pred kojim se grleni *k, g, h* mijenjaju u sične *c, z, s*; n. pr. *bìljezijeh, grijèsieh, bìljezih, grijèsih, jèzicih*, od *bìljeg, grȉjeh, jèzik*.

Instrumental množine.

§. 45. I taj se padež izjednačio s dativom plurala, ali se čuje i s nastavkom *i*, pred kojim se grleni glasovi *k, g, h* po §. 21. mijenjaju u sične *c, z, s*; n. pr. *junáci, rȍzi, òrasi*.

§. 46. Imenica *dân* sklanja se kao i ostale imenice muškoga roda; n. pr. gen. *dâna*, dat. *dânu* i t. d.

Negda se ta imenica drukčije sklanjala, pa su se učuvali nekoji oblici, i to za:

gen., dat. i lok. jednine	*dne*[1]	i	*dnëvi*[1]
instr. jednine	*dȃnju*	i	*dnëvlju*
ak. množine	*dnȉ*	i	*dnëvi*.

[1] Ovi se oblici govore osobito kod iménâ blagdanâ ili kod takvih, koja su načinjena nalik na njih; n. pr. od badnjega *dne*; u oči Vidova *dne*; o škripovu *dne* (= nikada); o kukovu *dne* (= nikada); do Đurđeva *dnevi*, u drugim slučajevima rjeđe, n. pr. bijeloga se *dnevi* nagledali; nadam se Đurđevu *dnevi*; noću *dnevlju* neprestano; ove *dni*; izgubio sam tolike *dnevi*; do Spasova *dneva*; ni po *dnevu*, ni po noći itd.

Digitized by Google

Osim toga može se ova riječ sklanjati od osnove *dnev* kao i ostala imena muškoga roda; n. pr. gen. *dnëva*, dat. *dnëvu* i t. d.

Samostavnici na *o, e.*

§. 47. Ovamo idu imèna ljudi ili životinja s nastavkom *o* ili *e* u nom. jednine. Budući da se ta imena pridijevaju poznatu čovjeku ili živinčetu, zato se teško može dogoditi, da se govore u množini, ali ako treba od njih množina, onda se pravi od druge osnove; n. pr. *sînci* je množina od *sînak*, *zelénci* množina od *zelénak* ili *zelénac* (osn. *sink*, *zelenk*, *zelenc*).

Sklonidba im je jedna, koja i u iménâ muš. roda bez nastavka, samo što im je vokat. jednak s nominativom.

Ove su vrste imèna, koja se govore od mila, s nastavkom *o* ili *e*.

1. Nastavak *o* primaju, koje se svršuju na tvrd suglasnik; n. pr. *Žîvko*, *Slávko*, *Stánko*, *sînko*, *ćàćko*, *plàčko*, *zèlênko* i t. d.

2. Nastavak *e* primaju, koje se svršuju na nepčan suglasnik; n. pr. *Ràdoje*, *Drägoje* i t. d.

3. Dvosložne riječi, koje se govore od mila, a skraćene su od drugih, te su naglašene ´ (slabim dugim) na prvom slogu, ili koje su prema takvima načinjene, primaju nastavak *o*, ma da se osnova i svršuje na nepčane suglasnike; n. pr. *Vújo*, *Grújo*, *újo*, *góljo*, *zlóćo*. Gdjekoja od tih iménâ govore se po istočnom govòru s nastavkom *a*, te se sklanjaju po obrascu *žena;* n. pr. *Vúja*, *Fránja*, *úja*, gen. *Vújê*, *Fránjê* i t. d.; gdjekoja vole opet nom. na *o*, a ostale padeže po osnovama na *a* n. pr. *Fránjo* gen. *Franje*.

4. Ima napokon iménâ, koja se govore od mila, s nastavkom *e* u nom. i vok. jednine, ma da se osnova i ne svršuje na nepčane; n. pr. *Júre*, *Tâde*, *pôbre* i t. d., ali instr. jednine imaju opet na *-om;* n. pr. *Júrom*, *Tâdom*, *pôbrom*.

II. Imenice srednjega roda.

§. 48. Imenice srednjega roda imaju u nom. jednine nastavak *-o* ili *-e*. Nastavak *-e* imaju, kojima se osnova svršuje na nepčan suglasnik ili na *c*, sve ostale imaju nastavak *-o*.

Digitized by Google

Ta se imena sklanjaju posvema kao imenice muškoga roda, samo se razlikuju po tome od njih, što imaju u nom. množine nastavak *-a* i što im je u jednini i u množini ak. i vokat. jednak s nominativom istoga broja. Sklanjaju se pak po ovim obrascima:

	Jednina.		Množina.	
1. nom.	sèl-o	pȍlj-e	sȅl-a	pòlj-a
2. gen.	sèl-a	pȍlj-a	sêl-â	pólj-â
3. dat.	sèl-u	pȍlj-u	sȅl-ima	pòlj-ima
4. akuz.	sèl-o	pȍlj-e	sȅl-a	pòlj-a
5. vokat.	sèl-o	pȍlj-e	sȅl-a	pòlj-a
6. lokat.	sèl-u	pȍlj-u	sȅl-ima	pòlj-ima
7. instr.	sèl-om	pȍlj-em	sȅl-ima	pòlj-ima.

Bilješke k padežima.

Riječ *mòre* ima nastavak *-e*, jer je negda iza *r* imala *j*: *mȍrje*. **Nominativ jednine.**

Ako se osnova svršuje na dva suglasnika, a to nijesu *zd*, *st*, *žd*, *št*, onda se po §. 10. umeće među njih nepostojano *a*. Ovako već gotovu gen. pridolazi jošte *-a* na kraju; n. pr. **Genitiv množine.**

nom. jed.	*bèdro*	gen. množ	*bȅd-â-r-â*
	brvno		*brv̑-â-n-â*
	písmo		*pîs-â-m-â*
	sûnce		*sȕn-â-c-â*
	jȕtro		*jȕt-â-r-â*
	klȕpko		*klub-á-k-â*
	kòplje		*kop-á-lj-â*
	pȁsmo		*pȁs-â-m-â*
	rèbro		*rȅb-â-r-â*
	sèdlo		*sȅd-â-l-â*
	stáblo		*stab-á-l-â*
	vèslo		*ves-á-l-â*
	rebȁrce		*rèb-â-r-â-c-â.*

Tako imaju i riječi na *-stvo*: *drúštvo*, *drûšt-â-vâ*, *cârstvo*, *cârst-â-v-â* pored *drúštvâ*, *cârstvâ*; *sȓce* ima *sȓcâ*, rjeđe *sȓdâcâ*.

Riječ *kriòce* i *gȓ'oce* ima po §. 31. a) *kril-á-c-â*, *gȓl-â-c-â*.

Digitized by Google

Lokativ množine.

§. 49. U starih pisaca ima taj padež po §. 44. *djȅlijeh*, *mjȅstijeh*, *ústijeh* i t. d.

Oko, uho.

§. 50. Riječi *ȍko* i *ȕho* sklanjaju se u jednini kao i ostale riječi srednjega roda, a mjesto množine imaju dvojinu, kad se misli pravo oko ili uho, i to za:

1. 4. 5. *ȍči*, *ȕši*
2. 6. *òčijû*, *ùšijû*
3. 7. *òčima*, *ùšima*.

Kad se ne misli pravo oko ili uho, onda imaju množinu kao i ostale riječi srednjega roda; n. pr. *ȍka* u mreže, *ȕha* u lonca i t. d.

III. Imenice ženskoga roda na *-a*.

§. 51. Ovoj sklonidbi pripadaju riječi ženskoga roda, koje imaju u nom. jednine nastavak *-a*.

Sklanjaju se pak po ovome obrascu:

	Jednina.	Množina.
1. nom.	žèn-a	žèn-e
2. gen.	žèn-ê	žén-â
3. dat.	žèn-i	žènama
4. akuz.	žèn-u	žèn-e
5. vokat.	žȅn-o	žȅn-e
6. lokat.	žèn-i	žènama
7. instr.	žèn-ôm	žèn-ama.

Bilješke k padežima.

§. 52. Ovamo idu i imenice na *-a*, koje su po značenju muškoga roda kao: *slúga*, *vòjvoda*, *vlàdika*, *sùdija*, *Andrija*, *Ilija*. Ovakove su riječi u jednini muškoga roda, a u množini su ženskoga roda — osim iménâ vlastitih. Po tom idu ovamo skupna imena na *a: gospòda*, *vlastèla*, *brȁća* i *djèca* §. 41. 4.

Dativ i lokativ jednine.

§. 53. Pred nastavkom *-i* mijenjaju po §. 21. 2. u osnovi krajnje *k*, *g*, *h* u *c*, *z*, *s*; n. pr. *mâjka*, *mâjci*, *rúka*, *rûci* (*rúci* lok.), *stȍka*, *stȍci*, *mȕka*, *mȕci*; *ȍka*, *ȍci*; *šȉpka*, *šȉpci*,

Digitized by Google

dàska, dàsci, ljüska, ljüsci, püška, püšci, ròditêljka, ròditêljci, vójska, vôjsci; knjïga, knjïzi, slúga, slúzi, túga, túzi, brïga, brïzi; čòha, čòsi, mùha, mùsi, snàha, snàsi, Mìha, Mìsi i t. d.

Ako ispred grlenih suglasnika stoje suglasnici *c, č, z*, onda ne mijenjaju grlenih u sične; n. pr. *kȍcka, kȍcki, màzga, màzgi, mȁčka, mȁčki.*

Bilješka. Lokativ jednine jednak je po obliku s dativom jednine, ali se opet u mnogo slučajêvâ razlikuje od njega po naglasu; n. pr. *gláva, dúša, rúka* ima u dativu *glâvi, dûši, rûci,* a u lokativu *glávi, dúši, rúci.*

Vòda, zèmlja ima u dativu *vȍdi, zȅmlji,* a u lokat. *vòdi, zèmlji.*

Vokativ jednine.

§. 54. Trosložne i višesložne riječi na *-ca* imaju u vok. jednine nastavak *-e* mjesto *-o;* n. pr. *Bogòrodice, bànice, kràljice, Mìlice, Jȅlice* i t. d.

Gdjekoje od njih imaju i nastavak *-o;* n. pr. *kùkavico, nèsrećnico, pìjanico, sirȍtico, zàručnico* i t. d.

Dvosložna imèna vlastita imaju nastavak *-o,* ako je prvi slog naglašen naglasom slabim dugim ′, koji se u vok. mijenja na jaki dugi ˆ; n. pr. *Mára,* vok. *Mâro; Rúža,* vok. *Rûžo* i t. d.

Ostala imaju vok. jednak s nom.; n. pr. *Rȕža,* vok. *Rȕža; Sȁva,* vok. *Sȁva; Mȉlija,* vok. *Mȉlija* i t. d., ali se opet čuje i: *Màrijo.*

Genitiv množine.

§. 55. 1. Ako se osnova svršuje na dva suglasnika, a to nijesu *zd, st, št* i *šć (gȍšća),* onda po §. 10. mnogo riječi umeće među njih nepostojano *a.* Ovako već gotovu genitivu pridolazi jošte *a* na kraju; n. pr.:

bȁčva	gen. množ.	*bȁč-â-v-â*
ìgla	„ „	*ig-á-l-â*
mȍlitva	„ „	*mȍlit-â-vâ*
djèvôjka	„ „	*djèvoj-â-kâ*
óvca	„ „	*ov-á-câ.*

Prema *bȁčva* imade gen. pl.: *bradva, guska, diple, jasle, kaplja, kruška, letva, litra, pjesma, puška, sablja, smokva, tikva, trešnja, vatra, višnja.*

Digitized by Google

Prema *ìgla: daska, metla, sačma, sestra, zemlja.*
Prema *mòlitva: konoplje, pogrješka, Ponikve, viljuške.*
Prema *djèvôjka: čelenka, kokoška, pečurka.*
Prema *óvca: glavnja, torba.*

2. Riječ *ûsna*, koja već u nom. jed. izbacuje *t* (ustna), nema ga ni u genitivu množ., po tom glasi: *ûsânâ*, a *brȅskva* ili *prȁskva* izbacuje *v* u tom padežu: *brȅsâkâ, prȁsâkâ.*

3. Gdjekoje riječi vole ovaj padež na *i* nego s nepostojanim *a;* n. pr. *ȁsprî, màzgî, ômčî* (zamka), *smétnjî, tâlpî* (kao debela velika daska), *zvjȅrkî*, od: *ȁspra, màzga, ômče, smétnja, tâlpa, zvjȅrka.*

Druge ga opet prave s nepostojanim *a* ili na *i*, n. pr. *cȓkâvâ* i *cȓkvî, igárâ* i *ìgrî, sačámâ* i *sâčmî, slàmâkâ* i *slâmkî, tužábâ* i *tùžbî* od: *cȓkva, ìgra, sȁčma, slâmka, tùžba,* ali ih ima i bez nepostojanoga *a*, n. pr. *ȁsprâ, téžnjâ, nárêdbâ, trûbljâ, îskrâ, vójskâ* od: *ȁspra, téžnja, náredba, trûblja, îskra, vójska* i t. d.

4. Riječi: *rúka, nòga* i *slúga* imaju u gen. množ. pored: *rúkâ, nógâ* i *slúgâ* jošte i oblik: *rùkû, nȍgû* i *slùgû*, što su oblici dvojine, ali se govore za množinu. Isti se oblik dvojine upotrebljava za lokativ množine.

Dat. lok. i instr. množine.

§. 56. Za dativ množine ima i oblik na *-am*, n. pr. *žȅnam*, za lokativ oblik na *-ah*, n. pr. *žȅnah*, a za instr. množ. i oblik na *-ami*, n. pr. *žȅnami*, ali su oni na *-ama* pretežniji.

Bilješka. U vokat. jednine imaju na prvome slogu ˝ ove riječi: *ȁždajo, bùdalo, dȍbroto, gȍspodo, gȓdobo, krȁsoto, ljȅpoto, rȍdbino, rùgobo, sȍtono, stȁrino, tȁzbino,* a u nomin. jed. imaju naglašen pretposljednji slog: *ȁždaja, budàla, gospòda, grdòba, dobròta* i t. d.

Riječi: *brzìna, čistìna, daljìna, dubìna, dušìna, ledìna, planìna, ravnìna, rudìna, širìna, živìna* pak *ljepòta* i *sramòta* mijenjaju u akuz. jednine i nomin. množine naglas ovako: *brȉzinu, čȉstinu, dȁljinu, dȕbinu; ljȅpotu, srȁmotu; vȉsine, plȁnine, rȁvnine* i t. d.

Digitized by Google

IV. Imenice ženskoga roda bez nastavka.

§. 57. Po ovoj se sklonidbi sklanjaju imenice ženskoga roda, koje se svršuju na suglasnik ili na samoglasnik *o*, koji je postao po §. 31. od *l*.

Sklanjaju se pak po ovim obrascima:

Obrazac prvi.

	Jednina.	Množina.
1. nom.	stvâr	stvâr-i
2. gen.	stvâr-i	stvár-î
3. dat.	stvâr-i	stvár-ima
4. akuz.	stvâr	stvâr-i
5. vokat.	stvâr-i	stvâr-i
6. lokat.	stvár-i	stvár-ima
7. instr.	stvâr-ju, stvâri	stvár-ima.

Obrazac drugi.

	Jednina.	Množina.
1. nom.	mîsao	mîsl-i
2. gen.	mîsl-i	mísl-î
3. dat.	mîsl-i	mísl-ima
4. akuz.	mîsao	mîsl-i
5. vokat.	mîsl-i	mîsl-i
6. lokat.	mísl-i	mísl-ima
7. instr.	mîšlju, mîsli	mísl-ima.

Bilješke k padežima.

§. 58. Ako se osnova svršuje na dva suglasnika, umeće se među njih po §. 10. nepostojano *a;* n. pr. *râv-an*, osn. *ravn; plîjes-a-n*, osn. *plijesn; mîs-a-l*, *mîsao*, osn. *misl; pȍgîb-a-l*, *pȍgîbao*, osn. *pogibl.* **Nominativ jednine.**

Ako po tome dolazi *l* na kraj sloga, mijenja se primivši nepostojano *a*, po §. 31. u *o;* n. pr. *misl*, *mis-a-l*, *mîsao; smrzl*, *smrz-a-l*, *smr̂zao; pogibl*, *pogib-a-l*, *pȍgîbao; nazebl*, *nȁzêbao.*

*

Digitized by Google

Instrumental §. 59. Nastavak je za taj padež *-ju*, pored toga izjednačio se taj padež s ostalima na: *-i*, pa tako se govori danas *stvârju* i *stvâri*, *krvlju* i *krvi*, *smrću* i *smrti*, *rïječju* i *rïječi*. Od nastavka *-ju* sažima se *-j:*

1. sa *d, t; l, n*, po §. 27. u *đ, ć; lj, nj;* n. pr. *glâd, glâđu; smrt, smrću; sôl, sôlju; zëlên, zëlênju.* Ako se ispred ovako sažetih glasova nalazi *s*, ono se po §. 28. d) mijenja u *š;* n. pr. *mâst, mâšću; plïjesan, plïješnju; mîsao, mîšlju.* Takve su riječi *bòlest, čâst, čëljûst, kôst, mùdrôst, òholôst, svjëtlôst* i t. d.;

2. među *j* od nastavka *-ju* i usnene *p, b* i *v* umeće se po §. 27. d) *-l;* n. pr. *kâp, kâp-l-ju; zôb, zôb-l-ju; krv, krv-l-ju;*

3. kad se osnova svršuje na: *đ, ć, lj,* onda otpada *j* od nastavka *-ju;* n. pr. *čâđ, čâđu* (od *čađ-ju); nôć, nòću; pòmôć, pòmôću* (od *noć-ju, pomoć-ju); obítelj, obítelju* (od *obitelj-ju).*

Riječi: *rïječ, kòkôš* i *stvâr* zadržavaju *j*, po tom: *rïječju, kòkošju, stvârju.*

Genitiv množine. §. 60. 1. Riječi *kôst, kòkôš* i *pŕsi* imaju u tom padežu kraj pravilnih oblika po ovoj sklonidbi: *kòstî, kokòšî* i *pŕsî* jošte i oblike: *kòstijû, kokòšiju* i *pŕsijû*, što su oblici dvojine, ali se govore danas za množinu.

Pored oblika *pŕsi* ima i oblik *pŕsa*, koji je srednjega roda; od toga ima genit. množine: *pŕsâ.*

2. Tako ide ovamo i riječ: *plëći*, pa ima po ovoj sklonidbi gen. množine: *plèćî*, ali ima i oblik *plèće*, koji je srednjega roda, a od toga gen. množine: *plèćâ.*

3. Riječi: *gûsle* i *jâsle* imadu po ovoj sklonidbi nom. i akuz. množine: *gûsli, jâsli*, ali genit. samo: *gùsâlâ, jâsâlâ.*

Kad je pred nastavkom *-ima* u osnovi *r*, može se *i* od nastavka *-ima* izbaciti; n. pr. *stvárma.*

Dativ množine. §. 61. Taj se padež i lokativ množ. izjednačio s instr. množine, te ima nastavak *-ima.* Pored toga govore se i oblici za dat. s nastavkom *-im*, n. pr. *stvárim*, za lokat. s nastavkom *-ih* n. pr. *stvárih*, a za instr. s nastavkom *-mi*, n. pr. *stvármi.* Pretežniji su oblici s nastavkom *-ima.*

Digitized by Google

§. 62. Dativ i lokat. jednine jednaki su po glasovima, ali se razlikuju po naglasu; n. pr. *glâd*, *kâp*, *stvâr*, ima u dat.: *glâdi*, *kâpi*, *stvâri*, a u lokativu: *gládi*, *kápi*, *stvári*. *Zèlên*, *jèsên*, *pàmêt*, ima dat. jed. *zèlêni*, *jèsêni*, *pàmêti*, ali lokat.: *zelêni*, *jesêni*, *paméti*.

§. 63. Po ovoj se sklonidbi sklanjaju i skupna imèna na *-ad*, n. pr. *mòmčâd*, *tèlâd*, *čèljâd*. Ovake riječi imaju i 3., 6., 7. množine, ali izbacuju *-i* od nastavka *-ima*: *momčádma*, *teládma*, *čeljádma*.

V. Imenice srednjega roda bez nastavka i *mati i kći*.

§. 64. Riječi, koje idu ovamo, nemaju danas osobite sklonidbe, nego su se izjednačile s imenima srednjega roda i s imenima ženskoga roda na suglasnik, od kojih se razlikuju po osnovama. Osnove se svršuju: 1) na *n*; 2) na *s*; 3) na *t* i 4) na *r*.

1. Osnove na: *n*.

§. 65. Sve su osnove na *n* srednjega roda, a sklanjaju se po obrascu *selo* gl. §. 48. primajući padežne nastavke na osnovu. Take su osnove: *bremen*, *imen*, *ramen*, *sjemen*, *šljemen*, *tjemen*, *vimen*, *vremen*; genit. jed. *brȅmen-a*, *ȉmen-a*; dativ. *brȅmen-u*, *ȉmen-u*; u nom. množ. premještaju naglas na pretposljednji slog kao ` , a u gen. množ. kao ´ n. pr. *imèn-a*, *iménâ*, *bremèn-a*, *breménâ* a nom. jed. glasi; *brȅme*, *ȉme*, *plȅme* i t. d.

U jednoj se riječi nalazi i *o* pored *e*: *ràmo* (g. *rȁmena*), pored *ràme*.

2. Osnove na: *s*.

§. 66. Sve su osnove na *s* srednjega roda, a sklanjaju se po obrascu *sèlo*. Osnovno *s* vidi se samo u tri riječi u množini u: *nèbo*, *čùdo*, *tȉjelo*, nom. množ. *nebès-a*, *čudès-a*, *tjelès-a*. U jednini izjednačile su se ove osnove u sklonidbi posve s imenima srednjega roda na *-o*; n. pr. gen. jed. *nȅb-a*, *čȕd-a*, *tȉjel-a*; dat. *nȅb-u*, *čùd-u*, *tȉjel-u* i t. d.

Riječi *tȉjelo* i *čùdo* ima u množini i *tȉjela* i *čȕda*.

Digitized by Google

3. Osnove na: *t*.

§. 67. Sve su osnove na *t* srednjega roda, a sklanjaju se po obrascu *sèlo* primajući padežne nastavke na osnovu; n. pr. *tèlet-a*. Osnovno *t* otpada na kraju (u 1. 4. 5. padežu jednine). Najviše takih riječi znači mlado čeljade ili živinče, te nema množine od tih osnova, nego se za množinu govore skupna imèna na: *-ad* (koja se sklanjaju po obrascu *stvar)* ili se uzima množina od riječi, koje su istoga korijena, ali drugačije načinjene; n. pr. od *jàgnje* govori se za množinu *jàgnjâd* ili *jàgânjci* (što je množina od *jaganjac); jàre, jàrâd* ili *jàrići* (od *jarić).*

Ovamo pripadaju i mnoge, ponajviše tuđe riječi, kojima se označuju stvari, a rijetko imaju množinu: n. pr. *tanèta, teknèta, dugmèta.*

Take su riječi: 1) *blîzne, dijète, jàgnje, jàre, pȕle, prâse, ùnuče, ždrȉjebe; àrapče, bùgârče, cìgânče* i t. d.

2) *bȕre, dùgme, klùpče, polováče, tèkne* (korito) i t. d.

Ovamo su negda pripadala imena ljudi kao: *Andre, Ráde*, ali su se danas posve izjednačila s imenima muškoga roda na *-o* ili *-e*, te se sklanjaju po §. 35. 3.; n. pr. *Ráde*, gen. *Ráda*, dat. *Rádu* i t. d.

Riječ *dijète* ima za množinu skupno ime *djèca*, što se sklanja po obrascu ž e n a.

Riječ *úše* i *pùce* sklanja se dvojako, i to ili kao imèna srednjega roda s nastavkom u nom. jednine ili kao imèna bez nastavka; n. pr. gen. jed. *úš-a* i *úšet-a; pùc-a* i *pùcet-a* instr. *úš-em* i *úšet-om;* množina: *úš-a, úšet-a, pùc-a* i *pùcet-a* i t. d. gen. množ. *pùt-â-c-â*, osn. *putc.*

Tako ima i riječ *jáje*, ali samo u jednini gen *jàjet-a* i *jáj-a;* množ. samo *jáj-a.*

Riječ *dȓvo* pripadala je među riječi s osnovom na *-s*, danas pripada među riječi srednjega roda s nastavkom u nom. jednine te se tako i sklanja, kad znači drvo posječeno za vatru ili zà grâđu; nom. množ. *dȓva*, gen. *dȓvâ;* kad znači *stablo* u zemlji, neposječeno, onda ide ovamo gen. jed. *dȓveta*, dat. jed. *dȓvetu* i t. d.; nom. množ. *drvèt-a*, gen. *drvèt-â.*

Digitized by Google

Od riječi *psẽto* osim pravilnih oblika ima i oblika po osnovama na *t;* n. pr. pored gen. *psẽt-a* ima i *psẽtẹ̑t-a*, *psẽt-u* i *psẽtet-u*.

4. Osnove na: *r*.

§. 68. Ovamo pripadaju dvije riječi, kojima je nomin. jednine: *mäti*, *kćî*, a osnova im glasi: *mater*, *kćer*, od koje *r* otpada, a krajnje *e* bude duljenjem *i*.

Riječ *kćî* sklanja se kao ime ženskoga roda bez nastavka u nominativu jednine ovako:

	Jednina.	Množina.
1. nom.	kćî	kćër-i
2. gen.	kćër-i	kćër-î
3. dat.	kćër-i	kćër-ima
4. akuz.	kćêr	kćër-i
5. vokat.	kćër-i	kćër-i
6. lokat.	kćër-i	kćër-ima
7. instr.	kćêr-ju	kćër-ima.

Riječ *mäti* sklanja se kao ime ženskoga roda na *-a* ovako:

	Jednina.	Množina.
1. nom.	mäti	mäter-e
2. gen.	mäter-ê	mätêr-â
3. dat.	mäter-i	mäter-ama
4. akuz.	mätêr	mäter-e
5. vokat.	mäti	mäter-e
6 lokat.	mäter-i	mäter-ama
7. instr.	mäter-ôm	mäter-ama.

Zamjenice (pronomina).

§. 69. Zamjenice se dijele po obliku na dvoje:

1. jedne imaju jedan oblik za sva tri roda, to su zamjenice bez roda, *jâ*, *tî*, *sèbe* i t. d.

2. druge imaju osobit oblik za svaki rod, to su zamjenice s rodom, n. pr. *sâm*, *sáma*, *sámo* i t d.

Po značenju su zamjenice:

Digitized by Google

1. **lične** (**pronomina personalia**), koje su opet a) imeničke (substantiva), *jâ, tî, on;* b) pridjevne ili posvojne (adjectiva ili possessiva), *môj mòja, mòje; tvôj, tvòja, tvòje; njègov, njègova, njègovo; njézin, njézina, njézino;* ili *njên, njéna, njéno; njîhov, njîhova, njîhovo.*

2. **povratna** (**pronomen reflexivum**), koja je: a) imenička (substantivum), s jednim oblikom za sva tri lica jednine i množine bez nominativa, *sèbe, sèbi,* i t. d.; b) pridjevna ili posvojna (adjectivum ili possessivum), *svôj, svòja, svòje.*

3. **pokazne** (**pronomina demonstrativa**), *òvâj, òvâ, òvô; tâj, tâ, tô; ònâj, ònâ, ònô; ïstî, ïstâ, ïstô; sâm, sáma, sámo.*

4. **odnosna** (**pronomen relativum**), *kòjî, kòjâ, kòjê.*

5. **upitne** (**pronomina interrogativa**), koje su: a) imeničke (substantiva), *tkò?* ili *kò?* za ljude i životinje, *štò?* za stvari; b) pridjevne (adjectiva), *kòjî? kòjâ? kòjê? čîj? čija? čîjê?* rjeđe *čìgov? čìgova? čìgovo?*

6. **neodređene** (**pronomina indefinita**), koje su: a) imeničke (substantiva), *nëtko, nëšto; nïtko* ili *nïko, nïšta; ïtko* ili *ïko, ïšto; tkògod* ili *kògod, štògod; štòtko* ili *štòko;* b) pridjevne (adjectiva), *nëkojî, nëkojâ, nëkojê* ili *nëkî, nëkâ, nëkô; nëčîj, nëčijâ, nëčijê; ïkojî, ïkojâ, ïkojê; ïčîj, ïčijâ, ïčijê; štòkojî, štòkojâ, štòkojê* i t. d.

Zamjenice se sklanjaju: 1. po imeničkoj (nominalnoj) ili 2. po zamjeničkoj (pronominalnoj) sklonidbi.

A. Nominalna sklonidba.

§. 70. Nominalno se sklanjaju: *jâ, tî* i *sèbe* ovako:

	Jednina.		Množina.	
1. nom.	jâ	tî	mî	vî
2. gen.	mène, me	tèbe, te	nâs	vâs
3. dat.	mèni, mi,	tèbi, ti	näma, näm	väma, väm
4. akuz.	mène, me	tèbe, te	nâs	vâs
5. vokat.	—	tî	—	vî
6. lokat.	mèni	tèbi	näma	väma
7. instr.	mnôm	tòbôm	näma	väma

Digitized by Google

Povratna zamjenica *sebe* sklanja se ovako: 1. nom. — 2. gen. *sèbe, se;* 3. dat. *sèbi, si;* 4. akuz. *sèbe, se;* 5. vokat. —; 6. lokat. *sèbi;* 7. instrum. *sòbôm.*

Bilješke.

§. 71. Gen. i dat. jednine ima dvojake oblike, pune i krnje: *mène, me; tèbe, te; sèbe, se; mèni, mi; tèbi, ti; sèbi, si; mène, me* i t. d. **Gen. dat. jedn.**

Puni se oblici govore 1) na početku rečenice; n. pr. *Tebe* hvale. 2) poslije prijedloga; n. pr. *od mène; k tèbi; k sèbi* ruke i t. d. 3) u opreci, kad se zamjenica naglašuje: n. pr. *mèni* je kazao, a ne *tèbi; tèbe* izbavih, a *sèbe* izgubih.

Oblici akuzativa: *me, te, se* nijesu krnji, nego puni oblici akuzativa, zato se govore i poslije prijedloga; n. pr. ú *me,* za *te,* preda *se.* Kad je naglašena zamjenica, govore se samo genitivni oblici: *mène, tèbe, sèbe.*

§. 72. Gdješto se gòvorê za dativ i lokat. jednine oblici na *-e: mène, tèbe, sèbe;* n. pr. ako li se *mene* ne vjeruješ; hodi k *mene,* divski starješina. **Dat. i lokat. jedn.**

§. 73. Pored oblika *nama, vama* gòvorê se po jugoistočnim krajevima i oblici: *ni, vi,* za dativ množine; n. pr. tamo su *ni* (= nam) naši gospodari. **Dativ množine.**

§. 74. Pored oblika *nas, vas,* kad se govore za akuzativ, ima i *ne, ve,* za taj padež, koji se govori po jugoistočnim krajevima; n. pr. on je, što *ve* (= vas) u nevolji jači; on milostiv, što *ve* nebom štiti. **Akuzativ množine.**

§. 75. Pored oblika *nàm, nàma, vàma,* govori se za dativ. množ. *vàm,* za lokat. *nâs, vâs,* a za instr. množ. *nàmi, vàmi,* ali je pretežnije *nàma, vàma.* **Dativ, lokat. i instrum. množine.**

B. Pronominalna sklonidba.

§. 76. Po ovoj se sklonidbi sklanjaju zamjenice, koje imaju za svaki rod osobit oblik. Osnova im se svršuje na tvrd ili na mek suglasnik.

Digitized by Google

I. Osnova na tvrd suglasnik.

		muški	*ženski*	*srednji*
Jed.	1. nom.	sâm	sám-a	sám-o
	2. gen.	sám-oga	sám-ê	sám-oga
	3. dat.	sám-omu	sám-ôj	sám-omu
	4. akuz.	sâm, sám-oga	sám-u	sám-o
	5. vokat.	sâm	sám-a	sám-o
	6. lokat.	sám-om	sám-ôj	sám-om
	7. instr.	sám-îm	sám-ôm	sám-îm
Množ.	1. nom.	sám-i	sám-e	sám-a
	2. gen.	sám-îh	za sva tri roda.	
	3. dat.	sám-îm (-îma)		
	4. akuz.	sám-e	sám-e	sám-a
	5. vokat.	sám-i	sám-e	sám a
	6. lokat.	sám-îm	(sám-îma)	za sva tri roda.
	7. instr.	sám-îm	(sám-îma)	

Ovako se sklanjaju zamjenice: *tâj, òvâj, ònâj* (kojima je osnova *t, ov, on,* od čega je najprije postalo: *ta, ova, ona,* a k tomu je kasnije pridošla zamjenica *j* pojačanja radi. Ovako se sklanja i zamjenica *isti.*

Ovamo ide i zamjenica upitna za ljude i životinje *tkȍ* ili *kȍ*, što stoji mjesto *kto*, gdje je *k* osnova, a *to* dodatak pojačanja radi za nominativ, u ostalim se padežima nastavljaju nastavci na osnovu *k*, te se po tom ovako sklanja:

1. nom. *tkȍ* ili *kȍ;* 2. gen. *k-òga;* 3. dat. *k-òmu:* 4. akuz. *k-òga;* 5. vok. —; 6. lokat. *k-ôm;* 7. instr. *k-îm.*

Ovako se sklanjaju i sve zamjenice složene sa *tkȍ* ili *kȍ*, i to: *nïtko, nětko, svàtko, tkȍgod* i *svȁk* tako, da se samo *tko* u tim riječima mijenja, a drugi dio riječi ostaje nepromienjen.

Bilješka. §. 77. Instr. jednine, gen. dat. lokat. i instr. množine ima pred nastavcima: *-m, h, -ma* po južnome govòru *ije;* prema tomu se govore ti padeži: *sámijem; sámijeh, sámijem, sámijema.* Tako se isto govore ti padeži i od zamjenica *tâj, òvâj, ònâj,* pače se i *tkȍ* povelo za njima u instrumentalu. Po tome imamo: *tîjem, òvijem, ònijem, kîjem; tîjeh, òvijeh, ònijeh* i t. d.

Digitized by Google

Pored oblika *sámîm*, *sámîma* za lok. i instr. množine govore se, ako i rjeđe oblici: *sámih* za lokat., a *sámîmi* za instrum. množine.

II. Osnova na mek suglasnik.

§. 78. Tako se isto sklanjaju zamjenice, koje se svršuju na mek suglasnik *j*, *č*, *š*, samo se razlikuju od obrasca *sâm* po tome, što imaju poslije nepčanih suglasnika u muškom i u srednjem rodu *e* mjesto *o*, a u instr. jed., dat. lokat. i instr. množine *i* mjesto *ije* po §. 8. 2. i §. 26. n. pr.:

		muški	*ženski*	*srednji*
Jed.	1. nom.	nȁš	nȁš-a	nȁš-e
	2. gen.	nȁš-ega	nȁš-ê	nȁš-ega
	3. dat.	nȁš-emu	nȁš-ôj	nȁš-emu
	4. akuz.	nȁš, nȁš-ega	nȁš-u	nȁš-e
	5. vokat.	nȁš	nȁš-a	nȁš-e
	6. lokat.	nȁš-em	nȁš-ôj	nȁš-em
	7. instr.	nȁš-im	nȁš-ôm	nȁš-im
Množ.	1. nom.	nȁš-i	nȁš-e	nȁš-a
	2. gen.	nȁš-îh	} za sva tri roda.	
	3. dat.	nȁš-im, nȁš-ima		
	4. akuz	nȁš-e	nȁš-e	nȁš-a
	5. vokat.	nȁš-i	nȁš-e	nȁš-a
	6. lokat.	nȁš-im, nȁš-ima	} za sva tri roda.	
	7. instr.	nȁš-im, nȁš-ima		

Po tome se obrascu sklanjaju: *môj*, *tvôj*, *svôj*; *nȁš*, *vȁš*; *čȉj*, *ïčȉj*, *nïčȉj*, *nĕčȉj*; *kòjî*, *nĕkojî*, *nĕkî*, *ïkojî*, *štökojî*.

§. 79. 1. Kao što se u južnome govòru kraj oblika: *sámijem*, *sámijeh*, govore i oblici: *sámim*, *sámih*, tako se isto govore u istom govòru i oblici: *mòjijem mòjijeh*, *nȁšijeh* i t. d. pored *mòjim mòjih*; *nȁšim nȁših*. **Bilješke.**

2. Krajnji samoglasnik nastavka u gen. dat. ak. muškoga i u gen. dat. srednjega roda mogu otpasti: *nȁšeg(a)*, *nȁšem(u)*, *nȁšeg(a)*. U dat. i lok. jed. muškoga i srednjega roda može se nastavku: *-om* dodati *-e*; *sámome*. Tako se isto može do-

Digitized by Google

dati *-a* nastavku *-im*, *-ijem* u dat. lokat. i instrum. množine: *sámima*, *sámijema*; *nȁšima*, *nȁšijema*; i t. d.

3. Zamjenica upitna *štȍ* postala je od *čto*, da se *č* ispred *t* pretvorilo u *š*. Po tom je osnova *č*, a *to* je dodatak pojačenja radi za nominativ i za akuzativ. Nastavci se nastavljaju na osnovu *č*, a sklanja se ovako: 1. nom. *štȍ*; 2. gen. *č-èga*, *č-èsa*; 3. dat. *čèmu*; 4. akuz. *štȍ*; 5. vokat. —; 6. lokat. *č-êm*; 7. instrum. *č-îm*, *(č-íme.)*

Nom. i akuz. govori se i *štȁ*, isto se tako govori i gen. *šta*, po nominalnoj sklonidbi od nom. *što*. To biva, kad je s prijedlogom: òda *šta*, òko *šta*, bèza *šta*. Tako se sklanjaju i složene zamjenice sa *što*, *nȉšto*, *nȉšta*, *svȁšto*, *štȍgod*.

4. Pridjevna zamjenica *vȁs* ili *sȁv* postaje od osnove *vs*, da se među suglasnike *v-s* po §. 10 umeće nepostojano *a*: *v-a-s*, što se i danas govori, ali premetnuvši suglasnike govori se ponajviše *sȁv*, kao da mu je osnova: *sv*. Na takvu se osnovu nastavljaju nastavci po obrascu: *naš*, dakle gen. *svèga*, dat. *svèmu* i t. d. U južnom govòru ima instr. jednine: *svȉjem*; gen. množ. *svȉjeh* dat. lok. i instr. množ. *svȉjem* i *svjèma*. Za gen. množine govori se i gen. dvojine: *svíjû*.

5. Zamjenice *môj*, *tvôj*, *svôj* mogu izbacivši *-j* iz *-oje* pa izjednačivši *oe* u *oo* sažeti *oo* u *ô* i to u: gen. dat. i lokat. jednine muškoga i srednjega roda, te se govori *môga*, *tvôga*, *svôga*; *môму*, *tvôму*, *svôму*; *môm*, *tvôm*, *svôm* a s pridošlim *e* i *môme*, *tvôme*, *svôme*.

6. Zamjenice posvojne: *njègov*, *njézin*, *njên*, *njȉhov* *njȉhan* sklanjaju se nominalno kao pridjev.

7. Pored oblika *nȁšim*, *nȁšima* za lokat. i instr. množine govore se, ako i rjeđe oblici: *nȁših* za lokat. a *nȁšimi* za instrum. množine.

Zamjenica: *i*, *ja*, *je*; *ôn*, *òna*, *òno*.

§. 80. Ova se zamjenica sklanja ovako:

		muški	*ženski*	*srednji*
Jed.	1. nom.	ôn	òna	òno
	2. gen.	njèga, ga	njê, je	njèga, ga
	3. dat.	njèmu, mu	njôj, joj	njèmu, mu

Digitized by Google

		muški	*ženski*	*srednji*
Jed.	4. akuz.	njèga, ga, nj	njû, je, (ju)	òno[1]
	5. vokat.	—	—	—
	6. lokat.	njèmu (njêm)	njòj	njèmu (njêm)
	7. instr.	njîm	njôm	njîm .
Množ.	1. nom.	òni	òne	òna
	2. gen.	njîh, ih	za sva tri roda.	
	3. dat.	njîma, im		
	4. akuz.	njîh, ih		
	5. vokat.	—		
	6. lokat.	njîma		
	7. instr.	njîma		

Ova se zamjenica govori za ličnu zamjenicu trećega lica, a osnova joj je *-j*. U nom. jednine i množine za sva tri roda i u akuzativu jednine i množine za srednji rod govori se zamjenica pokazna: *ôn, òna, òno.*

Ostale padeže ima od osnove *-j* primajući *-n* ispred *-j*, a sklanja se po obrascu *nȁš*: dakle gen. jed. *nj-èga*, dat. jed. *nj-èmu* i t. d.

Pored punih oblika ima od te zamjenice i kraćih: *ih, im, je, joj, ju.*

Akuzativ jednine za muški i srednji rod uz prijedlog glasi *nj;* n. pr. *û nj, pô nj, nâ nj, ùzâ nj, prȅdâ nj, mîmô nj, nȁdâ nj* i t. d. i piše se rastavljeno od prijedloga.

Za oblike akuzativa množine *njê, je* u sva tri roda govori se oblik genitiva množine: *njîh, ih.*

Tako se isto govori oblik genitiva jednine ženskoga roda *je* za oblik akuzativa ženskoga roda: *ju.*

Oblik *ju* govori se ispred spone *je;* n. p. *on ju je vidio.*

Pored oblika *njîma* za lok. množine govore se, ako i rjeđe oblici: *njîh* za lokat. i *njîmi* za instr. množine.

Pridjev (adjectivum).

§. 81. Sklonidba je pridjeva trostruka i to: 1) nominalna (imenička), 2) složena i 3) pronominalna (zamjenička).

[1] Oblici muš. roda *ga, nj*, za akuz. jedn. upotrebljavaju se i za srednji rod.

Digitized by Google

Nominalna sklonidba.

§. 82. Nominalno se sklanja pridjev neodređen. Pridjev je neodređen, kad pokazuje kakvo je lice ili stvar, kojoj se pridijeva, a ne pokazuje i koje je. Muški se rod tih pridjeva svršuje u nom. jednine na suglasnik ili na *-o*, nastalo od *l*; n. pr. *žût vȅse*.

Osnova se pridjevna vidi u genitivu jednine odbacivši mu padežni nastavak *-a*; n. pr. gen. *krátk-a*, *tȍpl-a*, *šúplj-a*, *jäsn-a*, *mȍdr-a*, osnova: *kratk*, *topl* i t. d.

Nominalno se pridjev sklanja, da se na osnovu njegovu nastavljaju padežni nastavci imenice iste sklonidbe.

Negda je pridjev imao nastavke imeničke sklonidbe u svim padežima jednine i množine; danas ih ima samo u nekim padežima, a u drugima uzima oblike iz složene sklonidbe i to: u 7. jed. muš. i sred. roda; u 3. i 6. jedn. žen. roda; u 2., 3. i 7. množine svih rodova. Ovi se oblici opet razlikuju od složenih oblika po naglasu. Tako je n. pr. oblik: *žútîm* 7. jed. po nominalnoj, a *žûtîm* 7. jed. po složenoj sklonidbi; oblik: *žútôj* 3. i 6. jedn. po nominalnoj, a *žûtôj* isti padež po složenoj sklonidbi; oblici: *žútîh*, *žútîm*, *žútîma* 2. 3. i 7. padež množine po nominalnoj, a *žûtîh*, *žûtîm*, *žûtîma* po složenoj sklonidbi.

Nekoji su se padeži nominalne sklonidbe (7. jedn., 2. 3. 7. množ.) izjednačili s pronominalnom sklonidbom (§. 76), te se govore po južnom govòru: *žútijem*, *žútijeh*, *vrúćijem*, *ljûćijeh* itd. po §§. 77. i 79. 1.

Obrazac nominalne sklonidbe pridjeva:

		muški	*ženski*	*srednji*
Jed.	1. nom.	žût	žút-a	žút-o
	2. gen.	žút-a	žút-ê	žút-a
	3. dat.	žút-u	žút-ôj	žút-u
	4. akuz.	žût, žút-a	žút-u	žút-o
	5. vokat.	—	—	—
	6. lokat.	žút-u	žút-ôj	žút-u
	7. instr.	žút-îm	žút-ôm	žút-îm
Množ.	1. nom.	žút-i	žút-e	žút-a
	2. gen.	žút-ih	} za sva tri roda	
	3. dat.	žút-îm, žútima		

Digitized by Google

		muški	*ženski*	*srednji*
Množ.	4. akuz.	žút-e	žút-e	žút-a
	5. vokat.	—	—	—
	6. lokat.	žút-îm, žút-îma	} za sva tri roda.	
	7. instr.	žút-îm, žút-ima		

§. 83. 1. Sämo nominalno sklanjaju se: a) posvojni pridjevi na: *-ov (-ev)*, *-in*, *-j;* n. pr. *brȁtov*, *cȁrev*, *mâjčin*, *Ivanj* i b) zamjénice posvojne: *njègov*, *njézin*, *njên*, *njȉhov*, *njȉhan* i *njîn*.

2. U muškom rodu prìdjêvâ oblika neodređena valjaju isti glasovni zakoni kao u imenice muškoga roda bez nastavka u nominativu jednine. Tako se 1) među dva suglasnika na kraju umeće nepostojano *a;* n. pr. *dȍb-a-r*, *slȁd-a-k*, osn. *dobr*, *sladk;* 2) *l* se mijenja na kraju sloga u *o;* n. pr. *gnjȉo*, *bȉo*, *cȉo* od *gnjȉl*, *bȉjel*, *cȉjel*. Izuzima se: *tȍpal;* 3) iza nepčanih suglasnika ne stoji *o* nego *e*, osim u ženskom rodu; n. pr. *vrûćêm* muš. rod; ali *vrûćôj*, *vrûćôm* žens. rod.

3. Pored oblika *žútîm*, *žútîma* za lokat. i instr. množine govore se, ako i rjeđe oblici *žútîh* za lokat. i *žútîmi* za instr. množine.

Složena sklonidba.

§. 84. Po složenoj se sklonidbi sklanja pridjev određen. Pridjev je određen, kad ne pokazuje sämo kakvo nego i koje je lice ili stvar, kojoj se pridijeva.

Složena zove se ova sklonidba zato, jer su joj pojedini padeži postali sažimanjem: 1) od padeža nominalne sklonidbe pridjeva i 2) od padeža zamjenice: *i*, *ja*, *je*.

Ovako sažetih padeža malo se sačuvalo u današnjem jeziku, a to su:

nom. i vokat. jednine u sva tri roda, n. pr.

1. 5. *žûtî* od *žuti-i*[1]; *žûtâ* od *žuta-(j)-a; žûtô* od *žuto-(j)-e.*

akuz. jed.

4. *žûtî* od *žuti-i; žûtû* od *žutu-(j)-u; žûtô* od *žuto-(j)-e.*

nom. akuz. vokat. množine u sva tri roda.

1. *žûtî* od *žuti-(j)-i; žûtê* od *žute-(j)-e; žûtâ* od *žuta-(j)-a;*

[1] Prvo *i* stoji mjesto samoglasnika ъ u starom slov., što je radi *i* (jъ) moralo postati ъi, a to je hrvatsko *i*.

Digitized by Google

4. *žûtê* od *žute-(j)-e*; *žûtê* od *žute-(j)-e; žûtâ od žuta-(j)-a*; gen. jed. žen. roda.

2. *žûtê* od *žute-(j)-e.*

Ostali padeži postali su prema oblicima zamjenične pridjevne sklonidbe. Tako je n. pr. gen. mušk. i sred. roda jed. *žûtôga* postao prema genitivu: *sámoga;* dativ *žûtômu* prema *sámomu; žûtôj* prema *sámôj* i t. d. samo je pridjev zadržao naglas ˆ jednakosti radi n. pr. *žûtôga,* koga zamjenica *sámoga* nema.

Obrazac složene sklonidbe pridjeva:

		muški	*ženski*	*srednji*
Jed.	1. nom.	žût-î	žût-â	žût-ô
	2. gen.	žût-ôga	žût-ê	žût-ôga
	3. dat.	žût-ômu	žût-ôj	žût-ômu
	4. akuz.	žût-î, žût-ôga	žût-û	žût-ô
	5. vokat.	žût-î	žût-â	žût-ô
	6. lokat.	žût-ôm	žût-ôj	žût-ôm
	7. instr.	žût-îm	žût-ôm	žût-îm
Množ.	1. nom.	žût-î	žût-ê	žût-â
	2. gen.	žût-îh	za sva tri roda	
	3. dat.	žût-îm, žût-îma		
	4. akuz.	žût-ê	žût-ê	žût-â
	5. vokat.	žût-i	žût-ê	žût-â
	6. lokat.	žût-îm, žût-îma	za sva tri roda.	
	7. instr.	žût-îm, žût-îma		

§. 85. 1. Kao što ima pridjeva sämo neodređena oblika, tako isto ima i pridjeva, koji se govore samo u određenu obliku. Taki su pridjevi, kojima je 1. pad. jednine na: *-ji, -ski* i *-nji;* n. pr. *rîbljî, bôžjî, dîvljî, hrvâtskî, sŕpskî, srêdnjî, krâjnjî, dâljnî, dônjî,* zatim: *dèsnî, lîjevî, cîglî, ôpćî, òstâlî, mâlî, mnògî.* Ovamo idu jošte komparativi i brojevi redni.

2. Pridjev *mâlî* ima za nom. jed. samo određen oblik, a u ostalim padežima može biti i neodređena oblika. Tako se isto govori po nekim krajevima samo: *vêlikî* u 1. pad. jedn., zatim: *ovolìkî, onolìkî, tolìkî.*

3. Po narodnom govòru mogu kao i u zamjenica gl. §. 79. 2. krajnji samoglasnici od nastavka otpasti u nekim pa-

Digitized by Google

dežima; n. pr. *žûtôg, žûtôm* u 2. i 3. jedn., a opet se može dodati i samoglasnik; n. pr. *žûtôme* u 3. i 6. jed. i *žûtîma* u 3., 6. i 7. množine.

4. Pridjevi, kojima se 1. pad. jed. svršuje na nepčane suglasnike, imaju iza sebe *-e* mjesto *-o*, osim u ženskom rodu; n. pr. *vrûćêga, vrûćêm, vrûćêm*, ali *vrûćôj*. Ovakovima se pridjevima ne dodaje *e* u 3. i 6. jednine, dakle se ne može reći: *vrućem-e* i t. d.

5. Pored oblika *žûtîm, žûtîma* za lokat. i instr. množine govore se, ako i rjeđe oblici *žûtîh* za lokat. i *žûtîmi* za instr. množine.

Pronominalna sklonidba.

§. 86. Nekoji su se padeži nominalne i složene sklonidbe izjednačili s pronominalnom sklonidbom po §. 76., gl. §. 82.

Poređenje (comparatio).

§. 87. Hrvatski pridjevi imaju tri reda poređenja: 1) pozitiv ili prvi red; 2) komparativ, drugi i 3) superlativ, treći red.

Nastavak je komparativu trostruk: 1. *j;* 2. *ij* i 3. *š*.

Komparativ se pravi, da se na osnovu pridjeva nastavlja jedan od navedenih nastavaka, a sklanja se kao određeni pridjev primivši u 1. pad. jed. muškoga roda jošte padežni nastavak *-i*.

Nastavkom *-j* prave komparativ:

1. *bȉjel* (bio)	*gŕd*	*rîđ*
bijèsan	*gûst*	*sȉjed*
blâg	*hûd*	*skûp*
blȉjed	*jâk*	*sûh*
bŕz	*krîv*	*tvŕd*
cŕn	*krût*	*tijèsan*
čêst	*làsan*	*tîh*
čvŕst	*lûd*	*tûp*
drâg	*ljût*	*glûh*
dȕg	*mlâd*	*górak*

Digitized by Google

gȓk	*mȓk*	*žîv*
mlâk	*vrûć*	*žût*

2. Prislovi: *blizu* i *cijene*, odbacivši *u* i *e*.

3. Pridjevi na: *-ak*, *-ek*, *-ok* i jedan na *-el*, koji primaju nastavak *-j*, odbacuju prije: *-ak*, *-ek*, *-ok*, *-el*. To su:

dàlek	*nìzak*	*tȅžak*
dèbeo	*plítak*	*ùzak*
dùbok	*rijèdak*	*vìsok*
glàdak	*slädak*	*žëstok*
krátak	*šìrok*	*žídak*
mȓzak	*tänak*	

Ovim nastavkom poređeni pridjevi dobivaju na prvom slogu naglas jaki kratki ˝, imali inače u pozitivu naglas kakav mu drago, a nastavak *j* sažima se:

1) sa zubnima *d*, *t* po §. 27. a) u: *đ*, *ć*. Ako se ispred *đ*, *ć* nađe jošte *s* ili *z*, mijenja se po §. 28. u *š*, *ž*, n. pr.

blìjed, *bljȅđi*	*krût*, *krȕći*
čvȓst, *čvȓšći*	*lûd*, *lùđî*
čêst, *čëšćî*	*ljût*, *ljȕći*
gûst, *gùšćî*	*mlâd*, *mlàđî*
hûd, *hùđî*	*sljed*, *sjȅđî*

2) grleni suglasnici *k*, *g*, *h* i sični *z*, *s* sažimaju se po §. 27. sa *j* u nepčane: *č*, *ž*, *š*; n. pr.

blâg, *blàžî*	*gȓk*, *gȓčî*	*glûh*, *glûšî*
drâg, *drägî*	*jâk*, *jäčî*	*sûh*, *sûšî*
dùg, *dùžî*	*mlâk*, *mläčî*	*tîh*, *tîšî*
górak, *gȍrčî*	*mȓk*, *mȓčî*	*brz*, *brži*

3) među usnene *p*, *v* i *j* umeće se po §. 27. d) *l*; n. pr.

krîv, *krȉvljî*	*tûp tûpljî*
skûp, *skùpljî*	*žîv žîvljî*

4) slitni suglasnici *l*, *n* sažimaju se po §. 27. e) sa *-j* u *lj*, *nj*, *s* pred njima mijenja se po §. 28. u *š*; n. pr.

bȉjel, *bjȅljî*	*cȓn*, *cȓnjî*	*tijèsan*, *tjëšnjî*
bijèsan, *bjëšnjî*	*làsan*, *läšnjî*	*cȉjene*, *cjènjê*

Digitized by Google

5) iza nepčanih suglasnika *đ*, *ć*, *š* i iza *r* ispada *j*: n. pr. *rîđ rȉđî* (mjesto *riđ-j-i*); *vrûć, vrȕćî* (mjesto *vruć-j-i*).

Glavne su promjene u pridjeva na: *-ak*, *-ek*, *-ok*, *-el* iste, koje i pod 1.; n. pr.

dȁlek, dȁljî	*nȉzak, nȉžî*	*téžak, tȅžî*
dèbeo, dëbljî	*plítak, plȉćî*	*ùzak, ȕžî*
dùbok, dȕbljî	*rijèdak, rjëđî*	*visok, vȉšî*
glädak, glädî	*slädak, slädî*	*žëstok, žëšćî*
krátak, krȁćî	*širok, šȉrî*	*žídak, žȉđî*
mȓzak, mȓžî	*tànak, tànjî*	

Bilješka. 1. Pridjevi, koji u pozitivu imaju u osnovi *-ije*, mijenjaju u komparativu *-ije* u *-je*: n. pr. *bȉjel (bȉo), bjëljî, bijèsan, bjëšnjî, blȉjed, bljëđî, sȉjed, sjëđî, tijèsan tjëšnjî; rijèdak rjëđî.*

2. Nastavak *-š* imaju tri pridjeva: *lȁk, lȉjep* i *mëk* s naglasom kao u predašnjih: *lȁkšî, ljëpšî* i *mëkšî.*

3. Nastavak *-ij* primaju svi ostali pridjevi, koji mogu imati komparativ, a naglas im je slabi kratki ˋ na slogu ispred nastavka *-ij*; n. pr. *ljȕbak, ljȕpčijî, slâvan slàvnijî, stär, stàrijî, bògat, bogàtijî, krêpak, krèpčijî, pâmetan, pamètnijî, pòbožan, pobòžnijî, zâdovôljan, zadovòljnijî* i t. d.

§. 88. 1. Pridjevi: *dȍbar, zȁo, vëlik* i *mâlî* imaju komparativ od osnove: *bol, gor, vet* i *man* (od koje opet nema pozitiva) s nastavkom *-j: bòljî, gòrî* (od *gorji*), *vëćî* (od *vetji*), *mȁnjî.*

2. Ima pridjeva, koji prave komparativ na dva načina. Tako prave komparativ nastavkom *-j*, i nastavkom *-ij* (a to je veoma rijetko): *visok* i *žëstok*, po tome obično *vȉšî, žëšćî*, a rijetko: *visòčijî, žestòčijî*; tako ima *ràd* običnije *ràdijî* nego *ràđi.*

Nastavkom *-ij*, i nastavkom *-š* (što je vrlo rijetko) prave: *zdrȁv, slȁb* i *ȑđav, zdràvijî, slàbijî, ȑđavijî*, a veoma rijetko *zdrȁvšî, slȁpšî, ȑđavšî.*

3. Mjesto *dȕžî* govori se i *dùljî*, mjesto *lȁkšî* i *lȁgljî*, a *prètio* ima samo *prètljî.*

*

Digitized by Google

4. Kad se pred komparativ metne *nâj*, koje je uvijek naglašeno sa ^, onda postaje superlativ (treći red poređenja); n. pr. *mlȁdjî*, *nâjmlađî*.

Brojevi.

Razdioba brojeva.

§. 89. Brojevi su:

1. glavni (cardinalia): *jèdan*, *dvâ*, *trî* i t. d.
2. redni (ordinalia): *prvî*, *drûgî*, *trëćî* i t. d.
3. dijelni (distributiva): *po jèdan*, *pȍ dvâ* i t. d.
4. prislovni (adverbalia): *jedànpût*, *dvâ púta*, *dváput* itd.
5. umnožni (multiplicativa): *jednòstruk*, *dvògub* i t. d.

Glavni.

§. 90. Od glavnih se brojeva sklanjaju: *jèdan*, *dvâ*, *ȍba*, *ȍbadvâ*, *trî* i *čètiri*. Ostali se brojevi ne sklanjaju do brojnih imenica: *stȍtina*, *tîsuća* ili *hìljada*.

Broj *jèdan* sklanja se kao i zamjenica *sâm* v. §. 76. a množinu ima, kad se govori za zamjenicu neodređenu: *neki*.

Broj *dvâ* sačuvao je u muškom i u ženskom rodu s malom promjenom oblike dvojine, te se sklanja ovako:

	muški	*ženski*
n. a. v.	dvâ	dvïje
g. l.	dvíjû[1]	dvíjû
d. l.	dvjèma	dvjèma

Srednji je rod danas posve jednak s muškim, a negda je imao za 1. i 4. padež osobit oblik; *dvïje*, koji se i sad sačuvao uz dvojinu rieči *sto*, te se govori: *dvjëста* pored *dvjësti (sti* 1. i 4. padež dvojine od *sto)*. Mjesto *dvïje ȍči* običnije se govori: *dvâ ȍka*.

Broj: *ȍba*, *ȍbje*, *ȍba* sklanja se posve kao *dvâ* u sva tri roda, a *ȍbadvâ* može ili obje česti sklanjati ili se *ȍba* ne sklanja nego samo *dvâ*, dakle: *ȍbjedvije* ili *ȍbadvije* i t. d.

Brojevi: *trî* i *četiri* sklanjaju se ovako:

1. 4. 5.	n. a. v.	trî	čètiri
2. 6.	g. l.	tríjû	četiríjû
3. 7.	d. i.	tríma	čètirma

[1] Od osnove *dva* govori se za genit. i lok. oblik *dvájû*, za muški i srednji rod, sȁmo u Bosni i u sjevernoj Dalmaciji. Vidi akad. rječnik str. 914 pod *dva*, I, 2, bb).

Digitized by Google

Bilješke. §. 91. 1. Nom. i akuz. brojeva: *dvâ, ȍba, ȍba-* **Nom. i akuz.**
dvâ, trî i *čètiri* imaju predmet, komu se kaže broj, ako je muškoga roda, u nom. ili akuz. dvojine; n. pr. *dvâ svjedòka, trî dvòranina, čètiri čòvjeka.* Za imènima muškoga roda povele se i imenice srednjega roda, n. pr. *dvâ pîleta, dvâ djèteta.*

Ovamo ide riječ *dân*, koja je sačuvala 1. 4. negdašnje dvojine, te se govori: *dvá dnî, trí dnî, četirì dnî.* Imenice ženskoga roda imaju predmet, komu se kaže broj u množini; n. pr. *dvîje sèstre; trî žàpovijedi.*

2. U ostalim padežima stoje ti brojevi u dvojini, kad **Ostali padeži.**
su bez prijedloga, a predmet, komu se kaže broj, bio kojega roda, u množini; n. pr.

2. gen. *dvíjû pastírâ, dvíjû sestárâ; tríjû glâvnîh nèprijatêljâ, obíjû sinóvâ* i t. d.
3. dat. *dvjèma gospodárima, dvjèma žènama, tríma grijèsima* i t. d.
7. instr. *dvjèma grijèsima, ȍbjema zákonima, dvjèma krilima, tríma čâvlima* i t. d.

3. Kad su brojevi: *dvȁ, ȍba, ȍbadvâ, trî* i *čètiri* s prijedlogom, onda stoje brojevi u 4. pad., a predmet, komu se broj kaže, ako je muškoga ili srednjega roda, u akuz. dvojine; ako je predmet ženskoga roda, u akuz. množine; n. pr. *zȁ dvâ, zȁ trî; ȍd dvâ, dȍ dvâ;* tražio sam ga ù *trî kȕće;* kȍd *dvije sèstre;* preko *trî vȍde stùdene,* preko *trî gȍre zèlene;* kod *ona dvâ hrásta;* vidio sam ga među *ona dvâ brda;* od *ova dvâ mlȁdijenca;* ore *nȁ dvâ vòla;* kȍd *trî kònja* ide pješice; ȍd *dvâ ȕha* i t. d.

4. Kad se kod: *dvâ, ȍba, trî, čètiri* misle *dvâ, ȍba* čovjeka (rječe živinčeta) muškoga roda. onda ih mogu zamijeniti brojne imenice: *dvòjica, obòjica, tròjica, četvòrica* i t. d., a predmet, komu se broj kaže, stoji u gen. množine. To rado biva onda, kad bi trebao koji kosi padež od tih brojeva bez prijedloga; n. pr. gen. *dvòjicê junákâ;* dat. *tròjici junákâ* i t. d. Isto tako mogu zamijeniti imenice brojne: *petòrica, šestòrica* i t. d. i ostale brojeve do *stȍtine.*

Po tom se može sklanjati n. pr. imenica *čovjek* s takvim brojem ovako:

Digitized by Google

nom.	dvâ čòvjeka	ili	dvòjica ljúdî
gen.	dvíjû ljúdî	„	dvòjicê ljúdî
dat.	dvjèma ljúdma	„	dvòjici ljúdî
akuz.	dvâ čòvjeka	„	dvòjicu ljúdî
lokat.	o dvjèma ljúdma[1]	„	o dvòjici ljúdî
instr.	s dvjèma ljúdma	„	s dvòjicôm ljúdî.

Kad se misle *ljudi odrasli* uopće, a ne po stališu, onda ne treba kod brojnih imenica dodatka *ljúdî*, jer se to samo po sebi već razumijeva; ali kad se misle *dva*, *tri* i t. d. čovjeka po stališu ili *muška živinčeta*, onda treba svagda da budu s genitivom množine; n. pr. Podaj onoj *dvòjici vôlôvâ* neka ližu soli. *Dvòjica sèljânâ* poklone se knezu.

5. Srednji rod brojeva *dvòje*, *tròje*, *čètvoro* i t. d. upotrebljava se imenički te zamjenjuje glavne, što uči sintaksa §. 26. Ovi se brojevi sklanjaju s malom promjenom kao i zamjenice s rodom ovako:

1. 4. 5.	dvòje	čètvoro
2. 6.	dvóga	četvórga
3. 7.	dvóma, dvóme	četvórma, četvórme.

Genitiv od *dvòje*, *òboje* obično se govori: *dvóga*, *obóga* [postalo jednačenjem i sažimanjem od *dvòjega*, *òbojega* po §. 8. a)]; od *tròje* govori se samo *tróga*; ostali izbacuju i *-o* pred *-ga*: četvórga.

Kad uz ove brojeve dođe imenica ili pridjev, onda se samo brojevi sklanjaju, a imenica s pridjevom stoji u gen. množ.; n. pr. *dvòje djècê*, gen. *dvóga djècê*, dat. *dvóma djècê* i t. d. Kad dođe prijedlog pred te brojeve, onda se ne sklanjaju; n. pr. otišao *s dvòje djècê*; ostavio kuću *nà dvoje nèjâkê djècê*. Ovi se brojevi govore i pridjevno te se sklanjaju kao zamjenice pridjevne, n. pr. *dvòji*, *dvòje*, *dvòja* i t. d.

Jedànaest, dvánaest . . . . . sto.

§. 92. Brojevi *jedànaest* do *devètnaest* složeni su od glavnih brojeva: *jèdan*, *dvâ*, *trî* i t. d., pa od prijedloga *na* i od akuzativa broja *dèsêt*, koji je negda s prijedlogom *na* glasio *desete*.

[1] Po §. 91. 3) bolje: *ò dvâ čòvjeka*; instr. *s dvâ čovjeka*.

Digitized by Google

Po tom su ti brojevi negda glasili: *dvâ, trî, čètiri . . . dȅvêt nà desete.*

Od tih su oblika postali današnji oblici: *jedànaest, dvánaest* i t. d., koji se ovako naglašuju:

jedànaest	dvádesêt i jèdan
dvánaest	dvádesêt ï dvâ
trínaest	trídesêt
četȉrnaest	četrdèsêt
pètnaest	pedèsêt
šèsnaest	šezdèsêt
sedàmnaest	sedamdèsêt
osàmnaest	osamdèsêt
devètnaest	devedèsêt
dvádesêt	stô, stȍtina

Broj *stô*, kad se govori s brojevima *dvâ, trî, čètiri*, valja ovako slagati: *dvjȅsta* ili *dvȉje stȍtine, trȉsta* ili *trî stȍtine, četȉrista* ili *čètiri stȍtine*, ali samo *pêt, šêst* i t. d. *stȍtîna*, a ne valja *pêt stô.*

Redni. §. 93. Ovamo pripadaju i brojevi složeni od zamjenice *sâm* i od nominalnoga ili složenoga oblika rednih brȍjêvâ; n. pr. *samòdrug* ili *sàmdrugî* (sâm i jošte jedan); *samòšest* ili *sàmšêstî* (sâm i jošte pet) i t. d.

Dijelni. §. 94. Dijelni su brojevi složeni od glavnih brojeva i od prijedloga: *po;* n. pr. *po jèdan, pȍ dvâ* i t. d.

Prislovni. §. 95. Prislovni su brojevi složeni od glavnih brȍjêvâ i od imenice *pût: jedàn pût, dvápût, trípût, čètiripût* ili *dvâ púta, trî púta, čètiri púta, pêt pútâ, stô pútâ*, sa gen. množ. od *pût*, što se rastavljeno piše.

Tako je i *jedàrêd* složeno od: *jèdan rêd.* Tako su isto složeni brojevi *edànkrat, dvákrat* i t. d.

Umnožni. §. 96. Umnožni su brojevi složeni od *struk* ili *gub* i od drugih brojeva: *jednò-dvò-peterò-osmeròstruk; dvò-trò-peterò-gub* i t. d.

Glagol (verbum).

a) Razdioba glagolskih oblika.

§. 97. U glagolskih oblika nalazimo dvije osnove: 1) prezensku i 2) infinitivnu.

Digitized by Google

Od prezenske osnove postaje: 1. prezens (sadašnje vrijeme); 2. imperativ zapovjedni način); 3. imperfekt (prošlo trajno) u najviše glagola; 4. adverbij verbalni prezensa (prislov sadašnjega vremena).

Od infinitivne osnove postaje: 1. infinitiv (neodređeni oblik glagola); 2. aorist (prošlo svršeno); 3. particip preterita aktivni I. (glagolski pridjev prošlosti); 4. adverbij verbalni preterita aktivni (prislov prošloga vremena); 5. particip preterita pasivni (glagolski pridjev trpni); 6. imperfekt (prošlo trajno) od nekih razreda.

b) Razred glagola.

Po infinitivnoj se osnovi dijele glagoli na dva dijela. Infinitivna je osnova ili 1) korijen sâm; n. pr. *pȉ-ti*, *čȕ-ti*, *trés-ti*; 2) ili korijen s nastavcima. Nastavci se nastavljaju: a) na korijen; n. pr. *čȅz-nu-ti*, kor. *čez* b) na imensku osnovu; n. pr. *žút-je-ti* od *žut* ili 3) na glagolsku osnovu; n. pr. *plȁćati* od *plátiti*. Takvi su nastavci: *nu*, *je*, *i*, *a*, *ua (ova, eva)*; n. pr. *kȉs-nu-ti*, *vȉd-je-ti*, *hvál-i-ti*, *kòp-ati*, *ban-òva-ti*, *kralj-èva-ti*.

Po tome ima šest razreda glagolskih osnova:

I. razred: osnove bez nastavka. II. razred: *nu*-osnove. III. razred: *je*-osnove. IV. razred: *i*-osnove. V. razred: *a*-osnove. VI. razred: *ova (eva, iva)*-osnove.

c) Razdjeli razreda.

Glagoli I., III. i V. razreda dijele se na više razdjela i to: I. razred ima 7 razdjela, III. razred 2, V. razred 4.

§. 98. U glagola I., II., III. i VI. razreda mijenjaju se neki glasovi u druge primajući infinitivni nastavak *-ti* na korijen ili na imensku ili na glagolsku osnovu:

I. razred. I. razred, 1. razdio. Osnove na zubne *d*, *t*. Zubni *d*, *t* mijenjaju se ispred zubnih u *s* po §. 23.; n. pr. *bòsti*, *jȅsti*, *krȁsti*, *prȅsti*, *sjȅsti* od *bod-ti*, *jed-ti*, *krad-ti*, *pred-ti*, *sjed-ti*;

Digitized by Google

cvàsti, gnjèsti, mèsti, rásti i složeni *òbresti, srësti* od *cvat-ti, gnjet-ti, met-ti, rast-ti, ob-ret-ti, s-ret-ti.*

Rasti promijenivši osnovno *-t* u *-s* izbacuje ga, pa glasi: *ras-ti* od *rass-ti*, a ovo od *rast-ti.*

2. razdio. Osnove na sične *s, s. Z* se mijenja ispred *t* u *s;* n. pr. *grîsti, mûsti, vésti* od *griz-ti, muz-ti, vez-ti; pâsti, trésti* s osnovom na *-s.*

3. razdio. Osnove na usnene *b, p, v.* Među *b, p, v* i inf. nastavak *-ti* umeće se *s* po §. 28. f); n. pr. *grèp-s-ti, dúp-s-ti, skúp-s-ti, zép-s-ti,* osn. inf. *greb, dub, skub, zeb; crp-s-ti, tèp-s-ti,* osn. inf. *crp, tep; žív-s-ti,* osn. inf. *živ.*

U glagola, koji se govori samo složeno: *nà-sûti, pò-sûti, zà-sûti,* osnova je *nasp,* i t. d.

4. razdio. Osnove na grlene *k, g, h.* Grleni *k, g, h* sa *t* od *-ti* mijenjaju se po §. 20. u *ć;* n. pr. *pèći rèći, túći* i t. d. od *pek-ti, rek-ti, tuk-ti.* Ovamo ide i složeni: *obúći, preobúći* od *obukti; žèći, lèći, léći, mòći* od *žeg-ti, leg-ti, mog-ti* i t. d.

Na *h* ima samo jedan glagol, koji glasi u infinitivu: *vrijèći,* s infin. osnovom: *vrh.*

Bilješka. Po infinitivu pripada ovamo mnogo glagola II razreda, koji mogu primiti nastavak *-ti* na korijen odbacivši: *-nu;* n. pr. *vȓći, dȉći, stȉći; pòbjeći, pûći, zapréći, doséći; klȅći, klíći, mâći, nȉći* i t. d. od *vrg-ti, dig-ti, stig-ti, pobjeg-ti* i t. d. pored *vȓg-nu-ti dȉg-nu-ti pòbjeg-nu-ti, pûk-nu-ti* po II. razredu.

5. razdio. Osnove na *n, m* mijenjaju se ispred suglasnika ili kad su na kraju riječi u *-e* (staro slovensko ѧ).

a) s osnovom na *n: žȅti, péti,* koji se govori *pò-pù-ràs-ùs-zà-pêti, nà-pò-zà-čêti* s osnovom: *žn, pn, čn,* od *žn-ti, pn-ti, čn-ti.*

b) s osnovom na *m; žêti,* koji se govori složen *izà-ò-sà-zà-žêti, òtêti, ùzêti,* s osnovom: *žm, otm, uzm.* U jednom se glagolu *m* ispred suglasnika mijenja u starom slov. u ѫ, a to je hrv. *-u: nàduti se* s osnovom *nadm* od nadąti.

6. razdio. Osnove na: *r, l.* Ovamo pripadaju glagoli, kojima glasi infinitiv na *-rijeti;* n. pr. *mrijèti: nà-podù-vrijeti, ù-zà-vrijȅti se; drijèti* i s njim složeni: *drijèti se, pròždrijeti; odà-ù-zà-prijeti; prò-zà-strijeti;* zatim glagol

Digitized by Google

tr̂ti i s njim složeni *(is-na-o-pre-pro-ras-ràza-sa-u-za-trti)* s inf. osnovom: *mr*, *vr*, *dr*; *ždr*; *pr*; *str*; *tr*. Osnovu na *l* ima glagol *mljẽti*, *mel*.

7. razdio. Osnova na samoglasnik, a to može biti: 1) *a*: *znäti*, *stäti*; 2) *i*: *bȉti* (bȉjêm), *bîti* (bûdêm), *ìti*, *krìti*, *l'ìti*, *mîti* *pîti* *pl'ìti* (plivati), *rîti*, *tîti* (debljati), *šîti*, *obàgnjiti*, *sàgnjiti*; 3) *u*: *čûti*; *ìz-nàz-òb-uti*; 4) *je*: *djẽti*, *smjẽti* i složeni *dò-pri-spjeti* od glagola *spjẽti*.

U svih tih glagola nema nikake glasovne promjene do u jedinoga glagola *iti*, koji mijenja osnovno *i* u *j*, kad je složen s prijedlogom, koji se svršuje na samoglasnik, n. pr. *dojti* od *do-iti*, a potom se *jt* premeće u *tj*, što se sažima u jedan glas *ć*, odatle infinitiv: *dóći*. Iz ovih je oblika na *-ći* prodrlo *ć* i u glagole, gdje mu nema mjesta, pa se govori: *iz-ob-ot-s-un-ići*, a i prosti se glagol govori: *ići*.

II. razred. §. 99. Ovamo idu glagoli, kojima infinitivna osnova nastaje nastavkom *-nu* n. pr. *kȉs-nu-ti*. Mnogo glagola II. razreda gubi ispred nastavka *-nu* neke suglasnike. Jedni se od njih povraćaju u nekim oblicima osobito u aoristu, drugi opet, kad glagol iz jednoga razreda prelazi u drugi.

Gube suglasnik:

1. *k*: *òbisnuti*, *pîsnuti*, *svîsnuti* *òtisnuti* (mjesto: *obisknuti*, *pisknuti*, *svisknuti*, *otisknuti*);

2. *g*: *lànuti*, *zvîznuti* (mjesto: *lagnuti*, *zvizgnuti*);

3. *h*: *trûnuti* (mjesto: *truhnuti*);

4. *d*, *t*; *òtkinuti*, *vẽnuti* (mjesto: *otkidnuti* *vednuti*); *zagŕnuti*, *krénuti*, *prògunuti* (mjesto: *zagrtnuti*, *kretnuti*, *progutnuti*);

5. *b*: *gînuti*, *pòginuti*, *šînuti* (mjesto: *gibnuti*, *pogibnuti*, *šibnuti*);

6. *p*: *kànuti*, *priònuti*, *škr̂inuti*, *tònuti*, *uštínuti*, *ùtrnuti*, (mjesto: *kapnuti*, *prilpnuti*, *škripnuti*, *topnuti*, *uštipnuti*, *utrpnuti*).

Bilješka. Glagoli spomenuti naprijed u §. 98. 4. u bilješci imaju infinitiv i po ovom razredu dakle: *vr̂gnuti*, *dȉgnuti* i t. d. pored *vr̂ći*, *dȉći*, a prezens imaju samo po ovom razredu.

Digitized by Google

§. 100. U ovaj razred idu glagoli, kojima infinitivna osnova nastaje s pomoću nastavka *-je*, a ima ih od dva razdjela: u 1. razdio pripada *ùm-je-ti* i *razùm-je-ti;* u 2. razdio svi ostali. Iza nepčanih suglasnika zamjenjuje se po §. 6. nastavak *je* prvobitnim *ja* ili *a:* n. pr. *blẽjati, bòjati se, bújati (bújî), zújati; búčati, dréčati, jéčati, kléčati, múčati; bjèšati, dotúšati, lèšati, réžati; píštati, pljúštati, tíštati, šúštati, vríštati; zvíždati* i t. d. **III. razred.**

§. 101. U ovaj razred idu glagoli, kojima nastaje infinitivna osnova nastavkom *-i;* n. pr. *nòs-i-ti.* **IV. razred.**

§. 102. U ovaj razred idu glagoli, kojima nastaje infinitivna osnova nastavkom *-a;* n. pr. *čúv-a-ti.* **V. razred.**

Ovi se glagoli dijele na četiri razdjela:

u 1. razdio idu glagoli, kojima ostaje u presensu *-a;* n. pr. *čúvati;* prezens *čûvâm;*

u 2. razdio idu glagoli, kojima ostaje *-a* samo u infitivu, a u prezensu imaju *-em.*

Glagoli ovoga razdjela imaju ispred nastavka *-a* suglasnike:

grlene: *k, g, h;* n. pr. *vík-a-ti, làg-a-ti, jäh-a-ti;*
sične: *c, z, s* n. pr. *mìc-a-ti, véz-a-ti, pís-a-ti;*
slitne: *r, l;* n. pr. *òr-a-ti, pòsl-a-ti;*
zubne: *d, t;* n. pr. *glòd-a-ti, krét-a-ti;*
usnene: *m, b, p;* n. pr. *hrám-a-ti, zòbati, käpati;*
nepčane: *nj, š;* n. pr. *pènjati, čèšati.*

u 3. razdio idu glagoli, kojima je korijen od jednoga sloga na suglasnik s korjenitim samoglasnikom *-e* u prezen. osnovi: *br, gn, pr, bere, žene, pere* i s korjenitim samoglasnikom *-o* u prez. *zv, zove;* n. pr. *br-à-ti, gn-à-ti, pr-à-ti, zv-à-ti.*

Još idu ovamo ovi glagoli: *ŕv-a-ti se, rèvati, sà-ti* i *tk-à-ti.*

u 4. razdio idu glagoli od tri sloga na: *-ajati, -ijati* i jedan na *-ojati.* Infinitivni nastavak *-a* gube u prezensu; n. pr. *bà-j-a-ti, brî-j-a-ti, grî-j-a-ti, kà-j-a-ti, là-j-a-ti, smì-j-a-ti se, sî-j-a-ti, trà-j-a-ti, pò-j-a-ti* i t. d.

Digitized by Google

VI. razred. §. 104. Ovomu razredu pripadaju glagoli s nastavkom *-ova*, *-eva*, a postaju od imenskih osnova na: *-u*, koje se izmjenjuju pred samoglasnikom sa *-ov (-ev)* po §. 6.; n. pr. *bolòvati*, *bòžićovati*, *cârovati*, *vjekòvati*, *vjȅrovati; vojèvati*, *kraljèvati*, *sužnjèvati*, od: *bolu-a-ti*, *božiću-a-ti*, *caru-a-ti*, *vjeku-a-ti*, *vjeru-a-ti; voju-a-ti*, *kralju-a-ti*, *sužnju-a-ti* i t. d.

Ovamo pripada mnogo glagola s umetkom *-iva*, kad stoji mjesto negdašnjega *-ova (-eva)*; n. pr. *dobacívati*, *dosađívati*, *zabranjívati*, od osnove *dobacu*, *dosađu*, *zabranju* i t. d.

Bilješka. Glagol, kojemu je osnova *nes*, ima, kad je složen s prijedlogom za neodređeni oblik ove oblike: *dò-ìz-pò-zà-nijeti*. Mjesto *nèsti* govori se *nòsiti*.

Tako se isto govori infinitivni oblik: *rìjeti*, ako i rijetko, pored običnijega: *rèći*.

d) Lični nastavci.

§. 104. Na svakom se gotovo glagolskom obliku u prostu vremenu može raspoznati više dijelova. Jedan je dio glagolski korijen ili glagolska osnova, a drugi zamjenička osnova; n. pr. u oblicima: *plètêm*, *plètosmo*, *plètijâste*, *plètimo* i t. d. *plet* je glagolska osnova, a *m*, *mo*, *te*, *mo* zamjeničke su osnove. Osim ova dva dijela ima u takim oblicima jošte i drugih dijelova.

Zamjenička se osnova nastavlja na glagolski dio kao subjekt na predikat, po tome su ovaki oblici već sami sobom rečenica.

Zamjeničke osnove u glagola zovu se lični nastavci.

U glagola se raspoznaju ovi lični nastavci.

Jed. 1. lice:	m	Množ. 1. lice:	mo
2. „	š (si)	2. „	te
3. „	— (t)	3. „	—

Nastavak *si* i *t* sačuvao se u 2. i 3. licu jednine u oblicima: *jesi*, *jest*, od glagola *jesam*. U mnogo je prilika lični nastavak otpao, ali mu se trag nije mogao posve zamèsti, kako će se poslije vidjeti.

Digitized by Google

e) Veznik.

§. 105. Samoglasnikom *-e-* vežu se u nekim glagolskim oblicima lični ili vremenski nastavci za glagolski korijen ili za osnovu, pa se takvo *e* zove veznik. Ovo se *e* mijenja pred nekim nastavcima u više *o*. Veznikom *-e-* ili *-o-* vežu se lični ili vremenski nastavci za glagolsku osnovu i to:

vremenski nastavak *n:*

1. u glagolskom pridjevu trpnom glagola I. razreda (participu preterita pasiva); n. pr. *plèt-e-n*, *véz-e-n*, *grèb-e-n*, *pèč-e-n bì-j-en*, *čù-v-e-n*.

2. u prošlo svršenom i u prošlo trajnom (u aoristu i u imperfektu) i to: a) u aoristu se veže vremenski nastavak za infinitivnu osnovu, ako se svršuje na suglasnik, u svim licima jednine i množine, a u 3. licu množine jošte i lični nastavak; n. pr. *plèt-oh*, *plèt-e*, *plèt-e*, *plèt-o-s-mo*, *plèt-o-s-te*, *plèt-o-š-e* (od *plet-o-h-e-nt)*. Ako se infin. osnova svršuje na samoglasnik, veže se veznikom samo lični nastavak 3. lica množine; n. pr. *ču-š-e* (od *ču h-e-nt)*; b) u imperfektu se lični nastavci vežu veznikom u 2. i 3. licu jednine i u 3. množine; n. pr. *plètijâš-e*, *plètijâš-e*, *plètijâh-u* (od *pletijaš-e-s*, *pletijaš-e-t*, *pletijah-o-nt)*.

I. Prezenska osnova na samoglasnik.

Prezens (sadašnje vrijeme).

Prezenska se osnova svršuje u svih glagola, osim *jèsam*, *dâm* i *ïjem* na *-e* ili *-je*.

Na *-e* se svršuje prezenska osnova glagolima I. razreda 1—6 razdjela, II. razreda, V. raz. 3. razdjela.

Na *-je* se svršuje prezenska osnova glagolima I. raz. 7. razdjela, III. raz. 1. razdjela, V. raz. 2. i 4. razdjela i VI. razreda.

I. razred.

U 3. licu množ. mijenja se *-e* i *-je* u *-o* i *-jo*, što se sa *-n* od nastavka ličnoga sažima u: *u*.

Prezenska osnova *plete*, za 3. lice množ. *pleto*.

Jedn.	1. plètê-m	Množ.	1. pleté-mo
	2. plètê-š		2. pleté-te
	3. plètê		3. plèt-û

Digitized by Google

Bilješka 1. Glagoli 4. razdjela s osnovom na: *k*, *g*, *h*, mijenjaju te glasove samo ispred *-e* u: *č*, *ž*, *š*; daklem u svim licima osim 3. lica množ., gdje stoje ispred *-u*.

Po tome bit će prezens ovih glagola ovaki:

Jed.	1. lice	pèčê-m	strížê-m	vŕšê-m
	2. „	pèčê-š	strížê-š	vŕšê-š
	3. „	pèčê	strížê	vŕšê
Množ.	1. „	pečé-mo	strížê-mo	vŕšê-mo
	2. „	pečé-te	strížê-te	vŕšê-te
	3. „	pèkû	strígû	vŕhû

1) na *k*: *pèći*, *rèći*, *sjěći*, *tèći*, *túći*, *vúći*; ovamo pripada i: *ob-úći*, *preob-úći*.

2) na *g*: *léći*, *lèći*, *strȉći*, *žèći*.

3) na *h*; *vrijèći* s osn. *vrh*.

Bilješka 2. Glagoli 7. razdjela s osnovom na: *i*, *u*, *je*: *bȉti*, *krȉti*, *lȉti*, *vàpiti* ili *ùpiti* i t. d.; *čûti*, *ìzuti* i t. d; *smjȅti*, *dòspjeti*, imaju prezensku osnovu na: *-je*, *-jo*. Ako ispred toga nastavka ima već *-je*, mijenja se po §. 5. u *i*, n. pr. *smȉjê-m* od *smjejem*. Po tome bit će prezens ovih glagola:

Jed.	1. lice	bȉjê-m	čûjê-m	smȉjê-m
	2. „	bȉjê-š	čûjê-š	smȉjê-š
	3. „	bȉjê	čûjê	smȉjê
Množ.	1. „	bȉjê-mo	čûjê-mo	smȉjê-mo
	2. „	bȉjê-te	čûjê-te	smȉjê-te
	3. „	bȉjû	čûjû	smȉjû

Glagole: *znàti*, *stàti*, *bȉti* (= kad znači, da što jest), *ìti* i *dȉjeti* gl. §. 115. 7.

II. razred.

§. 107. Prezenska osnova: *tone*, *tono*.

Jed.	1. tònê-m	Množ.	1. tònê-mo
	2. tònê-š		2. tònê-te
	3. tònê		3. tònû

Po prezensu idu ovamo i glagoli navedeni u §. 98. 4. koji imaju prezens samo po II. razredu, kao što su: *đȉći*, *sȉći*, *vȑći*; *pòbjeći*, *zapréći*, *doséći*; *klȅći*, *klȉći*, *màći se*, *nȉći*, *cȑći*; *nàvići*, *òbići se*, *pȕći*, *ulèći se*, *zàmrći*, *zàmući se* s prez. osnovom: *digne*, *stigne* i t. d.

Digitized by Google

Po infinitivu idu u I. razred, ali prezens imaju samo po II. razredu: *ùljećі, natàćі* s prez. osnovom *ùljegnê, nàtaknê.*

Po prez. osnovi pripadaju ovamo jošte: *rekne, sretne, mogne, dadne, htjedne, smjedne,* od inf. *rèći, srësti* i t. d.

§. 108. III. razred, 1. razdio. Ovamo idu glagoli: **III. razred.** *ùmjeti* i *razùmjeti* s prez. osnovom: *umije, razumije, umijo, razumijo* po §. 5. od *umje-je.*

Prezenska osnova *umije, umijo.*

Jedn. 1. ùmijê-m	Množ. 1. ùmijê-mo
2. ùmijê-š	2. ùmijê-te
3. ùmijê	3. ùmijû.

§. 109. Glagoli III. razreda 2. razdjela zamjenjuju u prezensu *-je-* sa *-i-*, n. pr. *vidjeti, vidi,* a prezens mu je: *vîdî-m.*

Tako grade prezens i glagoli IV. razreda.

Prezenska osnova *vîdi.*

Jedn. 1. vîdî-m	Množ. 1. vîdî-mo
2. vîdî-š	2. vîdî-te
3. vîdî	3. vîdê.

§. 110. Glagoli ovoga razreda imaju prezens kao i gla- **IV. razred.** goli III. razreda, 2. razdjela; n. pr.:

Presenska osnova *nosi.*

Jedn. 1. nŏsî-m	Množ. 1. nŏsî-mo
2. nŏsî-š	2. nŏsî-te
3. nŏsî	3. nŏsê.

§. 111. Glagoli se ovoga razreda dijele na četiri razdjela: **V. razred.**

u 1. razdio pripadaju, koji zadržavaju u prezensu nastavak *-a;* n. pr. *čuva-m,* od *čuvaje-m;*

u 2. razdio pripadaju, koji prez. osnovu imaju na *-je, -jo;* n. pr. *piše-m,* od *pisje-m;*

u 3. razdio pripadaju, kojima je prez. osnova na *-e-*, a u korijenu imaju samoglasnik *-e-* ili *o;* n. pr. *ber-e, žene* od *gen-e), per-e, zov-e;*

Digitized by Google

u 4. razdio pripadaju glagoli izvedeni na *-ajati*, *-ijati* i *pojati;* n. pr. *kaj-a*, *brij-a*.

§. 112. 1. razdio. Ovamo pripadaju glagoli, koji u prezenskoj osnovi zadržavaju nastavak *-a*. Prezenska im je osnova na *-je*, daklem n. pr. *čuvaje*, *aje* bude jednačenjem po §. 8. b) *ae*, *aa*, a to opet sažimanjem *â: čûvâ*.

U 3. licu množine nema jednačenja ni sažimanja, zato glasi: *čúvajû*.

Prezenska osnova *čuvaje*, *čuvajo*.

Jedn.	1. čûvâ-m	Množ.	1. čûvâ-mo
	2. čûvâ-š		2. čûvâ-te
	3. čûvâ		3. čúvajû.

Ovamo ide i mnogo glagola s nastavkom *-iva*, *-eva*, kao što su n. pr. *bívati*, *dobívati*, *oklijèvati*, *osnívati*, *plìvati*, *pobolijèvati*, *pogrijèvati*, *pokrívati*, *prežívati*, *razumijèvati*, *sagorijèvati*, *snívati*, *umívati*, *užívati*, *zakívati*, *zapsívati* (sramotno govoriti), *zašívati* i t. d.

Bilješka. U 3. množ. imaju ovi glagoli naglas onako, kako je u infin. i na zadnjem slogu količinu ˆ: *prežívajû*.

2. razdio. Ovamo idu glagoli s prezenskom osnovom na *-je*, *-jo; -j* se sažima sa suglasnikom, što je pred njim, u jedan glas; n. pr. *víkati*, prez. osnova: *vikje*, od toga postaje *vič-e*.

Osnova se može svršivati:

1) na grlene suglasnike: *k*, *g*, *h*, koji se sažimaju sa *-j* u nepčane *č*, *ž*, *š;* n. pr. *víkati*, *làgati*, *jàhati*.

Jedn.	1. vîčê-m	lâžê-m	jâšê-m
Množ.	2. vîčû	lâžû	jâšû

od *vikje*, *vič-e; vikju*, *viču; lagje*, *laže; lagju*, *lažu; jahje*, *jaše; jahju*, *jašu* i t. d.

Odatle se vidi, zašto 3. lice množine glasi: *viču*, *lâžû*, *jâšû*, dok isto lice I. 4. razdjela mora glasiti: *rȅkû*, *mȍgû*, *vȑhû;* gl. §. 2. A. b) 1. 2.

2) na sične: *c*, *z*, *s*, koji se po istome pravilu sažimaju u *č*, *ž*, *š;* n. pr. *mȉcati*, *vézati*, *písati*.

Digitized by Google

Jed.	1. mïčêm	vêžê-m	pîšê-m
Množ.	3. mïčû	vêžû	pîšû

od *micje*, *miče*; *micju*, *miču* i t. d., po §. 27. b).

3) na slitno *r*, *l*; iza *r* ispada *j*, a sa *l* se sažima u jedan glas *lj*; n. pr. *òrati*, *ùmirati*, *pòslati*.

Jedn.	1. ȍrê-m	ùmirê-m	pȍšljê-m
Množ.	3. ȍrû	ùmirû	pȍšljû

od *orje*, *ore*; *umirje*, *umire*; *poslje*, *pošlje*.

Slàti i *pòslati* mogu među *š* i *lj* umetnuti *a*, po tom se govori: *šàlj-ê-m*, *pòšalj-ê-m*.

Klàti ima prez. osn. *kolje*.

Umekšano *lj* izbacuje *j* iza sebe; n. pr. *kàšljati*, *kašljje*, *kàšlje-m*.

4) na zubne *d*, *t*, koji se sa *j* sažimaju u *đ*, *ć*; n. pr. *glòdati*, *krétati*.

Jedn.	1. glȍđê-m	krêćê-m
Množ.	3. glȍđû	krêćû

od *glodj-e*, *gloď-e*; *kretje*, *kreće*. Odatle se vidi, zašto *ć*, a ne *č*.

5) na usnene *m*, *b*, *p*, *v*. Među usnene i *j* umeće se po §. 27. d) *-l-*, što se sažima sa *j* u jedan glas; n. pr. *hrámati*, *zòbati*, *kàpati*.

Jedn.	1. hrâmljê-m	zȍbljê-m	kȁpljê-m
Množ.	3. hrâmljû	zȍbljû	kȁpljû

od *hram-l-je*; *zob-l-je*; *kap-l-je*.

6) pòslije *nj* ispada *j*; n. pr. *pènjati*, *zàklinjati*.

Jedn.	1. pȅnjê-m	zàklinjê-m
Množ.	3. pȅnjû	zàklinjû

od *penjje*, *penje* i t. d.

7) isto tako ispada *j* iza *š*; n. pr. *čèsati*.

Jedn. 1. čȅšê-m od češje, češe.

Množ. 3. čȅšû.

Bilješka. Ako se *k*, ispred koga stoji *s*, mijenja u *č*, onda se i *s* mijenja u *š*, a *šč* se zamjenjuje po §. 28. e) sa *št*; n. pr. *bískati*, *ìskati*.

Jedn. 2. bîštê-m, ïštê-m

od *biskje*, *iskje*, *bisče*, *isče*, *bišče*, *išče*, *bište*, *ište*.

Digitized by Google

Ako se *t*, ispred koga stoji *h* sa *j* saželo u *ć*, onda se i *h* mijenja u *š;* n. pr. *bȁhtati*, *dȁhtati*, *dȑhtati*.

Jedn. bäšćê-m, däšćê-m, dȑšćê-m

od *bahtje*, *dahtje*, *drhtje*, *bahće*, *dahće*, *drhće*, *bašće*, *dašče*, *dršće*.

3. razdio. Ovamo pripadaju glagoli s jednosložnim korijenom na suglasnik: *br*, *gn*, *pr*, *zv*, a s korjenitim samoglasnikom *-e: bere*, *žene* (*ž* od *g* ispred *e*), *pere*, a *zv* ima korjenito *-o- zove*.

Ovamo pripadaju jošte inf. osnove: *ȑva*, *reva*, *sa* i *tka* s infinitivom: *ȑvati se*, *rȅvati*, *sȁti*, *tkȁti*, zatim glagoli, kojim infinitiv. osnova glasi: *kljȕva*, *bljȕva* i *pljȕva*, *dáva*, *poznáva*.

Prez. im je osnova: *rve se*, *rev-e*, *s-e*, *kljuje*, *bljuje*, *pljuje*, *daje*, *poznaje*, a prezens: *ȑvê-m se*, *rȅvê-m* i t. d.

Glagol *tkȁti* mijenja ispred *-e* grleni suglasnik *k* u *č*, ispred kojega otpada *t*, po tom glasi prezens:

Jedn.	1. čê-m	Množ.	1. čê-mo
	2. čê-š		2. čê-te
	3. čê		3. tkû

od *tke*, *tče*, *če*. Tako isto i svi složeni kao: *dȍčêm*, *izačêm*, *nȁčêm*, *ȍčêm*, *pȍčêm*, *sȁčêm*, *ȕčêm* od *dò-izà-nà-òt-pòt-sà-ù-tkati*.

Glagol *gnȁti*, kad je složen, može umetnuti *d* među *ž-e;* n. pr. *pròžden-ê-m*, *zàžden-ê-m*, *podȁžden-ê-m*.

Treće lice množine od *tkati* govori se po V. 2. *čû* od *kju*. *Tkȁti* i *gnȁti* imaju prezens i po V. razredu 1. razdjelu: *izàtkâm*, *nàtkâm*, *òtkâm*, *pòtkâm*, *tkâm* (pače se govori i *tkem* ne mijenjajući *k* u *č*); *prògnâm*, *sàgnâm*, *izàgnâm*, *dògnâm*, *podàgnâm*, *prègnâm*, *prìgnâm*, što je običnije od *pròženêm* itd.

4. razdio. Ovamo pripadaju glagoli od tri sloga, koji postaju ponajviše od drugih glagola a svršuju se na: *-ajati*, *-ijati* i jedan na *-ojati;* n. pr. *bȁja-ti*, *brìja-ti*, *grȉja-ti*, *kȁja-ti*, *lȁja-ti*, *smìja-ti*, *sȉja-ti*, *trȁja-ti*, *pòja-ti* i t. d. prez. osnova: *baje*, *brije*, *grije*, *poje*.

VI. razred. §. 113. Glagoli toga razreda imaju prezensku osnovu na *-je*, *-jo;* n. pr. *kupovati*.

Prezenska osnova *kupuje*, *kupujo*.

Digitized by Google

Jedn.	1. kùpujê-m	Množ.	1. kùpujê-mo
	2. kùpujê-š		2. kùpujê-te
	3. kùpujê		3. kùpujû.

II. **Prezenska osnova na suglasnik.**

§. 114. Ovamo idu tri glagola, kojima se završuje osnova prezenska na suglasnik: *jes*, *dad* i *jed*. Lični se nastavci nastavljaju u svim licima na suglasnu osnovu: *jes*, *dad*, *jed*, osim 3. lica množ., za koje imaju osnove: *jeso*, *dado* i *ijo*. Po tome se sprežu ovako:

1) *jes*

Jed.	1. jès-a-m	Množ.	1. jès-mo
	2. jès-i		2. jès-te
	3. jès-t		3. jèsu.

Oblik *jesam* umeće među dva suglasnika na kraju *-a;* oblik *jesi* izbacuje jedno *s*, po tom *jesi*, od *jes-si*.

Pored ovih oblika ima i kraćih: *sam*, *si*, *je*; *smo*, *ste*, *su*, koji se govore, kad se ne naglašuje glagol, pa ne mogu stajati na prvom mjestu u rečenici, jer su enklitike.

Kad se *jesam* složi sa *ne*, postaje po južnom govòru oblik *nijèsam*, koji se ovako spreže:

Jedn.	1. nijè-s-am	Množ.	1. nijès-mo
	2. nijè-si		2. nijès-te
	3 nìje		3. nijèsu.

2) *dad*

Jedn.	1. dâ-m	Množ.	1. dá-mo
	2. dâ-š		2. dá-te
	3. dâ		3. dádû.

Od osnove *dad* otpada *d* pred nastavcima osim 3. lica množine, gdje je osnova *dado*.

3) *jed*

Jedn.	1. ïje-m	Množ.	1. ïje-mo
	2. ïje-š		2. ïje-te
	3. ïje		3. ïjû.

Od osnove *jed* otpada *d* pred nastavcima, a *je* (ѣ) se mijenja po južnom govoru u *-ije*.

*

Digitized by Google

Osobitosti prezensa.

I. razred. §. 115. I. razdio. Glagol *pàsti* ima prezens po II. razredu od infin. osnove *padnu*, *pàdnê-m*.

Glagol *jësti* ima prezens pored *ïjem* i: *jêdê-m*.

Sjësti i *srësti* imaju prezens ili: 1) po ovom razredu: *sjëdêm*, *srëtêm* ili 2) po II. razredu *sjëdnêm*, *srëtnêm* od *sjëdnuti*, *srëtnuti*.

4. razdio. *Mòći* sačuvao je u 1. licu jednine stari oblik na *-u*: *mògu*, u ostalim licima može *ž* među samoglasnicima promijeniti u *r*, po tome ima: *mòrêš*, *mòrê;* pored *mòžêš*, *mòžê* i t. d. U 3. licu množ. mijenja naglas ` na ˜, po tome ima: *mõgû*, tako i kad je složen sa *uz*: *ùzmogû;* ali *iznemòći*, *zanemòći* ima samo: *iznèmognêm*, *zanèmognêm* po II. razredu.

Lèći ima *lèžêm* i *lëgnêm*.

5. razdio. *Žëti* (osn. *žn)* ima prez. osnovu po V. razr. 2. razdjelu: *žnje,* a odatle *žnjêm;* a može među dva suglasnika primiti i *-a* ili *-e*, po tome ima *ž-à-njêm*, *ž-ê-njêm*.

Mjesto *péti se*, govori se prezens od glagola *pènjati se*, dakle *pènjêm se*, a kad je složen, ima prezens po ovome razredu od osnove *pn*; n. pr. *prìpnêm*, *ràspnêm*, *sãpnêm*, *ïspnêm*, *põpnêm*, ali i *prìpenjêm*, *ràspenjêm* i t. d.

Glagoli: *nà-pò-zà-čêti* imaju pored *nà-põ-zà-čnêm* jošte i *nà-põ-zà-čmêm*.

Glagol *klëti* ima prezens *kùnêm* mjesto *kln-e-m* od osnove prezensa *klne*.

6. razdio. Glagol *mljëti* ima prez. osnovu po V. razr. 2. razdjelu *melje*, odatle prezens *mëljêm*, a *pljëti* ima prezensku osnovu: *plijeve*, po tome prezens: *plijèvê-m*.

Glagol *drijèti*, kad je prost, ima prezens *dërêm*, a kad je složen, običniji mu je prezens bez *e;* n. pr. *ìzadrêm* i *(izàderêm)*.

Glagol *trti*, kad je prost, ima običnije prezens: *trê-m*, nego li *t-à-rêm;* a kad je složen, ima prezens samo *-trê m*, daklem: *ïz nà-õ-põ-prë-prõ-ràz-ràza-sà-ü-zà-trêm*.

Po prezensu pripadaju ovamo i glagoli III. razreda *prëti* (= tužiti koga), kad je prost i složen, i *zrëti* (= gledati), koji se govori samo složen; n. pr. *nàzreti*, *prèzreti*,

Digitized by Google

zàzreti, obàzreti se: prez. *prêm; nàzrêm, prèzrêm, zàzrêm, òbazrêm se.*

Glagol III. razreda *zrĕti* (= zreo bivati), kad je prost, ima prezens po ovom razredu *zrêm*, i po III. razredu *zrîm;* a 3. se lice množ. govori samo po I. razredu *zrû.*

Zrĕti, kad je složen, ima prezens po III. razredu: *dòzreti, prèzreti, sàzreti, dòzrîm, prèzrîm, sàzrîm*, a 3. lice množ. i opet samo: *dòzrû* i t. d.

Tako se i *vrĕti* u 3. licu množine govori po ovom razredu *vrû*, a ostala lica po III. razredu, dakle: *vrîm.*

7. razdio. Glagol *znati* izjednačuje *aje, ae* u *aa*, što se sažima u *â* i zato: *znâm, znâš*, a u 3. licu množine opet *znȁjû.*

Stàti ima prezens samo po II. razredu *stànêm.*

Glagoli *ìti* i *bîti* (kad znači, da što jest, *esse)* ima prezens po 1. razdjelu: *ìdê-m, bûdê-m.*

Isto biva i u složenima: *pròbiti* (= prijati), *zàbiti* (= zaboraviti), *zbĭti se*, prezens *pròbudêm, zàbudêm, zbûdê se.*

Ostali složeni kao što su: *dòbiti, pridòbiti, zadòbiti* i *snèbiti se* imaju po I. razr. 7. razdjelu: *dȍbijêm* i t. d.

Za ovima poveli se i drugi glagoli te primaju *d* kao što su: *znádêm, imádêm, djĕdêm.*

Glagol *ìti*, kad je složen s prijedlozima, koji se svršuju na samoglasnik; n. pr. *do, na, po, pro, u, mimo, iza, sa, za*, mijenja *i* u *j: dôjdêm, nâjdêm, pôjdêm, jd* se pak premeće u *dj*, što se sažima u *đ: dôđêm, mìmôđêm* i t. d.

Iz ovih je oblika prodrlo *đ* u glagole, kad se prijedlog ne svršuje na samoglasnik, te se govori prezens: *ìzîđêm, òbîđêm, sîđêm, ùnîđêm* pored: *ìzîdêm, òbîdêm, sîdêm* i t. d., pače i prosti se glagol govori po nekim krajevima *îđêm*, pa i *òtîđêm.* Inače ima *otîći* pravilno *òtîdêm*, a često i bez *i: ȍdêm.*

Dva glagola *mimóći* i *náći* govore se u infinitivu i s osnovnim *-i mimoìći* i *naìći*, makar se već nalazi u *ć* (= tj), pak im je i prezens prema tomu: *mìmôđêm, nâđêm* i *mimòîdêm (momòîđêm), nàîđêm.* U toga posljednjega promijenilo se ponešto i značenje.

Digitized by Google

Glagol *djȅti*, koji se govori u infin. i *djȅsti*, ima prema tomu u prezensu *djȅdêm*, a i po II. razredu *djȅnêm*. Tako i složeni; n. pr. *dòdjedêm*, pored *dòdjenêm; òdjedêm*, pored *òdjenêm; prìdjedêm*, pored *prìdjenêm; zàdjedêm*, pored *zàdjenêm* i t. d.

Pjȅti ima u prezensu *pòjêm*.

II. razred. Ima glagola, koji samo po prezensu pripadaju ovamo, takvi su n. pr. *mȍgnê*, *dàdnê*, *smjȅdnê*, *imàdnê*, *htjȅdnê*, *znàdnê* i t. d.

III. razred. Glagol *hòtjeti* ima prezens po V. razredu 2. razdjelu, osim 3. lica množine, koje se govori po ovome razredu. U 1. je licu jednine sačuvao stari oblik na *-u: hòću;* 3. lice množine trebalo bi da je *hòtê*, ali se općenito govori *hòćê*. Po tom se spreže ovako:

Prezenska osnova *hotje*.

Jedn. 1. hòću	Množ. 1. hòće-mo
2. hȍćê-š	2. hòće-te
3. hȍćê	3. hòćê.

IV. razred. Od ovoga se glagola govore i kraći oblici odbacivši prvi slog *ho*, dakle: *ću, ćeš, će, ćemo, ćete, će,* koji ne mogu stajati na početku rečenice, jer su enklitični.

Glagol *vèlîm* ima i stariji oblik *vèlju* u prezensu.

Prezensom ide ovamo glagol V. razreda *spȁti*, dakle: *spîm* i t. d. Tako ima i *stàjati* prezens *stòjîm* od infinitiva *stòjati*, koji se rijetko čuje.

Mjesto *òbresti se* govori se *òbreti se*, koji pripada ovome razredu; pa ima 3. lice jednine prezensa po ovome razredu: *òbrî se.*

V. razred. Glagol *ìmati* govori se u prezensu po ovom razredu *ìmâm* i po I. razredu primajući *d: imádêm.*

Glagol *gnati*, prost i složen, ima prezens po V. razr. 3. razdjelu *žȅnêm*, ali je običnije po V. razr. 1. razdjelu: *gnâm, prògnâm, sàgnâm, izàgnâm, dògnâm, podàgnâm, prègnâm, prìgnâm.*

Imperfekt (prošlo trajno). §. 116. Imperfekt postaje: 1) od prezenske ili 2) od infinitivne osnove glagola trajnih.

Digitized by Google

Imperfekt se završuje ili a) na *-ijah*, *-jah* ili b) na *-ah*. Nastavci imperfekta:

Jedn.	1. lice -h	Množ.	-smo
	2. „ -še		-ste
	3. „ -še		-hu.

I. Imperfekt od prezenske osnove.

a) Imperfekt na: *-ijah*.

§. 117. Imperfekt na *-ijah* imaju prema prezensu glagoli I. razreda 1—5. razdjela.

Glagoli 4. razdjela mijenjaju grlene glasove *k*, *g*, *h* ispred *-i-* od *-ijah* u sične: *c*, *z*, *s*.

Obrazac sprege:

Jedn.	1. plètijâ-h	Množ.	1. plètijâ-s-mo
	2. plètijâ-š-e		2. plètijâ-s-te
	3. plètijâ-š-e		3. plètijâ-h-u.

1. razdio: *prédijâh*, *cvàtijâh*, *mètijâh*, *métijâh*, *rástijâh*. Po prez. osnovi idu ovamo i: *dàdijâh*, *znàdijâh*, *ìmadijâh*.

2. razdio: *grízijâh*, *pásijâh*, *trésijâh*.

3. razdio: *grèbijâh*.

4. razdio: *pècijâh*, *sijècijâh*, *túcijâh*, *vúcijâh*; *lézijâh*, *strízijâh*; *vŕsijâh (vrijèći)*.

5. razdio: *kùnijâh*.

Ovamo idu iz V. razreda oblici *zòvijâh*, *bèrijâh*, što se nalaze u nar. pjesmi.

Bilješka. Pored oblika ovih ima i starijih: *pèčâh*, *žèžâh*, *vŕšâh*, koji su sažimanjem postali od *pečaah* prema *pečêah* i t. d. Za ovima poveli su se i drugi ovoga razreda kao što su: *trésâh*, *grèbâh*, *plètâh*, *jèdah*, *ìdâh*; a *mòći* ima samo *mògâh*. Naprijed navedeni oblici običniji su od ovih starijih.

b) Imperfekt na: *-jah*.

§. 118. Imperfekt na *-jah* imaju prema prezensu glagoli I. razreda 7. razdjela s infinitivnom osnovom na samoglasnik. Izuzima se glagol: *znati*.

Digitized by Google

Obrazac sprege:

Jedn.	1. čùjâ-h	Množ.	1. čùjâ-s-mo
	2. čùjâ-š-e		2. čùjâ-s-te
	3. čùjâ-š-e		3. čùjâ-h-u

čùjâh, *pȉjâh* prema prez. osn. *čuje*, *pije*.

Po tome neka se načine imperfekti od glagola: *bȉti* (= udarati), *krȉti*, *lȉti*, *mȉti*, *šȉti*, *vȉti*, *vàpiti*, *smjȅti* (prez. osnova *smije*).

Glagoli II., III. i IV. razreda gube iz prezenske osnove *-i* te sažimaju suglasnik, što je ispred njega sa *j* od nastavka *-jah* u jedan glas i to:

1) *d*, *t* u *đ*, *ć*; n. pr *vȉđâh*, *hȉćâh* od *vid'jah*, *hit'jah* a ovo od *vidijah*, *hitijah*; *vȍđâh*, *mûćâh* od *vod'jah*, *mut'jah*, a ovo od *vodijah*, *mutijah*.

Po tom neka se načine imperfekti od: *sjèdjeti*, *hòtjetî*, *lètjeti*; *gráditi*, *súditi*, *bèsjediti*, *mládити se*; *mlátiti*, *prȁtiti*, *zlátiti* i t. d.

Ako ispred *ć* ima *s*, onda se i ono po §. 28. e) mijenja u *š*, a *šć* se može zamijeniti sa *št*, po tome: *kršćâh*, *pûšćâh*, *pòšćâh se* i *kȑštâh*, *pûštâh*, ali gotovo uvijek *pòšćâh se*. Tako se isto *z* ispred *đ* mijenja u *ž*; n. pr. *gnȉježđâh*.

2) *l*, *n* sažima se sa *j* u *lj*, *nj*, a pred ovima mijenja se *s* u *š* po §. 28. d) n. pr. *tònjâh*, *vȍljâh*, *bjèšnjâh*, *mȍljâh*, *hrânjâh*, *mȉšljâh*, od *ton'jah*, *vol'jah*, *bješn'jah*, *mol'jah*, *hran'jah*, *mišl'jah*, a ovo od *molijah*, *hranijah*, *mislijah*.

Po tome neka se načine imperfekti od: *gȉnuti*; *bijèljeti se*, *žèljeti*; *zelènjeti*, *tàmnjeti*; *brániti*, *činiti*, *nagòniti*, *plijèniti*, *žèniti*; *cvijèliti*, *páliti*, *svijètliti*, *vesèliti* i t. d.

3) *z*, *s* sažima se sa *j* u *ž*, *š*; n. pr. *vȍžâh*, *nȍšâh* od *voz'jah*, *nos'jah*, a ovo od *vozij-ah*, *nosij-ah*.

Po tome neka se načine imperfekti od: *gȁziti*, *grȍziti se*, *mŕziti*, *pȁziti*, *prèlaziti*, *slàziti*; *donòsiti*, *mijèsiti*, *mŕsiti*, *ponòsiti se*, *pròsiti* i t. d.

4) među usnene *m*, *b*, *p*, *v* i *j* umeće se po §. 27. d) *l*; n. pr. *gȑmljâh*, *svŕbljâh*, *kípljâh*, *žívljâh*, *lòmljâh*, *ljûbljâh*, *kùpljâh*, *slàvljâh*, od *grm'jah*, *svrb'jah*, *kip'jah*, *živ'jah*, *lom'jah*, *ljub'jah*, *kup'jah*, *slav'jah*, a ovo od: *grmijah*, *svrbijah*, *kipijah*, *živijah*; *lomijah*, *ljubijah*, *kupijah*, *slavijah*.

Digitized by Google

Po tome neka se načine imperfekti od: *nijèmjeti, trpjeti, vrvjeti; brätimiti, dimiti, dvòumiti, kúmiti; grăbiti, rúbiti, slăbiti, trúbîti; krijèpiti, kròpiti, lijèpiti, tlápiti; bäviti se, bòraviti, dáviti, gnjéviti* i t. d.

5) iza nepčanih *ć, č, š. š, j* i *r* gubi se ne samo *i* nego i *j*; n. pr. *gòrâh; bròćâh, ùčâh, lòžâh, tròšâh, dòjâh, ŭljâh, tvòrâh* od: *gorijah, broćijah, učijah, trošijah, dojijah, uljijah, tvorijah.*

Po tom neka se načine imperfekti od: *dĭčiti se, mŭčiti, svjedòčiti, tòčiti; rúšiti, slúšiti, trážiti, túšiti; grijèšiti, pùstošiti, străšiti, súšiti; bròjiti, gnòjiti, gòjiti, pòjiti; pèpeljiti se, prijatèljiti se; prĕti, vrĕti, zrĕti; bòriti se, dvòriti, máriti, mòtriti* i t. d.

Ovamo ide i glagol I. razr. 5. razdjela *šĕti*, kojemu glasi impf. *šnj-âh* i *šànjâh;* glagol I. razr. 6. razdjela *mljĕti* s impf. *mĕljâh* i glagol V. razr. 2. razdjela *klăti* s impf. *kŏlj-âh.*

Pored *kŏljâh* ima taj glagol imperfekt i od infinit. osnove *klâh.*

II. Imperfekt od infinitivne osnove.

Imperfekt na: -ah.

§. 119. Od infinitivne osnove imaju imperfekt glagoli, kojima se svršuje osnova na: *-a-*, daklem glagoli I., III., V. i VI. razreda. Od I. ide ovamo *znăti.*

U tim je oblicima *-â-* sažeto od dva *a;* n. pr. *znâh; bòjâh se, dŕžâh, lèžâh; skûpljâh, tkâh, klâh, slâh, gnâh, brâh; mĭlovâh, dàrivâh* od *znaah* i t. d.

Obrazac sprege:

Jedn.	1. čûvâ-h	Množ.	1. čûvâ-s-mo
	2. čûvâ-š-e		2. čûvâ-s-te
	3. čûvâ-š-e		3. čûvâ-h-u

Glagoli V. i VI. razreda razlikuju imperfekt od aorista po naglasu; n. pr. imperfekt *čûvâh, čûvâsmo, čûvâste; pîsâh, pîsâsmo, pîsâste; brâh, brâsmo, brâste; kăjâh, kăjâsmo, kăjâste; kùpovâh, kùpovâsmo, kùpovâste;* aorist: *čúvâh, čúvasmo, čúvaste; písah, písasmo, písaste; brăh, brăsmo, brăste; kăjah, kăjasmo, kăjaste; kupòvah, kupòvasmo, kupòvaste.*

Digitized by Google

Bilješka. Imperfekt je naglašen u svih glagola istim naglasom, kojim i prezens. Aorist glagola V. i VI. razr. naglašen je istim naglasom, kojim i infinitiv osim 2. i 3. lica jednine, koji je kadšto drukčije naglašen.

Dodatak.

§. 120. Glagol *biti* sačuvao je dvoje oblike imperfekta i to za imperfekt I. *bjȅh,* i za imperfekt II. *bȉjâh.*

Imperfekt I. spreže se ovako:

Jedn. 1. bjȅ-h	Množ. 1. bjȅs-mo
2. bjȅš-e	2. bjȅs-te
3. bjȅš-e	3. bjȅh-u

Imperfekt II. ovako:

Jedn. 1. bȉjâ-h	Množ. 1. bȉjâ-s-mo
2. bȉjâ-še	2. bȉjâ-s-te
3. bȉjâ-še	3. bȉjâ-h-u

Imperativ (zapovjedni način).

§. 121. Imperativ postaje od prezenske osnove nastavkom *-i*, što se sažima s *-e* od prez. osnove u *-i*. Lične nastavke ima samo 1. i 2. lice množine. Grleni glasovi mijenjaju se ispred *-i* u sične *c, z, s.* Ako ispred *-i* ima: *-aj, -ij, -oj. -uj,* otpada *i.*

Ovako prave imperativ glagoli I., II., III. 1. razdjela, V. i VI. razreda; n. pr. *plèti; plèti-mo, plèti-te; čûj* od *čuji, čûvâj* od *čuvaji.*

I. razred, 1. razdio: *plèti, jȅdi;* 2. razr. *vézi, pási;* 3. razr. *grèbi, crȋpi, ràspi;* 4. razr. *rèci, lȅzi, vȑsi;* 5. razr. *kùni, žnjȉ, žànji, ràspni, pòčni;* 6. razr. *mrȉ, dèri, tàri, mèlji;* 7. razr. *čûj, bȉj, znâj.*

II. razred: *tòni, dȉgni* i t. d.

III. razred, 1. *ùmȉj, razùmȉj.*

V. razred, 1. razdio: *čûvâj;* 2. *víći, làži, jȁši; mȉći, véži, píši; òri, mèći, glòđi, zòblji, pènji, ȉšti, zàplješti, dȑšći;* 3. *bèri, pèri, zòvi; kljûj; proždèni, proždȅni, oždȅni, izrèni, zarèni,* ali ima imperativ i po V. razr. 1. razdjelu, po tom: *pògnâj* i t. d., tako isto ima *tkati* imper. *tkâj* po V. raz. 1. 4. *brȉj, kâj, smȉj se, sȉj* i t. d.

Digitized by Google

Bilješka. Glagol: *dávati* zadržaje *i*, kad je prost i složen; n. pr. *dáji*, *prodájite*, *podáji*; *izdájimo* i t. d.

VI. razred: *kùpûj*, *rädûj se.*

Glagoli III. razr. 2. razdjela i IV. razr. nastavljaju nastavak *-i* na osnovu, kakva je, odbacivši infin. nastavak *-ti*, pa jedno *-i* otpada; n. pr. *vîdi*, *vîdimo*, *vîdite*; *nòsi*, *nòsimo*, *nòsite.*

Glagoli, koji ispred *-i* imaju *-oj*, odbacuju *-i*; n. pr. *stôj*, *bôj se*, *brôj*, *dôj*, *krôj*, *pôj*, *spôj* i t. d.

Bilješka. Glagol *bîti*, *zàbiti* ima u imperativu *bûdi*, *zàbudi*, a *zadòbiti*, ima *zadòbîjte.* Glagol *iti*, kad je složen s prijedlogom na suglasnik, može imati imperativ na dva načina kao prezens po §. 115. 7.: *izîdi*, *obîdi*, i *izîđi*, *obîđi*; ako se prijedlog svršuje na samoglasnik, onda mora imati *đ*; n. pr. *dóđi*, *póđi* i t. d.

Glagol, kojemu je inf. osnova *jed*, kako ima prezens bez *e*, tako i u imperativu prima *-i* na osnovu *jed* te glasi: *jêdi.* Pored toga se govori i *jêđi*, ali je običnije *jêdi.* Za ovim se poveo i glagol *vîdjeti*, od koga ima i oblik *viđi*, pored pravilnoga *vîdi.*

Adverbium verbale prezensa (glagolski prilov sadašnjosti).

§. 122. Glagolski prilov sadašnjosti svršuje se na *-ći*, što se dodaje 3. licu množine prezensa; n. pr.

I. razred 1. razdio: *plètûći*; 2. *vézû-ći*; 3. *grèbûći*; 4. *pèkû-ći*; 5. *kù-nûći*; 6. *mrúći*; 7. *čûjû-ći*; II. razred: *tônû-ći*; III. razred 1. razdio: *ùmijûći*; 2. *vîdê-ći*; IV. razred: *nòsê-ći*; V. razred 1. razdio: *čúvajûći*; 2. *píšû-ći*; 3. *bêrû-ći*; 4. *kâjû-ći*; VI. razred: *kùpujû-ći.*

Bilješka. Ovaj oblik na *-ći* je prislov, te se govori za različne padeže muš. i žens. roda u jednini i u množini. Za to se niti sklanja, niti odbacuje krajnje *-i*, osim u riječima, koje su postale pridjevi kao što su: *dȑžêć*, *držéća*, *držéće*, (= zdrav, jak); *ìmûć*, *imúća*, *imúće*, *mògûć*, *mogúća*, *mogúće*; *smȑdêć*, *smrdéća*, *smrdéće*, *vrûć*, *vrúća*, *vrúće* i t. d.

Glagoli *gòrjeti*, *kípjeti*, *lètjeti* imaju prislov sadašnjega vremena, koji se govori za pridjev, po I. razredu: *gòrûći*,

Digitized by Google

kípûći, *lètûći*, i po III. razr. *goréći*, *letéći* te se govore za pridjeve. (Glagolski prislov sadašnjosti govori se samo od glagola trajnih. Po tome ne valja oblik: *rèkûći*).

Infinitiv (neodređeni oblik).

f) Nastavci infinitivnih osnova.

§. 123. Infinitiv, gl. §. 98.

Aorist (prošlo svršeno).

§. 124. Aorist postaje od infinitivne osnove s vremenskim nastavkom *-h*. Ako se infinitivna osnova svršuje na samoglasnik, vremenski se nastavak *h* nastavlja bez veznika; n. pr. *ču-h*. Osnove na suglasnik vežu vremenski nastavak *h* za osnovu veznikom *-o-* u 1. licu jednine i u 1., 2., 3. licu množine, u 2. i 3. licu jednine veznikom *-e-*. Osnove na suglasnik imaju ove nastavke:

Jedn.	1. lice	-o-h	Množ.	-o-smo
	2. „	-e-		-o-ste
	3. „	-e-		-o-še

Osnove na samoglasnik imaju ove nastavke:

Jedn.	1. lice	-h	Množ.	-smo
	2. „	-		-ste
	3. „	-		-še

Obrazac sprege:

Jedn.	1. čüh,	plèt-o-h	Množ.	1. čü-s-mo	plèt-o-s-mo
	2. čü,	plèt-e		2. čü-s-te,	plèt-o-s-te
	3. čü,	plèt-e		3. čü-š-e,	plèt-o-š-e.

§. 125. Grleni glasovi *k*, *g*, *h* mijenjaju se ispred *-e* u nepčane *č ž š*; n. pr. 1. *rèkoh*; 2. *rèče*; 3. *rèče*; 1. *lègoh*; 2. *lèže*; 3. *lèže*; 1. *òvrhoh*; 2. *òvrše*; 3. *òvrše*.

Ako ispred *k* stoji *s*, onda se i ono mijenja u *š*, pošto se *k* pretvorilo u *č*, a *šč* se zamjenjuje sa *št*; n. pr. 1. *svìskoh*; 2. *svìšte* od *svisče*, *svišče*, *svište*.

Po tome se neka načine aoristi od glagola:

I. razreda 1. razdjela: *mèsti*, *mésti*, *pàsti*, *privèsti*, *spàsti (spadnem)*, *srèsti*, *probòsti*, *smésti se*; 2. *prèljesti*, *pri-*

Digitized by Google

vèsti, nàgristi, spàsti (spásêm); 3. *skúpsti, grèpsti;* 4. *pèći, rèći, obúći; strȉći, lèći, mòći; ovrijèći (ovȑšem);* 7. *čȕti, pròdati, sàznati, pròbiti.*

Bilješka. 1. Glagol I. razreda 3. razdjela *suti,* koji se govori samo složen; n. pr. *nàsûti, pòsûti, pròsûti,* ima aorist od osnove *nasu, posu, prosu,* dakle *nàsûh, nàsû* i t. d.

Glagoli I. razreda 5. razdjela s infin. osnovom na *m, n,* imadu aorist od osnove na *e;* n. pr. *šȅh, zàčê-h, ùze-h, nàdu-h se* i t. d.

Glagoli I. razreda 6. razdjela s inf. osnovom na *r* imadu aorist od osnove na: *ije;* n. pr. *umrije, navrije, prodrije, prošdrije, zaprije, zastrije,* po tom: *ùmrijeh, ȕmrije* i t. d.

Jedini *tȑti,* kad je prost i složen, pravi aorist od osnove na *r;* n. pr. *tȑh, tȑ, tȑ, trsmo* i t. d., *nàtrh, ùtrh, òtrh, sàtrh, zàtrh, zȁtr̂* i t. d.

Glagol I. razreda 7. razdjela *ìti* zadržaje i u aoristu *d,* po tome mu je aorist *ìdoh.* Kad je složen s prijedlogom, biva isto što u prezensu; n. pr. *dóđoh, náđoh,* od *dojdoh, najdoh; izídoh, obídoh* i *izíđoh, obíđoh.*

Mjesto *otídoh* govori se i *òdoh.* Za ovim se glagolom povedoše i drugi, te primaju *d,* kao što su: *znàdoh, stȁdoh, djȅdoh, smjȅdoh, htjȅdoh, ìmadoh,* ali se govori i bez *d.*

Bilješka. 2. Glagol, kojemu je infin. osnova *nes* (a govori se gotovo samo složen s prijedlozima: *do-iz-na-po* itd.) ima jošte infin. osnovu na: *-ijeti (dònijeti, ìznijeti* i t. d.), koja je pretežnija od pređašnje, a po tome joj je i aorist pretežniji od te osnove. Drugo i treće lice ima ipak samo od osnove *nes.*

Taj se aorist po tome spreže ovako:

Jedn.	1. dònijeh	Množ.	1. dònijesmo
	2. dȍnese		2. dònijeste
	3. dȍnese		3. dòniješe
Jedn.	1. donèsoh	Množ.	1. donèsosmo
	2. dȍnese		2. donèsoste
	3. dȍnese		3. donèsoše

Istim je načinom postao aorist *rȉjeh* prema infinitivu *rȉjeti* od osnove *rek,* što se rijetko govori.

Digitized by Google

§. 126. II. razred: *klònuti*, *tònuti*, *tr̂nuti*, *svànuti* itd.

Bilješka. Mnogo glagola ovoga razreda prelaze izbacivši *-nu* u I. razred, te imaju i aorist po tome razredu.

I. Glagoli, koji ispred *-nu* ne gube suglasnika.

Ovamo idu glagoli, koji ispred *-nu-* imaju *g;* n. pr. *sàgnuti: sàgoh, sàže* i t. d. Grleni se ispred *-e-* mijenjaju u nepčane.

Po tome neka se načine aoristi od: *nàgnuti, naprégnuti se, òtrgnuti, pòdignuti, prègnuti (b* se ne vraća u *pregbnuti), pretégnuti, ràstrgnuti, sẽgnuti, sprégnuti, svr̂gnuti, stîgnuti, tr̂gnuti* i t. d.

2. koji ispred *-nu* imaju *k;* n. pr. *cíknuti: cîkoh, cîče* itd.

Po tome neka se načini aorist od: *cr̂knuti, klẽknuti, màknuti, nîknuti, potàknuti, pũknuti, svîknuti, smr̂knuti se, umàknuti, ùmuknuti* i t. d.

3. koji ispred *-nu* imaju *s* ili *z;* n. pr. *kîsnuti: kîsoh, kîse* i t. d.; *òmrznuti: òmrzoh, òmrze* i t. d.

Po tome neka se načini aorist od: *ùskrsnuti; îščeznuti, smr̂znuti se, ùgreznuti* i t. d.

II. Glagoli, koji ispred *nu-* gube suglasnik.

Suglasnici, koji se gube mogu biti: *b, d, t, k,* a u aoristu se povraća i to: **b**; n. pr. *îzginuti, pòginuti; îzgiboh, pògiboh;* **d**, n. pr. *skîsnuti, prèkinuti, ùkinuti; skîdoh, prèkidoh, ùkidoh;* **t**, n. pr. *krénuti,* kad je prost i složen, *zagrnuti, krètoh, zàgrtoh;* **k**, n. pr. *tîsnuti,* kad je prost i složen: *îznà-ràs-s-tisnuti, pràsnuti, pr̂snuti, svîsnuti; tîskoh, pràskoh, pr̂skoh, svîskoh* i t. d.

Grleni se glasovi *k, g* ispred *-e* u 2. i 3. jednine mijenjaju u *č, š;* n. pr. *sàgoh, sàže; nàgoh, nàše; cr̂koh, cr̂če; klẽkoh, klẽče* i t. d.

Ako ispred *k* stoji *s,* onda se *s* mijenja u *š,* pošto se *k* promijenilo u *č,* a *šč* se zamjenjuje sa *št; pr̂skoh, pr̂šte* (od *pršče); svîkoh, svîšte* (od *svišče); pràskoh, pràšte* (od *pràšče).*

Digitized by Google

§. 127. Glagoli III.—VI. razreda primaju na infinitivnu osnovu *h* bez veznika; n. pr. *ùmjeh*, *vîdjeh*, *nòsih*, *čúvah*, *kupòvah* i t. d.

Aorist glagola V. i VI. razr. naglašen je kao infinitiv osim 2. i 3. lica jednine, koji je kadšto drukčije naglašen.

Particip preterita aktiva (glagolski pridjev prošlosti).

§. 128. Nastavak je ovomu participu *-l*, koji se nastavlja na infinitivnu osnovu. Osnove na samoglasnik mijenjaju nastavak *l* na kraju sloga po §. 31. c) u *o;* n. pr. *dȁo* od *da-l.*

Osnove na suglasnik umeću među dva suglasnika nepostojano *a;* n. pr. *rȅkao*, od *rek-a-l*, a ovo od *rek-l.*

Ovaj imenski oblik glagola ima sva tri roda u jednini i u množini po nominalnoj sklonidbi pridjeva; n. pr. *dȁo*, *dál-a*, *dál-o; dál-i*, *dál-e*, *dála.*

A. Osnova na samoglasnik.

I. razred: *pȉo*, *čȕo*, *znȁo* od *pi-l* i t. d.
II. razred: *tònuo*, *klònuo* od *tonu-l* i t. d.
III. razred: *lȅžȁo*, *trčao* od *leža-l* i t. d.
IV. razred: *nòsio*, *hválio* od *nosi-l* i t. d.
V. razred: *čúvao*, *písao*, *brȁo*, *sȉjao* od *čuva-l* i t. d.
VI. razred: *kȕpovao*, *krȁljevao* od *kupova-l* i t. d.

Ako ispred *o-* ima *je*, ono se po §. 5. redovno mijenja u *i*, a kako se *l* povrati, povraća se i *je;* n. pr. *ȉo*, *dȉo*, *smȉo*, *mlȉo; razùmio*, *vîdio*, *žívio* od *jeo*, *djeo*, *smjeo*, *mljeo; razumjeo*, *vidjeo*, *živjeo*, a ovo od *je·l* i t. d., ali žen. rod već: *jȅla*, *djȅla*, *smjȅla*, *mljȅl-a; razùmjel-a*, *vîdjel-a*, *žívjel-a* i t. d. Pored toga se piše i govori, ako i rjeđe: *jȅo*, *sjȅo*, *smjȅo* itd.

Bilješka. 1) Osnova *nes*, kad je složena s prijedlogom, govori se običnije u infinitivu *nijeti;* n. pr. *dònijeti*, *ìznijeti*, *nànijeti*, *ȍbnijeti*, *òdnijeti*, *pòdnijeti*, *pònijeti*, *prènijeti*, *prìnijeti*, *snìjeti*, *zànijeti* i t. d.; prema tome infinitivu ima i particip: *dȍnio*, *ìznio*, *nȁnio* i t. d., a žen. i sred. rod opet: *dȍnijela*, *ìznijela*, *nȁnijela; dȍnijelo*, *ìznijelo*, *nȁnijelo* i t. d.

2) Glagol I. razr. 3. razdjela *suti*, koji se govori samo složen, pravi taj particip od infin. osnove na samoglasnik *su*, po tom: *ȍbasuo*, *ùsuo*, *nàsuo* i t. d. Tako isto prave glagoli

Digitized by Google

I. razr. 5. razdjela taj particip od osnove, kakova je, kad se *ti* odbaci; po tom: *klẽo, pȍpeo pȍčeo, ȍteo, žẽo nàduo se* od *kle, pope, nadu* i t. d.

3) Glagoli I. razr. 6. razdjela s osnovom na samoglasnik *r* zadržavaju ga i u tom participu, a budući da se *l* na kraju pretvara u *o*, dođu na kraju dva samoglasnika jedan do drugoga, koji se govore po §. 7. rastavljeno, n. pr. *ȕmr'o* (od tri sloga) ili se ovako *r* govori i kao suglasnik, po tom n. pr. i *ȕmro* (od dva sloga): *mr̂'o, ȍbamr'o; zàvr'o se, nàvr'o, dr̂'o, nàdr'o, ȍdr'o; prȍždr'o*; *ȍbastr'o, nàstr'o: tr̂'o, ȉstr'o, zàtr'o* pored *mrȍ, ȍbamro* i l. d.; ženski rod: *mŕla, zàvr̂la, dŕla, prȍždr̂la, zàpr̂la, ȍbastr̂la, tŕla* i t. d.

4) Glagoli II. razreda, koji ispred nastavka *-nu* imaju suglasnik, vole ovaj particip od osnove kakva je, kad joj se odbaci nastavak *-nu;* n. pr. *dȉgao,* od osnove *dig*, a po tome idu ovi glagoli među osnove I. razreda.

B. Osnova na suglasnik.

1. razred, 2. razdio: *vêzao, grȉzao, spȁsao, trêsao,* od *vez-a-l, griz-a-l* i t. d. žen. rod *vézla* i t. d.

3. razdio: *grȅbao, zêbao; cr̂pao, tȅpao* od *greb-a-l, crp-a-l* i t. d.

Glagol *živsti* ima ovaj particip po III. razr. 2. razdjelu *žívjeti, žívio, žívjela.*

4. razdio: *pȅkao, mȍgao, vr̂hao* od *pek-a-l, mog-a-l, vrh-a-l.*

Ovako prave taj particip i glagoli II. razreda, koji ispred nastavka *-nu* imaju suglasnik odbacivši nastavak *-nu;* n. pr. *nȉkao, nàmakao, nàprêgao, ȍmrkao, ȍmrzao, ȍprhao, ȍpuzao, ȍkisao, pȍtakao, prȅgao, prȍtêgao, pȕkao, ràstrgao, smȓzao, smȓkao, ùmakao,* od *nik-a-l,* infinitiv *nȉknuti* i *nȉći, nàmak-a-l, nàprêg-a-l* i t. d.

U kojih glagola ispred nastavka *-nu* osnovno *k* ispada, pred kojim je *s*, u tih ispada *k* opet, kako dođe pred suglasnik, n. pr. *pȓskao, svȉskao,* ali *pȓsla, svȉsla, pȓslo, svȉslo* od *prs(k)la svis(k)la* i t. d.

Nastavak *-nu* mogu odbaciti u tom participu jošte dva glagola, i to: *ȉstrunuti, pȍdbunuti,* koji pred nastavkom *-nu* imaju samoglasnik *-u*, ali su negda imali suglasnik, kao što

Digitized by Google

se i danas gdješto govori: *ìstruhnuti*. Odbacivši nastavak *-nu* prave ovaj particip kao osnove na samoglasnik, po tom glasi: *ìstruo*, *pòdbuo*.

Bilješka. 1) Glagoli s osnovom na *d*, *t* izbacuju po §. 33. 2. *d*, *t* ispred nastavka *l*; n. pr. *pȁo*, *prȅo*, *sȉo*, *srȉo*, *òbreo se*, *plȅo*, *cvȁo* od *pa(d)-l*, *pre(d)-l*, *sje(d)-l*, *sre(t)-l*, *obre(t)-l*, *ple(t)-l*, *cva(t)-l* i t. d.

Glagoli II. razreda, koji u infinitivu ispred nastavka *-nu* izbacuju *d*, *t*, prave ovaj particip zadržavajući *-nu*; n. pr. *òtkinuo*, *zagŕnuo*. Samo *vȅnuti*, u kojega je ispred *-nu* ispalo *d*, može ovaj particip praviti odbacivši *-nu*, ali se *d* ne povraća, koje bi i onako ispalo ispred *l*; po tom glasi složen sa *u*: *ùveo*, *ùvela*, *ùvelo*.

2) Glagol *iti* nema toga participa od osnove *i*, nego od osnove *šd*, od koje nema opet vremênâ prez. osnove. Primajući na osnovu *šd* nastavak *l* ispada *d* ispred *l*, a među *šl* umeće se nepostojano *a*, dakle *šȁl*. Danas prima taj oblik preda se jošte *i*, kad se govori prost i kad je složen s prijedlogom na suglasnik: n. pr. *ìšao izìšao*, *razìšao*, *otìšao*, *obìšao* i t. d., a kad je složen s prijedlogom na samoglasnik, onda ne prima *i*; n. pr. *dòšao*, *nàšao*, *pòšao* i t. d.

§. 129. *ao* može po §. 17. c) jednačenjem postati *oo*, pa se sažeti u *ô*; n. pr. *dòšao*, *došoo*, *dòšô*; *ṛekao*, *rekoo*, *rȅkô*.

Adverbium verbale preterita (glagolski prislov prošlosti).

§. 130. Glagolski se prislov prošlosti svršuje na: *-v* ili na *-vši*. Osnove na samoglasnik primaju *-v* za nom. jednine muškoga roda ili *vši* za sve rodove i brojeve; n. pr. *čû-v*, *čû-vši*. Osnove na suglasnik primaju na infin. osnovu *-av* ili *-avši*; n. pr. *rèkâv*, *rèkâvši*.

I. razred 1. *plètâvši* i *plètâv*; 2. *vézâvši* i *vézâv*; 3. *grèbâvši*, *grèbâv*; 4. *pèkâvši*, *pèkâv*; 5. *klêvši*, *klêv*; 6. *mr̂vši*, *mr̂v*; 7. *čûvši*, *čûv*.

II. razred *tònûvši*, *tònûv*; glagoli, koji ispred nastavka *-nu* imaju suglasnik, mogu *-nu* odbaciti; n. pr. *pòbjegâvši*, *primàkâvši*, *pòdigâvši* i t. d.

III. razred 1. *ùmjêvši*; 2. *vȉdjêvši*.

IV. razred *nòsîvši*.

Digitized by Google

V. razred 1. *čúvâvši*; 2. *písâvši*; 3. *brâvši*; 4. *brijâvši*.

VI. razred *kupòvâvši*.

Po tom neka se načine glagolski prislovi prošlosti od: *jȅsti*, *sjȅsti*, *zabòsti*, *dovèsti*, *provèsti*, *pòsjeći*, *odùprijeti*, *srȅsti*, *pòčêti*, *òtêti*, *ùzêti*, *ràzdrijeti*, *pòtrti*, *svúći*, *uvúći se* i t. d.

Glagol, kojemu je infinitiv. osnova *nes*, ali se preteżnije govori infinitiv na *-ijeti*, n. pr. *dònijeti*, *iznijeti* i t. d. pravi ovaj glagolski prislov od osnove *nes*, a ne od osnove *nije*; n. pr. *donès-â-vši*, *iznès-â-vši* i t. d.

Bilješka. Glagol *iti* nema toga prislova od osnove *i*, nego od osnove *šd*, te glasi kad je složen s prijedlogom na samoglasnik: *dòšâv*, *dòšâvši*, *nàšâv*, *nàšâvši* itd., izgubivši *d* od *šd*, a kad je prost ili složen s prijedlogom na suglasnik, prima preda se jošte *i-*, po tom: *ìšâv*, *ìšâvši*, *izìšâv*, *izìšâvši*, *razìšâv se*, *razìšâvši se* i t. d.

Glagol *suti*, koji se govori samo složen, uzima se, kao da mu je infin. osnova na samoglasnik daklem: *su*; tako se isto uzimaju glagoli I. razreda 5. razdjela, kao da im je infin. osnova na samoglasnik: po tome im je taj prislov: *ùsûvši*, *pròsûvši*, *pròklêvši*, *pòčêvši*, *ùzêvši*, *òtêvši*, *nàdûvši se* i t. d.

Oblici *pòčâmši*, *ùzâmši* stari su oblici, koji se u književnom jeziku ne upotrebljavaju.

Particip preterita pasiva (glagolski pridjev trpni).

§. 131. Particip preterita pasiva postaje od osnove infinitivne ili 1) s nastavkom *-t*, *-ta*, *-to* ili 2) s nastavkom *-en*, *-ena*, *-eno* ili 3) s nastavkom *-n*, *-na*, *-no*.

§. 132. Nastavak *-en*, *-ena*, *-eno* primaju glagoli:

I. razreda 1. 2. 3. i 4. razdjela. Osnova se svršuje na suglasnik.

I. razred, 1. razdio: *zavèd-en*, *zavedèna*, *zavedèno*; *pòkrad-en*, *pòkradena*, *pòkradeno*; *ìzjed-en*; *plèt-en*, *pletèna*, *pletèno*; *mèten*, *metèna*, *metèno* i t. d.

2. razdio: *véz-en*, *grìz-en*; *donès-en*, *donesèna*, *spâs-en* itd.

3. razdio: *izdúb-en*, *oskúb-en*; *iscŕp-en* i t. d.

4. razdio, gdje se grleni glasovi ispred *-e* mijenjaju u nepčane: *pèč-en*, *pečèna*, *pečèno*; *žèž-en*, *žežèna*, *žežèno*; *vŕš-en*; od *pèk-en* i t. d.

Digitized by Google

7. razdio s korjenitim završetkom a) na *-a* ima nastavak *-n*, *-na*, *-no*; n. pr. *znȁ-n*; b) na *-i* ima nastavak *-en*, *-ena*, *-eno*, ispred čega bude *-i*, *-ij*; *bȉj-en bijèna bijèno*; *vȉj-en*, *vijèna*, *vijèno*; *pȉj-en pijèna pijèno* i t. d. Tako može biti i *dobȉjen*.

Glagoli s osnovom na *-u* i *-je*, imaju često nastavak *-ven* n. pr. *čȉv-en*, *čuvèna*, *čuvèno*; *obȕv-en*, *obuvèna*, *obuvèno*; *nadȕv-en*, *naduvèna*; *odjèv-en*, *odjevèna*; *dospjèv-en*, od *čuv-en* i t. d.

Za ovima poveli se i glagoli s osnovom na: *-i* pa imaju *krȉven*, *lȉven*, *mȉven*, *rȉven*, *šȉven* i *dobȉven*, a u ženskom rodu naglas za slog dalje; *krivèna* i t. d. pored *krȋt*, *lȋt* i t. d.

U glagola *liti* može se osnovno *i* zamijeniti i sa *-je*, po tom se govori: *ljèven*, *ljèvena*, *ljèveno*.

Bilješka. 1) Ovamo pripadaju jošte glagoli I. razreda 5. razdjela: *žnjèven* od inf. *žnjȅti*; 6. razdjela: *mljȅti*, *pljȅti*, *mljèven*, *plijèvena*; *tȑven*, *istȑven*, *potȑven*, *satȑven* i t. d. I ovi imadu u ženskom i srednjem rodu naglas za slog dalje, n. pr. *žnjevèna*.

2. Glagol II. razreda *pòtisnuti* može imati taj particip od osnove *potisk* odbacivši *-nu*, po tom: *pòtišten* od *potisk-en*.

Glagoli III. razreda i IV. razreda mijenjaju osnovno *-i* ispred *-en* u *j*, što se sažima sa suglasnikom, što je pred njim i to:

1) sa *c*, *z*, *s* u *č*, *ž*, *š*; n. pr. *bâčen*, *vòžen*, *nȍšen* od *bacj-en* i t. d.

2) sa *d*, *t* u *đ*, *ć*; n. pr. *vȉđen*, *vȍđen*, *plâćen* od *vidj-en*, *vodj-en* *platj-en* i t. d.

Ako ispred *t* ima *s*, n. pr. *pustiti*, *krstiti*, a *t* se saželo sa *j* u *ć*, onda se i *s* izjednačuje sa *ć* te postaje *š*, a *šć* se može zamijeniti sa *št*, po tom: *pȕšten*, *kȑšten* od *pustj-en*, *pusć-en pušć-en* i t. d. ali se govori i: *kȑšćen òmâšćen*.

3) sa *l*, *n* sažima se u *lj*, *nj*; ako su glasovi *s*, *z* ispred *lj*, *nj*, izjednačuju se sa *lj*, *nj* te postaju *š*, *ž*; po tom: *mȉšljen*, *ìsprâžnjen* od *mislj-en mišlj-en* i t. d.

4) među usnene *m*, *b*, *p*, *v* i *j*, koje je postalo od *i*, umeće se *l*; po tom: *lȍmljen*, *ljûbljen*, *kȕpljen*, *slâvljen*; od *lomj-en*, *lom-l-j-en* i t. d.

Digitized by Google

Glagol *blagoslòviti* odbacuje *j*, postalo od *i*, po tome ne prima ni *l*; *blagoslòven*;

5) iza nepčanih glasova *č*, *ć*, *š*, *š*, *j*, *lj*, *nj*, *št*, *žd* i iza *r* otpada *j*, postalo od *i*, po tome: *ûčen*, *brđćen*, *lđšen*, *trđšen*, *dđjen*, *ûljen*, *tânjen*, *vđšten*, *smđžden*, *tvđren*, od *učj-en*, i t. d.

§. 133. Nastavak *-n*, *-na*, *-no*, primaju glagoli, kojima se infin. osnova svršuje na *-a*; n. pr. *čûvâ-n*, *pîsâ-n*, *brâ-n*, *kâjâ-n*, *kûpovân*, *dân* i t. d., ali gdjekoji od tih primaju i nastavak *-t* kao što su n. pr. *znât*, *čûvât*, *pîsât*, *kûpovât* i *dât*.

§. 134. Nastavak *-t*, *-ta*, *-to* primaju:

1) glagol I. razreda 3. razdjela *suti* složen s prijedlogom; n. pr. *nà-pđ-prđ-rà-sût*; 2) glagoli I. razreda 5. razdjela; n. pr. *prđklêt*, *sàžêt*, *zàčêt*, *đtêt nàdût*; 3) glagoli I. razreda 6. razdjela; n. pr. *prđdŕt*, *ûpŕt*, *zàstŕt*; samo *tŕti*, ima *trven*, *trvèna*, *trvèno*; 4) glagoli I. razr. 7. razdjela s osnovom na *-i* i to: *bît*, *krît*, *lît*, *pît*, *đđbît* i *vît*. Nekoje od tih gl. u §. 132. 7. 5) glagoli II. razreda; n. pr. *sàgnût*, *tàknût*, *stìsnût* i t. d. i gdjekoji s infin. osnovom na *-a*: n. pr. *sàkopât*, *čûvât* i t. d.

§. 135. Ovaj je particip glagolski pridjev, po tome se sklanja kao i ostali pridjevi.

Ovaj se particip govori samo od glagola prelaznih.

Opisani oblici glagola.

Perfekt (prošlo složeno prvo).

§. 136. Perfekt je složen od participa preterita aktiva i od prezensa glagola *sam*; n. pr.

čúvao, čúvala, čúvalo sam, si, je
plẽo, plèla, plèlo „ „ „
nòsio, nòsila, nòsilo „ „ „
čúvali, čúvale, čúvala smo, ste, su
plèli, plèle, plèla „ „ „
nòsili, nòsile, nòsila „ „ „

Glagol *sam* ispušta se u 3. licu jednine osobito u glagola povratnih; n. pr. *bio* (je) jedan car, pa (je) *imao* tri sina; nađe lisicu, gdje se (je) *uhvatila* u gvožđa.

Digitized by Google

§. 137. Pluskvamperfekt je složen od participa preterita aktiva i od imperfekta ili perfekta glagola *biti;* n. pr. *bȉjâh* ili *bjȅh dòšao; bȉli smo dòšli.* **Pluskvamperfekt (prošlo složeno drugo).**

§. 138. Futur se opisuje: **Futur (buduće).**

infinitivom glagola i prezensom glagola *hotjeti* u enklitičkom obliku: *ću, ćeš, će, ćemo, ćete, će* i t. d. Kad ovako skraćen oblik: *ću, ćeš* i t. d. dolazi za infinitivom na *-ti*, onda se od nastavka *ti* odbacuje *-i;* n. pr. *hválit ću, hválit ćeš, hválit će, hválit ćemo, hválit ćete, hválit će,* a izgovara se *hváliću, hválićeš* i t. d.

Ako ispred *-ti* stoji *s* ili *z,* onda se mijenja ispred *ć* od *ću,* u govoru u *šć;* n. pr. *plest ću,* a izgovara se *plèšću, plest ćeš, plešćeš, jest ću, jȅšću, odvest ću, odvešću, srest ću, srȅšću, grist ću* od *grist ću, grȉšću* i t. d.

Glagoli, koji u infinitivu imaju *-ći,* ne odbacuju *i* u futuru; n. pr. *rèći ću, dóći ću* i t. d.

Kako se futur jošte opisuje, uči sintaksa.

§. 139. Kondicional se opisuje participom preterita aktiva i aoristom glagola *biti,* koji ima onda u 3. licu množine *bi* a ne *bȉše;* n. pr. Jedn. pjȅvao, pjȅvala, pjȅvalo bȉh, bî, bî. Množ. pjȅvali, pjȅvale, pjȅvala bȉsmo, bȉste, bî. **Kondicional (pogodbeni način).**

§. 140. Pasiv se opisuje: **Pasiv (trpni oblik).**

a) glagolom u aktivu i povratnom zamjenicom *se;* n. pr. *gòvorî se;*

b) participom preterita pasiva glagola perfektivnoga i prezensom glagola *bívati;* n. pr. *bîvâm pòhvâljen* i t. d.;

c) participom preterita pasiva i glagolom *jèsam, bȉti;* n. pr. *bȉo sam kârân* i t. d.

Digitized by Google

§. 141. Prijegled

Razred	Razdio	Infinitiv	Prezens	Imperfekt	Imperativ	Adverb prezensa	Aorist
I.	1. *d*, *t*	plèsti	plètê-m	plètijâ-h	plèti	plètûći	plèt-o-h
	2. *s*, *s*	vésti	vézê-m	vézijâ-h	vézi	vézûći	véz-o-h
	3. *b*, *p*, *v*	grèpsti	grèbê-m	grèbijâ-h	grèbi	grèbûći	grèb-o-h
	4. *k*, *g*, *h*	pèći	pèčê-m[1]	pècijâ-h	pèci	pèkûći	pèk-o-h
	5. *n*, *m*	kléti	kùnê-m	kùnijâ-h	kùni	kùnûći	klê-h
	6. *r*, *l*	mrijèti	mrê-m	mrâ-h	mrî	mrúći	mrîje-h
	7. *a*, *i*, *u*, *je*	čüti	čüjê-m	čüjâ-h	čûj	čüjûći	čü-h
II.	—	tònuti	tònê-m	tònjâ-h	tòni	tònûći	tònu-h
III.	1.	ùmjeti	ùmijê-m	ùmijâ-h	ùmîj	ùmijûći	ùmje-h
	2.	vîdjeti	vîdî-m	vîđâ-h	vîdi	vîđêći	vîdjeh
IV.	—	nòsiti	nòsî-m	nòšâ-h	nòsi	nòsêći	nòsi-h
V.	1.	čúvati	čûvâ-m	čûvâ-h	čûvâj	čúvajûći	čúva-h
	2.	písati	pîšê-m	pîsâ-h	píši	píšûći	písa-h
	3.	brâti	bêrê-m	brâ-h	bèri	bêrûći	brâ-h
	4.	käjati	käjê-m	käjâ-h	kâj	käjûći	käja-h
VI.	—	kupòvati	kùpujê-m	kùpovâ-h	kùpûj	kùpujûći	kupòva-h

[1] Mjesto *bijah* može se uzeti *bjeh* ili *bio sam.*

[2] Glagoli I. raz. od dva sloga, kojim je infinitiv naglašen sa ', zadržavaju taj naglasak na istom slogu i u tom participu samo, dok su dvosložni. Kako im slog priraste, prelazi im naglasak natrag na drugi slog, po tome ima *plèsti* u tom participu u muž. rodu *plèten*, a u ženskom i srednjem *pletèna*, *pletèno*. Tako je i glagolima, kojima se infin.

Digitized by Google

glagolskih oblika.

Particip preter. akt.	Perfekt	Pluskvam-perfekt	Futur	Adverb preterita	Particip preter. pasiva
plȅo, plèla	plȅo sam	bȉjâh[1] plȅo	plèst ću	plètâvši	plèt-e-n[2]
vêzao, vézla	vêzao sam	bȉjâh vêzao	vést ću	vézâvši	véz-e-n
grȅbao, grèbla	grȅbao sam	bȉjâh grȅbao	grèpst ću	grèbâvši	grèb-e-n[2]
pȅkao, pèkla	pȅkao sam	bȉjâh pȅkao	pèći ću	pèkâvši	pèč-e-n[2]
klȅo, kléla	klȅo sam	bȉjâh klȅo	klét ću	klêvši	klê-t
mȓ'o, mŕla	mȓ'o sam	bȉjâh mȓ'o	mrijèt ću	mȓvši	—
čȕo, čȕla	čȕo sam	bȉjâh čȕo	čȕt ću	čûvši	čùv-e-n[2]
tònuo	tònuo sam	bȉjâh tònuo	tònut ću	tònûvši	—
ùmio, ùmjela	ùmio sam	bȉjah ùmio	ùmjet ću	ùmjêvši	—
vȉdio, vȉdjela	vȉdio sam	bȉjâh vȉdio	vȉdjet ću	vȉdjêvši	vȉđe-n
nòsio, nòsila	nòsio sam	bȉjâh nòsio	nòsit ću	nòsîvši	nȍš-e-n
čúvao, čúvala	čúvao sam	bȉjâh čúvao	čúvat ću	čúvâvši	čûvâ-n
písao, písala	písao sam	bȉjâh písao	písat ću	písâvši	pîsâ-n
brȁo, brála	brȁo sam	bȉjâh brȁo	brȁt ću	brâvši	brâ-n
kȁjao, kȁjala	kȁjao sam	bȉjâh kȁjao	kȁjat ću	kȁjâvši	kȁjâ-n
kȕpovao	kȕpovao sam	bȉjâh kȕpovao	kupòvat ću	kupòvâvši	kȕpovâ-n

---

osnova od jednoga sloga svršuje na samoglasnik, a naglašena je sa ", n. pr. od *čȕti*, *čùven* ali žens. r. *čuvèna*, sr. r. *čuvèno*.

[2] U 3. licu množ. ostaju grleni glasovi nepromijenjeni ispred -u, daklem *pèkû*, dok se u V. raz. 2. razdjelu i u tom licu mijenjaju u *č*, *ž*, *š*, jer postaju od *kj*, *gj*, *hj*, n. pr. *vȉčû* od vikju, *lȁžû* od lagju, *jȁšû* od jahju.

Digitized by Google

Kad se piše č, a kad ć?

č *govori se, a prema tomu i piše u oblicima i riječima, u kojima je postalo prema glasovima* **c** *i* **k**.

Prema tomu piše se **č**:

I. u oblicima i to:

a) u imeničnim:

1. pred nastavkom **-e** u vokat. jedn. imenica muškoga roda, kao n. pr. što je *stârče*, *jûnâče* . . . prema *stârac*, *jûnâk*.

2. pred završetkom **-evi** u svim padežima množine: *jârčevi*, *stričevi*, *zečevi* prema *jârac*, *strîc*, *zêc*;

b) u komparativu i superlativu pridjeva, kojima se pozitiv završuje na **k**; n. pr. *jâčî*, *nâjkrèpčijî* . . . prema *jâk*, *krèpak*;

c) u glagolskim oblicima:

1. u prezensu:

a) od glagola I. razreda s infinitivom na **-ći**; tako n. pr. *pèčêm*, *rèčêš*, *sijèčê*, *tèčêmo*, *túčête*, *obúčêm* . . . prema *pèkû*, *rèkâvši*, *sjèkao*, *tèci*, *túcijâk*, *obúci*;

b) od glagola V. razreda 2. razdjela, koji imaju ispred **-a** suglasnik **c** ili **k**; tako je n. pr. *plâčêm*, *jâučêš*, *vîčê*; *mîčêmo*, *nîčête*, *tîčû* . . . prema *plâkati*, *jaûkati*, *víkati*; *mîcati*, *nîcati*, *tícati*;

2. u aoristu od glagola I. razr. i II. razr. u 2. i 3. licu jed.; n. pr. *pèče* prema *pèkoh*; *klîče* prema *klîkoh*, *klîknuti*;

3. u glagolskom prislovu sadašnjosti od glagola V. razr. 2. razdjela, koji ispred **-a** imaju suglasnik **c** ili **k**; tako je n. pr. *mîčûći*, *plâčûći* prema *mîcati*, *mîčém*, *plâkati*, *plâčêm*;

4. u participu preterita pasivnom od glagola I. razreda 4. razdjela; n. pr. *túčen*, *rèčen*, *pèčen* prema *túkoh* i t. d.

Digitized by Google

II. U riječima izvedenim stoji **č** prema **k**, **c**; n. pr.

mljèčika	prema	*mlijèko*	*Gȓče*	prema	*Gȓk*
plȁč	„	*plȁkati*	*ðblîčje*	„	*ðblîk*
pðklîč	„	*pòklȉknuti*	*junȁčina*	„	*jùnȁk*
nějȃč	„	*nějȃk*	*opànčić*	„	*òpanak*
vrànčina	„	*vránac*	*vránčev*	„	*vránac*
sȅčić	„	*sȇc*	*stȃrčev*	„	*stȃrac*
ðčûh	„	*òtac*	*stríčević*	„	*strîc*

Pored ovih pravila ima nekoliko završetaka, u kojima se govori **-č** i to:

1. završetak **-č** u jednosložnim riječima kao n. p. što su: *bȉč*, *vrȃč*, *kljûč*, *lûč*, *mȁč*;

u dvosložnim: *brànič*, *gònič*, *vòdič*; *drȁča*, *hlȁče*;

Zatim u riječima sa završetkom: *-ač*, *-ača*, *-ačak*, *-ačan*, *-če*; *-čad*, *-čić* i *-čak*.

2. završetak **-ač** u imenica muškoga roda, koje su postale a) od glagola; n. pr.

brìjȃč,	*kòpȃč*,	*rùgȃč*
dàvȃč,	*òrȃč*,	*šìvȃč*
kòvȃč,	*pjèvȃč*,	*skìtȃč*
kàrȃč,	*pokrìvȃč*,	*šàptȃč*

b) od imenica: *bùhȃč*, *krðjȃč*, *mjèrȃč*, *rògȃč*, *trùbač* i t. d.

3. završetak **-ača** u imenica ženskoga roda, koje postaju od osnova

a) glagolskih: *dȓljača*, *nazȉvača*, *narìkača*, *zapìnjača* itd.

b) imeničnih: *bȓkljača*, *kòpljača*, *mùšača*, *zùbača* i t. d.

c) pridjevnih: *bjèlača*, *sùvača*; *brȅzovača*, *drènovača*; *večèrnjača* i t. d.

4. završetak **-ačak** u pridjeva: *dugàčak*, *kolȉčak*, *làgačak*, *nejàčak*, *ùzačak* i t. d.

5. završetak **-ačan** u pridjeva: *mlàdačan*, *ùbitačan* i t. d.

6. završetak **-če** u imenica srednjega roda, koje ponajviše znače mlado čeljade ili živinče, rjeđe stvar: *Ârapče*, *brávče*, *djèvôjče*, *kúmče*, *pàstôrče*, *ròpče*; *ákôvče* i t. d.

Ovake riječi imaju mjesto množine skupne imenice sa završetkom **-čad**: *Ârapčȃd*, *vûčȃd*, *Gȓčȃd*, *kùmčȃd*, *pàstorčȃd*, i t. d.

Digitized by Google

7. završetak **-čić** u imenica deminutivnih; n. p. *kamènčić* prema *kȁmên*, *plamènčić* prema *plämên*, *ròščić* prema *rôg*.

Tako su postala i imena vlastita, kao n. p. što je *Ivànčić* prema *Ivan*, *Pètračić* prema *Pètrâč* i t. d.

8. Završetak **čak**, kojim postaju riječi od mila; n. pr. *kamíčâk* i *kaméčak* prema *kȁmên*, *kȁmi*, *ječmíčak* prema *jèčam*, *kremíčak* i *kreméčak* prema *krëmên*, *plamíčak* prema *plȁmên*, *pramíčak* prema *prȁmên* i t. d.

Glas **ć** *govori se a prema tomu i piše u oblicima i riječima, u kojima je postao prema glasu* **t**.

Prema tomu piše se **ć**:

I. u oblicima i to:

a) u instrumentalu jedn. imenica žens. roda, koje se u nominativu jednine svršuju na **t**; n. pr. *smȓću* prema *smȓt*, *kôšću* prema *kôst*;

b) u komparativu i superlativu pridjeva, kojima se pozitiv u nom. jed. muš. roda svršuje na **t**; n. p. *ljȕćî* prema *ljût*; *nâjgušćî* prema *gûst*; *krȁćî* prema *krat* u *krátak*;

c) u glagolskim oblicima, i to:

1. u prezensu glagola V. razreda 2. razdjela, koji ispred umetka **-a-** imaju suglasnik **t**; n. pr.

grȁkćêm	prema	*gràktati*	*mȅćêm*	prema	*mètati*
gȓćêm	„	*gȓtati*	*ùplećem*	„	*ùpletati*
klèpećêm	„	*klepètati*	*svȉćêm*	„	*svȉtati*
krêćêm	„	*krétati*	*šàpćêm*	„	*šàptati*
lȉjećêm	„	*lijètati*	*trèpećêm*	„	*trepètati*

2. u imperfektu od glagola III. i IV. razreda, koji ispred umetaka **-je-** i **-i-** imaju suglasnik **t**; n. pr.

hòćâh	prema	*hòtjeti*	*mûćâh*	prema	*mútiti*
lèćâh	„	*lètjeti*	*krȓćâh*	„	*krȓstiti*
plàmćâh	„	*plâmtjeti*	*ljûćâh*	„	*ljútiti*

3. u glagolskom prislovu sadašnjosti; n. pr.

plètûći, *gòvorêći*, *plâčûći* i t. d.

4. u participu preterita pasiva od glagola IV. razreda, koji ispred umetka **-i-** imaju suglasnik **t**; n. pr.

Digitized by Google

vrâćen	prema	*vrátiti*	*plâćen*	prema	*plátiti*
pòsvêćen	„	*posvétiti*	*smûćen*	„	*smútiti*
nàsićen	„	*nàsititi*	*slâćen*	„	*slátiti.*

5. u infinitivu glagola I. razr. 4. razdjela na: **-ći**; n. pr. *rèći*, *strìći*, *vrijèći* pak **ìći**, kad je prost i složen, n. pr. *dóći*, *náći* i t. d.

II. u riječima izvedenim stoji **ć** prema **t** osnovnih riječi i oblika; n. pr.

brȁća	prema	*brȁt*	*lîšće*	prema	*lîst*
brȉješće	„	*brȉjest*	*prûće*	„	*prût*
cvȉjeće	„	*cvȉjet*	*sâće*	„	*sât*
dȓvêće	„	*dȓvet*	*ùšće*	„	*ústa..*

Ovamo idu dvije imenice: *lȉješće* i *trȉješće*, u kojima je osnova: *lijèsk-a trȅsk-a.*

Od participa preterita pasiva postale su:

bȉće	prema	*bît*	*svanúće*	prema	*svànût*
pregnúće	„	*prȅgnût*	*trȅnûće*	„	*trȅnût*
propéće	„	*prȍpêt*	*ubȉće*	„	*ȕbît*
prosúće	„	*prȍsût*	*uskrsnúće*	„	*ùskrsnût.*

Od glagola postali su glagoli:

làćati	prema	*làtiti*	*naslućívati*	prema	*naslútiti*
plȁćati	„	*plátiti*	*sjȅćati se*	„	*sjȅtiti se*
prȁćati	„	*prȁtiti*	*shvàćati*	„	*shvàtiti*
zakȓšćati	„	*zakȓstiti*	*očíšćati*	„	*òčistiti.*

Ima i završetaka, u kojima se govori, a po tome i piše **ć**. Takvi su: **-aći**, **čić**, **-eći**, **-ić**, **-oća**, **-ović** (**-ević**).

1. završetak **-aći** u pridjeva, koji su postali od glagola na **-ati** a pokazuju, da je što za što zgodno ili određeno: n. pr. *brȉjaći*, *cjelìvaći*, *jàhaći*, *obùvaći*, *òraći*, *pàsaći*, *pisaći*, *rìsaći*, *spàvaći*, *stàjaći*, *šìvaći* i t. d.

Ovamo ide i: *plètićî*, *tèglêćî.*

2. završetak **-čić** u deminutiva; n. pr.

kaménčić prema *kàmên*; *plaménčić* prema *plàmên* i t. d.

3. završetak **-eći** u pridjeva posvojnih, koji su postali od imenica; n. pr.

jàgnjećî, *jàrećî*, *jùneći*, *kȉrmećî*, *magarèćî*, *òvnećî*, *pìlećî*, *prȁsećî*, *psèćî*, *srnećî*, *svinjećî*, *tèlećî* i t. d.

Digitized by Google

4. završetak **-ić**:

a) u imenica muškoga roda, a pokazuje *mlado čeljade* (rod), *živinče* a i *biljku;* n. pr. *brȁtić, sèstrić, Hrvȁtić; lȁvić, mȁčići, vràpčić; brȅzić, bȕkvić;*

b) *deminutiva;* n. pr.

gràdić, gròzdić, mali grad, mali grozd i t. d.

5. završetak **-ȍća** u imenica, koje su postale od pridjeva, kao n. pr. što su:

bistròća	prema	*bistar*	*jevtinoća*	prema	*jevtin*
bjesnoća	„	*bijesan*	*kratkoća*	„	*kratak*
bljedoća	„	*blijed*	*skupoća*	„	*skup*
cjenoća	„	*cijen*	*tvrdoća*	„	*tvrd*
gluhoća	„	*gluh*	*vrsnoća*	„	*vrstan.*

Od zamjenice *sam* ima *samoća;* od imenice *strah, strahoća* pored običnijega *strahota.*

6. završetak **-ović (-ević)**; n. pr.

bânović, dȕšdević, Mârković, Radivȍjević.

7. u imenici i to na početku ovih riječi:

ćȁća	*ćȅf*	*ćûd*
ćȁćko	*ćȉlim*	*ćúdljiv*
ćȁnût	*Ćȉril*	*ćudȍrednost*
ćèvâp, meso	*Ćíro*	*ćûk*
ćȅlav, i izvedene	*ćìtâp*	*ćùprija*
ćèmer (za novce)	*ćȍrav*	*ćȕrak*
ćépica	*ćôrda*	*ćùskija*
ćȅsa	*ćóso*	*ćȕška*
ćèsâr	*ćȍšak* i *ćòšak*	*ćût*

i u glagolu: *ću, ćeš* i t. d., *ćúliti, ćútiti.*

8. u ovim riječima:

bèćâr	bućȍglav (o sovinoj glavi)	fućkati
bèskućnîk	crvèndâć	gȁće
Bȉhać	dáća	glùhâć
Bišćanin	dáća	gòlâć
Bišće	dâća (gozba u spomen mrtvih)	gòšća (ženski gost)
bûćka (u čem se maslac pravi)	dòmâćî i izvedene	gròšićâr
bȕćkati (po vodi)	dùćân	hoću
		hrišćanin i izvedene

Digitized by Google

Hrvácanin
Imoćanin
Imoćânka
ìmûć i izvedene
jednoć
kći
kìćênka
kršćanin i izvedene
kručìna
kuća, izvedene i složene
léća
loćika (salata)
Lovćen
Maćedónac
maćeha
mèćava
mìlošća
mògûć
mokraća
moć
múćak
nàćve
nèdaća
nekoć
noć
obèćati
òbuća
odjeća
odveć
opći
òplećak
òpleće
peć
pláća
plèće
plèmić
plûća
pljùvaćka
pòćudan
pòkućstvo
pomoć
pòvraćâj
prâća
prćija
pròrâšće
ptić
pùhâć (puh)
rîbić (mala riba)
rukodáće
sàćura
sàćurica
svijèća
svjećica
sìrće
sinoć
sredòkraća (središte)
sredòpošće
sreća
sìrndâć (srnjak)
stòkuća
suproć
svâća (snahina sestra)
šćućúriti se
šèćer
telèćâk
tisuća
tîćka
treći
već
veći
većina
većma
vijeće i izvedene
vòće
vrućina
zadaća
zàpećak
zelènbâć
zlóćo

Digitized by Google

Koje se riječi pišu sa ije, a koje sa je?

Bdjenje, bdjeti
bescjen, bescjenje
besavjestan, besavjesno
besjeda i sve izvedene
besjediti i sve složene
besprimjeran
besprijekoran
bȅsvijestan, besvijesno
bezgrješan, bezgrješnost
bezvjerac, bèzvjêrca
bijeda, bȉjedan (kompar. bjèdnijî), bȉjednîk
bijediti i sve složene; bijeđenje
bȉjeg, ostale sa *je*
bȉjel, bijèla, bijèlo (komp. bjèljî), bijèlac (konj), bȉjela (mrena na oku), bȉjelka (kokoš), Bȉjeljina, Bȉjeljinac, bȉjeljinski, bijèlonja (vol), bȉjelj (guber, gunj), bijèljka (riba). Ostalo sa je
bijeliti, bijeljeti, bijeljenje i sve složene
bȉjes pl. bjèsovi, bijèsan (komp. bjȅšnjî), bȉjesno, ostalo sa *je*, n. pr. bješnjeti sa svima složenima i izvedenima
biljeg, bilježiti i sve složene
bječva (čarapa, dokoljenica)
bjegati, gl. bijeg
Bjelòstjenac, Bjelòstijenca
Blagovijest, blagovjesnik
blȉjed, blijèda, blijèdo (kompar. bljȅđî)
blijedjeti i složene, ostale sa *je*
blijedost
blȉješnjak (svjetlica ispred očiju)
bliještiti
boljeti i složene; boljètica; boljela, -lo
brȁtjenac, brȁtijenca, gen. plur. brȁtjenâcâ
bridjeti (svrbjeti)
brijeg, pl. brȇgovi, bregóvâ itd.
brȉjest, brȉješće, ostalo sa *e*, n. pr. brestov, brestovina, brestovac itd.
briježnjača (peć u brijegu); ostale sa *e*, n. pr. brežina, breščić, brežuljak itd.
buktjeti i složene
Cijediti i složene
cijeđ, cijeđenje, ostale sa *je*
cijel, cijèla, cijèlo
cijelac (snijeg) ostale sa *je*, n. pr. cjelica (ledina), cjelòkupan, cjelcat itd.
cijena, cȉjene (komp. cjȅnjê)
cijeniti i složene; cijenjenje, ostale sa *je*, n. pr. cjenoća itd.
cȉjep, pl. cjepovi

Digitized by Google

cijèpati i složene; cijepanje, cijepac, ostale sa *je*, n. pr. cjepanica
cjepača itd.
cijepiti i složene; ostale sa *je*, n. pr. cjepivo
cijev, cijevka
cjeliv, cjelov, cjelivati, cjelivanje
crȉjep, pl. crèpovi, crepóvâ; crijepnja, gen. pl. crepánjâ; ostale sa *e*, n. pr. crepara itd.
crijevo
cvijeliti i složene; cvijeljati, cvijeljenje, cvijelanje
cvȉjet, pl. cvjètovi; Cvijèta, cvijetak, Cvȉjeti, Cvȉjetin, cvijeće, cvȉjećîce, ostale se *je*, n. pr. cvjetati i složene, cvjetić, Cvjetko itd.

Čovjek i izvedene.

Ćutjeti i složene.

Daždjeti i složene
dȉjel, pl. dijèlovi, dijèlôvâ; djȅlić
dijeliti i složene; dijeljenje
dijète, ali djeteta, djetetu itd., ostale sa *je* n. pr. djeca, djetence, djetić, dječurlija itd.
dijetiti se, djetinjiti i složene
dijevati i složene, dijevanje, ali: djesti
djed sa složenim i izvedenima n. pr. pradjed, djedovina itd.
djelati i složene
djeljati (rezati n. pr. u drvo) sa složenim i izvedenima n. pr. djeljaonica itd.
djelo, gen. pl. djêlâ
djenuti i složene
djesti i složene
djetao, djetlić
djetelina
djever sa izvedenima, n. pr. djevèriti, djevèruša itd.
djevojka, djéva i sve izvedene i složene, n. pr. djevojčiti itd.
dlijèto, dlijèce
dobjeći i izvedene, n. pr. dobjègalac, dòbjeglica
dobjèžati
doboljeti
dogrdjeti
dokòljeti
dòkoljena, dòkoljenica
dolijevati, dolijèvanje i dòljevati, dòljevanje, ali: dòljevak, genitiv dòlijevka; gen. pl. dòljevâkâ
dolijètati, dolijètânje
dolje
dònijeti; dònijeh; dònio, dònijela, dònijelo; dònijet, dònijeta, to
dòprijeti prez. dòprêm: aorist dòprijeh
dòsjetan, dosjètljiv itd.
dòsjetiti se; dòsjećati se
doslije
doslijedan
dospijevati, dospijevanje, ali: dospjeti, prez. dospijem
dòspjetak (svršetak)
dòtjecati, dòtjecanje
dotjerati, dotjerivati i izvedene
dozrijevati
dragòcjen, dragòcjenost
drȉjem, drijèmalo, drijemanje;

Digitized by Google

ali: dremljiv, dremovan, dremovac
drijemati sa složenima
drȉjen, drijènak, ali: drènȉk, drènić, Drenica, Drenka, drènov, drènovac, drènovača, drènovina itd.
drijèšiti sa složenima; drijèšênje
drijeti sa složenima; aor. nädrijeh
dvije, ali dvjema, dvjesta
dvòcijevka
dvocjepan.
Gdje

gladnjeti i složene
gnijezditi i složene
gnijezdo, gniježdenje; gnjezdàšce
gnjeteo
gnjev i izvedene
gnjeviti i složene
golijen
gorjeti sa složenima; aor. gorjeh; art. gorjela, gorjelo; gorenje
grijeh, plur. grijehovi, grjèšan, griješka, griješkom, ali: grehòta, grjèšnȉk, grjèšnica
griješiti i složene; ali: grehovati
grmjeti i složene; grmjela, grmjelo
gudjeti i složene; gudjela, gudjelo
gusjenica, gusjeničav itd.

Hitjeti i složene; htjela, htjelo
hladnjeti i složene; hladnjela, -lo
hljeb i izvedene
hotjeti i složene; hotjela, -lo.

Igdje
iscijediti, iscjeđivati, iscjeđivanje
iscijeliti, ali: iscjeljivati, iscjeljivanje
iščiljeti; iščiljela, -lo
isijècati, imprf., ìsjecati pf. ispresijècati
isijevati, isijevanje
ìsijevci, gen. ìsjevâka (brašno, što se po drugi put isijeva)
ìsječak
isjek
ispovijed, ispovijest, ispovijedati, ispovijedanje; ali: ispòvjediti, ispòvjednȉ, ispovjèdnȉk, ispovjedaonica
isporazbolijevati se
ispred, ispreda
ispresijècati
ìsprijeka (sa strane)
izgòrjelina, izgòrjelica
iskorijeniti, 2. i 3. aor. ìskorjeni
istiješiti
izljesti
izljećі
izmijeniti, izmijeniti se; izmijenjati; ali: izmjenjivati, izmjenjivanje
izmjena
iznèvjeriti
iznijeti; aor. iznijeh, iznijesmo, iznijeste, izniješe; ìznijela, -lo
izòdjenuti, izòdjesti
izrijekom
izumijevati, izumijevanje
izumjeti, izumjela, izumjelo
izvijestiti; ali: izvjestan, izvjesnost, izvjestitelj, izvjesnȉk, izvješće, izvještaj
izvještiti se

Digitized by Google

izvolijevati.
Jastrieb, pl. jastrebovi; sve izvedene sa *e*, n. pr. jastrèbast, jastrèbuša (kokoš) itd.
Kipjeti; kipjeh; kipjela, -lo; i slozene
kišjeti
klijèšta, kliješte. Kliještevica (brdo), ali: klještice
klijet
kojegdje
kòljevka, gen. pl. kòljevâkâ; ali: koljevčar
koljeno i izvedene
kopnjeti; kopnjah; kopnjela, -lo, i složene
korijen, korijènak, kòrijenje, ostale sa *je*, n. pr. korjènčić, korjènika
korjenit, pored korenit
kostrijet
kostrijèšiti se, kostriješenje
kosijer
krijepiti i složene ali: krèpôst, krepak, krepkoća, krepkost, krepostan, pored: krjepost, krjepak, krjepostan
krijes, pl. kresovi; ali: krijèsnica
krijesiti se
kudjelja i izvedene
kukùrijek i izvedene
kuljen

Letjeti; letjeh; letjela, -lo, i izvedene; gl. lijetati, lîjet, ljètnîk (dušnik)
liječiti i složene; liječak, liječenje
lijegati i složene; lijeganje
lijek, pl. lijekovi, ali: ljèkar, ljekarije, ljekarica, ljekòvit itd.
lijemati i složeni
lîjen, lijèna, lijèno (komp. ljeniji), lijenost, lijenština, ali: ljeniv, ljenivac, ljenivica
lijeniti se i složene
lîjep, lijèpa (maz, žbuka)
lîjep, lijèpa, lijèpo (komp. ljèpšî); lîjepo prislov; lijepost, ali: Ljepava, ljepòrječica, ljeporječiv, ljepota, ljepòtica, Ljeposava, ljèpošeta, ljepšati se i složene
lijepiti se i složene; lijepljenje; ali: ljepak, ljepljiv itd.
lijer, mn. ljerovi
lijes, pl. ljesovi, lijeska, liješće, Lîješnica (voda), ostale sa *je*, n. pr. ljeskov, ljeskovača, lješčnik, lještarka itd.
lijetati i složene; lijetanje
lîjev, lîjevak, pl. ljevkovi, ljèvkôvâ itd.
ljevčić
lîjevi, lîjevâ, lîjevô, ali: ljevak, ljèvaka, ljevica, ljevòruk itd.
Lijèvno, Lijevanski
ljepòrječica
ljesa, ljesica, ljesetina
ljestve
ljeto i izvedene
ljevati i složene; ljevanje, pored lijevati, lijevanje.
Medvjed i izvedene
mîjeh, pl. mjèhovi, ostale sa *je*, n. pr. mješina, mješčić itd.
mijena
mijeniti se, mijenjati i složene

Digitized by Google

mijenjanje; ali: mjenjač, mjenjačnica, mjenica itd.
mijesiti i složene, miješenje, mijèšnja; ali: mješaj, mješâja, mješàjica
miješati i složene; miješanje; ali: mješavina, mješaonica, mješovit
miljeti i složene
mjed i izvedene, n. pr. mjeden, mjedenica itd.
mjera i izvedene
mjeriti i izvedene
mjesec i izvedene
mjesto, gen. pl. mjêstâ; mjestav, mjestimice itd.
mjezimac
mlädljenci, gen. mlädjenâca
mliječ, mliječac, mliječan, mliječnica; mlijeko ali: mlječar, mlječika, mljekar, mljekarica, mljekarstvo itd.
Mljet (otok), Mljećanin (čovjek s Mljeta), ali: Mleci (Venezia), Mlečanin, Mlečić itd.
mljeti i složeni, mljela, mljelo
mnjeti; ali: mnìjênje
mrïjest
mrijestiti se i složeni
mrijeti, aorist mrïjeh, mrïje, itd. i složeni
Mrijèžnica.

Nacijediti
nacjeđivati
nadjev, nadjevač
nadnijeti; aorist nadnijeh; par. nädnijela, nädnijelo
nadoljeti
nadstrijèliti; ali: nadstrjeljivati, nadstrjeljujem; nadstrjeljivanje
nagovijestiti; ali: nagovješćivati, nagovješćivanje
naizmjèncê
najposlije i najpošlje
nälijep (otrovna trava)
nalijepiti
naljeći
naljepljivati; naljepljivanje
naljevanje
náljev, naljevak; gen. nàlijevka gen. pl. nàljevâkâ
naljesti, nalježba
namijeniti
namjenjivati, namjenjivanje, namijènica (prasica za Božić)
namjer, namjera, namjerna
namjeravati, namjeravanje
namjeriti
nàmjestiti, nàmještati; namjesnik, namjesnikov, namjesništvo, namještaj, namještanje
nàmlječak
nanijeti, aorist: nanijeh; part. nänijela, nänijelo; nänijet
napovijedati
nàprijed, nàprijeda, ostalo sa *e*
narječje
nasijèkati impf.; nàsjecati pf.; nasijecanje
nàsjedânje
nasjenica
naslijediti; naslijeđe; ali nasljeđivati
nasljednik, nasljedstvo i našljednik itd.

Digitized by Google

nasmjehivati, nasmjehivanje, nàsmjehnuti se
naspjeti, ali naspijevati
nasrèd, ne: nasrijed
nàstrijeti; nàstrijeh itd.
našljedak
natjecati, natjecanje
natjerivati, natjerivanje
natpijèvati impf.; nàtpjevati pf.
nävijek
navijestiti; navješćivati, navješćivanje
navjesiti
nàvreti (kaša); nàvrijeti (provaliti)
navrvjeti; navrvjela, navrvjelo
nazreti, nazrijevati
nečovjek, nečovještvo
nevjera, nevjeran itd.
nevjesta i izvedene
nevješt i izvedene
nedjelja; Nedjeljko itd.
nehtješa
nepromjènit
nerazrješiv
nesmjelica
nesvijest; nesvjestica
neumijèće, neùmještina
nevrijeme, u nevrijeme
nijek, nijekanje
nijekati i složeni
nijem, Nijemac, Nijèmče; ali: Njemadija, njemački, Njemačka, Njemica itd.
nijemčiti i složeni; njemčati
nijemjeti i složeni; nijemljenje; ali: njemòta
nijèsam, nijèsi itd.
njedra, gen. njedara; njedarca
njega
njègovati, njègovânje
nekad itd.
neki i izvedene
nježan, nježnost
novòsjelac.
ôbadvije, obadvjema
obadvjèručkê
obavijestiti, prez. obavijestim; obavješćivati, obavješćivanje
obavijest
ôbijest, obijestan
obje
objed i izvedene
objeda
objelodaniti
objèručkê
objesiti i izvedene, n. pr. obješenjak
oblijepiti
obljepljivati, obljepljivanje
obljetnica
obnèsvjesnuti
obnijeti, aor. obnijeh; part. ôbnijela, ôbnijelo
ôbrijedak; obrjeđi; obrjeđe
obudovjeti, obudovjela, obudovjelo
obùmjera
ocijediti
ocjedine, ocjedit
ocjeđivati, ocjeđivanje
ocijeniti
ocijepiti, ocjepljivati, ocjepljivanje
ocjena; gen. pl. ôcjênâ
ocjenjivati, ocjenjivanje
odaprijeti se
odbjeći, odbjegnuti

*

Digitized by Google

odijeliti
odijelo i òdjelo
odijevati
odjeća
odjel, odjelit
odjeljak, gen. odijeljka; gen. pl. òdjeljâkâ
odjeljivati, odjeljivanje
odlijegati, odlijeganje
odlijepiti
odlijetati, odlijetanje
odljepljivati, odljepljivanje
odmijeniti
odmiljeti
odmjena
odmjenjivati, odmjenjivanje
odmjérati; odmjérânje
òdmjeriti
òdnijeti, aor. odnijeh; part. òdnijela, òdnijelo
odolijevati, odolijevanje
odoljeti; odoljela, odoljelo
odriješiti
òdrijeti
odrješenje
odrješivati, odrješivanje; ali: odrešito
odsijecati impf., odsijecanje
odsijevati
odsijevanje
odsječak
odsjeći
òdsjedati
odsjedanje
odsjek
odsjesti
odsjev
odùprijeti
ogladnjeti, ogladnjela, ogladnjelo
ogoljeti; ogoljela, ogoljelo
Ogòrjelica (brdo u Dalmaciji)
ogòrjelîšte
ogorjeti, ogorjela, ogorjelo
ogriješiti
ogrijevati
ògrjev
ohladnjeti, ohladnjela, ohladnjelo
oklijevati i isvedene
okopnjeti, okopnjela, okopnjelo
okrepa
okrijek
okrijepiti se, òkrijepîm se
olijeniti se
olijepiti
òljetiti se
omijeniti
omijerka
òmiljeti, omiljela, omiljelo
omjera
òmjeriti
omrijestiti
ondje
onesvijestiti se; onèsvjesnuti se
onijemjeti, onijemjela, onijemjelo
opijelo
òpjeniti
oplijeniti
oplijeviti
òpljeti; prez. oplijèvêm
opovidjeti, opovidjela, opovidjelo
opredijeliti, oprèdijeljen
opredjeljivati
oprijeti se
opsijècati, impf. opsijecanje; ali: opsjek
opsjena, opsjeniti

Digitized by Google

optjecati
optjecanje
opustjeti; opustjela, opustjelo
oružnjeti; oružnjela, oružnjelo
osijecati
osijecanje
osijedjeti, osijedjela, osijedjelo
Osijek, Osječanin, Osječanka, osječki itd.
osijevci, gen. pl. ȍsjevâkâ
osirȍtjeti, osirotjela, osirotjelo
osječak
osječina
osjeći se, osijȅčêm se
osjek (na vodi), osjekom
osjeka
osjeknuti se
ȍsjenač, gen. ȍsijenča
osjeniti
osjetiti, osjȅtljiv, osjetljivost; osjećati, osjećanje
osjevine
oskupjeti; oskupjela, oskupjelo
oslijepiti
oslijepjeti, oslijepjela, oslijepjelo
osmijevati se, osmijevanje
ȍsmjehnuti se
osniježiti
osrednji, a ne *ije*
ȍstarjeti, ȍstarjela, ostarjelo
osvijestiti se
osvijetliti
osvjedȍčiti
osvjetljivati
osvjȅtlati
otijesniti
otjecati
ȍtjerati
otješnjati
otpijȅvati impf.; ȍtpjevati pf.
otrebine; ali: otrijebiti
otrijeskati se
otrijezniti se
otrpjeti, otrpjela, otrpjelo
ovdje
ovjeriti se
ovrijȅći
ozelenjeti
ozlovijediti
oždrijebiti
oždrijelje
oživjednjeti, oživjednjela, oživjednjelo
oživjeti, oživjela, oživjelo.
Paljetak
paljetkovati
paljetkovanje
pamtivijek
pijesak, ali: pjeskovit, pjeskovnica, pjeskulja, pjeskuša itd.
pijȅtao, pijȅtlov; ali: pjetlić
pijȅvac
pijevnica, pijevnuti
pjega i izvedene
pjena i izvedene
pjenjača
pjeniti se i složeni
pjesma i izvedene
pjesnik i izvedene
pješak i izvedene
pješačiti
pjetlić
pjȅvak (crv u siru)
pjevač
pjevačev

Digitized by Google

pjevačica
pjevalište
pjevalo
pjèvânka
pjevanje
pjevati i složeni, kad su prf., a kad su impf. — pijevati; n. pr. zàpjevati pf, a zapijèvati impf.
pjevčić
pjevica
pjevidrug
pjevnuti
pjevušiti
pjevušenje
plamtjeti i složeni; plamtjela -lo
plavjeti i složeni
plijen
plijeniti i složeni; plijenjenje ali: pljenidba
plijesan; ali: pljesniv; pljesniviti i složeni
plijeviti
plijevor
pljeti, pres. plijèvem; adv. verb. plijèvûći; impf. plijèvi; part. plijèven; aor. pljèh; part. pljeo, pljela, pljelo
pljetva, pjeva, pljevara, pljevni, pljevnjak
Plješivica
pobijediti; pobjeda, pòbjedljiv; pobjeđivati, pobjeđivanje
pobijeliti
pobijeljeti, pobijeljela, pobijeljelo
pobjeći
pobjegljiv
pòbjegnuti
pobješnjeti, pobješnjela, pobješnjelo
poblijedjeti, poblijedjela, poblijedjelo
pobolijevati, pobolijevanje
pocijepati; pocjepkati
pocrnjeti, pocrnjela, pocrnjelo
pocrvenjeti, pocrvenjela, pocrvenjelo
pocviljeti, pocviljela, pocviljelo
podbijeliti
podbjel
podgrijevati, podgrijevanje
podgrijevci, gen. pòdgrjevâkâ
podijeliti
podijeliti se
podijevati
podjeljivati, podjeljivanje
pòdjela; podjelica
podletjeti, podletjela, podletjelo
podlijevati i podljevati
podlijèvânje i pòdljevânje
podmijesiti
podmjeravati; podmjeravanje
podmjehuriti se
podmjeriti; podmjeravati
podmješivati; podmješivanje
podnijeti; pòdnijela, pòdnijelo; part. podnijet
podrijetlo
podsijecati; podsijecanje
pòdsjeći; prez. podsijèčêm
podsjedati; pòdsjedânje, pòdsjesti
podsmijevati se; podsmijevanje
podsmijeh; pòdsmjehnuti se
podstrešje
poduprijeti; poduprijeh
poduvrijeti

Digitized by Google

pogòrelac, pogòrelica
pogorjeti; pogorjela, pogorjelo
pogriješiti
pogrijevati; pogrijevanje
pogrijevci; gen. pògrjevâkâ; pogrijevcima
pogrješivati; pogrješivanje
pogrješka
pogrubjeti; pogrubjela, pogrubjelo
pohitjeti; pohitjela, pohitjelo
poizrazbolijevati se
pokipjeti; pokipjela, pokipjelo
pokòljenîk (dugačak ubrus, koji se meće gostima preko koljena), pokòljenjâk
pokoljénje
pokrijepiti, pokrepljivati
poletjeti; poletjela, poletjelo
polijegati
polijetati; polijetanje
pòlijevka
poljeno
poljèvačî; poljevàčina
poljevati; poljevanje
poludjeti; poludjeh; poludjela, -lo
pomijerati; pomijeranje; pòmjeriti
pomiješati
pomiljeti; pomiljela, pomiljelo
pomjeriti
pomjestiti
pomještati; pomještanje; ponàmještati
pomrijeti; aor. pomrijeh, pomrije
ponamještati
ponaprijed
ponèdjeljak; ponèdijeljka
ponijemčiti
ponijeti; ponijeh; pònijela, pònijelo
ponjegovati
popijevati impf.; pòpjevati pf.
popijevanje; popijevka
poplavjeti; poplavjela, poplavjelo
popljesniviti
poprijeko
poprijeti
porijeklo
porječje
porumenjeti; porumenjela, porumenjelo
poružnjeti
posavjetovati
posijelo
posjeći; prez. posijèčêm
posjed; posjedak, posjedanje, posjednica, posjednik
posjedati
posjediti
posjedovati; pòsjedovânje
posjek, posjeka, posjeklica
posjesti
poskupjeti; poskupjela, poskupjelo
poslije
poslijepiti; poslijepjela, poslijepjelo
poslijetati
posljedak, posjetka
posljedica
posljednji i pošljednji
posmiješno
pòspješiti i izvedene
posred
postidjeti; postidjela, postidjelo
postrijeljati
posvijetliti

Digitized by Google

potamnjeti; potamnjela, potamnjelo
posvjedočiti
posvjet
poštedjeti; poštedjela, poštedjelo
potjecati
potjera
potjerati i izvedene
potkrepljivati, potkrepljivanje
potkrijepiti
potrepjeti; potreptjela, potreptjelo
potrijèmak
pòutjecati
povijèdati; povijedanje; ali: povjediti
povíljeti
pòvjeriti
pòvjerovati
povjesamce, povjesmo
povjest, povjesnica, povjesnik itd.
povrijediti; ali: povređivati; povređivanje
povreda
povrijèslo
povrvjeti
pozelenjeti; pozelenjela, pozelenjelo
pozlijediti; ali: pozljeđivati
poželjeti; poželjela, poželjelo
poživjeti; poživjela, poživjelo
požutjeti; požutjela, požutjelo
pradjed
prebjeg i izvedene
preblijedjeti; preblijedjela, preblijedjelo
prebljeđivati; prebljeđivanje
preboljeti; preboljela, preboljelo
prebolijevati; prebolijevanje
precijediti; precjeđivati, precjeđivanje
precjena; precijeniti; precjenjivati
predijevati; predijevanje
predjel; predjelni
predrijeti
pregorijevati
pregorjeti; pregorjela, pregorjelo
pregrmjeti; pregrmjela, pregrmjelo
preko (kad je prijedlog), a prijeko (kad je prislov, n. pr. otišao je prijeko)
prekoran (koji se često kori), a prijèkorân (opsovan, izgrđen)
prelijetati
prelijetanje
prelijèvati i prèljevati
prelijèvânje i prèljevânje
preljetiti, preljetni
preljetjeti; preletjela, preletjelo
premaljeće, premaljetni
prèmjeriti
prèmjestiti; premještati, premještanje
premljeti
prenijeti; prenijeh; prènijela, -lo
preodjesti
prepjecati; prepjecanje
prèpjevati pf.
preprečivati, a prepriječiti
presijecati; presijecanje
presijevati i složeni; presijevanje
presjeći, prez. presijèčêm
presjedati; presjedanje
presjediti
presjeka

Digitized by Google

presjesti
prestrijeliti
pretjecati; pretjecanje
pretjerati i izvedene
prevjeravati; prevjeravanje
prevjeriti
prevjesiti; prevješati
pribjegavati itd.
pricijepiti
pricjepljivati; pricjepljivanje
pridijevati; pridijevanje
pridjevak, gen. pridijevka i t. d. gen. plur. prìdjevâkâ
pridjesti
prigrijevati; prigrijevanje
prijeboj
priječati i složene; priječanje
prijèčac i prèčac (prijeki put)
priječiti i složeni
prȉječnjâk
prijeći; prȉjeđêm, prijeđoh
prijedlog
Prijedor
prijeglavica
prijegon
prijehod
prijek,-a,-o: prȉjekî
prijèklad, prijèkladnîk
prijèklet
prȉjeko (prisl.); ali: preko (prijedlog)
prijèkor; prijèkoran
prijèlaz
prijèlog
prijemet (vino što se otoči ispod leda)
prijenos; ali: prenositi
prijepek; ali: prepeći
prijepis; ali: prepisati
Prijepoljac
prijepor, prijeporno
prijèranak
prijerov
prijesad, prijesadnica; ali: presaditi
prijèsan, prijèsnac
prijesjed
prijesjek
prijeslačci
prijestol, prijestolje, prijestolnica
prijestup; ali: prestupiti, prestupak
prȉještâk
prijetiti i složeni
prijetnja
prijetop; ali: pretopiti
prijetran
prijèvara, prijevaran; ali: prèvariti
prijevjes, ali: prèvjesiti
prijevod, ali: prevòditi
prijevornica
prijevoz, ali: prevòziti
prilijegati, prilijeganje
prilijèpiti; ali: priljepljivati
prilijetati, prilijetanje
prilijèvânje i prìljevânje
prilijèvati i prìljevati
priljepak
priljepljivati
primijèniti, primjenjivati
primjedba
primjer
prinijeti, prinijeh, prinijela, -lo
priodjeti
pripijevati impf., pripijevanje; pripijevka
pripjev, pripjevati pf.

Digitized by Google

pripovijedati i izvedene
pripovijest, pripovijetka, gen. pripòvijedâkâ
pripovjediti
pripovjedač
prìprijeti
priprijetiti
prisijevati, prisijevanje
prisjedanje
prisjedati
prisjesti
prisjetiti se, prisjećati se
prispijevati, prispijevanje
prispjeti; prez. prispijem
prisusjediti
prisvijetliti
pritijesniti
pritjecati, pritjecanje
pritrpjeti, pritrpjela, pritrpjelo
prìvidjeti, prividjela, prividjelo
privjenčati
privoljeti, privoljela, privoljelo
privrijediti; ali: privređivati
probesjediti
probježivati
procijediti
procijeniti
procijep
procjeđivati, procjeđivanje
procjena
procjenjivati, procjenjivanje
prodrijeti
prodrijemati
progorjeti, progorjela, progorjelo
progrmjeti, progrmjela, progrmjelo
prokopnjeti, prokopnjela, prokopnjelo
prolijet (vjetrenjak)
prolijetati
prolijevanje i pròljevânje
prolijevati i proljevati
proljev
proljetni, proljetos, proljeće itd.
promijeniti
promiješati
promjena, promjenljiv
promjenjivati, promjenjivanje
promjer
promljeti
pronijeti; aor. pronijeh; part. prònijela, prònijelo
propijèvati impf.; pròpjevati pf.
propovijed
propovijedati, propovijedanje; ali: propovjednik
prorjeđivati
prosijecati, prosijecanje
prosiječ
prosijek (sjekira)
prosjeći, prosiječem
prosjed
prosjrk (put pròsječen), prosjeka (prodô)
prostrijeliti
prostrijeti
prosvijetliti
prosvjeta
protjecati, protjecanje
protjeranica
protjerati, protjerivati
providjeti
provjekovati
provješati
provrtjeti
provrvjeti, provrvjela, provrvjelo

Digitized by Google

proždrijeti
proživjeti, proživjela, proživjelo
pr̂venac; gen. prvijenca
Rascijepiti
rascjepljivati, rascjepljivanje
rascvijeliti
rascvjètati se
rasijecati, rasijecanje
rasjeći, rasiječem
rasjelina
rasjesti
rastjecati, rastjecanje
rastjerati
rastjerivati, rastjerivanje
rastrijèbiti; ali: rastrebljivati
rastrijezniti se
razàstrijeti; aor. razastrijeh
razbjeći se
razboljeti se, razboljela, razboljelo
razdijeliti
razdjel
razdjeljak; gen. rázdijeljka, ràzdjeljâkâ
razdjeljivati, razdjeljivanje
razdrešivati, sa *e*
razdrešivanje
razdrijemati
razdrijeti
razdriješiti
razgorjeti se; razgorjela, razgorjelo se
razgovijetan, komp. razgovjetniji, razgovijetno
razgovijetnost
razgrijevati, razgrijevanje
razletjeti se, razletjela, razletjelo se
razlijegati se; razlijeganje
razlijetati se; razlijetanje
razlijevanje i razljevanje
razmijeniti
razmijesiti
razmjena
razmjenjivati, razmjenjivanje
razmjer
razmjeravati, razmjeravanje
razmjerak
ràzmjeriti
razmješivati
raznijeti, raznijeh, räznijela, -lo
raspjevati pf.
rasplamtjeti, rasplamtjela, rasplamtjelo
razrijèditi (učiniti da bude što rjeđe)
razumijèvati, razumijevanje
razumjeti; prez. razùmijêm
razumrijeti se
razvidjeti, razvidjeia, razvidjelo
razvjenčati, razvjenčavati itd.
riječ, rijèčca, rïječan: riječati se; rijèčanje, rijek; ali: rječit, rječitost
rjěčnîk
rijedak (komp. rjeđi)
rijeka, ali: rječica
Rijeka, Rječanin, Rječanka, riječki
riješiti, riješenje, ali: rješidba
rijeti
rosjeti i složeni; rosjela, rosjelo
rudjeti i složeni; rudjela, rudjelo
rükovêt, a ne *ije*.
Saletjeti, saletjela, saletjelo; salijetati
salijevati i saljevati

Digitized by Google

sasijèkati impf., sasijecanje; sàsjecati pf., ali: sasjeći, sasijèčem
sasrèd
sasvijem
sadijevati
sadjesti
sagorjeti, sagorjela, sagorjelo
sagriješiti
satjerati, satjerivati, satjerivanje
savjet i izvedene
savrijeti, savrem se
sȉječanj i izvedene
sijèčênje
sijed (komp. sjèđi)
sijedjeti i složeni; sijeđenje
sijèlo
sijeno, sijence; ali: sjenara, sjenik, sjenina, sjenjak, sjenòkos, sjenokoša
sijer
sijerak, ali: sjerčani, sjerčanica (hljeb od sijerka)
sijèvak
sijevati i složeni
sijevnuti i složeni
sjeći; prez. sijèčêm, sijèčêš itd., adv. verb. sijèkûći; impf. sijècijâh; imp. sijèci; aor. 2. i 3. sȉječe; sjekoh; sjekav, sjekavši, sjekao; sječen; tako i složeni. Izvedene sa *je*, n. pr. sjecavac, sječa, sječimice itd.
sjeckati; sjeckanje, sjeknuti
sjećati i složeni
sjedati i složeni; sjedanje, sjedalo
sjedilac
sjedjeti i složeni; sjeđenje. Tako sjesti složeni i izvedeni, sjednuti, sjedište, sjednica
sjek, sjekavica; sjekač, sjekira, sjekirište, sjekutić itd.
sjeme, sjemenka, sjemenjača, sjemenjak itd.
sjemeniti se i složeni
sjen, sjena, sjenka, sjenit, sjènica, sjenovit, sjenjaj
sjènica (ptica); sjeničić, sjeničji
Sjènica. Sjeničanin
sjesti i složeni
sjeta, sjetan, sjetovati, sjetno
sjetiti se i složeni; sjela, sjelo
sjetva
sjever i izvedeni
skupòcjen, skupòcjenost
slijed
slijediti i složeni; slijeđenje
slijep, slijepac; ali: sljepački, sljepar, sljeparija, sljepić, sljepota, sljepčovođa i sljepački itd.
slijepiti, slijepjeti i složeni; slijepljenje
sljedba
sljednik
sljeme i šljeme
sljez i šljez
smijeh, smiješan (komp. smješniji)
smiješljivo, smiješljiv
smiješiti se, smiješenje
smjeran, smjereno, smjerno, smjernost
smjerati, smjeranje
smjesa
smjestiti
smjeti
smrdjeti i složeni; smrdjela -lo

Digitized by Google

smreka
snijeg, pl. snjegovi
snijet, ali: snjetljiv
snijeti, aor. snijeh; part. snȉjela, -lo
sniježiti i složene; sniježenje
sniježnica, ali: snježan, snježanik, snježanica, snjegopadan
spješati
spjevavati, spjevavanje
Spljet, Spljećanin
sporiječiti se; ali: spòrečkati se
sprȉjed
sreća, srećan itd.
sred, a ne srijed
srijèda; ali: srèdina, sredȉca, srednji itd.
sredòkraća, sredòposnî, sredòpošće
Srȉjem, Srijèmac, Srȉjemka, srȉjemskî; ali: Sremica, sremački
srȉjemuž
srȉješ
starjeti i složeni; starjela, -lo i sve izvedene, n. pr. starješina itd.
starosjèdilac
stidjeti se i složeni; stidjela, stidjelo
stijeg
stijèna; ali dat. stjenama, stijenje, stijenjak
Stijèpo, ali: Stjepan
stijesniti
stjecati, stjecanje
stjenica
strijèla, dat. strèlama; strijelac, strelȉmkê; ali: strjelica, strjeljač, strjeljački
strijèljati i složeni; strijeljanje
studjeti
subijel, subjelast
sûsjed i izvedene
susnježica
Sutjeska (manastir)
suvjerica
suždreban, sa *e*
svagdje
svidjeti se; svidjela, svidjelo
svijeća; ali: svjećica; svȉjetnjâk
svijèćati (zaključiti, odlučiti)
svȉjestan, svȉjest
svȉjet, pl. svjȅtovi i sve izvedene sa *je*, n. pr. svjetski, svjetina, svjetovni; svȉjetao, svijètla, svijètlo (komp. svjètlijî); svijetliti i složeni; svijetljenje; a ostale sa *je*, n. pr. svjetlac; svjetlica, svjetlomȓcânje, svjetlomrcati, svjetlost, svjetlucati se; svjetlucanje
svjedok, svjedočanstvo, svjedodžba
svjedočiti i složeni; svjedočenje
svjerovati
svjȅt
svjetovati i složeni; svjetovanje
svještati, svještavati, svještavanje
svještilo
svjež i izvedene
svrbjeti i složeni; svrbjela, svrbjelo
štedjeti i složeni
šutjeti i složeni; šutjela, šutjelo.
Tamnjeti i složeni; tamnjela tamnjelo
tetrijeb, pl. tetrebovi
tȉjek

Digitized by Google

tijelo, pl. tjelèsa; tjelesina, tjelesni itd.
tȉjesak
tijèštiti, tijèštênje
tijèsan (kom. tjëšnjî); ali: tjesnac, tjesnoća
tijesniti i složeni
tȉjesto, ali: tještan, tještavan
tjeme i izvedene
tjena, tjenica (u jajeta povrh mlijeka)
tjerati i složeni; tjeranje
tjeskoba, tjeskoban, tjeskota, tjeskotan
tješiti i složeni; tješenje
toplomjer
trȁpovijesan (iza sna, dok se nije čovjek razabrao)
trebati, sa *e*
treptjeti i složeni
trijebe (nije trijebe)
trijebiti i složeni; trijebljenje
trijem
trijes, pl. trȅsovi; trȉjesak
trȉjesla, ali: treslov, treslovina
triješće
trijèzan (komp. trèznijî)
trijezniti se i složeni
troljetni, troljetnica
trpjeti i složeni; trpjela, trpjelo.
Ubavijestiti, bolje obavijestiti
ubjel, alabastar
ucijediti
ucjeđivati, ucjeđivanje
ucijeniti
ucjenjivati, ucjenjivanje, ucjena
udjelak
ugrijevati, ugrijevanje
ukorijèniti se, 2. i 3. lice aor. ȕkorjenî se
ukorijepiti se; 2. i 3. lice aor. ȕkorjepî se
ukrjepljivati
ulijèvânje i ȕljevânje
uljepak
uljetnica (što se daje za godinu)
uljez, uljezina
umijesiti.
ȕmiješan (spretan), komp. umjèšnijî
umještaji, umještanje
umjetan, ȕmještina, umjetnost itd
umjeti i složeni
únijeti; aor. unijeh; part. ȕnijela, -lo
upotrebiti sa *e*, tako i upotrebljavati
uprijeko
uprijèkrst
uprijeti se
ȕrijezan (oštar)
usidjelica
usjecati
usjeka; usjeknuti (oganj)
usjelina
usjev
uslijed
uspjeh i izvedene
usred
ustrijeliti
utjecati
utjeha
uvijek
uvjeravati, uvjeravȁnje
uvjerica
uvjernik

Digitized by Google

uvjet i izvedene
uvještiti se
uvježbati se
uvremeniti se, sa *e*
uvrijediti; ali: uvređivati
uvreda
uvrijeti se.
Vavijek
vavijeɜt
vidjelo
vidjeti i složene; aor. vidjeh; part. vidjela, -lo; advr. verbale vidjev, vidjevši
vȉječan (trajan, čvrst), ali: vječan (od vijeka), vječit, vjekòvit
vijeće
vijećati
vijećnica
vijećnik
vijek, pl. vijèkovi, vijèkôvâ
vijenac; gen. pl. vȉjenâcâ
vijest
visjeti
vješa
vjekòvati, vjekòvânje
vjenčac, vjenčić
vjenčati, i svi složeni i izvedeni n. pr. vjènčânî; vjenčanje itd.
vjera, sve složene i izvedene, n. pr. vjeran, vjernost, vjeridba itd.
vjesnik
vjetar, i sve izvedene
vjetriti, i svi složeni
vješati, i svi složeni i izvedeni
vješt i sve izvedene; n. pr. vještica
vježba
vodijer
voljeti, i složeni; voljela, voljelo
vrelo, vreoce, vreti, vreo, sa *e*
vrȅmenit, vremenski, vremešan
vrijèći
vrijed (prišt)
vrijedan (komp. vrȅdnijî); vrijednost; ali: vrednoća
vrijediti, i složeni
vrijeđati, vrijeđanje
vrijeme, vremena itd.; ali: vrȅmenit, vrȅmêšan
vrijes, vrȉjesak
vriježa
vriježîti i složeni
vrtjeti i složeni; aor. vrtjeh; part. vrtjela, -lo
vrvjeti i složeni; aor. vrvjeh; part. vrvjela, -lo.
Zabijeliti, zabijeljeti
zabjelòglaviti se
Zâbrežje, sa *e*
zadjeva, zadjevica
zagorijevati, zagorijevanje, zagorijel
zagòrjeti, zagòrjela, zagòrjelo
zagòrjelica
zahtijevati; ali: zahtjev
zalijepiti
zaljepljivati, zaljepljivanje
zàljetiti
zàljeva (vrst kisela mlijeka)
zaljesti
zamijeniti
zamijesiti
zamijetiti, zamjedba
zàmjena, zamjenik, zamjenica
zamjenjivati

Digitized by Google

zamjera, zamjérati, zamjeravati, zamjeravanje
zàmjestiti, zamještati, zamještanje
zamješivati, zamješivanje
zamliječiti
zamlječivati, zamlječivanje
zanijeti, zänijela, -lo
zanovijet, zanovijetalo
zanovijetati, zanovijetanje
zanovjètâš
zapijèvati impf.; zapijèvânje; zàpjevati pf.
zàpijevka i zápjevka
zapovijed, zapovijest
zapovijedati, zapovijedanje; ali: zapovjediti
zapovjèdnîk, zapovjèdnica
zápreka, sa *e*
zaprijeti; aor. zàprijeh itd.
zäsjeda, zasjèdâč
zàsjedanje
zäsjeka
zasjena
zásjenak; gen. zásijenka
zàsjenač; gen. zàsijenca
zàvjera
závjes
závjet, závjetan itd.
závjetovati se
závjetrina
zažutjeti, zažutjela, -lo
zbjeg
zdjela, zdjelica
zdjetan
zelenjeti i složeni; zelenjela, zelenjelo
zijev, zijevalica
zijevati, zijevanje, zijevnuti
zjenica
zlijediti i složeni; zlijeđenje
zrëti (zreo postajati) i zrëti (gledati), sa *e*
zvijezda; dat. zvjèzdama; zvîježđe, ostale sa *je*; n. pr. zvjezdan, zvjezdica
zvijer, zvijerac, zvijere, gen. zvjèreta
zvijerin; zvîjerje; ali: zvjerad; zvjerînac, zvjerinjak, zvjerinje, zvjerka
zvjerati i složeni.
Ždrîjeb, ali ždrèbati, ždrèbânje
ždrijèbac, ždrîjebe; gon. ždrèbeta
ždrijèbiti, ždrijebljenje; ali samo *e* u: ždrebèćî, ždrebèćâk, ždrebénce; ždrèbešce; ždrèbica; ždrèbičica; ždrèpčić
ždrijèlo
žednjeti i složeni; žednjela, žednjelo
željeti i složeni; željeh; željela, -lo
željezo, željezan
živjeti i složeni; živjeh, živjela, -lo
žljieb, pl. žljebovi; žljebić, žljebovit, žljebast
žljijèbiti, žljijèbljênje
žljijèzda
žudjeti i slozeni; žudjela, žudjelo
žutjeti i složeni; žutjela, žutjelo.

Digitized by Google

KAZALO.

Dio prvi.

I. Glasovi.

Strana

§ 1. Slova 3

Samoglasnici.

§ 2. Samoglasnici tvrdi i meki 4
§ 3. Samoglasnici staroga slovenskoga jezika 5
§ 4. Slovo ѣ (jat) i po njemu razdioba govora na a) *istočni*, b) *zapadni* i c) na *južni* 5
§ 5. Ispred samoglasnika i ispred *j* mijenja se ѣ u *i* 6
§ 6. Izmjena samoglasnika *e*-*ê*, *u*-*ov* 6
§ 7. Zijev se trpi 7
§ 8. Jednačenje i sažimanje samoglasnika 7
§ 9. Slog 8
§ 10. Nepostojano *a* 8
§ 11. Naglas 9
§ 12. Kolikoća se slabo kad bilježi 9
§ 13. Koliko ima naglasa 9
§ 14. Kolikoća se bilježi 10
§ 15. Glavno o naglasu 10
§ 16. Enklitike 10
§ 17. Proklitike 10

Suglasnici.

§ 18. Suglasnici po mjestu u ustima 11
§ 19. Zvučni i bezvučni 11
§ 20. Grleni *k*, *g*, *h* sa *t* postaje *ć* 14
§ 21. „ *k*, *g*, *h* ispred *i*, *e* mijenja se 14
§ 22. „ *k*, *g*, *h* ispada ispred *n* i *l* 14
§ 23. Zubni *d*, *t* mijenja se u *s* 14
§ 24. „ *d*, *t* otpada 15
§ 25. Usneni *p*, *b*, *v*, *m* ispada 15
„ *m* sažima se u ѧ, hrv. *e* 15
„ *m* „ „ „ ѫ, hrv. *u* 15

Digitized by Google

Strana

§ 26. Nepčani *č, ž, š, ć, j* i t. d. 16
§ 27. Nepčano *j* sažima se 16
§ 28. Sični *c, z, s* 16
§ 29. Suglasnik *l* sažima se 17
§ 30. *ent, ont* sažimaju se u ѧ, ѫ 17
§ 31. *l* se mijenja u *o* 17

Dio drugi.

II. Oblici.

§ 32. Razdioba oblikâ 18
§ 33. Što je sklonidba 18
§ 34. Razdioba sklonidbe 18
I. Rod po značênju 19
II. Rod po dočetku 19
§ 35. I. Imenice muškoga roda 20
§ 36. Bilješke k padežima 21
1. Nominativ jednine, nepostojano *a* 21
2. Postojano *a* 21
3. Riječi na *o* 22
§ 37. Večer i nît 23
§ 38. Akuzativ jednine 23
§ 39. Vokativ jednine 23
„ „ od *konjic*, Francuz, Englez 23
„ „ od riječi na: *-čak, -ćak, dak, tak* 23
„ „ od drozak, mozak 23
„ „ od riječi na *s, z* 23
„ „ od riječi na nepčane 24
„ „ od riječi *car, pisar* 24
Bilješka, lokativ jednine razlikuje se po naglasu od dativa 24
§ 40. Instrumental jednine 24
„ „ od *mjesec, zec, jež* 25
§ 41. Nominativ množine 25
1. Bilješka. Ne primaju umetka u množini 25
2. primaju, ali mijenjaju značenje 26
3. *stric, jarac; zec, knez* 26
Riječi na *-in* i *Turčin* 26
Riječ *čovjek* 26
Riječi: *brat, cvijet, kamen* u množini 26
§ 42. 1. Genitiv množine 27
Bilješka. Naglas mijenjaju u genitivu množine 28
2. Riječi: *ljudi, gost, nokat* i *crv* 28
3. Riječ: *san* 29
§ 43. Dativ množine 29
Riječi: *konj, ljudi, zubi* 29

Digitized by Google

Strana

§ 44. Lokativ množine na: *ijeh* 29
§ 45. Instrumental množine na: *i* 29
§ 46. Riječ *dan* sklanja se 29
§ 47. Imenice muškoga roda na: *-o* i *-e* 30
Imenice srednjega roda 30
§ 48. Nominativ jednine od: *more* 31
Genitiv množine s nepostojanim *a* 31
§ 49. Lokativ množine na: *-ijeh* 32
§ 50. *Oko* i *uho* sklanja se 32
§ 51. III. Imenice ženskoga roda na *a* 32
§ 52. Imenice na *-a* po značenju muš. roda, kao što su *sluga, vojvoda* . 32
§ 53. Dativ i lokativ jednine, grleni *k, g, h* u *c, z, s* 32
Kocka, kocki; mazga, mazgi; mačka, mački 32
Bilješka. Lokativ razlikuje se po naglasu od dativa 33
§ 54. Vokativ jednine 33
§ 55. Genitiv množine: 1. s nepostojanim *a* 33
2. *usna* i *breskva* 34
3. genitiv množine na: *-i, aspri, mazgi* 34
4. *ruka, noga, sluga* 34
§ 56. Dativ, lokat. i instr. množine na: *-am, -ah, -ami* 34
Bilješka. Riječi na: *-ôta* mijenjaju naglas u vok. jedn.; a 13 riječi na: *ìna* u akuz. jednine i u nom. množine 34
§ 57. IV. Imenice ženskoga roda bez nastavka 35
§ 58. Nominativ jednine s nepostojanim *-a* 35
§ 59. Nastavak instrum. jednine *-ju* 36
§ 60. Genitiv množine od: *kokoš, prsi, pleći, gusle, jasle* 36
§ 61. Dativ množine na: *-im* 36
§ 62. Dativ i lokativ jednine razlikuju se po naglasu 37
§ 63. Skupna imena na: *ad* imaju 3., 6. i 7. množine 37
§ 64. V. Imenice srednjega roda bez nastavka i *mati* i *kći* . . 37
§ 65. 1. Osnove na: *n* 37
§ 66. 2. Osnove na: *s* 37
§ 67. 3. Osnove na: *t* 38
Imena ljudi na: *-e* kao *Andre, Rade* 38
Riječi: *dijete, uže, puce, drvo, pseto* 38
§ 68. 4. Osnove na: *r* 39

Zamjenice (pronomina).

§ 69. 1. lične; 2. povratna; 3. pokazna; 4. odnosna; 5. upitna; 6. neodređene 40
§ 70. *Ja, ti* i *sebe* 41
§ 71—75. Bilješke k ličnim zamjenicama 41
§ 76. **Pronominalna sklonidba** 41

*

Digitized by Google

I. Osnova na tvrd suglasnik. Strana

sam, taj, ovaj, onaj; tko i njome složene 42
§ 77. Padeži na: *-ijeh, -ijem, -ijema* 42

II. Osnova na mek suglasnik.

§ 78. Zamjenica: *moj, tvoj, svoj; naš; vaš; čij* i t. d. 43
§ 79. 1. Oblici na: *-ijem, -ijeh* i t. d. 43
2. Oblici na: *našeg, našem; samome* 43
3. zamjenica: *što* 44
4. pridjevna zamjenica: *vas, sav* 44
5. oblici: *moga, tvoga, svoga; momu* i t. d. 44
6. zamjenice: *njegov, njezin, njen, njihov, njihan* 44
7. oblici: *naših, našimi* 44
§ 80. Zamjenica: *i, ja, je* 45
§ 81. **Pridjev (adjectivum)** 45
§ 82. Nominalna sklonidba 46
§ 83. a) posvojni pridjevi, b) posvojne zamjenice 47
§ 84. Složena sklonidba 47
§ 85. Pridjevi samo određena oblika 48
§ 86. Pronominalna sklonidba 49
§ 87. **Poređenje (comparatio)** 49
1. nastavkom: *-j* 49
2. „ *-š* 51
3. „ *-ij* 51
§ 88. Nepravilno poređenje 51
§ 89. 1—5. **Brojevi** 52
§ 90. *Glavni, dva, oba, tri, četiri* 52
§ 91. 1. Nominativ i akuzativ 53
2. Ostali padeži 53
3. *dva, oba, obadva, tri, četiri* s prijedlogom 53
4. *dvojica, obojica, trojica, četvorica* 53
5. *dvoje, troje, četvero* 54

Jedanaest, dvanaest . . . sto.

§ 92. *jedanaest* do *devetnaest* 54
§ 93—96. redni; dijelni; prislovni, umnožni 55

Glagol (verbum).

§ 97. a) Razdioba glagolskih oblika 55
b) Razred glagola 56
c) Razdjeli razreda 56
§ 98. I. razred 1—7. razdjela 57
§ 99. II. razred; gubi: *k, g, h; d, t; p, b* 58
§ 100—102. III. razred do V. razreda 59
§ 103. VI. razred 60

Digitized by Google

Strana
§ 104. d) lični nastavci 60
§ 105. e) veznik 61

I. Prezenska osnova na samoglasnik.

§ 106. Prezens I. razreda 61
pletem; pečem, strižem, vršem; bijem, čujem, smijem 62
§ 107. Prezens II. razreda *tonem* 62
§ 108—109. Prezens III. razreda a) *umijem:* b) *vidim* 63
§ 110. Prezens IV. razreda *nosim* 63
§ 111. Prezens V. razreda 63
§ 112. 1. razdjela: *čuvam* 64
2. „ 1. s osnovom na *k, g, h: vičem, lažem, jašem* 64
2. „ 2. „ „ *c, z, s: mičem, vežem, pišem* 65
2. „ 3. „ „ *r, l: orem, umirem, pošljem* 65
2. „ 4. „ „ *d, t: gločem, krećem* 65
2. „ 5. „ „ *m, b, p, v: hramljem, zobljem, kapljem* 65
2. „ 6. „ „ *nj: penjem, zaklinjem* 65
2. „ 7. „ „ *š: češem* 65
Bilješka. *biskati, iskati* (bištem, ištem) 65
bahtati, dahtati, drhtati 66
3. razdjela: *brati, gnati, prati, zvati* 66
rvati se, revati, sati, tkati (čem) 66
4. razdjela; glagoli na: *-ajati, -ijati* i *-ojati* 66
§ 113. Presens VI. razreda: *kupujem* 67

II. Prezenska osnova na suglasnik.

§ 114. 1) *jesam;* 2) *dam;* 3) *ijem* 67

Osobitosti prezensa.

§ 115. I. razred. 1. *pȁsti padnem; jesti, jedem; sjesti, sresti, sjedem, sretem* ili *sjedem, sretnem* 68
4. *moći, mogu; možeš* i *moreš; leći, ležem* i *legnem* 68
uzmoći, uzmogu; iznemòći, zanemoći, iznemognem, zanemognem 68
5. *žeti, žnjem, žanjem, ženjem* 68
péti se, penjem se; pripeti, raspeti, pripnem pored *pripenjem, raspenjem* 68
na-po-za-četi, na-po-za-čnem 68
kleti, kunem 68
6. *mljeti, meljem; pljeti, plijevem* 68
drijeti, derem 68
trti, trem i *tarem* 68
preti, zreti, prem, nazrem 69
zreti (zreo bivati), *zrem, zru* 69
vreti, vrim, vru 69
7. *stati, stanem; znati, znam* 69

Digitized by Google

Strana

iti, idem; biti, budem 69
dobiti, pridobiti, zadobiti, dobijem 69
znadem, (imadem), djedem 69
doći, naći i t. d. *dođem, nađem* 69
djesti, djedem, djenem 70
pjeti, pojem 70
II. razred: *mogne, dadne, smjedne, imadne, htjedne, znadne* . . . 70
III. razred: *hoću* 70
vèlîm, velju 70
spati, spim; stajati, stojim, obreti se 70
V. razreda: *imati, imadem* 70
gnati, gnam i *ženem* 70
§ 116. Imperfekt (prošlo trajno) 70

I. Imperfekt od prezenske osnove.

§ 117. a) Imperfekt na: *-ijah* 71
§ 118. b) Imperfekt na: *-jah* 71

II. Imperfekt od infinitivne osnove.

§ 119. Imperfekt na: *-ah* 73
§ 120. Dodatak. *Bjeh* i *bijah* 74
§ 121. Imperativ (zapovjedni način) 74
§ 122. Adverbium verbale prezensa (glagolski prislov sadašnjosti) 75
§ 123. Infinitiv (neodređeni oblik glagola) 76
§ 124. Aorist (prošlo svršeno) 76
§ 125. Grlini *k, g, h* mijenjaju se u *č, ž, š* 76
Bilješka 1. I. r. 3. *nasuti, posuti;* I. r. 5. *zeti, začeti; naduti se;* I. r. 6. *umrijeti; trti;* I. r. 7. *ići, doći* 77
Bilješka 2. *do-nijeti* i drugi 77
§ 126. II. razred: *klonuti* i t. d. 78
I. Glagoli, koji ispred *-nu* ne gube suglasnika 78
1) *sagnuti;* 2) *ciknuti;* 3) *kisnuti* 78
II. Glagoli, koji ispred *-nu* gube suglasnik 78
1) *izginuti (izgiboh);* 2) *skinuti (skidoh);* 3) *krenuti (kretoh);* 4) *tisnuti (tiskoh);* 5) *prsnuti (prskoh, pršće)* 78
§ 127. Glagoli III—VI. razreda 78
§ 128. Particip preterita aktiva (glagolski pridjev prošlosti 79
A. Osnova na samoglasnik 79
B. Osnova na suglasnik 80
§ 129. Jednačenje *ao* u *oo, ô* 81
§ 130. Adverbium verbale preterita (glagolski pridjev prošlosti) 81
§ 131. Particip preterita pasiva (glagolski pridjev trpni) 82
§ 132. Nastavak: *-en, -ena, -eno* primaju 82
§ 133. Nastavak: *-n, -na, -no* primaju 84

Digitized by Google

Strana
§ 134. Nastavak: *-t, -ta, -to* primaju 84
§ 135. Particip je imenski oblik 84

Opisani oblici glagola.

§ 136. Perfekt (prošlo složeno prvo) 84
§ 137. Pluskvamperfekt (prošlo složeno drugo) 85
§ 138. Futur (buduće) 85
§ 139. Kondicional (pogodbeni način) 85
§ 140. Pasiv (trpni oblik) 85
§ 141. Prijegled glagolskih oblika 86
Kad se piše *č*, a kad *ć*? 88
Koje se riječi pišu sa *ije*, a koje sa *je* 94

Digitized by Google

Digitized by Google

HRVATSKA SINTAKSA

ZA ŠKOLU.

SASTAVIO

MIRKO DIVKOVIĆ,

RAVNATELJ KR. GORNJOGRADSKE GIMNAZIJE ZAGREBAČKE.

IZDANJE ČETVRTO.

Cijena 50 novč.

U ZAGREBU

TISAK DIONIČKE TISKARE

1896.

Digitized by Google

Digitized by Google

Sintaksa je onaj dio gramatike, koji razlaže znáčênje vŕstâ i öblîkâ rijèčî.

Po tome se ona dijeli u dva dijela, prvi gòvorî o znáčênju vŕstâ riječi, drugi o znáčênju oblika riječi.

Vrsta rijèčî ima šest, a to su: 1) supstantiv imenica); 2) adjektiv (pridjev); 3) numeral (broj); 4) pronomen (zamjenica); 5) adverb (prislov), (amo ide prijedlog, veznik i usklik); 6) verbum (glagol).

DIO PRVI.

Značenje vŕstâ rijèčî.

I. Supstantiv (imenica).

§ 1. Supstantiv je ime, koje naznačuje lice, životinju ili stvar, a rázlikujê se od adjektiva: 1. po znáčênju, 2. po oblíku.

Po značenju se rázlikujê supstantiv od adjektiva, što se supstantivom može naznačiti nosilac svojstva, a adjektivom *nè možê*. Po oblíku se rázlikujê:

1) što ima nastavaka, kojima pòstajê samo jedna vrsta iménâ, bilo supstantivnih, bilo adjektivnih; nastavkom: *inja* n. pr. pòstajû sàmo supstantivi, tako biva od *sèljâk, seljàkînja*, a nastavkom: *iv* pòstajû samo adjektivi; n. pr. od *milost, mïlostiv;*

2) što se u adjektiva rázlikujû tri röda od jedne osnove, i što ima za svaki rod osobit oblik, koji se može pòrediti; n. pr. *blïjed, blijèda, blijèdo;* a u supstantiva ima od jedne osnove najviše jedan oblik, rijetko dva; n. pr. *čòvjek; sŭsjed* za muški, *sŭsjeda* za ženski rod;

3) što imaju samo adjektivi pored imenske sklonidbe jošte složenu i zamjeničku.

Digitized by Google

Bilješka 1. Ako se i razlikuje supstantiv po značênju od adjektiva, opet se kadšto upotrèbljâvâ supstantiv u atributu mjesto adjektiva, osobito u narodnoj pjesmi. Takav se *atribut* zove *supstativan;* n. pr. *crvènika* vino; *bȓzac* konj; ovca *bjèlica; bjèlica* šenica; *Varàdînka* Mara; *vránac* konjic; *gòrkînja* vila; *žívac* kamen; zmija *ljùtica;* kuća *pozèmljuša;* voli *hranjeníci;* (mj. crveno, brz, bijela i t. d.).

2. Osobina je narodne pjesme, da se kadšto supstantiv s veznikom *i* upotrèbljâvâ mjesto adjektiva ili participa pasivnoga; n. pr. *kȉta* ì svatovi; *sȉla* ì krajina; kòlo i *djèvôjke,* mjesto: kȉćenî svatovi; sȉlnâ krajina; kòlo djèvojačkô i t. d.

3. Supstantiv s prijedlogom zamjenjuje kadšto adjektiv, te može i pred supstantivom stajati; na pr.

Lješkòpôljci *na glásu* (= glasòvitî) junáci. I debela *òd ovnôvâ* (= òvnûjskôga) mêsa. Trî *òd zlâta* (= zlatne) trpeze. I desétak *po ìzbor* (= ïzabrâne) drùžinê i t. d.

4. Supstantivi apstraktni pokazuju kadšto i lice; na pr. Junáci su *vjȅra* i *nèvjera.* Nâjgorâ *rđa* može ubiti nâjboljêga junáka.

2. Adjektiv (pridjev).

§ 2. Nosilac svojstva može u hrvatskom jeziku biti supstantiv; zato se adjektivi tuđih jezika, kad se upotrebljávajû kao supstantiv, u nas obično zamjenjuju supstantivima na: *ik, ac, in, ica;* n. pr.

Nèbožac; bôlnîk; dùžnîk; nèvjernîk; òdmetnîk; rànjenîk; domàćin; tùđin; ljènivac; stârac; jednòvjerac; pȉjanica; pàšinica; jedînica i t. d.

I u nas zamjenjuje adjektiv supstantiv, ako ì rječê; n. pr. *Skûp* više plâćâ, à *lijen* däljê ïdê; ali ovaki adjektiv ostaje adjektiv, te mu se ne može dodati atribut.

§ 3. Kad se supstantivom bez dodatka kazuje, da komu što pripada, upotrèbljâvâ se posesivni adjektiv (ako ga supstantiv ima). Takovih adjektiva imaju dvije vrste: I. vrsta pòstajê nastavcima: *ov (ev), in, j, ljev;* II. vrsta postaje nastavcima: *j, ski, n, nj; inji, ovlji (evlji); ovski (evski), inski, ujski.*

Prva se vrsta upotrebljava, kad je vlàsnîk *òdrêđen,* t. j. kad se zna, kojemu supstantivu što pripada; n. pr.

Digitized by Google

Al' nè vidjeh čèstitôga knêza,
Već ja vidjeh *knéževa* zèlênka.

Ovdje *knéžev* pokazuje, kojega je kneza zelenko.

Druga se vrsta upotrèbljâvâ, kad je vlàsnîk *neòdrêđen*, t. j. kad se nè znâ, kojemu supstantivu što pripada; n. pr.

Cârskâ se ne pòrîčê.

Ovdje se sa „*cârskâ*“ nè misli toga ì toga cara riječ, nego svakoga, kojega mu drago.

Adjektivi I. vrste izvedèni od supstantiva, koji *znâčê čeljáde,* bilo muškoga ili ženskoga roda, pokàzujû *òdrêđena vlasníka*, a adjektivi II. vrste *neòdrêđena vlasníka.* Po tome je razlika između jednih ì drugih: n. pr. drugo je *bânova kuća*, a opet je drugo *bânskâ* kuća; *brätov* pòzdrav i *brätskî* pozdrav; *knéžev* konj i *knezòvskî* konj; *lòvčev* rog i *lòvačkî* rog; *žènina* kosa i *žênska* kosa; *udòvičin* stan i *udòvičkî* stan; *mäterina* ljubav i *mäterinskâ* ljubav; *vòjvodina* sablja i *vòjvodskâ* sablja. Ako je adjektiv I. vrste izveden od supstantiva, koji znači: *živòtinju, bîlje* ili *drugo što*, onda može vlàsnîk biti *òdrêđen* ili *neòdrêđen;* n. pr. *sokòlovo òko*; *ródino gnijèzdo; jëlova grána, rúžin lîst* govori se, kad se znâ i kad se nè znâ vlàsnîk.

§ 4. Genitiv se upotrèbljâvâ, a ne posesivni adjektiv, kad se ne kaže samo imenom, da komu što pripada, nego kad uza nj stoji dodátak, bio atribut, apozicija ili cijela rečenica, koja se veže zamjenicom *koji,* ili, kad od supstantiva nêmâ posesivnoga adjektiva; n. pr. *Svega sela* ôvce, a knéževo zvónce. Rîječ, što čüjête, nije moja, nego *òca,* koji me pòsla. Jêr ste vi svi sînovi *vîdjela.*

§ 5. Adjektiv *räd* upotrèbljâvâ se samo predikâtno u nominativu; n. pr. Jâ sam *räd* to učiniti. Ona je *räda* za njèga póći. Kuda ste *rädi* otíći?

a) genus (rod).

§ 6. Hrvatski jezik ima òsobite öblîke za tri roda: za muški, ženski i zà srednjî rod. Rod se raspòznâjê na supstantivu, adjektivu, ponešto na broju, pak na zamjenicama osim lične supstantivne: *jâ, tî, sèbe.*

*

Digitized by Google

Rïječi, na kojima se rod raspòznâjê, treba da se podùdarajû sa svojim supstantivima u rodu, broju, i ako je moguće i u padežu.

§ 7. Supstantivi na: *a,* koji naznačuju čeljáde muškoga roda, redovno su u *singularu muškoga*, a u *pluralu ženskoga roda;* n. p. Što će *ovaj bèsposlica?* Mi se opoménusmo, da *ovaj làža* káza. Ko bi igda *ovàkom lüdi* kao što sam jâ, dao drugu ženu. A *muštèrija svaki* trâžî i žèlî imati mjesto. — Pristúpiše *starjèšine národnê. Budùle slìjepe!* šta je veće. Među njima *dvïje pòglavice.* Ne znàdijâše kûm, òtkudâ je (víno), a slûge znàdijâhu, *koje* su *zàhvatile* vòdu. *Ove kïrdžalije*, što su *pošle* nïz Dunavo. Kàba-*daije* su se *zvále manje dàije*, *koje* su *bíle* pod ovima velikim. *Njihove* su *nâjveće pòglavice bíle* bïmbaše, *koje* su *ìmale* pòd sobom pò nekoliko bùljubašâ.

Bilješka 1. U narodnoj su pjesmi takve riječi *(bëna, ŕđa, kükavica, pìjanica, prötuha, ùhoda* i t. d.) i u singularu ženskoga roda, a u pluralu iznimno muškoga; n. pr. Tî ne káži, da si gòrskô Tùre, — već ti s' káži *bânova kätana.* Radòjica *tûrskâ prìdvorica.*

Bilješka 2. Ima primjera, ako i rjeđe, za podùdarânje i po oblíku i pò smîslu; n. p.

Pàše su tako *vjërne* svômu cäru, da su među njima vïlo *rïjetkî, koji* bi svôj žìvot *bránili* protiv cârskê vòljê. *Kïrdžalije* su se poslije i *nàimale* te *vòjevâle,* kome je trëbalo; kad su se, n. p. između sèbe zàvadile dvïje varoši ili *dvïje pàše . . . oni* su *pomágali* onome, koji je bòljê pláćao. *Sve* tri *ove bùljubaše bíli* su hrišćani.

§ 8. Augmentativi[1]) na: *ina* muškoga su a i ženskoga roda; n. p.

On obòdê *dèbela vrànčinu.* Pa on uzja *bïjesnû vrànčinu.*

§ 9. Imenica *vëčêr*, prvobitno samo muškoga roda, danas je i ženskoga i srednjega roda. Ù muškom se rodu *može* u nominativu i akuzativu „r" odbaciti; n. p. *dobàr večê* Sijènjskâ

---

[1] Augmentativi zovu se riječi, kojima se kaže, da je ono, što riječ znači, neobično veliko.

Digitized by Google

gòspodo!, a u srednjem se rodu „r“ mora odbaciti; n. p. *lijepo věčē.*

§. 10. Muški rod adjektiva bez supstantiva pokazuje mušku glavu ili lice ùopće, te zamjenjuje supstantiv; n. p. *Bogat* jede, kad hoće, a sirómah kad može. *Zdrăv bŏlesnu* nè vjerujê. Brânî svoje *mŕtve* ì *ranjene* (poredi § 2.).

§ 11. Srednji rod adjektiva s prijedlogom i bez prijedloga upotrèbljâvâ se kao prislov; n. p.

Năkrîvo, ùprâvo; zdrăvo ì *veselo;* (na krivo, u pravo).

§ 12. Adjektiv ženskoga roda u jednini s nastavkom: *ski,* pokazuje zemlju; n. p. *Hrvâtskâ; Bŭgarskâ; Bògdânska; Njèmačkâ* i t. d.

§ 13. Adjektive ženskoga roda u jednini treba kadšto pòtpuniti u mísli supstantivima; n. p.

Bôg ti ì *bratskâ (ljúbav).* Obŕni se s *desne* nà *lijevû (strânu).* Vi pjevate, a nam *krvâve (sŭze)* pòlijećû. Da je nà *pasjû (vŏlju),* nigdje kònja nè bî bílo. *Cârskâ (rîječ)* se ne pòrîčê.

Bolja je *ràzmišljena* nego *smĭšljena (rîječ). Bŏljû (rîječ)* ćeš čuti nego rèći. *Dŏgovôrnâ* selu odgòvârâ. Tko zàpočnê, *njegova* se bròjî. E se *tvoja* može dogòditi.

§ 14. U hrvatskom se jeziku razlikuju dva broja, singular i plural. Singular pokazuje jedno lice ili stvar, plural tri ili više. **b) numerus (broj).**

§ 15. Pored singulara i plurala ima jošte i dual kao ostátak iz davnînê. Tâj se ostátak vidi u iménâ muškoga roda uz brojeve: *dvâ, ŏba, trî* i *čètiri;* n. p. dva, tri, četiri *čovjeka*; tri *grădanina.*

§ 16. Kadšto se zamjenjuje plural singularom. To bîvâ u skupnih iménâ, t. j. u iménâ, koja imaju oblik singulara, a pokazuju množînu. Takva su imena: 1) na *a;* n. p. *brăća, gospòda, vlastèla, djèca,* a deklinuju se po obrascu *žena;* 2) na *ad;* n. p. *zvjèrâd, mŏmčâd,* a deklinuju se po obrascu *stvâr;* 3) na *je;* n. p. *pêrje, kàmênje, rèmênje,* a deklinuju se po obrascu *pŏlje;* 4) na *ija;* n. p. *Arbànija* = narod arbànaskî, *dječúrlija,* a deklinuju se po obrascu *žena;* 5) *nĕjâč* = nejaka djeca, *dîvljâč,* a deklinuju se po obrascu *stvâr.*

Digitized by Google

3. Numeral (brojno ime).

§. 17. *Jedan* se upotrèbljâvâ i za neòdrêđenu zamjenicu; n. p. bio *jedan* cär, pa imao *jednoga* sîna. Ôndje nâđê *jedne* velike i bògate dvóre.

Bilješka. Srednji rod toga broja „*jedno*“ upotrèbljâvâ se, kad se brôj samo od prilike kaže, te se onda ne deklinuje; n. p. Sa *jedno* dvjësta Crnògorâcâ. Na *jedno* 400 körâkâ. Sa *jedno* sto ljúdî.

a) Glavni.

§ 18. Glavni brojevi više od *četiri* ne mijènjajû oblika (osim *stôtina, tîsuća)*, ali imaju, pošto su supstantivi, predmet, koji se broji u genitivu množinê, a predikat imenski u srednjem rodu jednine; n. p. *pošétalo je pêt djèvojâkâ;* zbôr *zbörilo* osam *vezírôvâ;* deset *vâs* je ù materê *bílo.* i t. d.

§ 19. Brojevi: *dvâ, ôba, ôbadvâ, trî* i *čètiri* u nom. ili u akuzativu, imaju predmet, koji se broji i imenski predikat, ako su muškoga ili srednjega roda, u dualu, a glagolski predikat u pluralu; n. p. dvâ *su böra* näporedo *rásla. Svà* čètiri sîtne knjîge *pîšû.* Trî *su dvòranina došla.* Dvâ *pîleta;* dva *djèteta.*

§. 20. U ostalim padežima ovi se brojevi, kad su bez prijedloga, deklinuju u dualu, a predmet, koji se broji, bio kojega roda, stoji u pluralu; n. p. *genitiv* dvíjû pastírâ, dvíjû sestárâ, obíjû sinóvâ i t. d., *dat.* dvjèma gospodárima. dvjèma žènama, òbjema sinòvima i t. d.

Iste brojeve: *dvâ, ôba, trî, čètiri,* kad se gòvorê zà ljûde (a rjeđe za životinju) *muškoga* roda. zamjenjuju obično supstantivni brojevi: *dvòjica, obòjica, tròjica, četvòrica (četvérica),* a brojeni predmet stoji u *gen. množine.* Takvi se supstantivi deklinuju, a upotrebljávajû se, kad bi ùstrebao koji kos padež bez prijedloga; n. p. *gen. dvòjicê* junákâ, *dat. tròjicî* junákâ i t. d.

Tako se isto mogu i òstâlî brojevi viši od *četiri* zamijèniti supstantivnim brojevima: *petòrica, šestòrica* itd. *dò stotinê.*

§ 21. Kad se ti brojevi gòvorê s prijedlogom, onda stoji broj i predmet, koji se broji, ako je muškoga ili srednjega roda, *u dualu,* a ako je ženskoga roda, *u pluralu;* n. p. Kod *ona dvâ hrásta.* Vidio sam ga među *ona dvâ brda.* Bio sam nà *dvâ mjësta.* Kod *trî kònja* ide pjëšicê. — Trážio sam ga ù *trî kuće,* kòd *dvije sèstre.* Stoji nà *dvije nöge.*

Digitized by Google

§ 22. Neòdrêđeni brojevi glavni na: *-lik,* kojima je prvi dio zamjenica, upotrebljávajû se supstantivno i adjektivno. Supstantivno se upotrebljava srednji rod te ima predmet, koji se broji. u genitivu: n. p. *onolìkô* pògibe *junákâ; kölìko ih* je bílo i t. d.; a kad se upotrebljavaju adjektivno, onda se podùdarâ u svem s predmetom brojenim; n. p. gdje rúčajû *oni onolìki;* mi promijènismo *tolìkê čòbane* i t. d.

§ 23. Neòdrêđeni broj *nëkoliko* upotrèbljâvâ se adjektivno, kad se misli manje öd pêt predmeta, te ima brojeni predmet, ako je muškoga ili srednjega roda u dualu, ako je ženskoga roda u pluralu; n. p. ò novome ljetu šäljû (vladike) po mänastîrima pò *nekolika svoja dvòranina* ù promjenu; i kad budu (svatovi) blizu (cŕkvê), pòšaljû nàprijed *nëkolika svàta* po mladòženju; Tûrci pòrûčê Crnôm Đôrđiju, da pòšaljê *nëkolika čòvjeka* ù Carigrâd; òpâlê nà njîh, te *nëkolika Arnàutina* übijû ì *nekolika* ränê; potok, koji *nà nekolika mjësta* ìzvirê; *nëkolika* pòvjesma; pò tom nà *nekolike nedjelje* dánâ dozna knêz; i tàkô *nekolike stötine* Srbâ òsvanû okò cŕkvê; küpac, òd *nekolikê òke* mjëra sa dŕškom u vodènicama i t. d.

Ako se misli više od četiri predmeta, onda se upotrèbljâvâ supstantivno srednji rod: *nëkoliko,* a brojeni je predmet u genitivu plurala, n. p. *nëkoliko ljúdî,* a kad ih je manje öd pêt, *nëkolika čovjeka; nëkoliko pòvjesamâ,* a *nëkolika povjesma.*

Bilješka. Odrèđujûći sâte brojevima valja najprije kazati cìjelê brojeve, a po tom česníke; n. p. *šêst* sátî ì *pô* ili u *šêst* ì *pô (sâta);* ù *sedam* sátî ì *četvŕt,* ù *sedam* ì *trî čëtvŕti (sâta),* a po njemačkome načinu gòvôrî se: *ù pô sedam, ù četvŕt nà sedam, ù trî čëtvrŕti nà sedam,* što je po našem načinu mišljenja: u 3 i ½; 7 i ¼; 7 i ¾.

Broj: *stô,* kad se gòvôrî s brojevima: *dvâ, trî, čètiri* valja ovako slagati: *dvjësta* ili *dvìje stötine, trìsta* ili *trî stötine, četìrista* ili *čètiri stötine;* ali od *pet* dalje kaže se samo *pêt stötînâ,* a nìpošto *pêt stô* i t. d.

§ 24. Srednji rod brojeva: *dvòje, òboje, tròje, čëtvero* itd. upotrèbljâvâ se supstantivno te zamjenjuje glâvnê brojeve, a ima predmet, koji se broji, u genitivu plurala; n. p. òjagnjila

Digitized by Google

óvca *dvòje jäganjâcâ*. To biva, kad se misli *čëljâd* ili *živo-tinja, a nè gledâ se nà rôd*, ili se misli, *da su rázličnôga ròda*. Tako je i kod *oznake dòbi*, kad se misle *djèca i od-rásli;* n. p. domàćin mu pòklonî *pëtoro gòvêdâ* (različnoga roda); a za njóme *dëvetoro kónjâ* (različnoga roda); da prò-bûdî *dvòje mlädjenâcâ* (jedno muško, drugo žensko); nè bî ga nàdlajalo *dëvetero pásâ;* gdje *dvòje* gòvôrî, trëćî je kôst ù grlu; *òboje* (muškarac i ženska) mìrtvi nä zemlju padoše i t. d., a: *òba* mìrtvi nä zemlju padoše znâčî dvâ muškárca.

Adjektivno: *dvòji, dvòje, dvòja; òboji, òboje, òboja: tròji, tròje, tròja* upotrebljávajû se ti brojevi uz supstantive: 1) koji se gòvorê samo u množini; n. p. *dvòje vîle, tròja vráta; čëtvore gäće* i t. d. 2) koji imaju jedninu, ali u množini mijènjajû znáčênje; n. p. *tròja kòla;* da zàtvorîm *sëdmera nebèsa;* 3) koji imaju i jedninu, ali što znâčê, *ono se u množini ùzimâ, da je jedno;* n. p. *čëtvore rukâvice; dvòje čàrape; dvòji òpânci; tròje crëvlje; dvòje pûške; dvòje òči.*

Kad se misle pojedini komádi, onda se upotrebljávajû glâvni brojevi; n. p. *dvîje* rukàvice, *dvâ* òpânka i t. d.

§ 25. Brojevima *dvòji, òboji* naznačuje se, da se nà svakôj òd dvije ili òd više stránâ pòmišljâ više predmeta; n. p. njû prose *dvòji pròsioci* (t. j. na jednoj i na drugoj strani misli se, da ih ima više); *tròji svàtovi;* zagrmješe *òboji tòpovi* (t. j. na obje strane više njih) i t. d.

§ 26. Srednji se rod bròjêvâ: *dvòje, tròje* i t. d. upo-trèbljâvâ, kad se ne kazuje predmet, koji se broji; n. p.

Pa nä *troje* (= na 3 dijela) razrèđujê vôjsku. Òde plöska nä *troje* nä *dvoje*. Nä *sedmoro* knjige ràsturio. A oplèla kòsu nä *osmoro* i td.

b) Redni broj.

§. 27. Kad se zamjenici *sâm* doda redni broj, onda pokazuje, da ima toliko lícâ ili stvárî jedne vîrstê, kolik je broj, *manje jedno;* n. p. *Sàmšêsti* bi osvànuo (sam i još pet); *sàmdrugî; sàmôsmî.* Sam se može sliti s rednim brojem u jednu riječ; n. p. *samòdrug, samòsêdmî* i t. d.

4. Pronomen (zamjenica).

§ 28. Zamjenica pokazna *ôn, òna, òno* zamjenjuje u nominativu sing. i plur. svih ròdôvâ, pak u akuz. sing. i

Digitized by Google

plur. srednjega roda zamjenicu zà trećê lice, a òstâlê padeže ima od zamjenice, kojoj je osnova *j;* n. p. gen. muž. i sred. roda *njèga (ga)*, dat. *njèmu (mu)* i t. d.

a) Pronomen personale (zamjenica lična).

§ 29. Zamjenica lična upotrèbljâvâ se, kad treba, da se lice nàglâsî ili kad je u opreci; n. p. Gòspode! vidim, da si *tî* prórok. Gospòdine! ako si ga *tî* ùzeo, káži mi, gdje si ga metnuo. *Vî* spâvâjte, a *jâ* ću strâžu čúvati.

§ 30. Lični nastavak drugoga lica množ. *te* òdvâjâ se kadšto od glagola, koji treba u misli pòtpuniti; rjeđe stoji *te* uz glagol; n. p. nä noge *te* dö dvâ pòbratima (potpuni: *skòči-te);* nä noge *te* moji sokòlovi; čüli *te* me, läle moje drâgê? (potpuni: *jes-te);* vâmo *te* se Lijèvnjani Tûrci i t. d.

Bilješka 1. Zamjenica lična i povratna ima zà neke padeže dvoje òblîke, duže ì kraćê. Kraći oblici némajû naglasa, *pa zato ne mogu stajati na početku rečenice,* nego se nàslanjajû nä riječ, što je prèd njôm, odatle se i zovu enklitike.

Kraći oblici pòstajû òd dužîh, tako od: *mène, tèbe, sèbe; me, te, se;* od *mèni, tèbi; mi, ti;* od *njèga, njê; njèmu, njôj; njû; njîh; njîm,* pòstajû: *ga; je; mu; joj; ju; ih; im.* Od *sèbi* gòvorî se, ako ì rijetko, *si.*

Puni se oblici upotrebljávajû: 1) na početku rečenice; n. p. *Tèbe* hvâlê, a *mène* nè kudê. *Tèbi* iz ústâ, a Bogu ù uši. 2) iza prijedloga; n. p. Nè kâžê bäba, kako je sän snîla, već kako je *pò njû* bolje. Vàljâ rèći i k sebi i *od sèbe.* 3) kad se naglašuje; n. p. sve ovo dat ću *tèbi,* ako pädnêš i pòklonîš mi se; vidim i *njèga* ì *njû.* 4) u opreci; n. p. Jâ *tèbe* ìzbavih, a *sèbe* izgùbih.

Bilješka 2. Za pòštovânje upotrèbljâvâ se zamjenica drugoga lica plurala „*Vi*“. Predìkât, bio on glagolski ili imenski, stoji u pluralu. Imenski je uvijek ù mušk0m ròdu, ma se govòrilo i sa ženom; n. p. *Ůstanite,* drâgî gòspodâru. *Vî ste,* gòspođo, *ôbećâli,* da ćete dóći (a ne: vi ste *ôbećâla).*

§ 31. Posjedovnih zamjenica ima od ličnih zamjenica, od povratne i od upitne zamjenice. Posjedovna zamjenica zamjenjuje supstantivnu, kad se njom bez dodatka kaže, da što komu pripada; n. p. ù zdrâvlje *vaše!* ali: ù zdrâvlje svîh *vâs!*

b) Pronomen passessivum (zamjenica posjedovna).

Digitized by Google

Za 1. lice sing. *môj;* n. p. *mòja* kućica, *mòja* slobòdica; za 1. plur. *näš;* n. p. *nàša* dóda Bögа moli.

Za 2. lice sing. *tvôj;* n. p, *tvòja* jäbuka nê će poginuti; za 2. lice plur. *väš;* n. p. *väši* ìgrajû, à *naši* rîdajû.

Za 3. lice sing. muškoga i srednjega roda *njègov;* n. p. Dok je glâsa Králjevića Mârka — i *njègova* vidòvita Šárca; za 3. lice sing. ženskoga roda *njên* i *njézin;* n. p. Zálud njôjzi sva ljepòta *njéna;* ùzmi varoš Pòdgoricu — i *njézine* òkoline ljûtê; za 3. lice plur. svakoga roda *njîhov* i *njîhan*, *njîn;* n. p. I pòveo *njîhove* kàdune; njîh ì *njihno* rûho i òrûžje; sve to jèsu *njíne* zàdužbine i t. d.

Bilješka. U starijih pîsâcâ, a gdješto i u govòru upotrèbljâvâ se genitiv lične zamjenice mjesto posjedovne; n. p. hòd'mo u *njèga* veličine; s b'jela dvóra *njê* pròzora; *njê* gospòdâr drâgî; *njê* se ljepòta bíla razglásila po svijètu; no *ih* sèstru sûnce pròsî.

c) Zamjenica: *čij?*

§ 32. Za upitnu zamjenicu *tko* glasi posjedovno *čij;* n. p. *Čijâ* s' ljúba, *čijâ* li si séja? Ta se zamjenica upotrèbljâva i kao relativna, ali samo kad je ime, s kojim je u svezi, muškoga roda, a znači lice i stoji u singularu; n. p. Niti mu se trëbalo jáviti onome *spàhiji*, iz *čijega* je sela pòlazio, ni *ònome,* u *čijê* je dòlazio. Nije mògla otíći u slùžbu drùgôme osim svojega *gospodára*, na *čijôj* je zemlji otac sjèdio. *Čijîm* štápom pògodî, *onaj* bude tîrlja. Ide *onome*, *čijê* je brávče. *Čijâ* sîla, *toga* ì prâvda.

Od *nïtko, nëtko, svätko* posjedovne su zamjenice: *nïčij, nëčij, sväčij.* Mjesto *čij* govori se i *čigov.*

Povratnomu *se* posjedovno je *svôj* zà svako lice u jednini i u množini.

d) Zamjenica: *i, ja, je.*

§ 33. Pokazna zamjenica: *i, ja, je* naznačuje lice ili stvar kao pòznâtu. Zato se ta zamjenica nàlazî u složenoj sklonidbi adjektiva, koji pokazuje ne samo *kakvo* nego i *koje* je lice ili stvar, kojoj se prìdijevâ.

§ 34. Kad se samo hoće, da se nàznâčî *kakvo* je lice ili stvar, onda se upotrèbljâvâ adjektiv bez zamjenice *i, ja, je*, a sklanja se po imenskoj sklonidbi koja se nije sasvim

Digitized by Google

sačuvala, nego se ù nekîm padežima upotrebljávajû òblîci složene sklonidbe, koji se opet rázlikujû po naglasu od složene sklonidbe. Tako je n. p. oblik *žuta* po imenskoj sklonidbi nàglâšen *žúta*, a po složenoj *žûtâ*.

§ 35. Zamjenicu *i, ja, je* prima: 1) adjektiv; n. p. *dòbrî;* 2) particip preterita pasiva (glagolski pridjev trpni); n. p. *hvâljen-î;* 3) particip preterita aktiva (glagolski pridjev prošloga) glagola srednjih; n. p. *smȓzl-î* (od smȓzao).

Zamjenice nè prîmâ: 1) supstantiv; 2) adjektiv posjedovni; n. p. nèćâku *bânoru;* grâd *zmàjev;* *ŏčina* kònja; *Solòmunovu* dvóru. Izùzimajû se adjektivi na: *sk-i; j-i; ij-i; nj-i* i na *inj-i;* 3) particip preterita aktiva osim od glagola srednjih; 4) posjedovne zamjenice; n. p. ŏku *njègovu; njézina* mûža.

Bilješka. Ima od posjedovnih zamjenica *njègov, njézin, njên, njȉhov* òblîkâ i po složenoj sklonidbi, ali ih se valja kloniti; n. p. brata *njegovoga* (mjesto *njegova).*

§ 36. Ima adjektiva, koji imaju samo složen oblik. Taki su n. p. *dèsnî, lîjevî, cîglî, ŏpćî, òstâlî, dȉrljî,* u gdjekojem kraju *vèlikî* i *mâlî;* po tom pridjevi na: *sk-i, j-i, ij-i, nj-i, inj-i.*

§ 37. Adjektiv ili particip kao predikat ili predikatni dopunjak stoji u imenskom oblíku. Predikat može biti: **Nominalni oblik.**

1) *u nominativu* uz glagol *bȉti* i takve, koji znače *bívânje*, kao što su: *pòstati, nàstati, òstati, dóći izȉći;* n. p. Bôg je *dòbar.* Bôg je *spȍr,* ali je *dŏstîžan.* Gdje je zmâj *mȓtav* lèžao. Nâjposlijê *gládan* òsta. *Kȓvâv* kònjic do ùšijû dôđê.

2) *u dativu* uz infinitiv glagola *biti;* n. p. Böljê je *rànjenu* nego posve *ubijènu* (biti). Ali mu nâjprije trèbâ postrádati i *òkrîvljenu* biti ŏd roda svôga.

3) *u akuzativu* kao dopunjak glagolima: *učìniti, nahòditi, náći, vìdjeti, ùgledati* itd.; n. p. Tî me *zdràva* skûj. Tû *rànjena* knêza nahòdiše. Kad ùgledâ *mȓtva* brâta svôga. Vîdéći ga *gòla* i *bòsa.* Vidi căr sîna *mȓtva prŏstȓta.* Nè bî l' brâta *žíva* zàtekao. Êvo me *žíva* ì *zdrava.*

Digitized by Google

4) Kad se rádnja ili svojstvo subjekta pokazuje nëpostojâno a znači: vrijème, pogodbu; n. p. Ì pânj je lïjep, *obúčen* i *nàkićen* (kad je). *Gládan* i patrìjâr hljëba će ùkrasti (ako, kad). Mòja mâjko, ožèni me *mláda* (dok). Da mu *mŕtvu* ne pretrésû tïjelo (kad). Ů moru ima nëkakva ptïca, koja na *rúšnu* vrëmenu pjëvâ, a na *lijèpu* plâčê (kad) i t. d.

5) Imenski se oblik ùopće upotrèbljâvâ, kad se hoće, da nàznâčî samo *kakav* je, a ne i *koji* je predmet; n. p. *Zdrăv bŏlesnu* ne razùmijê. *Čìstu* òbrazu malo vode treba. Bŏljî je *dòbar* glâs, nego *zlátan* pâs Dŕž' se *nŏva* púta ì *stara* prïjatelja. Gröb nëopojân reče se zà *stara* čovjeka, koji je već gotovo ùmr'o.

6) U prislovima se upotrebljávajû gotòvo samo imenski oblici; n. p. *izdalèka; zàista; ìzobîla; ìstiha; ìznova; òdâvna, dò kasna; ù tihu; u gòtovu.*

Zamjenica: *sâm.*

§ 38. *Sâm,* kad znači: *„bèz ikoga drŭgôga“* (lat. solus, njem. allein, lauter) ima imensku sklonidbu, te ga valja rázlikovati od *„sâm“*, kad znači *„nè drugî zâ nj“*, koje ima složenu sklonidbu, n. p. vidio sam njega *sáma* i vidio sam njega *sámoga.* Ů prvôm se primjeru kazuje, vidio sam njega; a bio je *sâm,* t. j. nitko nije bio s njime; dok se ù drugôme kazuje, vidio sam upravo njega, a nè drugôga. Nije dòbro čovjeku *sámu* (= da je sam) bit. Trî lïbrice *sáma* (= čista) súha zlâta. — Ovàko se *sâm* može i pojàčati riječima *sàmcât, sàmcît,* po tom: *sâm sàmcât, sâm sàmcit.*

§ 39. Ìz toga je znáčênja pòstalo drugo: *„nè drugî zâ nj“* (lat. ipse; njem. selbst); n. p. On se brînê *sâm* za sèbe (t. j. ne tko drugi zâ nj). Takvo *sâm* naglašuje supstantiv ili ličnu zamjenicu; ili pridjev; n. p. Neka *sâm* kâžê *za sèbe.* Pòd cîkvôm *sámog svètôg* Vlâha.

Od takvih primjera valja rázlikovati oyake: On se brine *za sámoga sèbe* (t. j. on se brine ùprâvo za sèbe, *a ne zà drugôga).*

§ 40. U imenima složenim sa *sâm* treba kadšto pòtpuniti povratnu zamjenicu; n. p. *samòhran,* t. j. koji *se* sam hrani; *samòuk,* koji *se* sam uči; *samòživ,* koji sam *sèbi* živi i t. d.

Digitized by Google

§ 41. Iz znáčênja *„bèz ikoga drügôga“* postalo je značenje *„od sèbe“* (lat. sponte), što se može pojàčati izrazom *„o sèbi“*; n. p. Zrêla vöćka *sáma* päde. *Samodòšlica,* t. j. djèvôjka, koja sáma dôđê; *samòkres,* mâlâ püška, koja se nè pâlì fitíljem, već nekim načinom sáma od sèbe, t. j. krêmenom; *sämonik, sämorâst,* što sámo nïknê, sámo rástê; *samòtok,* mêd, ûlje, što samo istèčê ìz maslînâ i t. d.

§ 42. Kad *sâm* stoji uz povratnu zamjenicu *sèbe (se),* mïjenjâ se samo u bròju i u ròdu, a padež òstajê nominativ; n. p. Cärica je ùgledâ, pa stânê govòriti *sáma* sebi (a ne: sámôj sebi). Ôd radosti nije mogao *sâm* sebi vjërovati ... Hàjde s Bögom, kuda znâš, jêr nijèsam kádra ni *sáma* sèbe hrániti. Hà! reče *sâm* u sèbi, ïdêm jâ onoga kàluđera prèvariti. Nad vòdôm se ògledale, *sáme* sèbi govòrile.

§ 43. Zamjenice *se* i *svôj, svòja, svòje* povratna je, te se upotrèbljâvâ kad je subjekt rečenice i zamjenica *isto lice;* n. p. *Sèbi* örêš, *sèbi* sïjêš, *sèbi* vlâčîš, *sèbi* ćeš ì žnjeti (mjesto: *ti tebi).* À svakâ je mâjka mïlostiva, — i na *svòje* čëdo žälostiva. Dä mi *svòje* kònje òdmorîmo. **Zamjenica:** *se, svoj.*

Ako zamjenica *nije jedno* lice sa subjektom, onda se upotrèbljâvâ supstantivna zamjenica *jâ, tî, ôn* ili adjektivna za 1. lice: *moj-a-e, naš-a-e;* za 2. lice: *tvoj-a-e, vaš-a-e;* za 3. lice: *njègov-a-o, njézin-a-o; njîhov-a-o* i t. d.; n. p. *mèni* örêš, *mèni* ćeš ì žnjeti (t. j. *ti meni);* odmòri kònja *njègova* (t. j. *ti, njegova).*

§ 44. *Svôj* znači kadšto što i *„vlästit“*. Takvo se *svôj* upotrèbljâvâ òsobito u rečenicama bez gramatičkoga subjekta; n. p. *Svòja* kùćica, *svòja* slobòdica. Ne vàljâ *svòje* zvönо zà tuđeg óvna vezati. Böljê je *svoje* jáje, nego túđa kökôš. Tëško svuda *svôme* bez *svòjega.* Da je ù Mârka *svòja* mâjka.

§ 45. Kad pò dvâ povratna glagola zàsobicê slijèdê, onda *može* drugi biti bez zamjenice *se;* n. p. Men' *se* čüdîš, a sèbi *(se)* nè čudîš. Nek' *se* pjeva i nek' *(se)* pripòvijedâ. Ko *se* Böga ne bòjî i ljúdî *(se)* ne stídî, bjëži od njèga. Pripòvijedâ *se* ì pjevâ, da je cäru Läzâru zàzreo kònj.

Digitized by Google

Zamjenica: što.

§ 46. Zamjenica *što* može zamijeniti zamjenicu *kòjî, kòjâ, kòjê* ù svakôm ròdu, broju i u padežu, te se ne sklanja. U kosim padežima ima kadšto uza se zamjenicu *i, ja, je* u onom padežu, u kojem bi trebalo, da je zamjenica *koji, koja, koje.* Kad zamjenjuje zamjenicu s prijedlogom, onda se metne padež zamjenice *i, ja, je* s prijedlogom; n. p. *Trgovac, što* pròdâjê sir, maslo, med itd ; *Sàblja, što* uz bèdro stoji; *Zvòno, što* se vêžê n. p. za vòla; *Nôvci, što* se daju popu za vjènčânje; *Čàrape, što* se nose ù čizmama; *Drva, što* se váljajû nïz planinu; — Molitve, *što* (ih) djeca uče ù školi; Kalup za kìstove, *što* (ih) djeca liju od kòsitera; Kvasilica, na vrh dŏveta krpa, *što* (je) kosci nose u vodijèru; Náselje, čâst, *što* (je) dâjê domàćin, kad se prèselî ù novu kuću; — Velika prĕđa, *što* se ribe hvataju; Brûs, *što* se oštri kosa ili britva brìjaćâ; Pàklina kao katran, *što* se kola mažu; Marama, *što* se žene povèzujû. — Kašìčara, vodènica, *što joj* kolo stoji ùsprâvo; Krpa, *što* se *njom* ìspîrâ što; Kùka, *što* se *njom* vúkû nàvîljci; Žlïjeb, *što njim* teče voda. — Zamjenica *što* i padež zamjenice *i, ja, je* s prijedlogom; n. p. Na kòsîštu onaj dŏršćić, *što* se rúkôm *za njega* drži (mjesto: za koji se i t. d.); Zĕmljan sûd, *što* se *u njèmu* peče mêso u pèći (mj. u kojem se); Dva kólca, *što* se *nà njima* nose nàvîljci; — Velika šúplja klàda, *što kròz njû* teče voda; Daska, *što ù njû* lúpajû ùjutru, da se bûdê kàluđeri; Vinàrica, lâđa, *što* se *nà njôj* nosi vino; Kùtïjca, *što* se *ù njôj* nosi zápis (mjesto: kroz koju; u koju; na kojoj; u kojoj); — Rešèto, *što* se žito pròtâčê *na njèga;* Staklo, *što* se *u njèmu* drži vino (mjesto: na koje; u kojem).

§ 47. Zamjenicu *štò* i *kòjî, kòjâ, kòjê* zamjènjujê, ako ì rijetko, riječca *te;* n. pr. Jedan od ovih, *te* (koji) su došli, da ga pòhodê, reče; Dŏrvo ìskopâno kao kòrito, *te* voda ide njîm (kojim); Òd vunê svâljano kao debelo ćĕbe, *te* se *na njèmu* spâvâ (na kojem); Krŏšnje, nä dvâ savijèna dŏveta, isprèpletâno uzicama, *te* se *u njèmu* nosi släma (u kojem); Zĕmljan sûd, *te* se *u njemu* jĕlo gòtovî (u kojem); Gvozden šíljak, *te* se *njíme* vòlovi gone (kojim); Od kònopljanîh kònâcâ kao vrša, *te* se riba *ù njû* hvata (u koju).

Digitized by Google

§ 48. Upitnu zamjenicu: *tkȍ? štȍ?* i *kàkav?* mogu zamijèniti neòdrêđene zamjenice: *tkȍgod*, *štȍgod*, *kàkavgȍd;* n. p. Zàpîtâ ga, eda li ima *što* zà jelo; Imaš li, mâjko, *kakav* znâk od mojih sestárâ?

§ 49. Zamjenicom *štȍ*, *štȍgod, nȅšto* i genitivom pokazuje se *kolikòća;* n. pr. *Što* je koji *rôblja* zadòbio; *Štogod* ima u Sènju *junákâ.*

Tako se upotrèbljâvâ ì srednjî rod zamjenica: *òvo*, *òno*, *tô;* n. pr. On s *ono* svoje vójskê, što je mogao izvèsti ìz šančevâ, iziđe prèd Tûrke.

§ 50. Zamjenica *nȅšto*, *òvo, òno* i *tô* upotrebljávajû se u nekim rečenicama, ne da se kaže kolikoća, nego od šálê ili kao podrùgujûći se; n. p. Ì jâ imam *nešto* buzdòvana; dâj mi malo hljȅba, da pòjedêm *ovo* sira.

Bilješka 1. Srednji rod zamjenice neòdrêđenê *„nȅko“* upotrèbljâvâ se kao i *„jedno“*, kad se broj samo od prílikê kaže: n. pr. Nožin-aga sa *neko* 50 ljúdî prȉjeđê u Jar. òd prije *neko* trídesêt gòdînâ pȍčeo se istražívati. Prije *neko* osam mjesécî jâ sam písao u Biògrad. Onda òstavî Vȕicu s *neko* 3000 ljúdî.

Bilj'eška 2. Instrumentali *čim-tim* upotrebljávajû se i za oznaku vremena, a znače od prilike isto, što i *kako-tako* ili *kako-odmah.* U pòređênju upotrèbljâvâ se sȁmo: *štȍ-tô;* mjesto toga gòvorî se i *što-to sve; što-sve* ì samo *što;* n. p. *Čim* ga vidje, *tîm* ga i pòznade. Sad *što* koji spìsatelj više narodnijem jezikom znâ pisati, *tô* je miliji. Čâvka ì zla žena, *što* se (gođ) više pȅrê, *tô* je cȑnjâ. *Što* je ona nju gȍre dȑžâla, *tô* je ona *sve* zdràvijâ ì ljepšâ bívala. *Što* se on više brânjâše, ona *sve* više navàljivâše nâ nj. *Što* je veća ptica, manje joj gnijèzdo treba.

§ 51. Sve se nesklonljive rȉječi zovu čestice, a dȉjelê se na prislove i na vezníke. **Adverb (prislov).**

Prislovima se ìzbliže određuje glagol ili pridjev; n. pr. Tko *rȁno ùranî*, *lako* zêca *ùlovî. Vȑlo* ga *lȉjep* mòmak dòčekâ. Prijedlog je òsobita vŕsta prislova, kojim se ne određuje samo ìzbliže glagol ili pridjev, nego se jošte dâjê rádnji glagolskoj: 1. *pràvac*, koga bez prijedloga nêmâ; n. p.

Digitized by Google

ići (bez prâvca) a *prijèći* (s prâvcem; n. p. prëko vode, prëko brda) i 2. gubi svoju samostalnost, ali zato dòbîvâ sintaktičku silu, t. j. pokazuje predmet, na koji se rádnja òdnosî; n. p. Ne gòrî òbraz *òd sûnca*, nego *od pòšteníh ljúdî*. Prijedlog pokazuje *odnošaj jednoga člana rečenice premà drugômu*.

Prijedlog po tome ne zàhtijevâ òdrêđen padež, jêr se taj određuje po glagolu rečenice, zato ì možê uz jedan isti prijedlog stajati i više padeža; n. p. Nëko se *zà lîst* säkrije, à neko nè možê nï *za dûb*. Sväkâ sila *zà vremena* a knéževa zà godinu. Nëzvânu gòstu mjesto *za vrátima*.

Veznik se rázlikujê od prislova po tom, što se njime određuje *odnošaj jedne rečenice premà drugôj*.

Razlika dakle između prislova, prijedloga i vezníkâ òsnîvâ se sämo na sintaktičkom znáčênju, pa zato može biti jedna ista rïječ prislov, prijedlog i veznik.

§ 52. Náukom je dokazano, da su prislovi òdrêđeni padeži; tako je n. pr. *vân* akuz. jednine, *vàni* lokativ, a *ïz vana* gen. jednine imenice *van* s prijedlogom *iz*.

Gdješto némajû više padeži onoga znáčênja, što su ga imali, kad je prislov postao; a zà mnoge se prislove više nè znâ, u kojem su padežu.

§ 53. Prislovi pòstajû od: zamjenice, pridjeva, glagola i od imenice.

Od zamjenice su postali n. pr.:

Êvo, ëto, ïnâko, ïnâče, ïsto tako, ïstom, napóse, stòpîv, tèkâr i t. d.

Od pridjeva n. pr.:

Srednji rod jednine: *dòbro, zlò, lîjepo* i t. d.

Od glagola n. pr.:

Izim; bôjse, bôjske: od: *bòjati se; mòžda, mòrda* od: *može biti da; de*, čestica, kojom se slobodimo u oblicima: *dèdê, dëdêr, nùdê, nùdêr*. Kadšto se *de, der* ùmećê među lične nastavke i glagol; n. p. *náđi-der-te, zàtvor-de-te, dàrûj-de-te* i t. d.

§ 54. U prislovima se vide ovi padeži: *instrumental, akuzativ, lokativ, genitiv* bez prijedloga i genitiv s prijedlogom. Pridjev je rèdôvno u nominalnom obliku srednjega roda u jednini, rjeđe u množini.

Digitized by Google

Instrumental jednine: 1. *dânom, krâdom, kâsom, màhom, mûkom, tâjom, šírôm, nòću, vîkom* i t. d. 2. Instrumental množine: *hrvâtskî, làtinskî, vûčkî, nàški* i t. d.

Akuzatiz pridjeva srednjega roda òblîka nominalnoga u jednini, 1. bez prijedloga: *brzo, kòso, dòbro, nîšê, vîšê, prèđe, páče* i t. d. Amo idu i prislovi: *dânas, jesènas, zìmûs, nòćas, jûtrôs, ljêtôs, pròljetôs,* što su akuzativi jednine s dodanom zamjenicom *s* (po tom znači danas, *s dan* t. j. taj dan). 2. s prijedlogom: *ùdîlj, návlaš, nàopâko, nàkôn, nàpokôn, ùvijek, vàvijek* i t. d.

Lokat. jednine: *láne, láni, zîmi, ljêti, ònomláni, onomádne, dòlje, gòre.*

Genitiv jednine bez prijedloga od supstantiva, koji se više ne upotrebljávajû u nominativu: *bòdimicê, nàzoricê, sûmiticê, nèhoticê,* zatim s ispalim *i: strmoglàvcê, poimèncê, mŕvcê;* glagolski prislovi sadašnjosti: *žmurèćkê, ležèćkê, stojèćkê* i t. d. Genitiv s prijedlogom: *dòvoljê, ìzvâna, dòsta* (do sita), *dòsti, sjûtra, ìzblîza, iznútra, spòlja, strâga, òdâvna, ìznova* i t. d.

§ 55. Za porícânje imamo dvije čestice *ne* i *ni*. Prva je pròsta, druga složena od *ne* i od *i*. **Negacija (poricanje).**

§ 56. *Ni* se sàstavljâ sa zamjeničnom osnovom *k;* n. p. *nîtko, nîkakî, nîkakav, nîkuda, nîkada, nîgdje* i sa *jedan*, kad je neòdrêđena zamjenica, *nîjedan.*

§ 57. *Ne* se piše zajedno s glagolom samo, kad se s njim sàstavî u nerastavljivu cjelinu, a to biva: 1. u glagola *nijèsam* (u prez. osnovi); 2. u glagola *nêmâm* (u prez. osnovi) pored *ne imam;* 3. u *nèmôj.*

§. 58. *Ne* se sàstavljâ s glagolom u jednu riječ, ne da se porèčê ono, što glagol bez *ne* znači, nego da mu promijeni znáčênje; n. p. *nestati* ne znači *ne stati,* nego *iščeznuti.* Vuk i lisica nè mogû se *návidjeti* (= slagati se, živjeti u ljubavi) a *nenávidjeti* znači: *mŕziti.* Ti se glagoli ni u složenim oblicima ne ràstavljajû; n. p. *nèstalo je* hrane, a ne: nije stalo hrane. Tako i: *nenavidjeti, nedòstati.*

Ne se nadalje ne òdvâjâ od glagola, kad je sastavljen s prijedlogom. Glagol može biti korjenit ili izveden. Izveden može biti glagol òd drugôga glagola ili od imena.

Digitized by Google

a) korjenit je glagol ili izveden òd drugôga glagol:

Onemòći, zanemòći, iznemòći, prenemòći se; prenemagati se, onemòćati, obnèvidjeti i t. d.

b) izveden je glagol od imena:

Onevesèliti se, snevesèliti se, iznèvjeriti, uznemíriti, uznemirívati, zaneobrijániti i t. d.

§ 59. *Ne* se sàstavljâ s imenom često ne za to, da se porèčê ono, što ime bez *ne* znači, nego *da se pròmetnê u protivno*, a pokazuje običnо nešto *zazorno* ili *sramotno;* n. p. sa *nečovjek* nè kâžê se, da ko nije čovjek, nego se misli da je *zvijer;* sa *neprijatelj* nè kâžê se, da ko nije prijatelj, nego *dušmanin, protivnik.* To biva: a) *u supstantiva;* n. p. *nèbrat, nèbraća, nèsan, nekrštènîk, nëljûdi, nèmati, Nëmîrko, nečòvještvo, nèprâvda, némalac, nèzet* i t. d. b) *u adjektiva;* n. p. *nëjâk* = slab; *nemàrljiv* = nemaran; *nëmoćan* = bolestan; *nèsit* = proždrljiv; *nëveseo* = žalostan; *nèbog* = siromašan; i t. d.

Ovamo ide i particip preterita pasiva, jer je i on pridjev; n. p. *nèviđen, nëznan, nëoprân, nëotesân, nèsûđen* i t. d.

§ 60. *Ne* stoji pred riječju, koja se pòrîčê.

1. Ako se predikat pòrîčê, stoji *ne* pred njim; n. p. Tko *nè* hrânî mačku, hrani miše; Tko se ljúdî *ne* stídî, *nî* Boga se *ne* bòjî.

2. Ako je predikat i m e, onda je čestica za porícânje u sponi ili pred njom; n. p. *nije* blâgo ni srebro nî zlâto — već je blâgo, što je komu drâgo; *Nè* bijâše rekao nî riječi.

3. Ako se infinitiv pòrîčê, stoji *ne* prèd njîm; n. p. Da bi znao *ne* nòsiti glávê (= da ne će nositi); Da bih znao i na kozi *ne* òrati; Ja ću ići, makar ću *ne* dóći.

4. U kondicijonalu (pogodbenom načinu) stoji *ne* pred *bi*, ali se nàlazî i zà njîm; n. p. *Ne bi* đàvolu nôž dao, da se zàkoljê; Idem, da bih se i *ne vrátio;* Al' da bi me *ne ròdila* mâjka.

U *malo ne (mal' ne, ùmalo* i *zàmalo)* prìpadâ *ne* glagolu; n. p. *Malo nè padoh. Malo* me *në ubî.* Čìtajûći ò našemu Telèmahu i ò Sâvki, *malo nijèsam pòčeo plakati.*

Digitized by Google

Malo mu se öd žalosti živo srce *ne ràspuče.* — Mjesto *gotovo* može se upotrebiti: *nèmalo;* n. p. Ja sam *nèmalo* kao ì tî velik.

Bojati se, smetati.

§ 61. Poslije glagola: *bòjati se, smétati* stoji u sporednoj rečenici *ne* pred glagolom; n. p. jer *se bòjâhu* naroda, da ih *nè pobijê* kàmênjem; *bojéći se,* da kako *ne ùdarê* na prudòvita mjesta; jer joj Mardòhêj bješe *zabranio,* da *ne kàzûje.*

U sporednoj se rečenici sa *dok* može upotrébiti *ne,* ako je glavna rečenica afirmativna; n. p. pògâđâ ù trljin štap, *dok* tríput *ne ùmâšî.* Ìđâše prèd njima (zvijèzda), *dok nè dôđê* i stade odòzgô. Bježi u Misir i budi onamo, *dok* ti *nè kâžêm.*

Porèd togâ i bez *ne;* n. p. Do pódne sam stajao u toj blaženoj kòmârdi (mesarnici), *dok* sam òku mêsa *kúpio.* Vještica ga ùdarî nekakvom šipkom prekò lijevê sise, te mu se òtvorê prsi, *dok izvadî* i *izjedê.*

Ako je glavna rečenica negativna, onda poslije *dok* mora stajati *ne;* n. p. Vîle nikom né ćê zla učiniti, *dok* ih ko *ne ùvrijedî.* Nije mogao kroz pròzor uvúći ù sobu (glávê), *dok nijèsu* ljûdi došli sa sjèkirama.

Negacija i afirmacija.

§ 62. Kad se što zajedno i pòrîčê i tvrdi, onda se naznàčujê nešto òpćenito ili neòdrêđeno; n. p. Vlatka ùdarâ i kud *može* i *nè možê,* t. j. pò cijelome tijelu, nè znâ se baš kuda.

Ni, niti.

§. 63. Negativni spojni veznici, *nì, nìti; ni-ni, niti-niti,* vézûći jednake riječi ili jednake rečenice upotrebljávajû se ovàkô:

a) ako je riječ, koja se veže ime ili glagol u imperativu, onda to biva redovno sa *ni;* n. p. Ja sam carica, pak nêmâm zlâtnôga razboja, *nì* preslicê, *ni* zlâtnê kvòčkê, *nì* pilićâ. *Ni* zlu teci, *ni* dobru òstavi. *Ni* u mrtva prògovôra, *ni* u mudra pògovôra. *Ni* u lakómca mjere, *ni* u psa vjere. *Ni* prìdâj, *ni* odùzmi. *Ni* svéži, *ni* odrijèši. *Ni* ùbîj, Bože, mimo svijet, *ni* pomòzi, Bože, mimo svijet. *Ni* gúdi, *ni* gudala vadi!

b) ako je riječ, koja se veže, glagol u òdrêđenu oblíku, onda to biva redovno sa *niti;* n. p. *Niti* je ona víla, *niti* će

*

Digitized by Google

za vîlu poći. *Nît'* su tkâni, *niti* su prêdeni, *ni* ù sitno brdo ùvođeni. *Nît'* ima kuće, *ni* kućišta. *Niti* hoće pîća, *ni* jestîva. *Niti* smo se zäjedno rodili, *niti* ćemo zäjedno umrijèti. *Niti* će se ženiti, *ni* udávati. Kažu, da takovi ždrijèbac nê će, *niti* smije, prijèći preko vukodlaka.

c) ako se što sasvim pòrîčê, onda se upotrèbljâvâ samo *ni* (lat. ne — quidem, njem. nicht einmal); n. p. Ti bòja još *ni* vidio nijèsi. Bèz pârâ *ni* ù crkvu (= nikuda). Vuk nä vûka *ni* u gòri (= nigdje) nê će. *Ni* prsti u rúkê (= ništa u svijetu) nijesu svi jêdnâki. Ta nè možê ovamo *ni* tica (= ništa) dolètjeti.

Ponovljeno *ne*.

§ 64. U istoj rečenici pònovljeno „*ne*“ ùkîdâ porícânje, ako se oba *ne* na isti pojam òdnosê; n. p. Jer *nè* možêmo *ne* govòriti, što vidjesmo ì čusmo.

Više niječnih čestica.

§ 65. Uz niječne izraze: *nîtko*, *nîgdje*, *nîkad*, *nîkud* i t. d. mora biti uz glagol jošte i *ne*, a takvih izraza može i više biti u istoj rečenici; n. p. Grob u kome *niko nè* bijâše *nikad* metnut. *Nikom ništa ne* kázaše, jer se bòjâhu. Kad ti dosad nijèsi *ništa* naučio, *nê* ćeš nikad *ništa* ni naùčiti.

Negacija suvišna.

§ 66. Iza prijedloga *bez* i veznika *nego*, *niti*, *ni* i *da* (rîjetko) suvišno je porícânje u riječima: *niko*, *ništa*, *nikoji*, *nijedan*, *nikakav*, *nikad*, *nigdje* i t. d., nego se upotrèbljâvâ: *iko*, *išta*, *ikoji*, *ijedan*, *jedan*, *ikakav*, *ikad*, *igdje*, *svaki*; n. p. Zašto li îzgubî moje blâgo *bèz ikakê* nesreće i *bèz ikakê* napasti? (a ne: bez nikake...). Jedan čovjek pod svòju starost tako osiròtio *bez igdje ikoga* svôga (a ne bez nigdje nikoga). Sve ràzdijelî i òstanê *bez jednoga* groša. Sve ljekare nàd sobôm izmijènio *bèz svakê* pomoći. — Čobanin je veseo, veseliji *nego igda*. *Niti je ikome* za to što kazívao. Zmija ne će više ùjesti tebe, *ni ijedno* tvoje kućno čeljáde. Niti îjê, *niti išta* pije. Ali se nèmôj šaliti, *da išto* pôčnêš s njim govòriti.

§ 67. Iza *niti* i *ni* suvišno je porícânje; n. p. *Nît' ulovî* srne, ni košute (suvišno bi bilo: nit' ne ulovi...). *Ni pjevajû*, *niti puškàrajû*. *Niti smo* se zäjedno rodili, *niti ćemo*

Digitized by Google

zajedno ùmrijeti. U dvanaesti (podrum) ne ìdi nìpošto, *niti* ga *òtvârâj*. *Ni* čestitu *teci*, *ni* zločestu *òstavi*. *Ni* sve gòrê *posijèci*, *ni* bez dŕvâ doma *dóći*.

§ 68. Mjesto *ni ne*, *niti ne*, vàljâ govòriti: *i ne;* n. p. Ostala drvèta još *i nè* mislê, da cvatu. Dûnê vjetar, pak ga baci čak u nekakvu zemlju, gdje se o njegovu cârstvu *i nè* čujê. A zä Vûka niko *i ne* znádê.

§. 69. Niječni izrazi sàstavljeni od *ni* i od zamjenične osnove *k* (kъ) ili od *ni* i *jedan*, kao što su: *nitko*, *ništo*, *nikakav*, *nikaki*, *nikuda*, *nikoji*, *nijedan* odvájajû samo kad su s prijedlogom. *ni* od zamjenice ili od prislova prijedlogom; n. p. Ali ja *ni* od *kòga* ondje nijèsam mogao čuti, da tako gòvorî. Ona najposlije kaže, da nê će *ni* za *kòga* nego za Célu. Miloš nikako nê će, da òborî krivicu *ni* na *kòga*, do na sèbe. Ali se ne bih *nì* pred *kîm* stidio to reći. Golubovi joj reku, da se obúčê i dà idê ù cŕkvu, a da se nè brinê *nì* za *što* ù kući. Žena ga zàpîtâ, zašto se näsmijâ. On joj odgòvorî: *Nì* za *što*. Ako bi ko došao, da nè kâžê zà njîh *nì* po *što*. Ůdarasmo nä kûle i dvórove i *nì* oda *šta* se ne pòplašismo. *Nì* po *čem* nijèsi najmanji u državi Judinoj. Da take ljepòtê nije bilo *ni* u *jèdnoga* cara i králja. Ali ona nije htjela poći *ni* za *jèdnoga*. Tu su müku pödnijeli, kakova *ni* na *jèdnome* kraju Srbije nije bíla. *Ni* u *kàkvo* doba òd godinê ljudi se u nas tako ne čàstê i ne vesèlê kao uz mësojeđe. Mene majka ì bijê ì kârâ — A *ni* s *kakva* húda djela moga. Više da se ne mijèšajû *ni* u *kàkê* narodne poslove. Vas bješe već pocŕnio (carev zet), haljine na njem ïzagnjîle, da se nè mogâše poznati i *ni* od *kùda* žive duše. Da se ne bi niko usúdio *ni* pod *kòjî* način jednu kuću prèturiti.

Bilješka. Kad se riječ *ništa* upotrèbljâvâ supstantivno (lat. nihilum), onda se *ni* ne òdvâjâ prijedlogom od *šta* i nè sklanjâ se; n. p. Kad kò *òd ništa* dođe do čèga. Baciše ih godine *ù ništa*. Dŕžâli su Srbe *zà ništa*. Ko ide ìz kućê *bèz ništa*, pa se opet vrati kući *bèz ništa*.

§ 70. Porícânje se može i pòjačati i to: 1. da se ono, što se pòrîčê, pòredî sa stvarma male vrijèdnosti ili kolikoće; n. p. Ne vrijèdî *ni lule duhana*. Nè vidî se *prst prëd okom*.

Digitized by Google

Ne pòpûštâ *nî za vlâs.* 2. porícânje se pojàčâvâ ponávljânjem niječne čestice, smanjívânjem niječnih čestica, i nekim izrazima, koji ne pokàzujû stvari male vrijednosti ili kolikoće; n. p. *Ni po čem nijèsi* najmanji u državi Judinoj. *Nî po što ne* otvòri. *Ne* bòjîm se *posve ništa. Ni žive duše* nije bilo óndje. Né ćemo ga pòminjati *ni žíva ni mrtva.* Ništa pöd *Bogom* nema.

Prijedlog. § 71. Prijedlozi su pravi i nèprâvî. Pravi su prijedlozi postánjem zamjenice ili im se više nè znâ za pòstanak. Svi su nepravi prijedlozi imèna. Nepravi su prijedlozi blízu pravima, kad im se n. p. oblik pròmijenî tako: *kod*, što je nastalo od *kon* (počétak, kraj).

I. Pravi prijedlozi.

§ 72. *U, uz, do, za, iz, k, na, nad, niz, o, ob, od, po, pod, pri, pro, protiv, pre, pred, raz, s* pravi su prijedlozi.

Ovim je riječima prvobitno znáčênje, a kadšto jošte i današnje *prislovno.* Vézûći se s glagolom postaju prefiksi ili preverbija (predstavci), a istom se kasnije vežu s òdrêđenim padežima, t. j. pòstajû prijedlozi.

U iménâ tako složenih valja protùmačiti znáčênje. 1. *iz prislovne* porabe njihove; n. p. *nážut*, gdje je *na* prislov; ili 2. *iz prijedložne* porabe; n. p. *narukvica* t. j. ono, što je na rúci; *ogrljâk*, *nàprstak*, *nápršće* i t. d., u kojim je riječima *o*, *na* prijedlog, i 3. *iz prefiksalne* porabe; n. p. *nàšâšće.* od *naći*, *uskrsnúće* od *uskrsnuti*, gdje su *na* i *uz* prefiksi.

A. prislovno značenje prijedloga.

§ 73. Prislovno se upotrebljávajû:

na: nágluh, nágnjio, nákriv, nákiseo, náloš, nátruo, nážut i t. d.

o, ob: obližnji, òbrijedak, ògodan, òmalen, òsočan, òsrednjî i u samostavnika: ògumak.

po: pödobar, pögolem, pöizderân, pökrâtak, pölukav, pövelik; pödâvno, pödobro, pöboljê, pònâjvišê, pö tamo, pö iz daleka.

Digitized by Google

pod: pòdmûkao, pòtmuo, pòtmûran; i u prislova: pòdukrâjno (= malo ne puno).

pra: prästar; prä-baba, -djed, -otac, -unuk.

pre: prekrásan, prèlijep, prèslân, prèučen i t. d.; i u supstantiva: prèprijatelj.

pri: prîlûd, prîprost.

pro: pròsjed.

su: sùbjel, sùbjelast, sùgluh, sùlud, sùludan, sùludast, sùmahnit, sùpijan.

Ovim se prijedlozima ili smanjuje ono, što riječ bez prijedloga znači, ili se pojačâvâ. Prijedlozi: *pra* i *pre* pojačávajû, a ostali smanjuju, što riječ bez prijedloga znači.

Prislovno se upotrebljávajû jošte nekoji prijedlozi uz brojeve i ùz drugê prijedloge; tako n. pr. *do:* Víno pîjû *dò* trî pòbratima.

To se čùlo *do* ù Carigrâd. — *za:* Mitar se *za* ù lôv sprävljâše. — *po:* Svako zŕno *po* dùkat vàljâ. Dlaka *pò* dlaka, to bjèlača; zrno *pò* zrno, eto pògača; kaplja *pò* kaplja, eto Mòrača.

B. Prefiksalno značenje prijedloga.

§ 74. Glagol je kadšto složen s prijedlogom samo zàtô, da od imperfektivnoga pòstanê perfektivan. Taki su prijedlozi n. pr.

uz: uzvŕpoljiti se; uzljútiti se: *iz:* izàbrati, ìspuniti; *o, ob:* obnjúšiti, obdáriti, ògrijati; *po:* pòslati; *s:* svŕšiti, sàgledati, sàgnjiti; *za:* zadáviti, zàklati.

§ 75. Prijedlog dòdâjê glagolu svoje znáčênje, te odrèđujê pràvac ili smjer glagolskoj radnji; n. pr.

u: uvèsti, uvòziti = vesti u, voziti u; *uz:* uzíći, uzlètjeti = ići uz, letjeti uz t. j. ozdo prema gore; *do:* dobáciti, dòjahati = baciti do, jahati do; *za:* zabáciti, záći — baciti za, ići za; *iz:* izbòsti, izáći, ìzuti; *na:* nabáciti, nabòsti; *nad:* nàdviti se, nàtkriti; *ob:* obàviti, obúći, obzídati; *od:* odbáciti, òdbjeći; *pod:* podbáciti, podlèžiti, potpísati; *pri:* prìbiti, priváliti, prìdati; *pro:* pròbiti, probòsti; *pre:* prèbiti, prègaziti; *raz:* ràzbiti, raskúmiti, rasèliti; *s:* sà-

Digitized by Google

brati, svîti, svézati; svúći se, snímiti, sìlaziti; *u:* koje valja rázlikovati od već spomenutoga *u*, a znači *od:* na pr. ùbjeći, uvèsti (= odvesti), ùgrabiti, ùdati (= od sebe dati), ùkrasti, uskòčiti, utèći i t. d.

§ 78. Glagoli složeni s prijedlogom imaju poreď toga različna znáčênja. Tako pokazuje prijedlog:

za: smétânje; n. pr. zàvjesiti, zagovòriti, zazídati (t. j. učiniti zavjesom, da se što nè vidî; govorom koga smétati, da nè odê i t. d.

za-na-po-pro: pòčinjânje, kadšto i smanjívânje; n. pr. *zagòrjeti*, *zažútjeti*, zažèljeti; navírtjeti, nagòrjeti, nàgristi, nàklati, nàrezati; pòlaziti, pòpuznuti; probèsjediti, prògledati, pròigrati, pròpjevati i t. g.

po-pri-pro: manju mjeru glagolske radnje; n. pr. *pobojávati* se (= malo se bojati), poìgrati, polàgati, polèžati, posjèditi, pospávati; *pribojávati se*, prìklati, prisúšiti, *prìčuti;* pròbajati (= nešto malo), pròkisnuti (= zàčêti kisnuti), prozbòriti, prodrijèmati (= nešto malo) i t. d.

iz-sna: da je čega dosta; n. pr. izgovòriti se, izìgrati se, izlàgati se, *ispísati se;* nàbrati se, nàgledati se, nasmìjati se, nàjesti se i t. d.

iz-na-po: da se rádnja glagolska nà višê predmeta svríšila ili do neke tačke dospjela; n. pr. nabàcati, nagnjéčiti, nàkapati, nàmusti; izbúditi, ìzvarati, ìzgrliti, izljúbiti, izròditi; pobàcati, pòbiti, povézati, pográditi, požènіti, pomòriti i t. d.

nad-pre: da je tko bolji òd drugôga u onom, što glagol bez prijedloga znači; n. pr. *nadbáciti* (= bolji biti u bàcânju òd drugôga), *nadvikati*, nadìgrati, *nadmúdriti*, *nàtpiti*, *nadgovòriti*, *natpísati; prevísiti*, *prèvariti*, prelástiti, preživjeti i t. d.

Zàtô pokazuju ovaki glagoli, da je čega u òbîlju, n. pr. prèzreti (= preko mjere zreti), prèklinjati se, prepèći, prèpiti, prèpuniti, pretòvariti, prèjesti se i t. d.

raz: pòjačânje glagolskoga pojma; n. pr. *ràzgrijati*, ražèći, razìgrati se, ràzlajati se, ràzradovati se i t. d.

pre: 1) da stvar drugi oblik ili drugo lice dòbîvâ; n. pr. prèvjeriti (= drugu vjeru primiti), prèdjesti (= ime

Digitized by Google

promijèniti), prekròjiti (= drugi kroj primiti), prèmisliti se, prèumiti (= mnijênje promijèniti), prenízati (= biser nà drugî nîz), preobúći (= drugačije se obúći), pretvòriti (= drugi oblik primiti) i t. d.

2) Ponávljânje; n. pr. *prèžêti* (= po drugi put òžêti), *prekòvati* (= nànovo potkòvati), prèkriti (= nanovo pokriti), *prèmljeti* (= nànovo mljeti), prepròdati (dalje prodati drugomu) i t. d.

Glagoli složeni s više prijedloga.

§ 77. Ima glagola složenih s dva ili s više prijedloga. Znáčênje se mijenjâ prema znáčênju pojedinih prijedloga.

Tako primaju već složeni glagoli prijedlog:

iz: ispribíjati, ispredávati, isprekŕštati, isprelámati, ispresijècati, isprestrízati, isprešívati, ispribádati, isprikívati, isprišívati, isprobádati, isprovláčiti, isprosijècati (= *redom* prìbiti, prèdati, prekŕstiti, prelòmiti, prèsjeći, prèstrići, prèšiti, pribòsti, prikòvati, prìšiti, probòsti, provúći, pròsjeći; ispogíbati, isprozébati, isporazbolijèvati se (= ìzginuti, prozépsti, porazbòljeti se o *množini);* isprebíjati, ispregrízati (= mnogòstruko prèbiti, prègristi);

po: pozadrijèmati, pozaborávljati, pozavezívati, pozbàcati; poizvaljívati, poizodnòsiti, poizòstavljati, poizrazbolijèvati se, poisprevaljívati, poisprekídati, poisprekŕštati, poisprelámati (= redom zadrijèmati, zabòraviti, zavézati, zbáciti, izváliti i t. d.); ponàkvasiti, ponàpiti se, poodmàći, poodùzimati, poodrásti (= malo pò malo nàkvasiti, nàpiti se, odmàći i t. d.

II. Nepravi prijedlozi.

§ 78. Ti su prijedlozi izvedèni od iménâ, tako je *blizu* izvedèno od *bliz* = susjedstvo: *vrh* i svi složeni od *vrh;* van i složeni od *van; više* srednji rod komparativa od *vis* u visok; *polag* i *duž* od *dlg* hrv. *dug; dno* i složeni od *dno; okolo* i složeni od *kolo; kod* od *kon; kraj* i složeni od *kraj; među; mjesto; niže* od *niz; nàoči* i t. d. od *oko; prije* i *prèđe* srednji rod kompar. od *preći; preko* od *prek; prema* od *prem* = upravan; *put; radi* i složeni od *rad; pored* od *red; sredi, sred* od *srijeda.*

Od glagola je izvèden: *mimo* od minuti, *tik* od taknuti.

Digitized by Google

Glagol

6. Glagol.

§ 79. Glagol je po službi, što je u rečenici ima, sàmostâlân ili nèsamostâlân.

I. Glagol samostalan i nesamostalan.

Nèsamostâlân je glagol, koji samo vêžê sùbjekt s predikatom, a sàmostâlân je, koji, osim što veže subjekt s predikatom, kaže jošte nešto o sùbjektu, t. j. može sam zá se biti predìkât.

Nesamostalni su glagoli pòstali od samostalnih, a znáčênje im je *„biti“* ili *„bivati“*.

Ovaki su glagoli: *jèsam*, *bîti*, *bívati*, *pòstati* i svi, koji znače *bívânje* ili *pòstajânje*, kao n. pr. *dòlaziti*, *izíti* itd.; n. pr.

Postao rđav čovjek. Sve to tvrđa vráta *dòlažâhu* (t. j. vrata sve su tvrđa pòstajala). *Izîđê* on najbogatiji čovjek (t. j. postade najbogatiji čovjek) i t. d.

Pravo nesamostalni mogli bi se nàzvati samo glagoli, koji sami zá se nè mogû biti predikat, što zàpravo nije ni glagol *„jesam“*, jer se upotrèbljâvâ za oznaku, da što *„jest“* ili da što *„postòji“*, te može ì sâm biti predìkat; n. pr. *Jëst* puška, da je präha.

II. Glagoli tvorni i trpni (aktivni i pasivni).

§ 80. Po subjektu rádnjê glagoli su àktîvni i pàsîvni. Aktivni su, koji pokàzujû, da subjekt sâm radi, a pasivni su, koji pokàzujû, da je subjekt cilj rádnjê drugoga sùbjekta; n. pr. pas *grîze;* pas *se grîzê* (od rugoga).

III. Glagoli subjektivni i objektivni.

Skrižaljka za glagole aktivne.

Aktivni su	subjektivni, a ovi	neutralni (srednji),
		refleksivni (povratni). Posebna su vîsta refleksivnih:
		medijalni i recipročni.
	objektivni, a ovi	tranzitivni (prelazni),
		intranzitivni (neprelazni). Posebna su vrsta intranzitivnih:
		kauzalni (uzročni).

Digitized by Google

§ 81. Aktivni su glagoli po òbjektu: subjektivni i objektivni. Subjektivni pokazuju rádnju stegnutu na sùbjekt; n. p. *ùmrijeti*, *pròpasti* i t. d.; objektivni imadu svoj osobit òbjekt, koji je različan od sùbjekta; n. pr. *napájati* (konje), *oplakívati* (mrtva) i t. d.

Subjektivni mogu opet po oblíku biti: srednji (neutra) i povratni (refleksivni). Srednji pokazuju rádnju, koja òstajê u sùbjektu; n. pr. *ùmrijeti*, *pròpadati;* refleksivni pokazuju rádnju stegnutu na sùbjekt ali u oblíku, da se radnja na sùbjekt pòvraćâ; n. p. *perem se* (= pránje se pòvraćâ na mène). U takom slučáju može se zamijèniti „*se*“ i sa „*sebe*“.

U mnogo je refleksivnih glagola prvo znáčênje tako òslabjelo, da pokazuju samo bívânje *oko sùbjekta.* Ovake glagole zovémo medìjâlne; n. pr. *žäliti se*, *käjati se, bòjati se, núdati se, znòjiti se, ràdovati se, smìjati se, čùditi se* i t. d. U takom se slučáju zamjenica „*se*“ nè možê zamijèniti sa „*sebe*“.

Òsobita su vrsta medìjâlnîh glagola *recìpročni*, koji pokazuju, da rádnju glagolsku dvâ sùbjekta ili više subjekata *izmjenice* vršê jedan nà drugome; n. p. onda *se* on s mlađima *ljûbî* t. j. mlađi se ljube među sobôm jedan drugoga; *pläšiti se* (jedan drugoga), *naplátiti se* i t. d.

Objektivni su po svojem òbjektu prelazni (tranzitivni) i neprelazni (intranzitivni). Prelazni su glagoli, koji mogu imati akuzativ objekta uza se; n. p. rúka *rûku pèrê* i t. d.; glagoli, koji nè mogû imati òbjekta u akuzativu, nego ù drugôme kome padežu s prijedlogom ili bez njèga, zovu se neprelazni; n. p. Nè možête služiti *Bògu* i *bògatstvu.* Svi će národi òmrznuti *nà vâs.*

§ 82. Òsobita su vrsta neprelaznih glagola, koji postaju prelazni, ako se njima kazuje, da je jedan sùbjekt uzrok, te drugi čini ono, što glagol kaže, pa se zato zovu uzročni ili kauzalni; n. p. *sagòrjeti:* te čärdâke vatrom *sagòrite* (t. j. učinite, da); *razìgrati* kònja (učiniti, da); räno mene *lijègala* mâjka (učinila, da); no je svati mûkom *zàmuknuše* (učiniše, da); pak *zäplakâ* rêdom i Bošnjáke (učini,

Digitized by Google

da); *ràspjevati* koga; *nasmìjati* koga; *sjesti* koga; *pòsjesti* koga; *potèći* konje (učiniti, da teku); *tŕčati* konje; *ùzjahati* koga na konja; *nàpiti* i *nàjesti* koga i t. d.

Kako se izražava pasiv.

§ 83. Hrvatski jezik voli aktiv od pasiva; n. pr. Jer se bòjâhu národa, da *ih nè pobijê* kàmênjem; Pobòjâvši se vojvoda, da Pavla *ne ràskinû*. Ako treba pasiv, to se kazuje:

1) aktivnim öblîcima glagola srednjih II. razreda i III. razr. 2. razdjela, koji pòstajû od iménâ; n. p. *čvŕsnuti, glûhnuti, gŕknuti, hrönuti, mëknuti; bijèljeti, bjèšnjeti, blijèdjeti, glàdnjeti, hlàdnjeti, nijèmjeti, plàvjeti, sijèdjeti, slijèpjeti, stärjeti, zelènjeti, žèdnjeti, žútjeti;* zatim složeni: *obudòvjeti, ogòljeti, opústjeti, osiròtjeti, pocrvènjeti, polúdjeti, porumènjeti* i t. d. (od *čvŕst, glûh, gŕk, hröm, mëk; bìjel, bijèsan, blìjed* i t. d.).

2) povratnom zamjenicom *se;* n. p. U mehànu, gdje *se pije* vino; Tû *se* jùnâk *náći* nè mogâše i t. d.

3) glagolskim pridjevom trpnim na *n* ili *t* i glagolom: *jèsam, biti;* n. p. Tako *je pîsâno;* Ali još *nije kâzâno,* što je nâjljepšê; *Bit će pòkoren* od svíjû ì *sûđen* od svíjû; Po čadòru okôl' ù okolo *räzastŕti* lijèpi sâzi i t. d.

Prelazni (tranzitivni) i neprelazni (intranzitivni).

§ 84. 1. Ima glagola, koji se upotrebljávajû, ako i rijetko, tranzitivno; n. p. *Kònja jäšê* Králjeviću Mârko; a ima opet prelaznih, koji se, promijènîvši ponešto znáčênje, upotrebljávajû intranzitivno; n. p. *vidim* (= imam vid).

2. Kad se intranzitivni slože s nekim prijedlozima, òsobito sa; *na, ob, pro, pre,* rjeđe sa: *nad, od po, s,* pòstajû tranzitivni promijènîvši znáčênje; n. p. *náći:* našla *ga* bijèda na súhu pútu; *obìći:* obići *čovjeka: proći:* prošlo je *mene* gospòdstvo; *preskòčiti:* rekli, da prèskočî *nešto* ù knjizi; *nadìgrati: nàlaziti; sàstati; prestúpiti; òdsjesti; pòsjesti; optèći; nahòditi; pohòditi; vhòditi* i t. d.

IV. Trajni i svršeni (perfektivni i imperfektivni).

§ 85. Rádnja glagolska može biti träjna ili svršena (imperfektivna ili perfektivna).

Träjnôm prikazuje rádnju glagol träjan, svršenôm glagol svršen. Glagol *dìzati* i *dìgnuti* rázlikujû se po tom, što se

Digitized by Google

prvim naznačuje *dìzânje* ù trajânju, t. j. kaže se, da se ko dìzânjem sada bavi, da nástojî oko dizanja, može biti i ùzalûd, a *dignuti* reći će, da se *dìzânje* svršilo, da se pòstiglo, što se htjelo.

Na pitanje: što râdîš? može se po tome odgovòriti sämo glagolom träjnîm. Isto tako mora uz glagol, koji znači *„počinjânje“*, stajati infinitiv glagola imperfektivnoga; n. p. *počne* skákati, a ne skòčiti; jednom *stane* se car razgovárati, a ne razgovòriti i t. d. Razliku između imperfektivnoga i perfektivnoga pokázat će ovi primjeri:

Boga *mole*, i *umòlit* će ga; Tako *kléla*, i *ùklêla* ga je; Nogom *mïčê*, *màknut* nè mogâše; Pöčnê *bírati*, i *izàberê; Gojila* ga, i *odgòjila* ga; Koji se *mùčî*, taj i *ìzmučî;* Ko *râdî*, *ìzrâdî.*

Bilješka. Glagoli perfektivni némajû redovno glagolskih supstantiva, zato imamo: *kòpânje. zakopávânje*, a ne *zakòpânje.* Od glagola perfektivnih rijetki su glagolski supstantivi kao: *dopuštênje*, *oprošténje*, *pomišljénje, postánje*, *pouzdánje vjènčânje*, *zaklánje* i t. d.

§ 86. Imperfektivni dijele se: I. na durativne, t. j. na take, koji pokàzujû ù svakom vrèmenu rádnju träjnu bëz prekîda; n. p. *letjeti*, *gorjeti, vrtjeti*, *kmëtovati* i t. d. Taka se radnja može pòmisliti kao pràvac (————) neprèkinût. **Imperfektivni.**

II. na iterativne, t. j. na take, koji pokàzujû ù svakom vrèmenu rádnju, koja se prèkîdâ, pa se opet nàstavljâ; n. p. *lijètati* (više puta *letjeti), lijègati* (više puta *leći)* i t. d. Tako se radnja može pòmisliti kao pràvac (— — — —) prèkinût.

Osobita su vrsta durativnih glagola inkoativno-durativni, koji pokàzujû, da radnja malo pò malo pòstajê; n. p. *ginuti, sahnuti, venuti* i t. d.

§ 87. Perfektivni se glagoli dïjelê: I. na take, koji pokàzujû radnju svršenu bëz obzîra nà trajânje; n. p. *kúpiti* i t. d.; **Perfektivni.**

II. na take. koji pokàzujû radnju, koja se doista svršila, ali je opet neko vrijeme träjala i to:

Digitized by Google

1) jedan čàsak, t. j. *istom što se pòčēla, već se i svŕšila.* Taki se zovu časòvito perfektivni; n. p. *dȁti, skòčiti, lŭpiti* i t. d.;

2) koji pokazuju radnju, koja se svŕšila, ali opet neko vrijeme trajala durativno-perfektivni; n. p *prèbrati* (= brati. dok se bránje svršilo), *prezímiti, prenòćiti, prèpjevati* (noć), *prehrániti* i t. d.

3) koji pokazuju radnju ali u više puta svŕšenu, iterativno-perfektivni, a òbavio je a) jedan subjekt ili b) više subjekata i to: svi zajedno najedànpût, ili svaki pojèdînî subjekt za sebe; n. pr. dječak je *odskakao; poskakati* (svi zajedno ili svaki za sebe), *pòsjedati* (svi zajedno ili svaki za sebe).

Bilješka. Ima glagola perfektivnih, što ih Vuk zove deminutivni, kojima se kaže, da radnja malo träjê; n. p. *posjèditi* (malo sjediti), *poìgrati* (malo igrati), *poigrati se* (malo se igrati), *probèsjediti* (malo bèsjediti, ali i: zàčêti bèsjediti), *progovòriti* (malo govoriti, ali i: zàčêti govoriti), *skòknuti, läznuti, spävnuti, zövnuti, prògutnuti* (jedanput) i t. d.

§ 88. A. Većina glagola prostih ima od jedne osnove obično dva, rijetko tri, još rjeđe četiri öblîka. U glagola od dva oblika jedan je a) perfektivan, drugi imperfektivan (durativan ili iterativan) ili su b) oba oblika imperfektivni, ali jedan durativan, drugi iterativan; n. p. a) *báciti* pf. *bàcati* dur.; *vjènčati* perf., *vjenčavati* iter., *kázati* pf. (u prez. i impf.), *kazivati* iter., *klëknuti* pf., *kléčati* dur., b) *slȁti* dur., *šîljati* iter., *brȁti* dur., *bírati* iter.

U glagola öd trî oblika prvi je perfektivan, drugi durativan, treći iterativan; n. p. *lèći* pf., *lèžati* dur. *lijègati* iter.

U glagola od četiri oblika prvi je ì drugî obično perfektivan, treći durativan, a četvrti iterativan; n. p. *sjësti, sjëdnuti* pf., *sjëdjeti* dur., *sjëdati* iter.

§ 89. Više se puta mïjenjâ perfektivnost ili imperfektivnost glagola sa znáčênjem; n. p. *nàpadati* (nàpadalo dosta krŭšâkâ) pf., *nàpadati* na koga ili koga impf., *pòsjedati* (svaki za sèbe ili svi zäjedno sjesti) pf., *pòsjedati* (konja) impf.; *në dati* (= ne dopuštati) impf.

Digitized by Google

Kadšto je tomu uzrok u povratnoj zamjenici *se*, *nanòsiti* kad znači: a) nà kup nositi ili b) nalik biti na što, jest impf.; *nanòsiti se* pf.

§ 90. Ima glagola, koji su ne promijènîvši znáčênja perfektivni i imperfektivni tako: *čuti*, *vidjeti* (u vremènima prez. osnove) impf., inače perf, *gòdinovati*, *danòvati*, *zimòvati*, *ljëtovati*, *pŕstenovati*, *pòkladovati*, *krstiti*, *cjelívati*, *ròčiti*, *rukòvati se*, *vjërovati*, *krùnisati*, *kázati*, *nápastovati*, *ùzrokovati*, *pòtrebovati*, *sïlovati*, *večerati*, *rúčati*, *ŭžinati* i t. d. perf. i impf.

§ 91. U mnogo se glagola razàznâjê perfektivnost i imperfektivnost po naglasu. Tako je:

1) *Gledati* prf., kad je složen, a prvi mu slog nàglâšen: *dò-ìz-nà-(se)-nàd-ò-pò-prè-prì-prò-ràz-sà-ù-zàgledati*, a impf. s naglašenim drugim: *iz-nad-o-po-pre-pri-pro-raz-zaglédati*.

2) *Pjevati*, isto je tako s nàglâšenîm prvim slogom prf. *dò-ìz-nà(se)-nàd-òd-pò-prè-prì-prò-ràz-s-zàpjevati*, a s naglašenim trećim impf. *nad-od-po-pri-pro-zapijèvati*.

3) *Kidati* s nàglâšenîm prvim je prf. *ìz-nà-ò-pò-ràskidati*; s naglašenim drugim impf. *od-pod-pre-pro-raz-s-u-us-zakídati*.

4) *Sjecati* s naglašenim prvim je perf. *ìz-nà-sà-ùsjecati*. S nàglâšenîm trećim impf. *iz-na-o-od-ob-pod-pre-pro-raz-sazasijècati*.

5) *Lèći* (prez. lëžêm ili lëgnêm) prf., *léći* (prez. léžêm) impf.

Po naglasu i prezentskom oblíku razàznâjê se perfektivnost i imperfektivnost u glagola: *pljùvati*, *kljùvati*, kad su složeni, ovako: ako je neòdrêđenî oblik glagola nàglâšen slabim dugim (') onda je imperfektivan, a prez. ima na: *am*, *iz-od-pro-u-zapljúvati* s prez. oblikom *ìz-òd-pljûvâm* i t. d.

Perfektivan je, kad je nàglâšen slabim kratkim (`), a prezens ima na: *ujem*, *iz-na-po-pro-raz-u-zapljùvati*, s prez. oblikom: *ìz-nà-pòpljujêm* i t. d.

Kljùvati isto kao *kljúvati* prez., *pròkljûvâm* impf. a *iz-na-prokljùvati* prez. *ìs-kljujêm* perf. i t. d.

Ôstajati i *zàstajati* s prezen. oblikom: *òstajêm*, *zàstajêm* je impf., a *ostàjati*, *zastàjati* s prez. oblikom: *ostòjîm*, *zastòjîm* perf.

Digitized by Google

§ 92. Mnogi glagoli némajû perfektivnih i imperfektivnih, durativnih i iterativnih glagolskih oblika od istih kȍrijenâ ili osnova, nego se često zamjènjujû drugima. Tako je: *jesam* impf. od osnove *jes*, a *budem* perf. od osnove *bi* (biti); *biti* impf. od *biti* (= tući), a *ùdariti* perf.; *reći* pf., *govòriti* impf., *iti* dur., *hódati* iter.

Kad od koga glagola nema kojega ȍblīka, onda ga zamjènjujê drugi. Tako se n. pr. zamjenjuje iterativni oblik durativnim u ovoj poslovici: nè *jedê* se mêso òd svakê ptice, gdje je *jesti* durativan, a iterativnoga oblika *jedati* nema; mjesto *hòditi* upotrèbljâvâ se obično dur. *íći*.

Durativni se zamjènjujê iterativnim; n. pr. iterativni: *vòditi*, *vòziti*, *nòsiti*, *čitati*, *spávati* zamjènjujû durativne: *vèsti* prez. *vèdêm*, *vèsti* prez. *vèzêm*, *nèsti* prez. *nèsêm*, *čìsti*, *spȁti* prez. *spîm* (ali samo ù pjesmi), kojih ȍblīkâ štokavština ne pòznâjê.

§ 93. Iterativnih glagola imaju dvije víste i to: iterativnih I. rêda i iterativnih II. rêda. Ovi pòstajû od iterativnih I. reda nastavkom *a*. Tako su od iterativnih I. reda: *umíljati se* (umiliti se perf.), *izmíšljati* (izmisliti perf.), *ponúđati* (pònuditi pf.), *ispúnjati* (ìspuniti pf.), *púštati* (pùstiti pf.), *popúštati* (popùstiti pf.) postali iterativni II. reda: *umiljá-v-a-ti se*, *izmišlja-v-a-ti*, *ponuđa-v-a-ti*, *ispunja-v-a-ti*, *pušta-v-a-ti*, *popušta-v-a-ti*. Razlika između oba rêda danas se ne òsjećâ, ali kad nema iterativnih I. reda ili durativnih, onda ih zamjeujuju iterat. II. reda. Tako se upotrèbljâvâ n. pr. *kršćávati* (iter. II.) *za kŕšćati*, koga nêmâ; *iskušavati* durat., jer je *iskušati* perf., *spjevávati* durat., jer je *spjȅvati* perf., *ranjávati* dur., *ràniti* perf. a *ranjati* malo se čuje i t. d.

§ 94. Durativni glagoli postaju perfektivni, kad se slože s prijedlogom; n. pr. *iti* dur. a *dóći*, *náći*, *otíći* i t. d. perf. Ima glagola, koji se upotrebljávajû samo složeno; n. pr. *ùdariti*, *ìzuti*, *òbuti*, a *dariti*, *uti* nema.

Prijedlog „*uz*“ čini od imperf. glagola u prezensu rečenica vremenskih, pogodbenih, dopusnih i odnosnih, perfektivne; n. pr. ako vas *uzasràmotê* i *uspròg one* ì rekû nà vâs svȁkojâke rđave rȉječi.

Digitized by Google

§ 95. B. Glagol složen s prijedlogom pokazuje:

1) Smjer ili pravac rádnji, òsobito u glagolâ mïcânja; n. p. prosti glagol *ìći* ne pokazuje smjera, a složeni *uzìći* pokazuje smjer ozdo prema gore, a *sići* smjer ozgo prema dolje.

To biva i u glagolâ, koji ne označuju mïcânja; n. pr. prosti *pisati* je bez smjera, a *potpísati*, *pripísati* ima òdrêđen smjer.

2) Prijedlogom pòstajû od imperfektivnih glagola perfektivni, a često gube sasvim prostorno značenje; n. p. od *ìći* postaju slaganjem perfektivni: *doći*, *naći* i t. d. od *glèdati*, *ùgledati*, gdje se sasvim izgubilo prostorno značenje prijedloga: *u*.

§ 96. Imperfektivnost i perfektivnost glagola može se i po razredima odrediti:

I. Glagoli prosti.

Glagoli prvoga razreda redovno su imperfektivni i to durativni, ali ima i perfektivnih; n. p. *biti* (budem), *dati*, *lèći*, *pasti* (prez. padnem), *reći*, *stati*, *sjesti*, *djesti* i t. d. **I. razred.**

Po infinitivu idu amo i taki perfektivni glagoli kao što su: *klïći*, *klèći*, *màći*, *nïći*, *pùći*, *dïći*, *stïći*, *vrći se*.

I *sresti* je perfektivan, jer je složen, a prost se ne nalazi.

Glagoli drugoga razreda većinom su perfektivni, ali ima i imperfektivnih kao što su: *brïnuti se*, *vënuti*, *glùhnuti*, *grknuti*, *gïnuti*, *kìsnuti*, *mrznuti se*, *trnuti*, *tònuti*, *čëznuti* i t. d. **II. razred.**

Glagoli trećega razreda su imperfektivni i to ili: durativni ili inkoativno-durativni (gl. § 86). Koji se ìzvodê òd imena, ti su inkoativno-durativni; n. pr. *bijèljeti*, *žútjeti*, *sijèdjeti* i t. d. **III. razred.**

Glagoli četvrtoga razreda su imperfektivni, ali ima i perfektivnih. **IV. razred.**

Imperfektivni su opet: durativni ili iterativni.

Durativni su: *mòliti*, *pròsiti*, *mútiti*, *hrániti*, *mïsliti*, *sèliti*, *slàditi*, *lòžiti* i t. d.

Digitized by Google

Po oblíku su iterativni, a zamjenjuju durativne; n. pr. *vòditi, vòziti, nòsiti, làziti.*

Perfektivni su: n. p. *baciti, vratiti, korâčiti, kúpiti, latiti se, lupiti, platiti, pustiti, rãniti, roditi, stupiti, javiti, vjeriti, dániti, nòćiti, pazariti, prostiti, sniti.*

V. razred. Glagoli petoga razreda su imperfektivni pored nekoliko perfektivnih.

Imperfektivni su opet a) durativni i to: 2. 3. 4. razdjela i oni prvoga razdjela, koji su izvedèni od iménâ, kao što je *djelati* od djelo. b) iterativni, koji su izvedèni od glagolâ; n. p. *bírati* od brati, *bívati* od biti, *jávljati* od javiti. *lijètati* od letjeti i t. d. Mnogi od tih glagola zamjenjuju durativne, pošto je durativnoga oblika nestalo.

Perfektivni su ovoga razreda n. p. *vjènčati, kázati* (u vremenima od prezentske osnove je imperfektivan), *koljènati, krepati, jénjati;* zatim mnogi glagoli na *isa;* n. p. *kurtàlisati, sàktisati* i t. d.; ali ima i imperfektivnih, kao n. p. *majstòrisati, metànisati, sabòrisati* i t. d.

VI. razred. Glagoli šestoga razreda su imperfektivni i to: a) durativni, koji su izvedèni od iménâ; n. p. *vojevati* od voj, *kmẽtovati* od kmet, *mladòvati* od mlad, *òbjedovati* od objed i t. d. b) iterativni, koji su izvedèni od glagolâ; n. pr. *kupòvati* od kupiti, *kazívati* od kazati i t. d., ali se upotrebljavaju i durativno. Perfektivan je: *daròvati.*

II. Glagoli složeni s jednim prijedlogom.

§ 97. Durativan glagol kad se složi s prijedlogom, pòstajê perfektivan, a iterativan òstajê imperfektivan, ali postaje durativan.

Tako postaju od durativnih n. pr. *bòsti, grìsti, trésti, grèpsti, žèći, žẽti, klẽti, drijèti, znãti; gìnuti, tònuti; lètjeti; mĩsliti; čẽkati; bolòvati* perfektivni, kako se slože s prijedlogom.

Iterativni n. pr. *bãcati, klànjati, náćati, práštati, rádati, skákati* i t. d. postat će durativni.

Digitized by Google

§ 98. Ima iterativnih glagola, koji pòstajû perfektivni, kad se slože s prijedlogom. Razlog je tomu u prijedlogu samome, koji pokazuje, da se rádnja svríšila; n. p. *dòklanjati, òtklanjati, nàklanjati se; naráđati*, t. j. klânjânje svríšiti i t. d.

§ 99. Isto valja i u glagola, koji su, kad su prosti, po oblíku iterativni, ali zamjenjuju durativne, kao što je n. p. *sîpati, skákati, hòditi, nòsiti, vòditi* i *vòziti*. Ovi glagoli, ako i zamjenjuju durativne, òsjećajû ipak svoju prvobitnu iterativnu ćûd, te òstajû gotovo uvijek imperfektivni i to durativni; n. pr.

izà-nà-ò-obà-òd-odà-òb-pò-podà-prè-prì prò-ràz-razà-sà-zà-sipati.

iz-od-pre-pri-u-za-skákati.

do-iz-na-od-pre-u-za-hòditi.

do-iz-na-nad-ob-od-pod-pre-pri-pro-raz-s-u-uz-za-nòsiti.

do-iz-na-nad-ob-od-po-pod-pre-pri-pro-raz-s-u-uz-za-vòditi.

do-iz-na-nad-pod-pre-pri-raz-s-u-za-vòziti.

Bilješka. Gdjekoji iterativni V. raz. postaju protiv pravila perfektivni, kad su složeni s prijedlozima *na, po*. Razlog će tomu biti u prijedlogu, koji pokazuje, da se rádnja svríšila ili da je malo vremena träjala; n. p. *provódati, ponósati, pronósati, pohódati, prihódati* (nešto malo voditi, nositi i t. d.); *pokálati, pòpadati, pòpucati, poskákati, postrijèljati, pòsjedati* (= redom koliti, pasti i t. d.); *zadíhati se, zapomágati, procvjètati* i t. d.

III. Glagoli složeni s dva ili s više prijedloga.

§ 100. Ako je složeni glagol perfektivan, onda òstajê perfektivan ì s dvâ prijedloga; ako li je složeni imperfektivan, onda pòstajê s više prijedloga perfektivan i to iterativno-perfektivan, ako je prvi prijedlog: *iz, po* ili *na*. Glagol prìpadâ ili na:

IV. razred; n. pr. *iz-pro-vláčiti* (= jedno za drugim provući), *po-iz-od-nòsiti* (= jedno za drugim odnijeti) ili na

*

Digitized by Google

V. ili VI. razred; n. p. *pò-s-micati* (= redom smaći), *is-po-gíbati*, *is-pro-dávati*, *is-po-raz-bolijèvati se*, *is-pre-bíjati*, *is-pri-šívati*, *is-pro-sijècati*, *is-pre-dávati*, *iz-u-mákati*; *po-za-borávljati*, *po-iz-raz-bolijèvati se*, *po-is-pre-kídati*, *po-nà-mještati*, *po-u-dávati*; *is-pre-kívati*, *is-pri-kívati*, *is-pro-rezívati*, *po-is-pre-valjívati*, *na-za-dijèvati*, *na-pre-lámati*, *is-pro-vrćívati*, *po-za-vezívati* i t. d.

Digitized by Google

DIO DRUGI.

Znáčênje öblîkâ rijèčî.

Drugi se dio sintakse dijeli u náuku o značenju imenskih i glagolskih oblika. Imenski se oblici zovu padeži.

I. Značenje imenskih oblika.

Padeži bez prijedloga.

§ 101. Padeži pokazuju odnošaj objekata i adverbijalnih oznaka prema subjektu i predikatu.

Padeži su sämostâlnî i závīsni. Samostalni su nominativ i vokativ; òstâlî su závisni o glagolu ili ò drugîm rijèčima u rečenici, a zovu se i kosi.

A. Sämostâlnî padeži.

Nominativ.

§ 102. Nominativ je padež gramatičkoga sùbjekta i gramatičkoga predikáta.

U nominativu je po tome: a) gramatički sùbjekt; n. p. Vidi *Bôg*, *ljûdi* nè vjerujû. b) gramatički predìkat uz glagole nepòtpuna smîsla sa sponom, koja znači *bívânje:* 1) *jèsam*, *bîti;* 2) *pòstati*, *nàstati òstati;* 3) *dóći*, *izáći*, *pädati;* 4) *učìniti se*, *načìniti se;* 5) *stvòriti se*, *gráditi se*, *prò-metnuti se;* 6) *vidjeti se*, *pokazati se*, *náći se*, *zvàti se;* n. p. *Sän* je *làža*, ä *Bôg* je *istina*. *Bog* je *spòr*, ali je *dòstîžan*. Pòsta *rúka zdrâva* kao ì drugâ. Tî li nàsta taj *jùnâk* na zèmlji? Òstala sam *udòvica* mláda. *Krvâv kònjîc* do ùšijû

Digitized by Google

dođe. Izìšao *čovjek* (= pòstao čovjek). *Mìlan* mi pädâ *rȍđâk*. Ȕčinî se golèma *siròta*. *Víla* se nàčinî *djèvôjka*. Jâ ću se stvoriti lïjep *konj*. *Tî*, čovjek budúći, grâdîš se *Bôg*. *Ona* se pròmetnu *óvca*. *Tî* se vidiš *jùnâk* od mejdána. Spolja se pokazujete ljúdima *prȁvednî*. Da se ko *vjȅran* nâđê. Niti se zovite *ȕčitelji*.

§ 103. Nominativ iza: *ȅvo, ȅto, eno* i u zakletvi; n. p. Evo tebi *vézena kòšulja*. *Bôg* i *dúša! Bog* ì *božjâ vjȅra!*

Bilješka. Na pitanje: *koliko?* upotrèbljâvâ se nominativ mjesto običnijega akuzativa; n. p.

Na dòlami stȍtina pȕtâcâ, svako pȕce *stotina* dȕkâtâ. *Hìljada* su glávâ dȍnijeli. Víno pïjê Obilić Mïloše, — *Pȍla* pïjê, *pola* ždrâlu dâjê.

Vokativ.

§ 104. Vokativ s usklikom ili bez usklika pokazuje predmet, koji se zove ili kad se ȍd radosti, žalosti ili òd čuda klïčê; n. p. *Sîne Mârko*, moje čȅdo drâgo! *Mȉlî Bȍže*, na svemu ti hvála.

Bilješka. Ȕ pjesmi zamjenjuje vokativ nominativ; n. p. Jedno bjȅše *Vukàšine krâlju*.

B. Zavisni ili kosi padeži.

Akuzativ bez prijedloga.

§ 105. Akuzativ je padež upravnoga ili bližega òbjekta, te pokazuje predmet, na koji prèlazi glagolska rádnja.

Objekt je ìzvanjî, ako je izvan glagolske rádnjê; n. p. Slȁvî Mârko *svôga svètitelja;* ùnutrašnjî, ako je u glagolskoj rádnji; n. pr. *Slȁvu* slȁvî Králjeviću Mârko.

I. Izvanji oblik.

§ 106. Ìzvanjî òbjekt pokazuje akuzativ: 1) uz prelazne glagole; n. pr.

Grâdî *rážanj*, ȁ zêc ù šumi. Sòkô *gnijèzdo* vïjê u jèlovôj gòri. U počétku stvȍri Bôg *nebo* ì *zemlju*. Ko rùkama *mêd* mïješâ, *pȑste* òlîžê.

2) mnogi se neprelazni glagoli upotrebljávajû prelazno, òsobito, koji pokazuju neùgodno òsjećânje; n. pr.

Digitized by Google

Vòlîm jednu *bolòvati rànu*, nego *dvïje*. *Plàčû* mâjke jedine *sînove*. Udòvice *cvílê zàrúčnîke*. Gdjeno mâjke *jàdikujû sînke*.

3) gdjekoji neprelazni glagoli promijènîvši znáčênje pòstajû prelazni; n. pr.

Íći: Zašto mu se ne da, što *ga ide*. *Dóći:* *Màtiju dôđê* sreća. *Dopasti:* Koliko *me dòpadê* òd cijelôga králjevstva. *Stäti:* *Njega* mora svagda skùpljê *stäti* nego *Gŕke*.

4) ima neprelaznih glagola, koji pokazuju, da je sùbjekt uzrok, s kojega biva ono, što glagol kaže i tako pòstajû prelazni; n. pr.

Izgòrjeti: *Izgòrje* ti *mâjku* òganj žîvî (= oganj učini, da izgorje). *Igrati:* *Igra kònja* Rëlja od Pazára. Vino ì *stârca zàigra*. *Lijègati:* Ù večêr *me* räno *lijègâše*. *Sjesti:* S desne stránê — *sjëde zëta* Strahinića bâna. *Teći:* Jedan vïtêz *kònja tèčê*. *Pobudàliti:* Víno ì *mûdrôga pobudàlî*. *Òdjahati:* *Òdjaši me* od kònja đögata. *Ùstajati:* A ti sade, hûdâ srećo moja, — docna lêžêš, räno *me ùstajêš*.

Ovamo idu i neki povratni glagoli ispúštajûći povratnu zamjenicu *se;* n. pr.

Vî *glâdnôga* nijèste *nàjeli*, à *žêdnôga* nijèste *nàpîli*. Ko bi *ga naio*, dûšu bi stëkao. Ì svu Leki *zëmlju ràsplakao*.

5) glagoli, koji znače mìcânje, pòstajû prelazni, kad se slože s prijedlogom *na*, *ob*, *po*, *pre*, *nad*, *od*, *pro*, *s*, n. p.

Svu *òbâđê* Líku i Kŕbavu. A on *opkòračio* nekakvu klädu. Po nòći je kúlu *òblazio*. Pak *òdbježe* svoju stârû mâjku. Da me *mimòîđê* čäša ova. Tvoju ćemo *pohòditi* mâjku. *Pòdsjeo* me kao ŕđav komšija. Kad sam *proš'o* zëmlju ì gradove. *Prijèđoše* zemlju ì gradove. Òblâci nas *pretèkoše*. Svi su sväti konje *ràzjahali*. Neka *stèčê* nèvjesticu mládu. Dobar ih je hàjdûk *uhòdio*. On *zàkročî* pömâmna mrkálja. *Zatèkoše* cara u živòtu.

Bilješka 1. Òvamo idu i glagoli, koji se ù pjesmi upotrebljávajû prelazno, a u običnom su govòru neprelazni; n. p. Nä moru *ga* jutro *osvànulo*. Zora *ga* je bïjelâ *zabijèlila*. Da mi *djëcu* sûnce ne *zàlazî*. Nä dvâ sâta sûnce *ih zàsjelo*. Pŕvî su *ga* pijètli *zàpjevali*. Nit *ih* kakva ròsa *zaròsila*. Da *òbzinê komàdić* hljëba. Mjësečina *obàsjala* zèlenu *livadu*.

Digitized by Google

Bilješka 2. Ima glagola složenih sa *nad*, koji su prelazni i kad su prosti, ali kad su složeni sa *nad*, pròmijenî im se znáčênje i prema tomu imádû ì drugê òbjekte, nego kad su prosti; n. p. Ako *me nàdžanjêš*, dat ću ti stădo. On *nàdbacî trî stötine* Madžárâ. Tad bî Láza *nadvládao Türke*. Gledaj § 76. pod: *nad*.

§ 107. U akuzativu stoji lice, koje što *boli, svŕbí, mŕzî, tíšti, pròbâdâ, žûljî;* n. pr. Gdje *koga bòlî*, ondje se ì pipâ. Svak se čëšê, gdje *ga svŕbî*. *Mŕzî ga* kao pàra slijèpca. *Koga tíšti*, onaj i vríšti. *Pròbâdâ me*. *Žûljê me* čizme.

Bilješka. Tako je i u rečenicama bez gramatičkoga sùbjekta poslije supstantiva: *strâh, túga, srâm, sramòta, stîd, brîga, skŕb; vòlja, žèlja, milìna.*

2. Unutrašnji objekt.

§ 108. Mnogi glagoli imaju uza se kao akuzativ òbjekta supstantiv od iste osnove; n. pr.

Bôj nè *bijê* svìjetlo òrûžje, već bôj bije sr̈ce od junáka. Kad je *vôjsku vojèvati*, onda se vîčê: kamo jùnâk Králjeviću Mârko? Dobar *rät rätovah*. Jèsu oni *čëte čëtovali*. *Lôv lòviše* po gòri zèlenôj. *Zbôr zbòriše* bòžjî äpostoli. *Slävu slävî* sr̈pskî knêz Läzâre. *Žëtvu žële* trî jêtrve. *Vézak vézla* lijepâ Rúža. *Mìslî mîsli*, sve na jedno smìslî. *Molit* ću vam *mòlitvicu*. Koju *mùku* nâjvolîš *mùčiti*. *Igru ìgrâ* Pelivân-Asane. *Šéću šêtâ*, koji nógâ nêmâ. *Skôk skâkâhu*, ä kamên mètâhu. Nè kâžê baba, kako je *sän snïla*, već kako je pò njû bolje. *Dvòrbu dvòrî* bògat u bògata. *Jäd jädujêm*, nikom ne kàzujêm. *Brázdu brâzdî*, vòdu mâmî. Kad ja sjedem *vèčerati večeru*. Da zäjedno *vïjek vjèkujêmo*. Gúje mu se ök̈o srca víle, u perčínu *ljëto ljëtovale*, ù njedrima *zîmu zîmovâle*. *Dân dániše* pak i zanòćiše. *Prâznujû prâznîk*. Čàsnê *pòste zapòstismo*. *Dân dánili*, dvïje *nöći nòćili*. Téške *púte* da *pùtujêm*, téške *bröde* da *bròdujêm*. Ì droban *šîvak šívati*.

3. Dvostruki akuzativ.

§ 109. Glagol: *moliti*, *pítati* i *pòslušati* ima uz akuzativ lica i akuzativ zamjenice u srednjem rodu; n. p. *Tô* te mölim. *Što* te pîtâm, pravo da mi kâžêš. Nego *ovo* mene pòslušâjte, — Ali može ì drugô ime doći u akuzativ, koje stoji mjesto zamjenice; n. pr. Jâ ću vas upítati *jednu rïječ* (= nešto).

Digitized by Google

§ 110. Akuzativ označuje predikat uz glagole, koji sami ne ìzrîčû jošte potpunoga predikata, nego ih treba pòtpunitì imenom u akuzativu, a znače *„učiniti koga čim“, djelom, govorom ili mîšlju.* Ako je predikat pridjev, sklanja se po imenskoj sklonidbi (§ 37). Taki su n. p. glagoli: *čìniti, stâviti, mëtnuti, vřći, dâti, dr̀žati, zvâti, kázati;* n. p. **4. Akuzativ predikata.**

Srebrno sèdlo ne *činî* konja *dobra. Stâvih strâžu* mládu mòmu. *Pòstavih* te *òca* mnogim národima. *Kûma mëću* kr̀stitelja Jòvana. *Vřći ću* te *vèlika vezíra.* Kako to je Bôg *vèsela dâo.* On je *dao* jedne *âpostole* a jedne *próroke* a jedne *pastíre* i *ùčitelje.* Ne *dr̀žâh* sebe *dòstôjna,* da ti dôđêm. Bog meni pokáza, da nijednoga čovjeka *ne zòvêm pògana* ili *nèčista. Blážené nàzivâm* one, koji pretŕplješe. Je l' ga *kâžû* òdvišè *junáka.*

Bilješka. Mnogi od tih glagola mogu imati predikatno ime u nominativu ili instrumentalu, što sr. Rečenica § 2. 3.

Akuzativ pokazuje pròstirânje u prostoru i ù vremenu. **5. Prostiji akuzativ.**

§ 111. 1) Akuzativ prostora pokazuje mjeru. Mjerom se kazuje: *množìna, veličìna, težìna,* a po tom i *vrijèdnôst* na pitanje: *kako dalèko? kako dùgo? kako širòko? kako visòko? kako dubòko? koliko vrijèdno?* n. pr. **Akuzativ prostora.**

Kâmên *jedan àršîn* širok i *jednu pêd* debeo. Visok *šêst* lakátâ i *pêdalj.* On òsta *neko vrijème* u Aziji. Služi mene ì *trećû gòdinu.* Bòljê je biti pijèvac *jedan dân* nego kòkôš *mjësêc.* Ova dläka *nèbrojenô blâgo* vàljâ. òka ga (duvana) stòjî óndje *forîntu.*

§ 112. Akuzativ mjere zamjenjuje nominativ prislovno, zàtô mu je atribut i predikat ù srednjêm ròdu; n. pr. **Prislovni akuzativ.**

Polòvinu nèstalo mu drûštva (mjesto: polovina). Al mu nêmâ *polòv'cu* vójskê. I rúčaše *hiljadu* svätôvâ. I *hiljadu* bješe rànjenôga. Nije *prošlo* ni *nèdjelju* dánâ. Cijèna mu je *hiljadu* cekínâ.

Bilješka. Takav se akuzativ i onda nè mijenjâ, kad je s prijedlogom, uz koji ne stòjî akuzativ; n. pr. Svako pèro *po òd litru* zlâta. Već ù gvôžđu *òd stotinu* ókâ. Jâ ću

Digitized by Google

junak *sȕ stotinu* drúgâ. Ono je čudòvita gòra, što *prȅko dân* sïjevâ.

Ali se nàlazî i padež prèma prijedlogu; n. pr. *Oko jednoga sȁhata* dalèko. Vrlo mládo *òd mjeséca* dánâ.

Tako se isto upotrebljava i nominativ gl. § 103. Bilješka.

Akuzativ vremena.

§ 113. 2) Akuzativ rijèčî, koje znače vrijeme, s dodatkom, pokazuje *vrijème,* kad što biva; n. pr.

Ùstâvši *onaj čas* vrátiše se. *Jedno jùtro,* kad ògrijâ sûnce. Jâ vam molim molitvicu *svako vȅčȇ, svako jùtro. Onaj isti dân* ùzjašê na vránca. *Jèdnu sùbotu* odem tâmo. *Onu nȏć* ùdarê onuda hajdúci. On je *ovo ljeto* bio ù Krajini.

Bilješka. Dodatak može biti i riječ, koja sama pokazuje vrijeme; n. pr.

Koji mole *dân* ì *nȏć.* Mâjka Bóžu *jùtro vȅčȇ* kârâ.

§ 114. Riječ *strána,* kad ima dodatak i prijedlog *s,* òstajê u akuzativu, da se òznâčî mjesto na pitanje *gdje?* ali se nàlazî i genitiv; n. pr.

S onu strânu turska lèže vójska. *S drȕgû strânu* (òbjesî) tòpuzinu têškû. Čëlijâ ima *s dônjû strânu* dosta.

Ali i: *S one stránê* vode Sávê. *S one stránê* Mòravê čador ràzapêt.

§ 115. Akuzativ je objekt u kínjîm rečenicama, kao n. pr. Laku nȏć; — Dobre hòdê!

§ 116. Prislovi na: *o* i *e* na pitanje kako? akuzativi su pridjeva srednjega roda; n. pr. *dòbro, lȉjepo* i t. d.

Dativ bez prijedloga.

§ 117. Dativ pokazuje ìzvanjû svezu, svrhu il određénjê, da se ìzrâzî za koga ili čemu što biva.

I. Dativ neupravnoga objekta.

§ 118. U dativu je neùpravnî òbjekt uz glagole prelazne (uz koje može biti pored toga i akuzativ upravnoga òbjekta). Taki su glagoli, koji znače:

1) *dávânje, ùzimânje, govòrênje*; n. p. Bȍlan se pîtâ, à *zdravômu* se *dâjê.* Onu dläku *pròdâj kakvu bògatu čovjeku. Dȁrovâ mi* kitu cvîjeća. Né ću blâga, *uzet ću mu* glâvu. *Òtpasâ mu* svîjetlô òrûžje. Da *mu òtmê* ùtvu zlatòkrilû. Nè-

Digitized by Google

môj mene *vôjscî prokázati.* Bölje je dòbrôga služiti, nego *ŕđavu zapovijèdati.* Jûrîš *sîlnôj vôjsci víknu.* Te *zâovi* sitnu knjigu *pîšê. Kûrjâku* put ù šumu *pokazívati.* Kad ko *prîjetî komu.* Ako *mi* brânê *pjevati, nè brânê mi* plakati. Glas *dâdoše stârîm svèćenîcima.*

2) uz glagole neprelazne stoji lice ili stvar, pòmišljena kao lice u dativu, na koju se rádnja òdnosî. Tako su glagoli: *kòristiti, škòditi, prìjati, slúžiti; pokorávati se, pomágati, sjećati se, razùmjeti súditi, vòljeti, nádati se, vjèrovati, ùčiti, ùčiti se, privíknuti* i t. d.; n. p. Ko zlîma òprâštâ, *dòbrîma škodi. Ne prìjâ mi* zdrâvlje. Nè možête *služiti Bògu* i *bògatstvu. Pokòri se màhnitu* kao i *svétu.* Mili Böže *pomòzi svakome, — svakom brâtu* i *dòbru junáku.* Onda *mu* brâća pôčnû *zlobiti. Sânku se òsjetit* ne mògu. *Tom* se svăti ništa *nè sjećajû.* Zdrav *bôlesnu ne razùmijê.* À Tûrci *nam né ćê razùmjeti.* Rúka *rûci sûdî.* Ili *vôlîš cârstvu nèbeskôme,* ili *voliš cârstvu zemàljskôme. Vjèrovaše písmu* ì *riječi,* koju reče. Svaka štêta *uči* čovjeka *pameti.* Nèvolja *svaćemu* čovjeka *nàučî.* Jêr su *svojim prìvikli gòrama.*

3) uz pridjeve: *slîčan, jêdnâk, rávan, mîo, drâg, téžak, górak, ràd, krîv, vîčan, vjêšt* i t. d. i iza izraza od *potrebe;* n. p. Čovjek lakom *príličan* je *našemu kûrjâku.* Tîjelo dà budê *jêdnâko tîjelu.* Djêla vaša *sûncu rávna.* Lîjepo je *svakome mîlo.* Što je prâvo î *Bogu* je *drâgo.* Snágôm *materi* on *lâvici — ocu* j' rîsu *slîčan* glávôm. Što *mu* nije òd potrebê.

Bilješka. Òvamo idu i rečenice bez gramatičkoga sùbjekta s pasivnim glagolom, u kojima je u dativu objekt, na kojem se rádnja vršî; n. p. Al' *se njemu* malo *zàdrijemâ.* Ne kàzujê baba, kako *joj se snîlo. Vûjici se* vrlo *ràžalilo.* Ko vîšê ima, više *mu se hôćê.* Tako isto i dativ usklika; n. p. Blâgo *mâjci,* koja te rodila, i *junáku,* koji te imádê! Têško *brâtu* jednom bèz drugôga! Jâo *onome,* koga žálê.

§ 119. Dativ pokazuje:

2. Dativ interesa.

1) komu se što nă korist ilí nà štetu râdî (dativus commodi ili incommodi); n. p. Nì *zlu* tèci, ni *dobru* òstavi. *Sebi* örêš, *sebi* sîjêš, *sebi* vlâčîš, *sebi* ćeš ì žnjeti. Pògâča se *prijatelju* štédî.

Digitized by Google

2) prìpadânje uz *jèsam* i nominativ (dativus possessivus); n. p. Nökti su *mu*. òrati bi mog'o. *Njôjzi* je ime Jèlena. Sad je *Kósi* dvánaest gödînâ. Groznica *mu* je. *Kome* nije vïjeka, nije *mu* nï lijeka.

Bilješka. Takav se dativ nàlazî pored genitiva ili posjedovnoga pridjeva. Ovaki dativ ne prìpadâ glagolu i tim cijeloj rečenici nego imenu, kojemu je atribut; n. p. To zàčule *bëgu* slûge (= bëgove). Našao sam te *mòru* pòd obalôm. No dà vidîš *jädu* započétka. Uzrásla je *moru* na ìzvoru, a sàzrela *sûncu* nä istoku. Dvâ ljëšnîka *orahu* su vójska. Koji ùlazî na vráta, jëst pàstîr *óvcama*. Svemu *mi* je rödu òmiljela (= mojemu). Onaj *mi* je brät, koji *mi* je dobru räd. Ljùtica Bògdân i sestra *mu*. Zlâtna su *joj* kríla.

3) Dativ pokazuje, da se tko za što zànîmâ (dativus ethicus); n p. Njû *mi* pita Gròmovnîk Ìlija. Smjerno *mi* se cäru poklòniše. Lïjep *ti* vas dâr dòpade. Čüdna *ti mi* gòdinica dođe.

4) Dativ s glagolom u infinitivu pokazuje lice, koje treba da što râdî; n. p. Jedan put *mi* je *mrijèti*. *Kome* nije bilo *pätiti*. nè možê ni zàpâmtiti. *Živjet' mu je*, dok je mèni drâgo.

3. Dativ cilja.

§ 120. Dativ uz glagole mïcânja pokazuje cîlj prìmicânju, ali i mjesto mirò vânju, na koje se prìmicânjem došlo. Isti se dativ upotrèbljâvâ s prïjedlogom *k*; n. p.

Ide *Ùsudu*. da ga pîtâ. Onda čovjek otide *Solòmunovu dvóru*. Žena pođe *svojoj ùdâtôj kčëri* ù pohode. Svaka ptica *svome jätu* ide. *Dùbrôvnîku* putòvaše mírno. Stïže bâne *pitomoj Pöžezi* Kad su bíli *bïjelôm mänastîru*. Kad je bio *pòbratimu svôme*. Ùranila stära mâjka *svètôj cr̂kvi* nà jutrenju.

4. Dativ svrhe i uzroka.

§ 121. Dativom zamjenice „*što*“ pokazuje se svrha, u koju što *jest* ili što *biva*; n. p.

Čemu je svijèća, kad nije òčî. Čemu bi řpa žita, kad se nè bî jëla. Čemu si se mláda udávala? Čemu brata òstavi svojega?

Svrha se pokazuje i ovim primjerom: Metati kùpusa *rúčku* ili *vèčeri*.

Digitized by Google

Uzrok, s kojega što biva kazuje se dativom uz glagole, koji znače: *vesèliti se, čùditi se, bòjati se, podrugívati se;* n. p. Ko nêmâ sokòla i *kûkavici* se vesèlî. Lûd se *đâru* vesèlî. Rädujê se kao òzêbao *sûncu.* Dîvljâše se národ *nauci* njegovoj. Djèca se čude *svačemu* ä ljûdi *ničemu.* Nè bôjte se *glâvi* ni *živòtu.* Rúgala se sova *sjènici.* Mîrsko bješe Golòtrbu Ivu, — Gdje se *njemu* smìjû kapetáni. Múči, da *ti* se ljûdi nè brukajû.

5. Dativ predikata.

§ 122. Dativom pridjeva ili participa neòdrêđena oblika pokazuje se predikat uz infinitiv glagola *biti;* n. p.

Bòljê je *rànjenu* nego posve *ubijènu* (biti). Ali mu nâjprije treba postrádati i *òkrîvljenu* biti òd roda svojega.

Genitiv bez prijedloga.

§ 123. Genitiv pokazuje: 1) ùnutrašnjû svezu, a upotrèbljâvâ se za pòbližu oznaku supstantivu, adjektivu ili glagolu neprelaznomu; 2) ishodište, s kojega rádnja ìshodî. Onaj je prîvî pravi genitiv, à drugî je ablativni, jer zamjenjuje ablativ drugih jèzîkâ.

I. Pravi genitiv.

I. Genitiv svojine (genitivus possessivus).

§ 124. Genitiv supstantiva s dodatkom pokazuje, da što komu ili čemu prìpadâ; n. p.

Livada je *l'ijepê Márê.* Nije *svake ptice* jêdnâko mêso. Za kàlpakom *nòja ptića* krílo.

§ 125. Ako je vlàsnîk supstantiv bez dodatka, onda se upotrèbljâvâ pridjev posjedovni, — ako ga imenica ima; n. p.

Svega sèla ôvce, a *knéževo* zvónce.

Ovdje se i zä ôvce i za zvónce kaže, da prìpadajû, i to: *ôvce* selu, a *zvónce* knêzu, ali zä ôvce se to kazuje genitivom, jer stoji uz supstantiv *selo* dodatak *sve,* a da zvónce pripadà knêzu, kazuje se posjedovnim pridjevom *knéževo,* jer nêmâ uz supstantiv *knêz* dodatka.

§ 126. Pridjev se upotrebljava:

1. ako je vlàsnîk čeljáde u jednini, i òdrêđeno (t. j., kad se znâ, komu što prìpadâ), onda se upotrèbljâvâ pridjev, koji pòstajê nastavkom: *ov (ev), in* i složenim *ljev;* n. p.

Digitized by Google

Dòsjetî se ljúba *Stòjanova.* Al' nè vidjeh čèstitôga knêza, već ja vidjeh *knéževa* zèlênka. Lïjepô ime zlâto *mäterino.* Da dòčekâ vôjsku *Jakòvljevu.*

Òvamo prìstajû i pridjêvi od imenica, koje nè znâčê čeljáde, nego se ùzimajû kao da je čeljáde, bile muškoga ili srednjega roda; n. p.

Da on ùzmê *sûnčevu* sestricu,
Mjësêčevu pîrvobrätučedu.

2. ako je vlàsnîk òpćenito ime, ali neòdrêđeno (t. j., kad se nè mislî, da ovomu ili onomu što pripada, nego svakomu iste vîrstê), onda se upotrèbljâvâ pridjev druge vrste, koji pòstajê nastavkom: *j, sk-i, uj, n. nj,* i složenim od *ov (ev)* i *j; in* i *j; ov* i *sk-i; uj* i *sk-i:* n. pr.

Mèdveđâ kòža. Tëško onomu čovjeku, koji ìzdâ sîna *čövječjêga. Siròtinjskâ* mâjka. *Vòlujê* mêso. Oj ti zîrno *pšenično.* Žena slävî *mužèvljê* kïsnô ime. A oni su gnijèzda *gùjinjêga. Svatòvskî* te konji pözobâli. *Brätinskâ* ljúbav. Debela mêsa *òvnûjskôga. Vèčêrnjî* zrâk. *Cârskâ* se ne pòrîčê.

3. ako je vlàsnîk životinja ili bilina, upotrèbljâvâ se pridjev na: *ov (ev)* i *in,* kad se zna, ali i kad se nè znâ, komu što prìpadâ; n. p.

Dâj mi Bože òči *sokòlove,* — i bijèla krîla *läbûdova* (gdje *sokòlov* i *läbûdov* nè znâčî samo, da što pripada sokòlu ï labûdu òdrêđenu, nego ì svakômu). Nàslonî se na *jèlovu* gránu. *Rúžin* lîst. O *próhinôj* žëtvi.

Òvamo idu i pridjevi: *bìserov, vìnov, krstov, l'ïšajev, ùskrsov.*

4. gdjekoji supstantiv ima samo jedan oblik za pridjev posjedovni, koji se upotrèbljâvâ i kad je vlàsnîk òdrêđen i kad je neodređen; n. p. *djètinjî* se upotrebljava i kad se zna kojemu djetetu što prìpadâ, i kad se nè znâ.

5. ako je vlàsnîk zamjenica lična supstantivna, onda se upotrebljava oblik pridjevni: *môj, näš; tvôj, väš; njègov, njézin, njên, njìhov; svôj.* Tako i za *tko, čîj;* za *nïtko, nïčij;* za *svàtko, svàčîj;* za *nëtko, nëčîj.*

Genitiv se upotrebljava, a ne posjedovni pridjev:

§. 127. Ako je vlàsnîk pridjev ili ime vlastito, koje je po oblíku pridjev; n. p.

Digitized by Google

Al' *drâgôga* dvóri òtvoreni. Òd hrâbrenê Krunoslave — *Korevskoga* vjërenicê. Molitva *pràvednôga* mnogo može pomòći. Takova su imèna: *Mušìckî, Trnskî, Zrînskî* i t. d.

2. Ako vlàsnîk ima dodátak (atribut, apoziciju) ili ako zà njîm slîjedî relativna rečenica; n. pr.

Sínu sablja *Jàkšića Tòdora*. O vrátima *grâda Vùčitrna*. Rïječ, što čujete nije moja, nego *òca, koji* me pòsla. Sëdam čâšâ zlâtnijeh, nàpunjenijeh gnjëva *Bòga, koji* živi vàvijek.

3. Ako je vlàsnîk ime vlastito u množini; n. p.

Smrt majke *Jùgovîćâ*. Diòba *Jakšîćâ*.

4. ako je vlasnik ime, od kojega ili nêmâ posjedovnoga pridjeva ili je rijèdak; n. p.

Jêr ste vî svi sînovi *vîdjela* i sinovi *dâna;* nijèsmo *nòći* niti *támê*.

5. ako se s više iménâ pokazuje *jedan* vlasnik; n. p. Ljúbav *Boga* i *Òca*. Ù ime *Òca* ì *Sîna* i *Dùha* svètôga. U ime *cära* i *králja*.

Bilješka. Ako se s više iménâ pokazuje ì višê vlasníkâ, onda se upotrèbljâvâ genitiv, ali i posjedovni pridjev; n. p.

Znäjûći, da prävednîku nije zákon pòstavljen, nego krvnícima *oca* ì *materê*. Bôg *Àvramov* i *Isakov* i *Jakòvljev*. Mati *Jakòvljeva* i *Jòsijina*.

Bilješka. Ù pjesmi se često upotrèbljâvâ genitiv, òsobito kod preziménâ, i onda kad némajû dodatka; n. p.

Vjërna sluga *Gàvâna*. Kod *Ostojića* vìnogrâda.

§ 128. Genitiv pokazuje koga ili čega se koja rádnja ili òsjećânje tiče: uz glagolske imenice, koje su pòstale prema glagolu najviše prelaznomu, ali i prema neprelaznomu. **2. Objektivni genitiv (genetivus objectivus).**

a) Genitiv uz imenicu prema glagolu prelaznomu:

Zídânje Ravànicê. Pìsânje pripòvijedâkâ. U *prevođénju svake knjige*. K ovomu *izdánju našijeh národnijeh pjësâmâ*. O *pròšênju djèvôjkê*. Nikad nè mogû dà dôđû k *poznánju istine*. Na *pròsidbi lîjepê djèvôjkê*. Po *razbíću Tûrâkâ*. Bez *pròljeva krvi*. Jêr *ljubavi istine* ne prímiše. Ne bíla vas *vašeg brata žëlja*.

b) Genitiv uz imenicu prema glagolu neprelaznomu:

Digitized by Google

Sve u stráhu *Bȍga vȅlikôga*. Obično se govori u *ìgrânju pȑstena*. — Svi svȁtovi nîkom pònikoše — i ù crnû zemlju pògledaše, jȁ òd *čuda l'ijepê djèvôjkê*. *Za nádu vječnoga živòta*. — Gospòdar moj ùzimâ od mene *ùpravljânje kȕćê*. S *dògovorom kȕćânâ* pròdâjê (starjèšina), što je zà prodaju. — (Glagoli, od kojih su postale imenice pod a) prelazni su: zídati, písati, prevòditi, pròsiti, pòznati, ràzbìti, prȍljevati, ljúbiti, žèljeti; glagoli pod b) neprelazni su: strȁšiti se, ìgrati se (s genitivom); čüditi se, nádati se (s dativom); ùpravljati čim, dogovárati se (s instrumentalom).

Taj se genitiv upotrèbljâvâ nâjvišê uz imenice od glagola prelaznih, rjeđe od neprelaznih, gdje je običniji padež, s kojim se nalazi glagol iste osnove; n. p.

Za *vládânja* Kirinova *Sirijom* (vladati čim).

I za objektivni se genitiv kadšto upotrebljava pridjev; n. pr.

Bez pítânja *sultánova*. Slùžba *božja*. Ovo činite nà *môj spȍmên*. Laže òd *strâha tȕrskôga*.

3. Genitiv pobliže oznake (genitivus explicativus ili descriptivus).

9 129. Genitiv dȍdâjê općenitomu imenu pobližu oznaku na pítânje *kakav? čega?* Mjesto njega nalazi se i posjedovni pridjev; n. p.

Nè dâjte se u *járam rȍpstva* ùhvatiti. Na *nèstadak ljúdî* i Staniša sûdî.

4. Genitiv partitivni (genitivus partitivus).

§ 130. Genitiv pokazuje cijèlôst, od koje se dio ùzimâ. Dio se kazuje ili òsobitôm rȉječju ili genitivom samim.

§ 131. A. Dio se kaže òsobitôm rȉječju:

Ta je riječ: a) supstantiv, koji znači kolikòću kao: *nîz, grȕda, šȁka, tòvar, čȁša, òka, mjȅsêc* i t. d. b) zamjenica; c) brôj (glavni počevši od pet; dijelni); d) neòdrêđeni broj ù srednjêm ròdu supstantivni; n. p.

a) Nîz *bìsera, dȕkâ'â, jȁgôdâ*. I ù čaši jedna grȕda *snîjega*. Zàgrabîvši šȁku *pšȅnicê*. I dádê mu šêst tövârâ *blâga*. Pȓvû čašu *rakije* ì pȓvû čašu *vína* njîm dâ dâš. Šêst *ókâ* žèženôga *zlâta*. Pâ ih hrânî čitav mjȅsêc *dánâ*.

b) Koja *vâs* je ono govòrila? Koji ono *junákâ* nâjprijê dóđe? Svaki *nâs* tô znâ. Prȉkupi još nešto *bećárâ* i *samòvoljâcâ*. Dâj mi mälo hljȅba, da pòjedêm ovo *sȉra*.

Digitized by Google

c) Pošétalo je pet *djèvojâkâ*. Na njèmu je rânâ sedàmnaest. S devet *braće*, devet *vòjevodâ*. I posijèčê dvoje *àrapčâdi*. Viknu Jûže *djece* dëvetero. Pò njôj (djetelini) pasu dvâ pàuna, — i četvero *pàunčâdi*.

Uz skupna imena govore se i glavni brojevi; n. p.

Ù nâs bješe *sedam braće*. Čûvâjte mi *devet ùnučâdi*.

d) Kolìko *ljúdî*, toliko *ćúdî*. Pozòvê nekoliko *gòstijû*. Za to nêmâj *brige* nikoliko. Mnogo *zbòra*, a nikakva *stvòra*. Ona ù malo skupi *dánâ* — vèle *zlâta*, vele *blâga*. Gdje je mnogo *májâ*, tû je malo *jájâ*. Još su se dugo *dánâ* gostili. Više je *dánâ*, nego *gòdînâ*.

Bilješka. Ako je cijelost, od koje se dio kazuje, ime skupno, onda stoji u genitivu jednine; n. p. s devet *braće*.

Amo idu i brojevi na: *ica*, *inja*, *ina*, *ak*, koji ù nekîm prilikama zamjenjuju ili mogu zamijèniti glâvnê brojeve, te se slažu s genitivom; n. p.

Nâs ćemo *dvojica* gledati. Posla *dvojicu ùčenîkâ svojijeh*. Ocevi one iste *trojice mladîćâ*. *Desétak ljúdî*. Prije *dvàestinu gòdînâ*. Četiri ubiše Tùrčina, a *sèdminu (Tûrâkâ)* rànôm òbranili.

§ 132. B. Dio se kazuje genitivom riječi, od koje se dio misli.

Taj genitiv stoji uz glagole, koji znače:

1. a) *imati* dio, *ùzimati; dávati* dio, *nòsiti* dio, *slàti;* b) *ùživati* (jesti, piti, večerati); c) *žèljeti, hòtjeti, ìskati* dio i uz pridjev *željan*. Ovamo idu i glagoli složeni sa *na,* koji znače òbîlje; n. p.

Vino pije, ko ima *nòvâcâ*. Kao da si došao *vatre* ùzêti. Dâj mi Bože *vjetra* sa planînê. *Hljèba* nosim, a gládan sam. Nek nam pòšljê ù pomôć *hajdúka*. Ko *vina* vèčerâ, vode *rûčâ*. Oni trâžê slatke *medòvinê*. Svaka jája *màsla* ištu. *Milosti* hoću, a ne *prílôgâ*. Požèljet ćeš *njègê* materinje. Nè mogû im *vatre* nadávati. Da nàberêm po Miròču *bîlja*. Pak da pústa *blâga* nàgrabîmo. E sam željna *ròda* ì *materê*.

2. Òvamo ide i glagol jesam, kad zamjenjuje glagol „*imati*“, i ùopće glagoli, koji znače „*ìmânje*“ u rečenicama

Digitized by Google

bez gramatičkoga sùbjekta. Taki su i: *nèstati, mànjkati, nedòstati* i glagoli u pasivnom oblíku; n. p.

Kad je (= ima) *masla*, nije (= nema) *brašna*. Dok je (= ima) medvjedu gnjilijeh *krùšâkâ*, ne bòjî se glâdi. Gdje je *braće* tû je ì *dijela*. Dok je *sûnca* i dok je *mjèsêca*. Dok träjalo *neba*. Dokle tèklo *sunca* ì *mjesêca*. Nèsta *blaga*, nesta *prijatéljâ*. Đàvolu *pàkla* ne mànjkâ. Onda joj je *rùha* nedòstalo. Može biti, da bi se našlo i *slanih ìzvôrâ*.

3. Uz porícânje, ako je glagol prelazan, stoji òbjekt u genitivu. Glagolska se rádnja pòrîčê u cijelosti i ù svakôm najmanjem dijèlu; n. p.

Dogovor *kuće* ne òbârâ. Nêmâ *treće dàskê* u glávi. Nije kurjak *zímê izio*. Ko *ljúdî* nè slušâ, nije nî ôn čovjek. Nè jedû, dok ne umiju *rùkû* do lakátâ.

Takav je genitiv i onda, kad se pòrîčê òbjekt preko infinitiva ili preko rečenice sa *da;* n. p.

Nè dâ *ôka* otvòriti (t. j. ne da otvoriti što? — oka). Ne da mu *bijèla zûba* pomòliti. Nè možê ti prìpravljat' *večerê*. Nê će drügômu *volje* dà kvârî.

4. Genitiv se upotrèbljâvâ u rečenici pò smîslu niječnoj; n. p. Nê ćeš izić', ni ìznijet' glávê, — a kamo li izvesti *djèvôjkê*.

Kad se u rečenici jedan objekt pòrîčê, à drugî tvrdi, òstajê onaj, koji se tvrdi, u akuzativu; n. p.

On nè nosî tice lastavice, — veće *knjigu* od Bogòrodicê. Nikakva joj dâra nè nosîmo, — nego *jednu kìtu* bòsioka.

5. Uz glagol: *jesam* i *biti*, kad nije spona, nego potpun predìkât, a pòrîčê se, stoji predmet u genitivu; n. p.

Da je svaki dân Bòžić, nè bî bílo *dûba vrážjêga*. Nije ondje *vûka*, za kojim psi nè lajû. Kojoj óvci svoje rúno smêtâ, ondje nije ni *óvcê* ni *rúna*.

6. Uz glagole, koji znače: *dotícati se;* n. p.

Dotâče se *hàljinê njegove*. Òzdravljâhu svi, koji *ga* se dòtîcâhu. Dòdîrnê se rúkôm *ognja*. Kako se dokòpajû *šume*, òkrênê svaki svojim putem.

Digitized by Google

Bilješka. Zamjenice: *štȍ*, *tô*, *òvo, òno* òstajû običnije i uz porícânje u akuzativu; n. p.

Kad se ko zàrîčê, da *što* ne čînî. Ĭsprva ne kázah vam *ovo*. Nè znâš tî *tô?* Šta iskaše Izrailj, *ono* ne dòbi.

Ali se nàlazî i genitiv; n. p. Ali ona *toga* i nè slušâ. Nije *toga* obèćao. Nè vidî *onoga*, što je ondje najznatnije.

5. Genitiv cilja (genitivus finalis).

§ 133. Genitiv pokazuje cilj uz glagole: *dóći. pàsti*, *dòpasti*, *zàpasti;* n. p.

Jer ako mu gdjegođ *rúkê* dôđêm. Ako mi padneš *šákâ*, znâm, šta ću s tobom činiti. Dòpanuo *ròpstva* i *tamnice*. Kad zàpadoh *ropstva* u vijèku. Čoban tako dođe *glávê* aždàji. Došlo mi je *hăka* glávê.

6. Genitiv svojstva (genitivus qualitatis).

§ 134. Imenica s pridjevom *oblika imenskoga* u genitivu pokazuje, kakvo je líce ili stvar tĭjelom ili úmom; n. p.

Krásna ti si *stâsa* ì *uzrâsta*. Véljko je bio *tànka* i *visòka strûka*, *smèđê kòsê* ì vrlo *mâlĭh brkóvâ*, *dugùljastĭh súhĭh ȍbrâzâ*, *širòkĭh ústâ* i *podugàčka* mälo *pòkučasta nȍsa*. Dođe mòmče *crna oka*, na konjícu *laka skȍka*. *Bláženê dúšê* čovjek. — Bješe cäre *srca mìlostiva*. Jâ vĭđû, da si tî *hitre pàmêti*.

7. Genitiv igre (genitivus ludi).

§ 135. Genitiv pokazuje uz glagol: *igrati se* i uz glagole istoga znáčênja výstu igre; n. p.

Kad se ĭgrâ *jàstuka*, *lȍptê*, *krmače*, *pȓstena*, *klîsa*, *izmètâljkê*, *kùpê*, *rázlaza*, *slĭjepôga miša*. Skâčû *skȍka*, mëću se *kàmena*. Kad se tëglê ili vúkû *klípka*. Dizati se *pròšca*.

II. Ablativni genitivi.

8. Genitiv odvájânja (genitivus separationis).

§ 136. Genitiv pokazuje predmet, od kojega se što òdvâjâ. Ovamo idu sve riječi, kojima se kazuje, da se što od čega budi kojim načinom òdvâjâ; n. p.

Onda ću se *ìzbaviti* velike *brige*. Tríput *si* me *ròpstva opròstio*. Da se *ropstva oslòbodî*. *Lišiti* koga *čega*. Ko se *dûga* ne *òdûži*, taj se *túgê ne òtûžî*. *Òstajati* se *grijèha*. *Čûvâj* se *puške čăđavicê*. Bog te *sačúvao vĕdra Bòžića* ì *oblâčna Đûrđeva dnĕvi*. *Òstani* se, sînko, *čĕtovânja*. *Svijeh krivìnâ* tî me *obráni*. Ĭ vrâg *se pazi kùgê*. *Kloni* se *praznijeh ràzgovôrâ*. Nego *se* ti *próđi paùnîcâ*. *Máni se molbe* take. Da *se*

*

Digitized by Google

òkânê búnê ì *nemîra. Kŕsti* se ti *njega.* Jâ *se tvoga brata ne òdrîčêm. Boga se* svog *òdmećû.*

9. Genitiv òbîlja i oskudice (genitivus copiae et inopiae).

§ 137. Genitiv pokazuje uz glagole složene s prijedlogom: *„na“, òbîlje.* Òvamo idu i pridjevi: *pȕn, sȉt, (gládan, žédan, za oskudicu);* n. p.

Pa je Mârka *vode* napòjio. Tríput ga je *zȍbi* nazòbio. Nàjedê ga *pîva* i *jestívâ.* Da s' nàpijêm *studènê vodice.* Nàgled'o se *bijèla svȉjeta.* ì *žârkôga sûnca* ì *mjesêca.* Jâ se nàpih *žȕber-vodê,* namirìsah *žútê dȕnjê.*

Nàpunite sȕdove vode. Kuća se nàpunî *mȉrîsa.* Ù Risnu nàdjenê se (bràvljê sȉrîšte) *kukùruzna brâšna, lȍja* ì *suvicâ. Túđa* koza pȕna *loja.* Srce moje pȕno ti si *jȁda* Blägo gládnîma i žédnîma *prâvdê.* Sit sam *kâvgê.* Vûk nè vijê, što je *mêsa* gládan.

Òvamo idu i glagoli, koji nijèsu doista složeni s prijedlogom *na,* ali je u njih pojam, da se što dò voljê ìspunilo; n. pr.

Da se vûci ne *prèjedû mêsa.* Zdravljica se nanòsili, *mladosti se mlȁdovâli.* Da se braće nàgledâ, da *se sûnca ógrijê.*

10. Genitiv pòređênja (genitivus comparationis).

§ 138. Genitiv pokazuje predmet pòređênja. Običniji je genitiv sa *od* ili sa *nego* i s nominativom ili s cijelom rečenicom; n. p.

Ljȅpšê *sûnca, zòre* ì *mjesêca.* Al' slobòdu *glávê* dražu. *S'ìlna vȉhra* jači ì bržî. Tad ôn njegda ljȕći *gúje ljútê,* mal ne *zêca* plašljiviji klècâ. Dao bih mu sestru Anđèliju, — *Koje ljepše* u Kotáru nêmâ. Ono su ti pòd kamenom gúje, — *Kojih žešćih* u prìmôrju nêmâ.

11. Genitiv rȍda i pòstȏjbinê (genitivus originis).

§ 139. Genitiv pokazuje rôd ili postojbinu, iz koje ko pòlazî; n. p.

Kogođ bude *ròda gòspodskôga,* primat će mi kite zà darove. *Kòljena* je *gòspodskôga.* Pítat će te, tko si i òtkud si, ti se káži *zemlje Kàravlaškê.* Milan bješe *kuće Ìvanovê.*

Bilješka. Amo idu i ovakove rečenice: Städe präska *malijeh pȕšâkâ.* Stòjî zvȅka *britkijeh sȁbâljâ.* Städe *crnê zemlje* tùtnjavina; jer se ì tû kazuje, otkuda dòlazî *präska, zvȅka* i t. d.

12. Genitiv građe (genitivus materiae).

§ 140. Genitiv pokazuje, ponajviše u narodnoj pjesmi, grâđu, od koje je što nàčinjeno; n. p.

Digitized by Google

Gráne su joj *drobnoga bìsera.* Vretèno *dřva šìmširova.* Na vojvodi kalpak *svílê bijèlê.* Za sèdlom mâlâ ùzda *zûba zmìjina.* Nàrukvice *kùpôvnîh čìpâkâ.* Kríla su mu *súva zlâta.* — A nòžice *čìstê sřmê.*

13. Genitiv uzroka (genitivus causae).

§ 141. Genitiv pokazuje uzrok, s kojega što biva, òsobito uz glagole, koji znače duševno raspòložênje kao: *žäliti, žão je;* n. p.

Žälêći *svojih vodènîcâ* ì *Bŕzê Pàlânkê.* Žao mu je *čëda* u kòlijevci. Ili žälîš *mïlê mâjke svoje?* Nije mi žao *nï blâga,* već mi je *žao sramòtê.*

Òvamo ide i genitiv u usklicima i u zákletvama bèz ikakôga glagola: n. p.

Téškê mùkê a *ŕđavê pláćê!* Mili Bože, *velike nèprâvdê! Dòbra kònja,* à *loša junáka!* Nísam mâjko, *živòta* mi *môga!* Tako mi *vîda òčinjêga!*

14. Genitiv načina (genitivus modi).

§ 142. Genitiv pokazuje način, kako što biva. Ovaj je genitiv danas prislov od imenskih osnova, koje se više ne upotrebljávajû u nominativu i u òstâlîm padežima; n. p.

Nèmilicê (gen. od nemilica), *krìdimicê, nàzoricê, ùstopicê, sùmiticê, nïčicê, nàusticê, pjëšicê; mûčkê, potìrbuškê;* tako i: *dòbrê, drágê vòljê.*

15. Genitiv cijene (genitivus pretii).

§ 143. Genitiv pokazuje cijènu uz glagole: *stäjati, vrijèditi, vàljati* i uz pridjeve: *dòstôjan, vrijèdan, vŕstan.* Uz gdjekoje od tih izraza upotrèbljâvâ se i akuzativ; n. p.

Koja ga je *najvećeg blâga* stäla. Vrijèdî *càreva grâda.* Svako mi zŕnce *dùkata* valja. Râdin je dòstôjan *svoje plátê.* Ù njê su ti bïjelê rûke *grâda* vrijèdne. Lice joj je vŕsno *Cärigrâda.*

16. Genitiv vremena (genitivus temporis)

§ 144. Genitiv imenice, koja znači vrijème, s dodatkom pokazuje *vrijème, kad* što biva ili *za koje* što biva. Takve su imenice: *dân, nôć, (imèna dánâ), ljëto, zíma, pròljeće, jësên, gòdina, mjësêc, sât, čäs* i t. d. Poredi akuzativ vremena § 113.

Koji bïjâše u Jèrusalimu *onijeh dánâ.* Ti si se rodio *siròtinjskê nòći.* Bog nè plâćâ *svake subote. Svega ljëta* jedna rëpa ì tâ crvljiva. *Cïjelê zime* ì *cijele jësêni.* Vòlove ì krave *svakoga proljeća* kùpê Bošnjáci. *Svake godine.* Mî ćemo te

Digitized by Google

čêsto pohòditi, ù godini *svakoga mjèsêca. Toga čàsa* svate kupit' pôđê.

17. Genitiv neupravnoga objekta (genitivus indirecti objecti).

§ 145. Genitiv pokazuje neupravni òbjekt uz povratne glagole, koji imaju, kad nijèsu povratni, upravni objekt u akuzativu. Taki su glagoli: *kàjati se, zabòraviti se, opòminjati se, sjȅćati se, razabrati se* i t. d.

Käjûći se *svôga bezákonja.* Opòminjûći se *òčinê zákletvê.* Dok dijète ne zàplačê, mati *ga* se nè sjećâ. Zabòravìvši se *Boga* i *zákona njegova.* A kada se räzabrao *sânka.*

Lokativ bez prijedloga.

§ 146. Lokativ bez prijedloga sačuvao se ù nekoliko iménâ, koja su: a) p r i s l o v i vremena ili mjesta: b) prijedlozi.

Prislovi su: *ljȅti, zîmi, láne, láni, dnëvi, nòći, ònovečeri, ònomlâni* (onom lani), *onomádne* (onom-a-dne), *gòre, dȍlje* (doli), *jávi.*

Prijedlozi su: *vrhu, među, sredi, mješte.*

Instrumental bez prijedloga.

1. Instrumental prostora (instrumentalis prosecutivus).

§ 147. Instrumental pokazuje *put mìcânju* ili *pròstirânju mjesto.*

§ 148. Instrumental pokazuje *prostor*, kojim se rádnja miče ili pròstirê na pítânje *kuda?* ì *gledânje* se ùzimâ zà micânje; n. p.

On otide *zemljom* ì *svijetom.* Šéve ptice *nebom* lètê. *Dùnavom* plòvî lâđa làgana. I pògledâ *poljem Kòsovijem.* Krêćê vójska *râvnôm Rùmelijôm.*

Uz glagol *biti* i nekoje druge pokazuje instrumental *mjesto,* na kojem se pròstirânje smírilo; n. p.

Kàd su bíli *poljem širokijem.* Kad bješe *gòrôm zèlenôm.* Trî djèvôjke cvïjeće pòsijale, *bȓdom* smîlje à *dolom* bòsîlje.

Prislovno se upotrebljava: *širôm, krȁjem.*

2. Instrumental vremena (instrumentalis temporis).

§ 149. Instrumental imenica, koje znače vrijeme, pokazuje vrijeme, na pítânje *kada?;* n. p.

Ona će je *zòrom* okúpati. Drügâ kùkâ *jùtrom* ì *večerom. Nedjeljom* i *svécem* ìzlazio bi s njíme u šétnju. Sjäjê *nòćôm,* kako *dànjôm* sûnce.

Digitized by Google

Prislovi su: *màhom*, *čîm-tîm*, *ìstom*, *čàsom-časom*, *prìpâdom.*

§ 150. Instrumental pokazuje *òrûđe, sredstvo*, kojim se rádnja vrši. Odatle ime padežu. Oruđe ili sredstvo može biti: 3 **Instrumental oruđa (instrumentalis).**

a) sve, što tko upotèbljâvâ, da rádnju kakvu vrši; n. p. *Ròg*om vòdu mûćâše, a *òčima* bìstrâše. Trî je lëda *glávôm* prolòmio. Služi víno *zlâtnôm čašom* ì *bijelôm rúkôm.* Kürjâk *kòžôm* plâćâ. Ránila ih *túgôm* i *nèvoljôm.* Konji se mjërê *pêđu*, ä ljûdi *pâmeću. Lûdîm* se brôd kuša. Sòkô *perjem* leti, a në *mêsom. Glávôm* mâšê, *zúbima* škŕgûćê.

b) uz glagole, *žèniti se, klêti se, trgòvati, vládati, rúgati se, dísati, vòditi*, sredstvo je *lice*, kojim se ko ženi, *ono*, čim se ko kùnê, tŕgujê, vlâdâ i t. d.

Nekakav mlàdîć ùčinî klêtvu, da se nê će ožèniti *drugom* no *càrevôm djèvôjkôm.* Zäklê je tríputa *ìmenom božjim.* Pâ ih kûmî *Bogom vëlikijem.* Trgòvânje *zlâtom* i *srebrom* prèkinuto je. Vlâdâ *mâlôm Gòrôm Crnôm.* Gospòdûjte *ribama morskijema.* Ì mâjka nam *dvóri* ùpravljâše. Svätovi se podrùgujû *Mírkom.* Neka Osman *zlòbôm* dîšê. Kada vŕba *grôžđem* ròdî, sûhî jävôr *jäbukama.* Crnâ Gòra *lîstom* uròdila, *sitnim listom* i *zëlenôm trávôm.*

§ 151. Instrumental pokazuje uz komparativ i uz izraze pòređênja *mjeru*, zà koliko jedan predmet previsuje drugi; n. pr. 4. **Instrumental mjere i razlike (instrumentalis mensurae et differentiae).**

Viši *pâsom* òd svîh ljúdî. *Glávôm* viši. Sve je kòlo *glávôm* nadvísila. Sämo *cârskîm prijèstolom* hoću da sam stariji od tèbe.

§ 152. Instrumental uz pasivne oblike prelaznih glagola i uz povratne glagole, koji se upotrebljávajû pasivno, i uz one neprelazne, koji se ùzimajû kao pasivni, pokazuje ono, od čega rádnja ìzlazî t. j. logički sùbjekt; n. p. 5. **Instrumental energični (instrumentalis energicus).**

Stïješnjeni *vrâgom* ì *đavolom.* Ali se *nèzgodnijem vremenom* zadržaste. Dok *plànine snïjegom* zàpadoše. Koji se kämên čêsto prèmećê, nê će *màhovinôm* obrásti. Sva tamnica obàsjala *sûncem.* Kŭćîšte se *dimom* zamàglilo.

Digitized by Google

Ovamo idu glagoli s pojmom *tèći;* n. p.

Òtîdê k onomu, što mu potok teče *vínom.* Potok potèčê *vodom* kao ì prije. Národ uskípî *òsvetôm. Rđôm* kapo, dok mu je kòljena.

6. Instrumental načina (instrumentalis modi).

§ 153. Instrumental imenice pokazuje način, *kako* što biva; n. p.

Gdjeno voda *bûkom* teče. Süsjede se skùpê *gòmilama* pred moju kuću. Novica se *gròhotom* smìjâše. Kiša pada *kàpljicama*, pak nàpadâ *lòkvicama. Krâdom* dò njê dođe. *Òdskokom* skoči jabuka. *Tâjom* ide kroz Kòrita râvnâ. Skàkâvci *jâtima* dòlijećû. Reče *vèlikijem glâsom.* Ljúbi Gòspoda Boga svojega *svijem srcem svojijem* ì *svom dúšôm svojom* ì *svom mîsli svojom.*

Bilješka. Mnogi od tih instrumentala pòstaše prislovi; n. p. *krâdom, râzom, tâjom, dúpkom, grêdom, ïzrijekom, rêdom* i t. d. Tako isto su i prislovi; n. pr. *Brätinskî, vûčkî, mûški* i t. d. instrumentali.

7. Instrumental pojačanja.

§ 154. Instrumental supstantiva, koji je jedne osnove s glagolom, uz koji stoji, prikazuje glagolsku rádnju žìvljê. Ovaj je instrumental srodan s akuzativom ùnutrašnjêgâ òbjekta; n. p.

Oni *bježe b'jegom* bëz obzîra. *Vîkom vîčê* po gòri zèlenôj Gòlûbi *gûkom gûkâhu. Mrämorom* se *mrämorila,* à *kamenom kämenila.* Svi junáci *nîkom pònikoše.* Svi serdári *mûkom zàmukoše.*

8. Instrumental uzroka (instrumentalis causae).

§ 155. Instrumental imenice ili zamjenice pokazuje uzrok, s kojega se glagolska rádnja vrši; n. p.

Čîm si mi se tako pònesao, ili *snàhôm* ili *svatovima,* il' *gòspodskîm dârom prijatèljskîm?* Ono se (Smëderevo) òsobito slävî *bijelîm grôžđem. Čim* se koza díčila, *tim* se óvca srámila.

9. Instrumental uz glagole brinuti se itd.

§ 156. Instrumental uz glagole, koji znače: *brìgu, zadovóljstvo, mìrîs, zaùdarânje,* pokazuje predmet brige, zadovoljstva i t. d.; n. p.

Digitized by Google

Bôg se brine *siròtama*. Nè starâj se *jȅlom*, već *tȑbuhom*. Bȕdite zädovôljni *svojom plátôm*. Nì luk jȅo, nì *lukom* vonjao.

10. Instrumental suživanja (instrumentalis limitationis).

§ 157. Instrumental imenice uz glagole, pridjeve i imenice nepòtpuna smîsla suzuje prèdikât na ono, što se instrumentalom kazuje; n. pr.

Ȉzobîlan sam *rȁdošću*. Onog žena *bògata* je *lȁnom*. Blȁgo vama, koji ste *siròmašni dùhom*. *Vèlik tȉjelom*, a *màlen djȅlom*. Tamo su ljûdi *nȉski râstom*. Nè budite *djeca úmom*. Koji *je bio rȍdom Bȕgarin*. *Òtadžbinôm Istrijanin*. Oni *su* svi *zanátom vȉtezovi*. A dijète *ràstijâše* i *jàčâše dùhom*. *Šénuti pȁmeću*.

11. Instrumental pratnje (instrumentalis comitativus).

§ 158. Instrumental imenice pokazuje príḷike, uz koje rádnja glagolska biva. Isto se kazuje i instrumentalom s prijedlogom *s;* n. p. Buzdòvan *nèsrećôm kováčevôm* pȑsnê. *Srećom* njegovom onaj ga dân ne zàtvorê. Oli mu je (mȍma) *ròsôm* pala ìz vedra neba. Pädni rája *plȁčem* oko mène.

12. Instrumental cilja ili svrhe (instrumentalis finalis).

§ 159. Instrumental imenice pokazuje cîlj, u koji što biva; n. pr.

Koji *národnîm pòslom* idu. Koji se óndje desio *narodnim poslom*. Ako bi se dogòdilo, da sjȕtradân dôđê kaka žena, dà ištê sȍli ili *kàkijem drȕgîm poslom*.

13. Instrumental predikata (instrumentalis praedicativus).

§ 160. Instrumental supstantiva pòtpûnjâ: 1) predìkât uz glagole, koji sami nè kâžû potpuna predikata. Taki su glagoli: 1) *bȉti;* 2) *pòstati*, *nàstati*, *òstati;* 3) *učìniti se*, *načìniti se:* 4) *stvòriti se*, *pròmetnuti se*, *pròvrći se;* 5) *zvȁti se*, *kázati se;* 6) *čìniti*, *tvòriti*, *pòstaviti* (s raznim načinima pòstavljânja); 7) *zvȁti*, *ȉmenovati*, *proglásiti*.

Läsno je pokràj čâšâ *junákom* biti. Vukàšin pòstanȩ *králjem* òd kako sam *knêzom* nàstanuo. Òstati *prâvîm Crnògôrcem*. Ko se *óvcôm* učini, kȕrjâci ga ìzjedû. Pròvrže se *cŕnijem jȁgnjetom*. Kojijeh se dòmovina prȍzvâla *Hȑvâtskôm*.

Ȕčinî ga drùžba *starjèšinôm*. Ko je mène pòstavio *sùdijôm* ili *kmetom* nàd vama? Túđu mâjku *mâjkom* zòvêš, túđêg oca *òcem* zoveš. Prozòvû je *pepèljugôm*. Ondje ćete ga proglásiti *králjem*.

Bilješka. Uz glagole od 1—5 stoji po § 102. b) nominativ, a po § 110. akuzativ uz glagole pod 6—7.

Digitized by Google

2) Instrumental pokazuje predikatni dodatak: a) subjektu, b) òbjektu; n. pr. a) Svaka je dòbra *djévôm*, no da je vidimo *névôm*. Ako *gȍstom* kad dôđêš. Pòtkûj i mene mlâdî jûnâče, neka bih *konjem* ü goru tèkla. Vȍlîm mrïjeť nego *ròbom* žívjet. Skënderbeg ümrije *túžnîm izagnaníkom*. Da t' pòigrâm kak' sam *đákom* ìgr'o. U kojega je Apolon slúžio *pòganinom*. b) Tûrci vïtezovi *djètetom* ga zaplijèniše. *Dòbîtnîkom* da te vidim. Već ga *ròbom* dovèdite. Da te *čëdom* ne zàrobê.

Padeži s prijedlozima.

Pregled prijèdlôgâ.[1]

§ 161. Prijedlozi su prosti i složeni. I. Sprostim prijedlozima dolazi A. po jedan padež i to:

a) akuzativ s prijedlozima: *kroz*, *mimo*, *niz*, *uz*; § 162. do 166.

b) dativ s prijedlogom *k*; § 167.

c) genitiv s prijedlozima: *bez*, *blizu*, *cjeć*, *čelo*, *dno*, *do*, *duž*, *iz*, *kod*, *kraj*, *krom*, *mjesto*, *niže*, *od*, *oko*, *osim*, *polag*, *pored*, *poslije*, *preko*, *prije*, *put*, *radi*, *razma*, *sred*, *u*, *van*, *više*, *vrhu*; *uoči*, *nadomak*, *naizmak*, *zbog*; § 168—200.

d) lokativ s prijedlogom *pri*. § 201. Prijedlozi dolaze i

B. s dva padeža i to:

a) s akuzativom i lokativom dolaze prijedlozi: *na*, *o*, *po*, *u*; § 202.—206.

b) s akuzativom i instrumentalom: *među*, *nad*, *pod*, *pred*; § 207.—211.

c) s genitivom i dativom *protiv*; § 212.

d) s genitivom i lokativom *prema*; § 213.

e) s genitivom i instrumentalom *s*. § 214.

B. S prijedlogom *za* dolaze tri padeža: akuzativ, genitiv i instrumental. § 215.

II. Složeni prijedlozi (koje vidi u § 217.) dolaze svi samo s genitivom. § 216.

---

[1] Sastavio prof. dr. Iv. Broz.

Digitized by Google

I. Prosti prijedlozi.

A. S kojima dolazi po jedan padež.

a) Akuzativ.

§ 162. Akuzativ s prijedlozima, koji će se sad spomenuti, pokazuje smjer, kojim se što miče ili je ùpravljeno *(mjesto* na pitanje *kuda?)*. Napose pokazuje:

Kroz.

§ 163. *Kroz, kroza.* (Uporedo s tim prijedlogom uzmi: *preko* § 188.)

a) *mjesto* na pítânje *kuda?* (t. j. rïječ u akuzativu pokazuje ono, u čèmu se što miče ili je ùpravljeno sjednoga kräja nà drugî) n. p. Prôđoh *kroz* jedno *selo*[1]. Ti strijèljâj *krȍz prstên* jabuku. Ìgla ako i *krȍz zlâto* prôđê, gòla ìzîđê. *Krȍzâ te* će sûnce ògrijati. — Diže glâvu, ode *krȍz svatove.*

b) *načìn;* n. p. Bratac séji *krȍz san* odgòvârâ.

c) *uzrȍk;* n. p. Tëško onomu čovjeku, *kroz kojega* dȍlazî säblâzan. Kònj se *krȍz dlaku* nè hvâlî, nego *krȍz brzinu.*

Bilješka. 1. Kadšto ima *proz* mjesto *kroz*, ali samo u značenju pod *a),* rjeđe pod *b);* n. p. I prođoše *pròz raj* u pàkao. Utèkoše *proza Sàrajevo.*

2. Dolazi i složeno *krosred*, koje vidi u § 217.

Mimo.

§ 164. *Mimo:*

a) *mjesto* na pítânje *kuda?* (t. j. riječ u akuzativu pokazuje ono, *što se pròlazî);* n. p. Pa pròlazî *pokraj dvóra* moga kao rôblje *mimȍ* turskô *grôblje.*

b) u prenesènom smîslu (u nepodùdarânju i kao u pòređênju); n. p. Zašto je kòd nas *mimo òstâlê národe* mògla ù svôme događáju pòstati ovaka mŕzôst. Šta mu je bílo onome zûbu, te je onàkô *mimo* sve *òstâlê* pòkvâren? Pòstao nevàljao *mimo* sve *òstâlê ljûde.*

Bilješka. S prijedlogom *mimo* dolazi i genitiv mjesto akuzativa (češće u knjïževnîkâ à rjeđe u narodnom govòru); n. pr. Kada bude agi mimo dvóra.

Niz.

§ 165. *Niz (niza): mjesto* na pítânje *kuda?* (t. j. riječ u akuzativu pokazuje ono, po čemu se što miče ili je ùprav-

[1] Prođoh *selom?* § 148. Prođoh *po selu?* § 205. 2.

Digitized by Google

ljeno *s gôrnjêga kraja nà dôljnî)*; n. p. I medvjed *nìz krušku*[1] slàzêći pòčîvâ. Sjedne na čëtokaik i *niza Sávu*[2] òtîdê u Biograd. — Ode pravo *nìz Kosovo* râvnô.

Uz. § 166. *Uz (uza, nuz, nuza):*

a) *mjesto* na pítânje *kuda?* (à smjer je protivan onomu, što ga kazuje *niz)*; n. p. Što póđe *nïz vodu*, ne vŕnu se *ùz vodu*. Póđi malo *uzà stube*. Ùdarî ga rúkôm *uz òbraze.*[3] — Vezat ću ga *uz*[4] to bôjnô *kòplje* kao žena kudjelj' *ùz preslicu*. A bàrjake *nüz dvôr* prislònite. — Da ja glëdâm *uz Mlètke niz Mlètke.*

b) *mjesto* na pitanje *gdje?;* n. pr. Nèvjera ti sjëdî *uz kòljeno*.

c) *drûštvo;* n. pr. Hoće dati konja ispod sèbe, još *uz kònja* stotinu dükâtâ.

d) *vrijème* na pitanje *kada?;* n. p. Pjesme koje se pjëvajû *uz*[5] *càsni pôst* (t. j. dok träjê časni post).

e) *način;* n. pr. Ne činite ništa uz pŕkos.

Bilješka. Dolazi i složeno *uspored,* koje vidi u § 217.

b) Dativ.

K. § 167. *K (ka).* Dativ s ovim prijedlogom pokazuje

a) *mjesto* na pitanje *kamo?* (t. j. riječ u dativu pokazuje ono, čemu se što prìmičê ili je samo òbrnuto); n. pr. Svaka ptica *k* svome *jätu* leti. Òdê prävo *ka Prìlipu grâdu.* Sve djèvôjke *k nebu* pògledaše. — Onda reče nâjstarijî sìn *k ocu.* — On joj dádê tri tovara blâga, a još *k tome* òd zlâta stolicu. — Ljúbav *k narodu.*

b) *vrijeme* na pitanje *kada?;* n. pr. Pa ga *k vëčeru*[6] istoga dâna pred vezíra izvèdê (t. j. kad se vëčê primàklo).

---

[1] *S* kruške? § 214. a).

[2] Otide *Savom*? § 148.

[3] Udari ga *po* obrazu? § 205. 2.

[4] Vezat ću ga *za* koplje? § 215. g).

[5] *U* časnom postu? *O* časnom postu? § 204. b); § 206. 2. b).

[6] *U* veče? *Pod* veče? § 206. 1. c); § 210. 1. b).

Digitized by Google

c) Genitiv.

§ 168. Genitiv s nepravim prijedlozima (§ 78.) pokazuje ùopće, gdje što biva *(mjesto* na pítânje *gdje?* a s pravima (§ 73.), gdje je početak mïcânju ili ùpravljânju *(mjesto* na pitanje *odakle?)*. Napóse pokazuje:

§ 169. *Bez (beza): neìmânje* ili *neupotrebljávânje)*; n. p. Ako ko ümrê *bez djècê*. Gdje je selo *bez pásâ*, lasno je ići *bez štúpa*. — *Bèz puškê* ùzeo grâd. **Bez.**

Bilješka. Pòmjerîvši se s prijedlogom *prez*, prijedlog *bez* glasi *brez*, a ima službu kao i *bez;* n. p. Kakav dänak *brèz* jârkôga *sûnca*, kakva j' nòćca *brez* sjajna *mjësêca!*

§ 170. *Blizu: mjesto* na pitanje *gdje?* (ili upravo *blizinu);* n. pr. Vìtanija bješe *blizu Jèrusalima*. Koja zemlja ìznosî tînje i čičak, nèpotrebna je ì *klêtvê blizu*. **Blizu.**

Bilješka. Ovaj se prijedlog porèđujê kao i pridjev, ali rijetko; n. pr. Vi ste *bliže Bögа*. — Tëško onom, ko j' *najbliže Marka*.

§ 171. *Cjeć (cjeća)* vidi u § 192. **Cjeć.**

§ 172. *Čèlo* se upotrèbljâvâ kao prijedlog s riječima *gláva* i *nòga*, te je *čèlo glávê* kao *više glave*, a *čèlo nögû* kao *niže nögû;* n. pr. Vidje dvâ ânđela, gdje sjede jedan *čèlo glávê*[1], a jedan *čèl nögû*, gdje bješe lëžâlo tïjelo Isusovo. **Čelo.**

§ 173. *Dnö:* **Dno.**

a) *mjesto* na pítânje *gdje?;* n. pr. Ne pod zèmljôm tû da stojiš u tamnici, na *dnö pàkla*.

b) *mjesto* na pitanje *kamo?*, n. p. *Dno zemlje* ih vrže.

Bilješka. Ovaj prijedlog dolazi ponajviše složen: *dòdno, ìzdno, nàdno, òdno, pòdno, zàdno,* koje vidi u § 217.

§ 174. *Do.* (Uporedo s tim uzmi: *od* § 190); **Do.**

a) *mjesto* na pitanje *dokle?* (t. j. riječ u genitivu pokazuje ono, na kràju čega ima *svršétak* kakvomu *prìmicânju* ili *dòpirânju);* n. pr. Još nije ni *do vòdê* došao, a gaće zasù-

[1] *Kod* glave? *Kod* nogu? § 176. a).

Digitized by Google

kujê. Gdjeno leži voda *do kòljena*, a jünâčkê kosti *dò ramena.* — Nâjposlije *do pròšnjê* dođe.

b) *mjesto* na pítânje *gdje?;* n. p. Nà obali *do vòdê* Sitnice jedan zelen tû bïjâše čador. — Konj *do kònja*, junak *do junáka.* — Kad je bio *do* blízu *Bùdîma.*

Bilješka. Kadšto (òsobito ù pjesmi) i *mjesto* na pitanje *kamo?;* n. pr. No je (knjigu) kïtî prëko mora sînjêg, preko mora *dò grâda* Soluna, *do Dójčila* Bogom pòbratima (t. j. u Sòlûn Dójčilu).

c) *vrijème* na pitanje *do kàda?;* n. p. *Do Bòžića* nije nï glâdi ni zímê. Čovjek se *dò smrti* uči. — Uzmi ovaj orah ì čûvâj ga *dò potrebê.* — Da se òstavî *do ù jutru.*

d) *vrijème* na pitanje *kàda?;* n. pr. Dà dôđû i *dò godinê.* — Čut ćete *dò malo vremena.*

e) s *brojevima* pokazuje *od prílikê* (onoliko, koliko brojevi sami sobom znače); n. pr. Častio ih *do pètnaest dánâ.* Ispor. *oko* § 183. d).

Bilješka. U národnôj je pjesmi kadšto prislovno, i suviše dodano *do;* n. pr. Gorom jäšû *dò dvâ pòbratima* (mj. dvâ pobratima).

f) *izùzimânje;* n. p. Sve se mïjenjâ *dò voljê* božje. Voda svašto òperê *do crna òbraza.*

Kadšto kazuje prijedlog *do* ùprâvo prötîvno; tako n. p. „Òplijenê ga i svúkû *do kòšulje*“ sámo sobom može značiti ili: *svuku mu sve osim košulje*, ili: *svuku mu sve i (samu) košulju.* Tako nije izùzimânje u ovim primjerima: I sätrijeh Grčku *dò korijena.* Dok nè dâš *do* pošljednjega *dinára.*

Bilješka. *Do*, kad se njime pokazuje izùzimânje, upotrèbljâvâ se i kao prislov; n. pr. Niko nè znâ sîna *do* otac; niti ko oca znâ *dò sîn.* Ništa nije mögao čuti *dò viku.* Iz vode se ništa nè viđâše dò zlâćenê töke Ivanove.

g) u prenesènom znáčênju *(vlâst, krívnja, brïga, mâr);* n. p. *Dò vâs* stoji, da tô bude ili da nè budê. Pa do koga ùzbudê krivica, odgovár'o Bogu i narodu. Šta je mèni *dò togâ?* Mäčki je *do ìgrê*, à mišu *dò plača.*

Bilješka. Dòlazi i složeno: *dodno*, *dovrh* koje vidi u § 217.

Digitized by Google

§ 175. *Dûž: mjesto* na pítânje *kuda?* (t. j. riječ u genitivu pokazuje *krajem* čega se što pròstirê); n. pr. Bíli su Mlečići svoju vôjsku pòstavili *dûž sve Cîrnê Gòrê.* Duž.

§ 176. *Iz (iza).* (Uporedo uzmi sa: *s* u § 214.); Iz.

a) *mjesto* na pítânje *òdaklê?* (t. j. riječ u genitivu pokazuje, čim je òpkoljeno mjesto, s kojega se što mïčê ili je ùpravljeno); n. p. Glâd ï kurjâka *ìz šumê* ìstjerâ. Jâ tikvu ù vodu, à tikva *iz vòdê.* — Sad će slûge *ìz lova* mi dóći. — A Mârko se tïrže *izà sânka.* — Viri kao puž *ìz ljuskê.* — Kao *ìz knjigê* gòvorî.

b) *vrijème* na pitanje *od kàda?;* n. p. Ako nè počnû *iz djètînjstva*[1] misliti, poslije né ćê moći.

c) *vrijème* na pitanje *kada?;* n. p. Čêsto ù veče plâčê, koji se *ìz jutra*[2] smïjao.

d) *izvor, zàvičâj;* n. p. Bere Nòvâk kïćene svatove, sve svatove *iz gòrê* hajdúke. Dòista sam mjestom *ìz Budîma.*

e) *način;* n. p. *Iz pétnîh žîlâ* (trúditi se). Kako bi Isusa *iz prijèvarê* ùhvatili i ubili. — Tako su i prislovi: *ìznenâda, iznèbuha, iznèbušicê.*

f) *uzrok;* n. p. *Iz šálê* smo òdâvdê lètjeli, bez nèvoljê, tek öd obijesti. Znâm, da *iz neznánja* ono učiniste. Jâ ovo činim *iz ljúbavi* k našemu národnôm jeziku.

g) u prenesènom znáčênju (upotrèbljâvâ se, kad se što pròmijenî te pòstanê druga ili drùgčijâ stvâr); n. p. *Ìz svakôga pánja* nè mòžê se svétac istèsati. Šta će biti *iz ovoga djeteta?* Istočna Morava sàstavljâ se *ìz dvije* male *Morave.*

Bilješka. Dòlazî i složeno: *izdno, iskraj, između, iznad, ispod, ispred, ispreko, izvan, izviše, iza,* koje vidi u § 217.

§ 177. *Kod:* Kod.

a) *mjesto* na pítânje *gdje?* (t. j. riječ u genitivu pokazuje *na kràju* čega se što bâvî); n. p. Mïloš ti je, gôspo, pòginuo *kod Sïtnicê, kod vòdê* stùdenê. U zúbima dïržî drâgî kâmên, *kod kòga* se vidi vèčerati.

[1] *U* djètînjstvu? *Za* djètînjstva? § 206. 2. b); § 215. 2. a).
[2] *U* jutru? § 206. 2. b).

Digitized by Google

Bilješka. Samo mjesto *bâvljênju* kazuje se u ovakim primjerima: Svagdje je dobro, al' *kòd kućê* najbolje. *Kod mène* su trî čèmera blâga. *Kòd nâs* krívce puškama gáđajû. — Ispor. *do*, bilješku pod b).

b) u prenesènom znáčênju; n. p. Kako bi on, cârskî sîn, uzeo govedárevu kćêr *kod tolìkijeh drügijeh cârskijeh* i *králjevskijeh kćéri* (= premda, kad, gdje imaju tolike druge carske . . . kćeri). *Kod mojijeh pêt stòtînâ kmêtâ* sad ja kmèta nêmâm nî jednôga. Kako li te Tûrci prèvariše te svézaše *kod òrûžja* rûke? — Ispor. *pored* pod c).

Bilješka. Dòlazî i složeno, ali samo u starom òblîčju, *nakon* ili *nakom*, koje vidi u § 217.

Kraj. § 178. *Kraj: mjesto* na pítânje *gdje?* (t. j. riječ u genitivu pokazuje ono, na kràju čega što bîvâ i to *na kraju sa stránê);* n. p. Bijèlu bih mu načînio kúlu na livadi *krâj mora* sinjêga.

Bilješka. Dolazí i složeno *ìskraj*, *nàkraj*, *òtkraj*, *pòkraj*, *ùkraj* koje vidi u § 217.

Krom. § 179. *Krom*, vidi u § 184.

Mjesto. § 180. *Mjesto.* Genitiv s ovim prijedlogom pokazuje *zàmjenu;* n. p. *Mjesto vòdê* potèčê vino. — Pònio je na vašar vrèću šešàrîcâ, da pròdâ *mjesto vûnê.* Ispor. *pod* pod d).

Bilješka 1. Gòvori sê i *mješte;* n. pr. A sto òčijû kô pröz rosu *mješte sûnca* dúgu vidje.

2. Dolazi i složeno *nàmjesto,* koje vidi u § 217.

Niže. § 181. *Niže.* (Uporedo s tim uzmi: *pod* § 210.) *mjesto* na pitanje *gdje?* (t. j. riječ u genitivu pokazuje ono, čemu *dâljê òd dônjêga kràja* što bîvâ: pròtîvno prijedlogu *više* § 196.); n. pr. *Nižè crkvê* pòstavio tâbor. *Nižè nogû* bùnâr ìskopâjte.

Isporedi „*pod*" § 210. 2. a).

Bilješka. Dòlazî i složeno *sniže*, koje vidi u § 217.

Od. § 182. *Od (oda):*

a) *mjesto* na pítânje *òdaklê?* (t. j. riječ u genitivu pokazuje *na kràju* čega ima *počétak* kakvomu òdmicânju ili

[1] *Kod* crkvê? *Kràj* crkvê? *Porèd* crkvê? *Višè* crkvê? § 177. a); § 178.; § 186.; § 196.

Digitized by Google

smjeru, kojim je što ùpravljeno); n. p. *Od kúlâ* se vojska turska sva ȍdabî i razmàče. — Studen vjetar *ȍd istoka* dúnu. — Ko se Boga ne bòjî i ljudi ne stídî, bježi *od njèga.*

Bilješka. Kadšto (òsobito u pjesmî) ima prijedlog *od* u ovom događáju nešto drukčije znáčênje; tako u ovom primjeru: polètješe dva vrânâ gavrana *òd Kosova polja* širokôga — znači *òd Kosova* (kako savez, u kojem dòlazî ta rečenica zàhtijevâ) upravo: *sà Kosova.* Ispor. *do,* bilješku pod b).

b) *vrijeme* na pitanje *otkàda?;* n. p. *Òd togâ* je doba živio mirno kod svòjê kuće. Te su *od ònô doba*[1] gòspodskî žívjeli. Tako, brate, *òd Kosova dânka* bôj se težak bije bez prèstânka.

Bilješke. 1. Kadšto, osobito ù svezi s prijedlogom *do* pokàzujê se i vrijeme na pítânje *kada?* ili upravo *kako dugo?;* n. p. Zdrâvljica se nanòsili *od malèna do vèlika.* Boga moli Králjeviću Mârko *òd godinê* opet dò godinê, da pròslavî svoje ime kȓsnô.

2. Dòlazi i sa prislovima; n. p. *Òd kako* je svijet pòstanuo. Oni su i *òd prije* bili dobri prijatelji. — Ù nekîm rečènicama nè sklanjâ se ime, što dòlazî s prijedlogom; tako su pòstali prislovi: *òdâvno, ȍdmâh, od jedàn pût,* a ù pjesmi se kaže: *Ȍd dân dȍ dán nèdjeljicu dánâ.*

c) *izvor* ili *zàvičâj* na pitânje *òdaklê?;* n. p. Što je *ȍd Boga,* slađe je *ȍd meda.* Jedno bješe *od Prîlipa*[2] Marko, drugo bješe Rȅlja *od Pazára,* treće bješe Miloš *od Pòcêrja.*

d) *uzrok,* i to:

α) kao praví uzrok na pítânje *zašto?;* n. p. *Od brzînê* zemlje ne dòhvatâ. *Òd strâha* je nȁ noge skočio. Bòsiljak se *ȍd mirîsa* dâjê, jabuka se *ȍd milosti* daje. Ali ga nije smio pogùbiti *od njègova drûštva, od Kokora,* i *od Jezdimira.*

β) od neke se ruke kàzujê uzrok uz glagole.

1. neutralne; n. p. Svaka ptica *òd svôga kljuna* gine. Ne gòrî ôbraz *òd sûnca,* već *od poštenijeh ljúdî.* Obnèvidjeh *òd sîlnê svjetlosti;*

[1] Budúći da se *doba* ne dèklinujê, ne dèklinujê mu se ni dodátak.

[2] Ovdje znači *od* Prîlipa i t. d. isto što *iz* Prîlipa i t. d.; a što može još samo sobom značiti?

Digitized by Google

2. refleksivne; n. p. More se pòdizâše *od vèlikôga vjetra;*

3. uz glagole u pasivnom oblíku; n. p. Nije táma *ȍd Boga* pȍslâna; i

4. uz pridjeve, koji su po znáčênju nalik na participije pasivne; n. p. Ȕmôran *od púta.* On posta zlòvôljan *od ove riječi.*

e) *način* na pitanje *kako?;* n. p. Il' se šališ, il' *òd zbiljê* biješ? Piše *òd srednjê rúkê. Od plílikê.*

f) kao *mijènjânje;* n. p. *Ȍd krvi* nè možê biti voda. Koga Mârko sabljom ùdarâše, po dvojicu *od jednoga grâđâše.*

g) *kakvoću;* n. p. Jâ ću imat' braću *òd osvetê,* ja ću imat' sablju *òd posjekê.* Júne *òd godinu* dánâ. Bȕre *òd osam ákôvâ.* Puška *ȍd dvije* cȉjevi. — Starjèšina dȑžî kesu *òd novâcâ.* Nose glasove *od míra.*

h) *vlasnost;* n. p. Gospodar *òd kućê.* Car *od ònê zemlje* dozòvê ga prȅdâ se. — Boginja *ȍd mjesêca.*

i) *dio;* n. p. *Od komárca* rebàrca, *od mùšicê* dušice i *òd raka* dvâ krâka. Evo ti *od mojih krùšâkâ, òd bratinskih* ti ne mògu dati. Posla dvojicu *od ùčenîkâ* svojijeh.

j) *rázlikovânje;* n. p. Jer se zvijèzda *od zvijezde* rázlikujê. Bráda im je najveća razlika *òd prostôga naroda.* Drukčije se *od národa* nose i žive.

Tako je i u *pòređênju;* n. p. Šȉrê je nebo *ȍd mora,* duže je more *ȍd polja,* brže su oči *od kònja,* slađi je šećer *ȍd meda.* Volim brata *od òčinjêg vîda.*

Bilješka. Dòlazî i složeno *odno,* koje vidi u § 217.

Oko. § 183. *Oko:*

a) *mjesto* na pitanje *kuda?* (t. j. riječ u genitivu pokàzujê ono, čemu je *sà svakê stránê mjesto,* po kojem se što miče); n. p. Pa se vȉje rúka *ȍko bora* kao svíla *okò kitê* smîlja. Svatko misli, da tu spâvâ Marko, *oko njèga* dalèko òblazî.

b) *mjesto* na pitanje *gdje?;* n. p. *Oko Beča* sva zemlja zajéča. Nòvâk stȁde drumu na bùsiju, *oko njega* dvâ nèjâka sina.

c) *vrijème* na pitanje *kada?* (od prilike); n. p. Dođoše nà grob *oko sunčànôga rȍđâja.* Kad je dȍba *oko rúčka* bílo.

Digitized by Google

d) *kolikòću* (od prilike); n. p. *Oko trî prsta* dugàčko i podebèlo drvo.

e) *uzrok;* n. p. Svadili se vrápci *oko tuđe próhê.* Nije pravo, da se vi *oko mène* bîjête. — Prema tomu je i ovo

f) u prenesènom smîslu; n. p. Koga se stvar tîčê, onaj nâjvišê ì râdî *okò njê.*

Bilješka. 1. Rjeđe se upotrèbljâvâ *okolo;* n. p. Pade slána *okolo Mostára,* sitna krúpa *okolo Klobúka.*

2. Dolazi i složeno *naokolo,* koje vidi u § 217.

§ 184. *Osim (sjem, osvem):* **Osim.**

a) *mjesto* na pitanje *gdje?* (t. j. riječ u genitivu pokàzujê, *da mjesta,* na kojemu što biva, *ne zaùzimâ ono,* što ona sama znači); n. p. Kurjak ùhvatî kozu, koja je bíla lègla na kràju *osim ostalijeh kózâ.*

b) *izùzimânje;* n. p. Voda sve òperê *osvem grijèha.* A ò tomê niko i nè sânjâ *osim tebe* ì drûga tvojega. Izrailj je *osim svíjû sinóvâ* najvećma pazio Josifa. *Sjem òstâlê vójskê* pade Uskoković Stánko vîtêz. — Kao da naš jezik *osim sviju jèzikâ* na ovome svijètu nikakovih pravila nêmâ.

Bilješka. 1. Mjesto *osim* u znáčênju pod b) upotrèbljâvâ se i *krom* ili *okrom* (ali rijetko); n. p. Da nikoga ukraj mene nè bî *krom gorice,* kàmênja ì noći. *Okrom Boga* jedinstveno nà njima nâd imade.

Bilješka. 2. *Osim,* kad se njime pokazuje izùzimânje, upotrebljâvâ se i kao prislov; n. p. U dvóru mu nigdje nikog nêmâ *osim* bòlan *slúga* Mîlovâne. On nè nosî cvîjeća svàkojâkâ *osim jednu rúžu* i karànfil. — Ispor. bilješku kod *do* pod f) i kod *razma.*

§ 185. *Polag:* **Polag.**

mjesto na pitanje *gdje?;* n. p. U ognju *polag súha* drva da ne izgòrî ì sirovo.

Danas se najviše upotrèbljâvâ *kraj* ili *pokraj.*

Bilješka. Dòlazî i složeno *napored* i *spored,* koje vidi u § 217.

§ 186. *Pored:* **Pored.**

a) *mjesto* na pitanje *kuda?;* n. p. Stazica krivùdâ, *porèd lipê* vodi.

*

Digitized by Google

b) u prenesènom smîslu; n. p. Pri ovolikoj množìni pjësâmâ ï *pored bolesti* moje glave i òčijû za sad se drukčije nije moglo učìniti. Izòbîlan sam radošću *pored svîjû brîgâ.* — Ispor. *kod* pod b).

Poslije. § 187. *Poslije:*

a) *vrijeme* na pitanje *kad?* (t. j. riječ u genitivu pokàzujê, da *što biva onda, kad prođe vrijème*, koje sáma znâčî); n. p. Îdûći tako *poslije dugoga vrèmena,* jedno věčê dođe ù drugô selo. *Poslije boja* kòpljem ù tîmje.

b) *mjesto* ili upravo *rêd;* n. p. U tom je Mladac već bio postao prvi *poslije Crnôga Đôrđija.* — Ispor. *iza* u § 217.

Preko. § 188. *Preko:*

a) *mjesto* na pítânje *kuda?* (t. j. riječ u genitivu pokàzujê, po čèmu se *s gôrnjê stránê* što miče *s jednoga kraja nà drugî);* n. p. Prèveo bi ga žédna *preko vòdê.* Ôtište se *prëko polja*[1] ravna kao zvijèzda *prekò vedra neba.* Prosti, Bože ì bijelâ cîrkvo, da se jednom bâcîm *preko tebe,* né ću ná te, nego *preko tèbe.*

b) *mjesto* na pitanje *gdje?;* n. p. *Preko Morave* posijèkû rèsâvskôga knêza.

c) *vrijème* na pitanje *kad?;* n. p. Vînova loza više pútâ *prëko ljeta* ucvàtî ì râđâ. — Riječi *dan* i *noć* dòlazê običnije s tim prijedlogom u akuzativu; n. p. Ono je čùdnovâta gora, što *prëko dan sïjevâ,* a po nòći gòrî.

d) *suvîšak* ili prètjecànje; n. p. Cârstvo judejsko ôdržâ se *preko stô gödînâ.*[2] Imao nekakav cär jedînicu kćêr, *prekò mjerê* lijèpu. — Ko trâžî hljëba *preko pògačê,* želi i òvsenicê.

e) *protìvljênje* ili nepodùdarânje; n. p. Već je dádê *prekò voljê* njénê za Murata stârca òd Novôga. *Prëko srca.* Ugri zlöbno nà nâs ùdariše *preko míra* ì svêg ugovora. — Ispor. *mimo* pod b).

f) u prenesènom znáčênju kao *sredstvo;* n. p. Koje učini Bog *preko njèga* međù nama. Što je Gòspod kázao *preko prórôkâ.*

---

[1] *Poljem?* § 148.

[2] Samo sobom može označiti: *sto godina,* i: *više od sto godina.*

Digitized by Google

Bilješka. 1. Dòlazî i složeno *ispreko, spreko* koje vidi u § 217.

2. Od prijedloga *preko* treba da se rázlikujê prislov *prìjeko* n. p. Otìšao je *preko Sávê*, i: Otišao je *prìjeko.*

§ 189. *Prije (prijed, pređe): vrijeme* na pitanje *kad?* (protivno onomu, što pokàzujê prijedlog *poslije);* n. p. Protúžilo samòuče đáče u nèdjelju *prije zore bijele.* Rãno rànî đãkone Stẽvâne u nedjelju *prèđe jârkôg sûncu.* — Ne vàljâ se izúvati *prije vode.* Prije.

§ 190. *Put: mjesto* na pítânje *kuda?;* n. p. Pôđê *put Stambola* grâda. On ŭpravî nož i okrénu *put sûnca,* te sínu, da se sva livada zäsjâ. Pak pògledâ *put žârkoga sûnca.* Put.

Bilješka. Dolazi i složeno *poput,* koje vidi u § 217.

§ 191. *Râdi: uzrok* na pitanje *zašto?;* n. p. Nè lajê kúca sela râdi, nego sèbe râdi. Trpi, dûšo, *Boga râdi!* Nêmâ nî jednôga, koji bi òstavio djecu *carstva râdi božjega.* — Ispor. *zbog.* Râdi.

Bilješke. 1. Prijedlog *râdi* ne dòlazî redovno pred zamjenicu nego izà njê; n. p. *toga râdi, njega râdi* itd.

2. Ù nekim se krajevima mjesto *radi* govori i *cjeć, cjeća;* n. n. Ah, da je pröklêt tko *cjeć vjërê* na svojega réžî brata.

3. Dolazi i složeno: *pòrâdi, zàrâdi,* koje vidi u § 217.

§ 192. *Ràzma* se upotrèbljâvâ rijetko i znači što i *osim* pod b); n. p. Dâj mi, Bože, da ja vidim svako zvìjere s očicama *ràzma zmäja plànînskôga.* Razma.

Bilješka. Dòlazî i kao prislov; n. p. Nigdje ništa nêmâm *ràzma jedno jägnješce.* — Ispor. *osim* i *do.*

§ 193. *Sred (sredi): mjesto* na pítânje *gdje?:* n. p. Ráslo drvo *srëd raja.* Usádih lòzu *sred vìnogrâda.* Dvóri su joj *sredi gòrê čârnê.* Sred.

Bilješka. Dòlazî i složeno: *krosred, nasred, posred, usred,* koje vidi u § 217.

§ 194. *B* (koje je po postánju svojem rázlično od prijedloga *u* § 206., koji dòlazî s akuzativom i lokativom) pokàzujê:

a) *ìmânje;* n. p. *Ù ratâra* cíne rûke a bijèla pògača. Ljëpšê gŕlo *ù Miloša* cârskô, jeste ljepše nego je *u vilê. U koga* je pògača, *ù togâ* ï nôž. U.

Digitized by Google

b) *mjesto* na pítânje *gdje?* (a znači od prilike što i prijedlog *kod;* n. p. Dvòrbu dvòrî bogat *u bògata*, a sirômah *jedan ù drugôga.* Molitva im prijatna bíla *kod Gòspoda Boga.* — Kadšto pokazujê i *mjesto* na pítânje *kamo?* (a znači od prilike što i prijedlog *k);* n. p. Pusti, zmâju, djèvôjčicu, da *ù mâjkê* svoje pôđê. Pak me prati *u sèstricê moje.*

c) u prenesènom znáčênju dòlazê uz glagole *trážíti, kupòvati, prímati* i t. d.; n. p. Trâžî *ù cigânkê* kisela mlijèka. *U vèzîljê* svílu kupòvati. Įzvara *u njèga* deset grôšâ. Zadobi plátu *u principa.*

Van. § 195. *Vân.* Dòlazî obično samo složenọ *izvan,* koje vidi u § 217.

Više. § 196. *Više.* (Uporedo s tim uzmi: *nad* § 209.) *mjesto* na pítanjê *gdje?* (t. j. riječ u genitivu pokàzujê ono. čemu *dalje òd gôrnjêga kraja* što biva protivno prijedlogu *niže* § 181.); n. p. Pòd nama će se zemlja. prováliti, a *više nas* nebo prolòmiti. Ja sam bíla, ja sam dàn gubila *više bijèla grâda* Biògrada. *Više moje glave* rúžu usádite.

Bilješka. Dolazi i složeno *poviše,* koje vidi u § 217.

Vrh. § 197. *Vrh: mjesto* na pítânje *gdje?* (t. j. riječ u genitivu pokàzujê ono, čèmu *nà gôrnjôj stráni* što biva); n. p. Sad *vrh sàbljê* krùna visi, sad *vrh krûnê* sablja pada.

Bilješka. Pònâjvišê dòlazî složeno: *dovrh, navrh, povrh, savrh* (svrh, svrhu), *uvrh,* koje vidi u § 217.

Uoči. § 198. *Ùoči* (rijetko *naoči): vrijeme* na pítânje *kada?* (dolazi s riječima, koje znače dâne ili kakovu rádnju ili događaj, i pokàzujê, da što biva dan prije ili ùopće prije onoga, što riječi znače); n. p. Pečènica se nè trâzî *ùoči Božića.* Sjetila se prêlja kudjelje *ùoči nedjelje. Nàoči prèdnjêga* dnëvi. — *Ùoči smrti. Uoči svadbe.*

Nadòmak. § 199. *Nadòmak: mjesto* na pitanje *gdje?* (dòlazî s riječima, koje znače mjesto, i pokàzujê, da što biva blízu mjesta, kad se prispjelo do njèga); n. p. Kad su bili *nadòmak*[1] *Jezera.* Svaka sèljânka došavši *nadòmak grâda* preobúći će

Naizmak. haljinu. — Nasùprot pokàzujê *naizmak,* da što biva blizu

[1] *Kod* Jezera? *Blizu* Jezera? *Na* Jezeru? § 177.; § 170. § 203. 2. a).

Digitized by Google

mjesta, kad se izišlo iz njèga; n. p. Kad su bili *naïzmak korita.*

§ 200. *Zbog* znači što i *rådi;* n. p. Primiše nas sve *zbog dàžda,* koji ïđâše, i *zbog zímê. Zbog sirótâ* sûnce sjâjê. Zbog.

d) Lokativ.

§ 201. *Pri:* Pri.

a) *mjesto* na pítânje *gdje?* (upotrèbljâvâ se onako kao *kod* s genitivom); n. p. Mêso *prî kosti,* a zemlja *pri kršu* valja. — Što zborite, jeste li *pri sèbi?* — Kad su bíli *pri vèčeri.* — Na glávi joj alem kämên drâgî, *pri kòme* se hoditi vïđâše usred tamne noći bëz mjesêca.

b) u prenesènom znáčênju; n. p. *Pri ovolìkôj množìni pjësâmâ* i pored bòlesti moje glávê i òčijû za sad se drukčije nije moglo učiniti. — Ispor. *pored* pod c).

B. Prijedlozi, koji dòlazê po sa dva padeža.

a) s akuzativom i lokativom: *na, o, po, u.*

§ 202. Spomenuti prijedlozi pokàzujû ùopće *mjesto,* i to s akuzativom, gdje je svršetak prìmicânju ili ùpravljânju *(mjesto* na pitanje *kamo?).* a s lokativom mjesto, gdje što biva *(mjesto* na pitanje *gdje?).* Napóse pokàzujê:

§ 203. *Na:* Na.

1. s akuzativom:

a) *mjesto* na pítânje *kamo?* (t. j. riječ u akuzativu pokàzujê ono, čemu je *gôrnjâ strána* mjesto, gdje je svršetak prìmicânju ili ùpravljânju; micanje protivnoga smjera kàzujê genitiv s prijedlogom *s);* n. p. Da ïz neba pläha kiša padne, nigdje nè bî *na zèmljicu* päla, već *na dobre konje i junake.* Je li nama putòvati vrijème *nà Kosovo* lïjepô polje râvnô, *nà ročîšte* čestitome knêzu. Koja tikva čêsto *nà vodu ide,* ràzbit će se. Ajde, bräte, *nà sunâšce žârko.* Otïšao *na Cètinje.* Pâk se *nätrâg* (na trag) oni povrátiše. — Pade Mârku *nä ûm* tòpuzina. — U svate se ide *na vesélje, na kúmstvo* se ide po zákonu, *nä vôjsku* se ide od nèvoljê. — Ustao *na òrûžje.*

Gòspod da ùprâvi srca vaša *na ljúbav* božju. Obàzri se s desna *nà lijevo.* Ko se jedàn pût ožèžê, i *nà hlâdnô*

Digitized by Google

pûšê. Baci kòplje bijelô Làtînče *na Milòša* ù prsi jùnâčkê. Nigda *ná te* vojèvati né ću. — Smìlovâ se Bog *na siròtinju.* Pješak *nà konjîka* mîrzî. Prâštâjte, ako što imate *na kòga.*

b) *vrijeme* na pítânje *kada?*; n. p. To je bílo *nà drije* ure prije pódne. Doći ću ti *na pròljeće, nà ljeto, nà jesên.* Da im dâjê hránu *na òbrok.* Varica se *nà Varin dân* vârî, *nà Savin* dan hlâdî, a *na Nikolj dan* jêdê. Bit će svašta kao i *na Bòžić.* Na *osvítak* nedjelji dóđoše.

c) *način* na pítânje *kako?;* n. p. Ne govòri *nà sva ústa. Nà vrât nà nôs* pòbjegnû ù gradove. *Nà vas glâs* poče blagosívljati. Hoćeš i *nà sramotu,* ako nê ćeš *nà lijepo.* Pripasaše sablju *na hàjdûčkû.* Ja umijem tô *nà kraćê* kázati.

d) *mjera* na pítânje *koliko?;* n. p. Zäsavica se prikùčujê Sávi *na jèdan puškòmet. Nà dvâ sâta* dàleko od Sènja. — *Na hìljade* padoše junáci. Prodávati *nà komâd, na òku, nà fûntu; nà n t* i t. d. — Dlaku *nà četvoro* cijepâ. Iskidaše knjigu *na komáde.*

Kao u pòtonjîm primjerima, tako je i u ovom *dijèljênje: Nà dân* perče ùzimala, ù vijence ga uvíjala.

e) *naličnost;* n. p. Sestra nálik[1] *nà brata.* Što se god ljûdi većma lìjenê, to naličniji *na zvjèrînje òstajû. Nà bregove* voda ùstanula. Put *na závojicu.* Čim se növ sûd nàpunî, *na Ono* uvijek ùdarâ.

f) u prenesènom znáčênju; n. p. *Nà ljepotu* (t. j. što se ljepòtê tiče), dà ljepšêga nêmâ; *nà visinu,* dà višêga nêmâ. Svega *nà brôj* osamnaest drúgâ.

2. s lokativom:

a) *mjesto* na pitanje *gdje?* (t. j. riječ u lokativu pokàzujê ono, čemu je *gôrnjâ strána* mjesto, gdje što biva); n. p. Ko se *na tuđim kòlima* vozi, nê će dalèko stići Neka stânê *nà istoku* sûnce, nek zàigrâ mjesec *nà zapâdu.* Grâd grádili Skadar *na Bòjani. Na grádu*[2] se otvòriše vráta. Dva äta *na jednim jäslima* nè mogû biti. Jâ *na tèbi* ne nàlazîm mánê.

[1] *Nalik* (na lik) nè mijenjâ se ni po rodu ni broju ni po padežima; n. p. on je nalik na —; ona je nalik na —; ono je nalik na —; oni su nalik na —; i t. d. Prema *nalik* ima pridjev *naličan.*

[2] *U grádu?* § 206. 2. a).

Digitized by Google

Nàumî iskáliti svoje srce *na Crnògôrcima.* — Gòvorî se *na sástânku.* Vínò se pïjê *nà čàstima.* — Kako je tko *nà jelu*, onakav je i *nà djelu.* Rïšnjâni su *na glásu* junáci.

U ovim primjerima vrijèdî *na* koliko i *u:* Prórok *na svojoj pòstôjbini* nêmâ čàsti. Živi kao bèg *na Hèrcegovini.*

b) *vrijème* na pítânje *kada?;* n. p. Tako će biti *na pòsljetku* ovoga vïjeka. Srbi *na svršétku* 1806. godine ûđû u Biògradskû varoš. *Na ovoj zážari* svak ùgrijân traži hlâda.

c) u prenesènom znáčênju (kao *òslanjânje);* n. pr. *Nà mlađima* svïjet òstajê. Òstavljam sve svoje dobro *nà vama* i *nà Bogu. Na jednom* se *vòlu* nè možê orati. — Mili Bože, *na svèmu* ti hvála!

Bilješka. Dòlazî i složeno, *nadno, nakon, nakraj, namjesto, naokolo, napored, naprema, nasred, naokolo,* koje vidi u § 217.

§ 204. *O* (s akuzativom glasi kadšto i *ob)* pokàzujê: **O.**

1. s akuzativom:

a) *mjesto* na pítânje *kamo?* n. p. Òbjesî pušku *ò klin.* Pa ôn uze Mârkova sokòla, te ga udri *o jelu* zelènu.

b) *vrijème* na pítânje *kada?;* n. pr. *Òb nôć* ide *a òb dân* pòčîvâ. Mrtvo će tïjelo njegovo biti báčeno nà pripeku *òb dân* i nà mraz *òb nôć. Òb zîmu* malo snïjega pada.

c) u prenesènom znáčênju; n. pr. Nêmâm *ò što* sablje pòganiti. — Carevi se òtimljû *ò cârstvo.* Lúpeži se *òbâ nj* (o zlatan krst) zàvadiše. — Ispor. *oko* pod e).

2. s lokativom:

a) *mjesto* na pítânje *gdje?;* n. pr. Ù svakôga *o zídu* visi dúga puška. *Ò bedri* mu sablja òkovâna. Torbu, koju je *o vrátu* nòsio. Viri kao käplja *o lístu.* — *O vrátu* mu biser òbjesila.

b) *vrijème* na pítânje *kada?;* n. pr. Dóđe *ò Velikôj Gòspođi*[1] ù manastîr. Snïjeg pade *ò Đûrđevu dánu.*

c) u prenesènom znáčênju; n. pr. *Ò svôm trúdu* ì *muci* živi. — Jeoan drugom *o čàsti* i *dobru* rádili. *O svačemu* staše bèsjediti. Pjesma *o ovome događáju.* Ko *o čèmu* misli, *o onomu* ì sânjâ.

[1] *Nà* Velikû Gòspođu? § 203. 1. b).

Digitized by Google

Po. § 205. *Po* pokàzujê

1. s a k u z a t i v o m:

a) kao *cilj* rádnji, kojom se hoće (ono što riječ s prijedlogom sáma sobom znači) da dòkûčî; n. p. Otîšao *pȍ pamêt.* Bîlo bi ga dobro *pò smrt* poslati. Car *pò Mârka* òpravio slûge.

b) o d v á j â n j e (distributivno); n. pr. Svaka *po sèbe* različnu rabotu pòslujê. *Pò vas dân* plugom plûžî. — Svaki *napóse.* — Doći će jedan *po jèdan.* Dlaka *pò dlaka* eto bjèlača; zrno *pȍ zrno,* eto pògača; kaplja *pò kaplja,* eto Mòrača. — Vi uzmite svaki *pȍ čaûša.* — Mêljû vodènice *pȍ* s *dvâ kamena.*[1]

c) *način* na pítânje *kako?;* n. p. Mòlêći ga, da *pò svakî način* dođe. Te sàkupî *po izbor* svatove. *Potànko* nas uči. *Nîpošto,* Gòspode! *Po hrvâtskî, pò srpskî, pò bugarskî* i t. d.

d) riječ u akuzativu pokàzujê komu ili čemu je što nà *korîst* ili nà *štetu;* n. pr. Možemo ti vode zàhvatiti, ali nije dobra *po junáke.* Vûk je pòsluša nàopâko *pó se.*

2. s l o k a t i v o m:

a) *mjesto* na pítânje *kuda?* (t. j. riječ u lokativu pokàzûje, na čèmu ili u čèmu zaùzimâ što *sad jedno sad drugo mjesto);* n. p. Pȍđite *po svijètu* kao pčèla *po cvijètu.* Òblâk se vîjê *pò vedrôm nebu.*[2] Zvîčî kao muha *pò prâznôm loncu.*[3]

U ovim se primjerima pokàzujê *mjesto* (na pítânje kuda?) što se zaùzimâ *pròstirânjem;* n. pr. Pade Grújo *po zèmljici* crnôj.[4] Brci su mu *pȍ prsima* pali. Pokrio se dolamom *po glávi.*

b) *vrijeme* na pítânje *kada?* (od prilike što i *poslije);* n. p. Oni ga *pò novôm ljetu* odvèdû u Biògrad. *Pò smrti* nêmâ kâjânja. *Pò tom* prođe trî godine dánâ. Mîloš òstanê sirôtân *po òcu.*

c) kao *način* na pítânje *kako?;* n. p. Kažu mu sve *pò istini. Po zákonu* svojemu súdite mu. *Pò knjigama* pòzvao svatove. Kad rûku ùstêžê Bog, sve *pò zlu* iđe. Te nàstavljâj

[1] *Sa dva* kamena? § 214. 2. b).
[2] *Na* vedrom nebu? *Vedrim nebom?* § 203. 2. a); § 148.
[3] *U* praznom loncu? § 206. 2. a).
[4] *Na* zemljicu crnu? § 203. 1. a).

Digitized by Google

sve vlakànce *po vlakànce,* i *po njèmu* ù râj póđi. Te on *po glásu* trči.

Bilješka 1. Dùbrâvka, spjevana *po Gûnduliću* — znači ùprâvo, da Dubravke nije spjevao Gûndulić sam, nego drugi neko, držéći se Gûndulića, t. j. njegova kazívânja ili druge njegove pjesme; a kad bi se htjelo kazati (u pasivnom obliku) da je Dubravku spjevao Gundulić sam, trebalo bi reći: Dubravka, spjevana *od* Gûndulića.

2. Dolazi i složeno: *podno*, *poniže*, *poput*, *poradi*, *posred*, *poviše*, *povrh*, koje vidi u § 217.

§ 206. *U* (koje je po postánju svojemu različito od prijedloga *u* s genitivom) U.

1. s akuzativom

a) *mjesto* na pítânje *kamo?* (protivno prijedlogu *iz);* n. p. Biser se rûnî, *ù čašu* pada. — Ko *ù bôj* nè idê, tâj nè ginê. — Sà šta, brate, òde *u hajdúke?* — Pade *ù nesvijest* kao mrtav.

b) *smjer;* n. p. Bòsioče, *ù širinu* rásti. — Pùnê se puške bòjî samo onaj, *u koga* je òbrnuta.

c) *vrijeme* na pítânje *kada?;* n. p. Pöčinû Bog *ù sêdmî dan.* Òpravio se kao lipa *u pròljeće.* Ne znáte, kad će doći gospòdar òd kûće, ili *ù veče* ili u po nòći ili *u pijètle* ili *ù jutru.*

d) *način* na pítânje *kako?;* n. p. Prosti ljûdi ràčûnê *ù grah* i *u kukùruze.* Svi *u jedno grlo* zàplakaše. *U jednu rûku* ima pravo. — Znâm ja, *u koju nògu* hrâmljêm. — Ali ti nije *ù volju* večera.

e) *namjena;* n. pr. Svi metnuše *u prilog* Bogu od suvíška svojega. Da Bog *ù grijeh* ne ùpîšê. Usta Todor, *ù slavu* nàpîjâ.

f) kao *òslanjânje;* n. pr. Ko se *ù kolo* hvata, *ù noge* se uzda. Náda nema prava *ni u koga* do *ù Boga* i *u svòje rûke.* Vjërujêmo *ù Boga jèdînôga.* A ja idem *ù boj* nà Kosovo *u presveto* ime Isusovo. Otìdoše pa se zarèkoše, bân *ù blâgo* a Miloš *ù glâvu.*

g) *sàstavljânje, ràstavljânje* i *pretvárânje;* n. p. Pa sàvîjâ cvîjeće *ù kitice.* Ljûdi se stanu kùpiti *ù čete.* — Pa njèga

Digitized by Google

u komáde isijèkû. Prebi mu sablju *ù trî polòvine.* — Svi mi da se *ù sô* prèmetnêmo, nè bî Tûrkom rúčka osòlili. Ah satvòri ovo more *u zelèno rávno polje.*

2. s l o k a t i v o m

a) *mjesto* na pítânje *gdje?;* n. pr. *Ù svakôj kući* ima dima. Od rúkê mu ništa ne ròdilo, ni *ù polju* bjelica pšenica ni *ù brdu* vìnova lozica. *U junáku*[1] srce prèpuknulo. Odmah pozna strâža ôd Arâpâ, da *u vójsci* ne imádê Mârko. Te mu prebi *u ramènu* kríla. Visok junak, tanak *u pojásu. U dòbru* se ne ponèsi, a *ù zlu* se ne pòništi. Nâđê se *ù čudu. U pútu* ga sitna knjiga stiže. — Silan *ù djelu* i *u rijèči.* — Slušajte roditelje svoje *ù svačemu.* — Već ponèsi *ù brašnu* koláče, a košulje *u bijèlu plátnu.*

b) *vrijème* na pitanje *kada?;* n. pr. Da vam bude *u pomòći* i *u dánu* i *u nòći.* A Jug ti je, gospo, pògìnuo *u počétku u bòju* prvôme. Kad *ù jutru* dan òsvanê. *U tom* svanu ì sûnce ôgranû.

B i l j e š k a. Dolazi i složeno: *udno, ukraj, usred, uvrh,* koje vidi u § 217.

b) s akuzativom i instrumentalom: *među, nad, pod, pred.*

§ 207. Spomenuti prijedlozi pokàzujû ùopće *mjesto,* i to s akuzativom, gdje je svršetak prìmicânju ili ùpravljânju *(mjesto* na pítânje *kamo?)* a s instrumentalom mjesto, gdje što biva (mjesto na pítânje *gdje?).* Napóse pokàzujê

Među. § 208. *Među (među)*

1. s a k u z a t i v o m

a) *mjesto* na pítânje *kamo?;* n. p. Pògodî ga *među oči čârnê. Među Tûrke*[2] juriš učiniše. Skočiše *među národ.*

b) *vrijeme* na pítânje *kada?;* n. pr. *Među tô* im Bog odluku smétê. — Ù tôj službi dòlazi prijedlog *među* samo sa zamjenicom *to.*

c) u p r e n e s è n o m (prema *a)* znáčênju; n. p. Pak se počeše *među se* klati ì biti. — I u toj službi dolazi prijedlog *među* samo sa zamjenicom *se.*

---

[1] *U junaka?* § 194. a).

[2] *Na* Turke? § 203. 1. a).

Digitized by Google

Bilješka. Mjesto akuzativa pod b) i c) običniji je s prijedlogom *među* instrumental.

2. s instrumentalom

a) *mjesto* na pítânje *gdje?;* n. p. Òpazit ćeš dvïje tanke jéle, *među njima* bunar voda ima. Pòkârâj ga *među sobôm i njim samim.* Neka ti je *među braćôm* hvala. Veliki prórok iziđe *među vama.*

b) *vrijème* na pitanje *kada?* (redovno sa zamjenicom *to);* n. p. Da ne bi on *međùtîm,* dok vójska otide pred pàšu, izìšao dà pâlî.

c) u prenesènom znáčênju (redovno samo sa zamjenicom *se);* n. p. Ako se *među sobôm* koljete ì jedête. Gorom jèzdê, *mèđ sobom* gòvorê.

Bilješka. Dòlâzi i složeno *između,* koje vidi u § 217.

§ 209. *Nad (nada)* pòkazujê **Nad.**

1. s akuzativom

a) *mjesto* na pítânje *kuda?* (t. j. riječ u akuzativu pokàzujê ono, čemu je *s gôrnjê* strane mjesto, koje se prìmicânjem zaùzimâ; n. pr. Nadnèsi se *nad bùnar nàd vodu.* Brat bräta *nàd jamu* vodi, ali ga ù njû ne tiska.

b) u prenesènom znáčênju (kao pòređênje); n. pr. Nêmâ üčenîka *nad ùčitelja* svojega, ni sluge *nad gospodára* svojega. Zašto trâžîš krüha *nad pogaču?*

2. s instrumentalom

a) *mjesto* na pitanje *gdje?* (Isporedi „*više*“ § 181.); n. pr. Nàd njima se trî öblâka vïjû. Nädnese se *nad bùnâr näd vodu, nad vòdôm* je lice ògledao.

b) u prenesènom znáčênju (pokàzûje ovako mjesto *vlâst* ili *vrsnòću);* n. p. Niko dosad nije bio *näda mnôm* gospòdar. *Nàda mnôm* nêmâš nikakve vlâsti. Da on cärujê *nàd* nama. — Ta od Šárca boljeg kònja nêmâ, nit' *näda mnôm* boljega junáka. Pjesma *nàd pjesmama.*

Bilješka. Dolazi i složeno *iznad,* koje vidi u § 217.

Digitized by Google

Pod. § 210. *Pod (poda)* **pokazuje**

1. s a k u z a t i v o m

a) *mjesto* na pítânje *kamo?* (t. j. riječ u akuzativu pokàzuje ono, čemu je *s dônjê* stránê mjesto, koje se prìmicânjem zaùzimâ); n. pr. Pak sjedoše *pod jélu* zèlenû. *Pȍda mnôm* se crnâ zemlja trésê. Neka ode jëka *pȍd oblâke.* — Vôjsku vodi *pȍd Bêč*[1] nà ćesara. — Pòslânîke metnu *pȍd strâžu.* Metnuti obraz *pȍd noge.* Da nè padnête *pȍd sûd.*

b) *vrijeme* (ili upravo *početak* vremenu) na pítânje *kada?;* n. p. *Pȍd nôć* tikve cvjetaju. *Pod samu zimu* otide ù Bosnu.

c) *način* na pítânje *kako?;* n. p. Nä boj ide svak *pȍd silu.* Ako nê će sam od svoje volje, a on hȍćê *pod mórânje.* Pòtpuno, *pȍd žîvû glâvu* itd.

d) u p r e n e s è n o m znáčênju (pokàzûje kao *podmètânje* ili *jednáčênje);* n. pr. Pȍdmetnuli mi čavče *pȍd golûba.* — Uzeo dijète *pod svòje.*

2. s i n s t r u m e n t a l o m

a) *mjesto* na pítânje *gdje?* (Isporedi „*niže*“ § 181.); n. p. *Pod čadòrom* leži rànjen junak. Tëško nògama *pod lúdôm glávôm.* — *Pod onom gorom* zèlenôm i *pod nâjvišôm planìnôm* vráni se konji ìgrajû. *Pȍd Budîmom* ôvce plândovale. — Kako se nekakva lažljiva knjiga ùhvatila *pod njegovim imenom.* Ti si *pod krivicom.*

b) *vrijeme* na pítânje *kada?;* n. p. *Pod rúčkom* ukáza im svoje mïšljênje.

c) *način* na pítânje *kako?;* n. p. Jer Mlečići bjehu zabránili *pȍd šestokôm* òd smrti kàštigôm, da im nitko ništa ne pròdâjê.

d) u p r e n e s è n o m znáčênju (pokazuje kao *vlast);* n. pr. I jâ sam čovjek *pȍd vlâsti* i imam *pȍd sobôm* vojnike. Ništa *pȍd jâkîm Bogom*[2] nè znâ.

B i l j e š k a. Dòlâzi i složeno *ispod,* koje vidi u § 217.

Pred. § 211. *Pred (preda)* pokàzujê

1 s a k u z a t i v o m

---

[1] *Na* Beč? § 203. 1. a).

[2] T. j. ništa od svega onoga, što je pod vlašću Boga jakoga.

Digitized by Google

a) *mjesto* na pítânje *kamo?*; n. pr. Nè smjedoše *prèd Mârka* izíći. Doći će sûnce i *prèd naša vráta*. Gleda *prêdâ se* u trávu.

b) *vrijeme* na pítânje *kada?*; n. p. *Prèd zoru* se mȓznê. Namjera ga *prèd večê*[1] nânese na zèlenô u gori jèzero. Tako je ì prije bílo *prèd rat*. Obično se svagda *prèd jelo* umívajû.

2. s instrumentalom

a) *mjesto* na pítânje *gdje?*; n. p. Òstavi ondje dâr svoj *pred oltárom*. Koji šêćê *pred óvcama* kao mjesec *pred zvjèzdama*. I *prèd cȓkvôm* zvòna ùdariše.

b) *vrijeme* na pitanje *kada?*; n. p. Gotovo *pred svršétkom* vládê svoje knezove svoje nàzovê kapetánima.

Bilješka. Dòlâzi i složeno *ispred*, koje vidi u § 217.

c) s dativom i genitivom: *protiv*.

§ 212. *Protiv (protivu, proti, proć, proću; suprot, suproć, sproću)* pokàzujê:

1. s dativom

a) čemu je što *òbȓnuto* (često u neprijatèljskôm smîslu; n. p. Nàtegao je lûk *pròć vama*. — Köliko je grijèhâ *suproć Dùhu svètômu*.

b) s čim se što *pòredî*; n. p. *Suproć súhu* jâ ću *zlâtu* njega ìzmjeriti. — Tako se upotrèbljâvâ i

2. s genitivom:

a) Ja usádih vîtû jélu, *suproć jele* žûtû dünju. Tako se počne búna *protiv Tûrâkâ*.

b) Kojih je kötlôvâ dnò prekò mjerê širòko, ä grlo ili vrât *sproću širine* dna odveć üzan.

Bilješka. Ù knjigama se tâj prijedlog ponajviše upotrèbljâvâ u neprijatèljskôm smislu i glasi uz dativ *proti*, a uz genitiv *protiv*.

d) s genitivom i lokativom: *prema*.

§ 213. *Prema (prama, pram; sprema, sprama, spram)* pokazuje ùopće što i *protiv*, a običnije dolazi s lokativom;

[1] *Pod* veče? *U* veče? § 210. 1. b); § 206. 1. c).

Digitized by Google

1. s genitivom

a) Nä Dunavu *prema Bìogrāda*[1]. Crnògôrci na granici *sprama Nikšića* dòčekâju Tûrke. Prijatéljstvo, koje imaš *spram méne* i *moje siròmaškê kuće.* Jâ sâm mogu *spram jednoga stati*, a s ovakim hrâbrijem národom ne bòjîm se dò Boga nikoga.

b) *Spram kàzana* lônci što su, to su králji *spram sultána* i kàuri *spràm nâs* tô su. À ljudskâ je slaba *sprama bošije.*

2. s lokativom:

a) Kad je cäre bio *premà crkvi*[2]. Dvije vójske nòćcu prenòćiše jedna *spramà drugôj. Pràm Tûrcima* da se održímo. Kao da je do pódne uzrásla *prema tihom sûncu*[3] pròljetnôme. — Hoće jednom biti *prëma glâvi,* jali mojoj jali prema tvojoj.

b) Ovo su pròsjâci premà njima.

e) s genitivom i instrumentalom: *s.*

S. § 214. *S (sa, su)* pokàzujê

1. s genitivom

a) *mjesto* na pítânje *odakle?* (t. j. riječ u genitivu prikàzujê, *da je na onom, što sama znači, mjesto, koje se òstavljâ);* n. p. *S* koga *drveta*[4] sámo vôće pada, ne vàljâ ga trésti. *S konja* na màgârca. Nági smo na ovaj svîjet došli, nági ćemo *s njega* i otíći. Ide *s vode*[5], nosi hladne vode. Vójno mi je *s vójskê* došao. Nikad nijèsam zbacio *s úma* istine — Dúnu vîhâr vjetar *sa planînê.* Progòvârâ *s pêndžera* djèvôjka.

b) *mjesto* na pítanje *gdje?;* n p. *S onc stránê Morave* bio čador ràzapeo.

Bilješka. Akuzativ riječi *strana* s prijedlogom *s* znači isto, što i genitiv; n. p. *S onu stránu* Bòjanê türska lèže vojska.

---

[1] *Kod* Biograda? § 177. a).
[2] *Kod* crkve? § 177. a).
[3] *Na* tihom suncu? § 203. 2. a).
[4] *Niz* drvo? § 165.
[5] *Na* vodu? *U* vodu? § 203. 1. a); § 206. 1. a).

Digitized by Google

c) *vrijème* na pítânje *kada?;* počétak trājânju n. p. S večera[1] će bosiljak niknuti, do pó noći i prekrstiti se. S počétka nam dobra sreća bijâše. S ove stránê Božića.

d) *uzrok* na pítânje *zašto?;* n. p. Al' mi nije sä snijega zíma. Ja sam s tebe dòpao tamnice. Pròpao s nërâda.

e) *način* na pítânje *kako?;* n. p. S drága je srca vama pòklanjâm. Hrânî mâjka devet milih sínâ, sve s preslice i desnice ruke.

f) u prenesènom znáčênju (prema *a* pokàzujê kao *izvor, zävičâj, veličìnu);* n. p. Koji je sa zèmljê, od zèmljê je; koji dòlazî s neba, nad svíma je. — Da pòčekâ sà Bosnê vezíra. — Ògûlê koru s dvâ ili trî pŕsta širòku.

2. s instrumentalom:

a) *društvo* ili *zäjednicu* (protivno *bez);* n. p. Vino pije Králjeviću Mârko sa staricom Jèvrosimôm mâjkôm. Bolje je s mudrim plakati nego s lúdîm pjevati. — Oni su s nama jednoga zákona ì plemena. S Bogom pošao. — Gláva je skùpljâ s jezikom nego bez jèzika. Eto ti djèvôjke s rúčkôm. Budàle su s očima[2] slijèpe. Eno čovjeka sä dvije glávê. — Pa učînite, što hoćete sä mnôm. Nè ìgrâjte se s đavòlskïm poslom. — Gora se s gorom ne sàstajê, a čovjek s čovjekom vazda. Sad se òtvorî prâvî rat s Tûrcima.[3] Teško Túrkom trgujûći s Mârkom. Ko se sa zlijem drûžî, on se vazda tûžî. Kad s lukavim čovjekom posla imaš, pazi na sèbe.

b) *način* na pitânje *kako?;* n. p. Nije mi ga s voljom poklònio, nije s voljom nego za nèvolju. Mnogi národ slùšâše ga s radošću. Čovjek svoga sîna s nâjvećôm žalošću zàkopâ.

c) *vrijème* na pítânje *kada?;* n. p. S vremenom i sà slamôm i mušmule zrênû. Sa svršétkom ove jeseni svŕšî se prvâ godina ovoga vojèvânja.

Bilješka. Dòlazî i složeno *sadno, sasred, sniže, spôred, spreko,* koje vidi u § 217.

---

[1] *Pod* veče? *U* veče? § 210. 1. b); § 206. 1. c).
[2] *Kod* očiju? § 177. b).
[3] *Na* Turke? § 203. 1. a).

Digitized by Google

C. S prijedlogom „za“ dòlazê tri padeža: akuzativ, genitiv i instrumental.

Za. § 215. *Za* pokàzujê:

1. s a k u z a t i v o m

a) *mjesto* na pítânje *kamo?* (protivno *pred);* n. p. Neko se zä lîst säkrijê, a neko nè možê nï za dûb. Dozvao ga nä čâst, pa ga posádio zä pêć. — Car Làzâre sjede za večeru. — Zäpê strijèlu zà zlâtnû tetívu.

b) *uzrok* na pitânje *zašto?;* n. p. Neki strádajû za zlòbu i nèprâvdu svoju, a neki za neznánje i budaláštinu. Otvòri mi dvore il' zà volju il' ćeš za nèvolju. A moj brate, zà tô me ne krívi. Ne ljúti se, nêmâš se zašto.

c) *mjeru* na pítânje *za koliko?* (òsobito m j e r u v r e m e n a); n. p. Ůkopâjte mène zà sablju dubòko. Svaka sila zà vremena, a knéževa zà godinu. Četrdeset ï šêst godina grâđena je ova crkva, ï tî zä trî dana da je pòdignêš? Čëkâjte ga za nèdjelju dánâ. Velika drvèta dugo rastu, ali za čas padnu.

d) *zamjenu;* n. p. Jâ ću zá te na mejdan izíći. Pòzdravi brata i poljúbi zá me. Nose voće te mijènjajû zà brašno. Milo zà drâgo. Žao zä sramotu. — Nèmôj dati umlje za bèzûmlje. Proda mu ga za dùkate žute. Kad ga onaj čovjek zàpîtâ, bi li mu ì pticu prodao, on odgòvorî, da bi za dòbru cijènu. Skup je grâd zä dinâr, kad dînâra nema. Blagodári Bogu zà srećnu pobjedu. Nek se niko ne ìzdâjê za ono, što nije.

e) *namjenu;* n. p. On nè smjede poći ù Kosovo zà krst čàsnî krvcu pròljevati i za svòju vjeru ùmrijeti. Sud za räkiju. Koš za kukùruze. Mjera za píće. Tu nije mjesta zä bôj. Ovo činite meni zä spomên. — Bijele nôvce treba òstavljati zà crnê dâne.

f) *predikat;* n. p. On osta za králja. Jâ za svjedòka Boga prìzîvâm. — Ko nè drží brata zà brata, on će tuđina za gospodára. Imádû ga slušati i zà svôga poglavára poznávati.

g) u *prenesènom* znáčênju pokàzujê 1) s čim se što *sàstavljâ;* n: p. Desnom ga je rúkôm ùhvatio za dèsnicu i zà britku sablju, à lijevôm zä grlo bïjelô. U ràtu je bolje konja

Digitized by Google

za neprijatèljskî plôt vezati nego zà svôj. Zà zlâto rđa ne prìânjâ; 2) što se *dokùčujê* ili čega se što *tiče;* n. p. Pa se opet pòvrâtî zà kruh. Što si, cäre, zá me porúčio? Zà dažd i zà smrt nè trebâ Boga moliti. Slijèpa zä pût i budàlu za sávjet ne vàljâ pitati. Za onu sirôtu djevojku pròčuje se i dò cara. Što je tebi stälo zà tô? Nè brini se nì malo zä ôvce. Jâ se bojim za mòjega sîna; 3) što se òdvâjâ te òstâje *sámo* (dolazi sämo sa zamjenicom *sebe);* n. p. Radi sâm za sèbe. Sami za sèbe ne mogúći se odŕžati ùdrûžê se s Rímljanima.

2. s genitivom:

a) *vrijeme* na pítânje *dokle?* ili *kada?;* n. p. Svaka sila zà vremena, a knéževa zà godinu. Čini dobro za živòta. Da dùšmanin ne òblâdâ nikad zà njîh živih grâda. Oca svoga jedva sam pòznao, za djètînjstva moga on je pao. Mnogi bîjâhu gubavi u Izrailju za próroka Jeliseja.

b) *namjenu;* n. p. Ima sve, što mu je potrebno za púta. Ja zà togâ posla i gospòdstva nijèsam. — U ovakovu događáju običniji je akuzativ, dok je nasùprot ù zdravicama i napitnicama opet običniji genitiv; n. p. Zà našega dobra púta, à vašega dobra òstânka! Zà lakê noći! Pa ù zdrâvlje rûjno pije vino, i zà srećna púta Boga moli.

3. s instrumentalom:

a) *mjesto* na pítânje *gdje?;* n. p. Nëzvânu gòstu mjesto za vrátima. Zä pojâsom od bìsera nóževi. — Ù tô vrijème čovjek i žèna bíli su za vèčerôm.

b) *red* kojim što biva (u mjestu i vremenu); n. p. Pòmolî se niz poljíce Marko, a zà Mârkom Rëlja od Pazára, a zà Reljôm vojvoda Mîlošu. Malo vrijème za tim pòstajalo. Püče puška, puče zà njôm druga. Ùdarî na nj šteta zà štetôm. — Na to su nalik ovi primjeri a napóse, u kojima se kazuje *dokučívânje:* Svagda idite za dobrim. Dao se za náukom. Ostane glèdajûći zà njîm. — Jèdnâko je žalila za zmìjôm. Čëznê očima zà mâjkôm. Òbuzêla te želja za tvòjima. To su jädi i tvoji i moji, tvoji zä sînom a moji zà tọbôm. Žêđ zà osvetôm. Mnogo mu je više stalo za svojom sùjetôm nego li zä časti ì slavôm národa svojega.

B i l j e š k a. Dòlazî i složeno *iza, zaradi*, koje vidi u § 217.

*

Digitized by Google

II. Složeni prijedlozi.

§ 216. Kad stoje dva prijedloga prĕd riječju, valja redovno rázlikovati dva događaja: ili je jedan òd oba prijedloga (i to prvi) upravo prislov, n. p. *do ù* jutru, ili su òbadvâ prijedloga prijedlozi pa složeni u jèdno čine *složeni prijedlog*, n. p. *nasred* polja. Ù prvôm događáju stoji riječ u onom padežu, u kojem treba da stoji prema drugomu prijedlogu (ispor. *do u jutru i u jutru)* a oba se prijedloga pišu ràstavljeno jedan òd drugôga; ù drugôm događáju stoji riječ svagda u genitivu, a oba se prijedloga pišu, kao jedna riječ, zäjedno (ispor. *nasred* polja).

Složenim se prijedlozima redovno ìzrîčê ili ono, što bi se ïnâče izrèklo svakim òd oba prijedloga napóse (n. p. *udno* mora = *ù moru,* i to *dno* mora) ili što bi se inače izrèklo samo jednim òd oba prijedloga (n. p. *nàmjesto* tebe = *mjesto* tebe). Kadšto je znáčênje ù oba prijedloga i nalik jedno nà drugô (n. p. *zarad* Boga = *zà* Boga = *râdi* Boga).

§. 217. Evo ponajobičnijih složenih prijedloga:

1. *dòdno;* n. p. Gone Tûrke dòdnô[1] Grähovôga.

2. *dovrh;* n. p. Bit će sreće dovrh vrĕćê. Od lakátâ te dovrh[2] nokátâ.

3. *ìzdno;* n. p. Izdno[3] pàkla ti me ìzbavi.

4. *iskraj;* n. p. Víka strâža ïskraj[4] polja

5. *između;* n. p. Ona se između národa nĕkâko ukrádê. Pròtjerajû između sèbe zlíkôvce. — Jedan između vâs izdat će me. — Sjedio negdje između Mûčnja ì Javora. — I između svetijeh ima rijèčî. Nôvce pòdijelê između sèbe. — Ljutit kao zmija između Gòspođâ.

6. *iznad;* n. p. Iznad njega kòplje prelètjelo. Jâ sam željan bijèla svïjeta i po svijètu pògledati, crne zemlje ispred sebè, vedra neba iznad sèbe.

7. *ispod;* n. p. Nê će vòćka ispod débla. Dărovâ mu konja ispod sèbe. Ìstjerat ću ispod[5] Béča Tûrke. — Oj vïšnjo, vïšnjice, digni gòre gráne, ispod tèbe vîle dîvnô kòlo vode. Pòvîla se bijèla loza vînova ispod bijèla, ïspod grâda Bùdîma.

---

[1] *do* Grahovoga? — [2] *do* nokata? — [3] *iz* pakla? — [4] *iz* polja? *kraj* polja? — [5] *iz* Beča? *od* Beča?

Digitized by Google

8. *ispred;* n. p. Svak ispred svoje kuće neka mètê. Djeca vîčū ispred dvóra. — Proso se sije ispred Vïdova dnê.

9. *ispreko;* n. p. Onda oni ispreko Morave òpâlê iz pušâkâ.

10. *izvan* (rjeđe samo *van* § 195.) pokàzujê:

a) *mjesto* na pítânje *gdje?;* n. p. Pòdranili bjehu ü zoru lôv loviti ïzvan grâda. U dvóru i izvan njèga mnogi narod ìskupio se. — Izvan èčijû, izvan pämeti. — Dođe izvan sèbe.

b) u prenesènom znáčênju *izùzimânje* (što i *do, osim);* n. p. Voda sve nosi izvan sramòtê. U nèvolji nêmâm prïjatelja van mog äta i svijètla òrûžja. Mnogi drugi izvan mène mogu ovo potvŕditi.

11. *izviše:* n. p. Bïjela je pòkliknula víla s' Stològlava izviše Sùšicê.

12. *iza;* n. p. Lasno je iza[1] gŕma strijèljati. Sínu Miloš ü polju zelenu kao jârko iza gòrê sûnce. — Kad su bíli malo ïza grâda. — Izà tučê vedrije je nebo, iza túgê bistrija je dúša.

13. *krosred*, n. p. Krosred türskê vójskê ìzîđê međù Srbe.

14. *nadno;* n. p. Grȁdić nadno Kŕbavê. Bolje se navrh vìnogrâda dogovárati nego se nadno njèga kárati.

15. *nakon* (nakom); n. p. òstavio je nakon sèbe tri sîna. Nakom boja kòpljem ù tîrnje. Ispor. *kod.*

16. *nakraj;* n. p. Kad je bio näkraj polja. Sŕbi ih sahrânê nakràj[2] grôblja s lïjevê stránê.

17. *namjesto;* n. p. Čêsto je tu dugàčak slog namjesto krâtkôga pòstavljen.

18. *naokolo;* n. p. Näokolo tebe stòjî.

19. *napored;* n. p. Ide Gášo näpored ovácâ.

20. *naprema;* n. p. Baš naprema nahije Crmničke. — A kad budeš naspram dvóra môga.

21. *nasred;* n. p. Nasred gore sagradit ću cŕkvu. Rásla jéla nasred Sàrajeva.

22. *navrh;* n. p. Â kûm svräka nâvrh[3] trîna čúćî. Bolje se navrh vìnogrâda dogovárati nego se na uvràtinama kárati.

[1] *iz* grma? *za* grmom? — [2] *na* groblju? *kraj* groblja? — [3] *na* trnu? *vrh* trna?

Digitized by Google

23. *odno;* n. p. òdno Gàrča dòdno Lîsca.

24. *odvrh;* n. p. Odvrh čela dodno nógâ.

25. *podno;* n. p. Pò polju je bòsiljê sìjala, pödno polja rânû madžùranu.

26. *pokraj;* n. p. Smîlje rástê pòkraj mora slána, a bòsîljê pokraj vode hládnê.

27. *poniže;* n. p. Malo pòniže te stijênê ima u Moravi mâlo östrvo.

28. *poput;* n. p. Poput onoga čeljádeta (kao ono čeljade, nalìk na nj).

29. *poradi;* n. p. Podàrûjte, òbradûjte porad Boga jèdînôga ì rad časa ùmrlôga.

30. *posred;* n. p. Pò polju je bòsîlje sìjala, krajem polja rumènu ružicu, posred polja visòku nàrândžu.

31. *poviše;* n. p. A rukáve diže pòviše lakátâ.

32. *povrh;* n. p. Öd udâra zäigrâ mu zemlja kao prázna povrh vòdê tikva. Anđelina rúže brála povrh grâda Dùbrôvnîka.

33. *sadno;* n. p. Víka strâža sàdno polja. — Ono sluša jädno Ture zôrnô, hodža Sarić sadno Gàcka rávna.

34. *sasred;* n. p. Víka strâža sàsred polja.

35. *sniže;* n. p. Sniže mojih nögû vödu izvèdite.

36. *spored;* n. p. Spored njèga rúža cvàtijâše.

37. *spreko;* n. p. Mâjka dâjê (kćer) u sèlo komšiji, braća dâjû spreko mora bânu.

38. *svrh (sa vrh);* n. p. Al' na njèmu dö trî pancijèra, tri pancijèra jedan svrh drugôga. Svîlen ga je bàrjak poklòpio savrh glávê do zèlenê trávê.

39. *udno;* n. p. Udno mora zëmlju òtkriše. Sjedi Miloš dolje udno sövrê.

40. *ukraj;* n. p. Svoj svojega ukraj vòdê vôdâ, ù njû tûrâ, al' ga ne ùpûštâ. Sádih krušku ukraj púta.

41. *usred;* n. p. Usred polja šator räzapeo. — Pade listak närânče usred čäšê jünâčkê.

42. *uvrh;* n. p. Ima kämên, uvrh koga je ìzrezan krst. Uvrh sövrê stârî Jûg-Bogdane.

43. *uspored;* n. p. Ide Níkac üspored ovácâ.

44. *zaradi;* n. p. Därûjte me zärâd sreće i nàpretka, zarad Boga jèdînôga ì râd časa ùmrlôga. Znádêm uzrok, zarad koga došli jèste, braćo moja.

Digitized by Google

II. Značenje glagolskih oblika.

I. Prezens (sadašnje vrijeme).

§ 218. I. Prezens glagola imperfektivnoga (durativnoga, iteratičnoga) pokàzûje rádnju, koja u sàdašnjosti *traje* t. j. *koja se zbiva, kad se o njoj gòvorî ili piše, ili òd nekôga vremena ili ù svakô vrijème;* n. p.

Već i sjèkira kȍd korijena drvetu *stoji;* svako dakle drvo, koje *nè râđâ* dobra rȍda, *sijèčê se* i u òganj *se baca.* Pȍgledâjte nà ptice nèbeskê, kako *nè sijû,* niti *žnju,* ni *sabírajû* ù žitnice; pa otac vaš nèbeskî *hrani* ih. *Zàbâdâ* tȓn ù zdravu nogu. Jâ dakle *kršćâvâm* vâs vodom za pòkajânje. Od jèdnôg ùdâra dub *nè padâ.*

Taki se prezens upotrèbljâvâ i onda, kad se nàvodê mîsli, koje je tko u prošlosti ìzrekao, ali pó pismenom ili usmenom predánju pripadajû sadašnjosti; n. p.

Preradović *pjeva:*

Svaka zv'jezda svojim svjetlom s'jeva.

Poslovični prezens.

§ 219. II. Prezens glagola perfektivnoga u pòslovicama pokàzûje rádnju, *koja nije ni na kàkvo vrijème stegnuta, ili rádnju, koja se može ù svakô vrijeme dogòditi te se prema prílikama zaista i dògâđâ.* Takovi se prezens zove poslovični (gnomski), te stoji prema grčkom gnomskom aoristu i lat. perfektu; n. p.

Voda svašto *òperê* do pògana jezika. Vrijème grâd grâdî, pa ga vrijeme i *ràzgrâdî.* Iz vranê što *ìspanê,* têško sòkô *pòstanê.* I ćorava kóka *nâđê* zrno. Neko se zà list *sàkrijê,* à nekoga nè možê nï dûb da *pȍkrijê.* I guska katkad na lèdu *pòsr̂nê.*

Prezens za futur.

§ 220. Prezens glagola perfektivnoga zamjènjûje u zavisnim rečenicama vremenskim, pogodbenim, odnosnim i dopusnim fùtûr; n. p.

Idite i ràspitâjte dobro za dijète, pa *kad* ga *nâđête,* javite mi. *Kad* te òpânke *pòderêš,* jâ ću ti kȕpiti druge. *Ako slȁžê,* lâž mu na poštènje. Igla *ako* i krȍz zlâto *prôđê,* gola ìzâđe. U nèdjelju, *koja dôđê* prvâ. *Koga* ja *cjèlîvâm,* onaj je, držite ga.

Bilješka. Ako od glagola nêmâ perfektivnoga oblika onda se složi s prijedlogom *uz,* da pòstanê perfektivan, te za-

Digitized by Google

mjenjûje u zavisnoj rečenici fûtûr; n. p. *Ak' ùzdajêš* pòmôć Brđanima, il' *ùsprîmâš* rôblje òd Brđânâ. *Ako užívîte* po mojim ùredbama i zäpovijesti moje *uzdržíte* i *ùščinîte*, davat ću vam däžd na vrijème. *Ako* mene, braćo, *ùslušâte. Kad ùspadâ* sä neba rosica. *Ako ùzîdê. Ako uzdòlazî. Ako ùzjedê. Ako ùspîšêm.*

Glagoli: *znäti, ìmati, mòći, smjêti* i *htjêti* i perfektivni *dăti* slažu infinitiv s prezensom *budem* te zamjènjujû, ako ì rijetko, futur u zavisnim rečenicama; n. p.

Ako li to *nè mogbudû* učìniti. *Ako znädbudêm. Ako dädbudêm.*

Imati i *moći* slažu se i sa *uz* ù tû svrhu; n. p. *Ako* tvôj sîn *uzìmâ* u svom dvóru svašta bolje nego što je ù môm, dat ću mu djèvôjku. *Ako uzmògû*

Bilješka. Taki prezens stoji prema konjunktivu grčkoga aorista sa ἔν i prema latinskomu futúru II.

Prezens historični.

§ 221. Kad se kakva prošla rádnja pòmislî živo, može se pričìniti, kao da jošte träjê, zàtô se upotrebljâvâ u pripovijèdânju prezens glagola *pònâjviše* perfektivnoga, a zove se historični prezens; n. p.

Kad svànû, on *ùzjašê* nà svôga konja, *pripašê* sablju i *povèdê* psa, pa se *ùpûtî* k onoj gori, te kad *òpazî* onu babu, *ìzvadî* sablju i *nàsîčnê* s konjem, a *nàdršká* psa ne gòvorêći nï riječi. Divljan *ùstanê*, *digne* plöču, *pusti* ih unútra, pa òpêt ploču na vráta *prìvâli.*

Prezens za želju ili pogodbu.

§ 222. III. Prezens glagola imperf. i perf. s veznikom *da* kàzujê *želju* ili *pogodbu;* n. p.

Da si pošten! Ì tî *da si* žîv ì zdrav! *Da je* meni svìlen pâs! *Da* ga zemlja *ne vúčê* k sebi, polètio bi. *Da se* za zèlen bôr *hvätîm,* ì ôn bi se zelen osúšio. *Da* ti *je* dobra sreća! *Da si* blagòsoven! Bog *da* mu dûšu *òprostî!*

Prezens za imperativ.

§ 223. Prezens sa *neka* i *da* zamjènjujê ona lica imperativa, za koja nema posebnih *öblikâ* (1. jednine, 3. jed. i množ.), ali se upotrèbljâvâ i za líce, koje ima posebne oblike; n. p.

Pustite trûplje, *da ga* zvjêrâd *raznèsû*, *neka* im *se nè znâ* gröba na ovom svijètu. *Dà igrâmo* (= ïgrâjmo), *dà*

Digitized by Google

pjevâmo, döka vójna ne imámo. *Dà idêmo* ù lôv ù planinu. Dok ima krvi, *nek se pròljevâ*. Na ti ovo dȉvo i ponèsi ga cäru, *neka* mi od njèga *nàčinî* kudjelju i vretèno i stàtive. Sada oni, koji budu u Judèji, *neka bježe* ù gore, i koji bude na krȍvu, *da ne sìlâzi* ùzêti, što mu je ù kućі: i koji bude ù polju, *da se nè vrâtî* natrag, dà uzmê haljine svoje.

§ 224. Imperfekt pokàzujê rádnju, koja je u prošlosti **2. Imperfekt (prošlo trajno).** träjala ili se ponávljala; n. pr.

Priblìžavâše se pak prâznîk prïjesnijeh hljèbôvâ, koji se zove pasha. Ì *gledâhu* glavári svèšteničkî i knjïževnîci, kako bi ga ùbili; ali *se bȍjâhu* národa. Vjetar rúžu nïz polje *nȍšâše*. Sûnce se làgâno ù more *spûštâše*, ì tiha no pohládna nôć *nàstûpâše*. Narod *čȅkâše* Záriju i *čùđâhu se*, što se zäbavî ù cȓkvi; a izìšâvši *nè mogâše*, da im odgòvorî; i razùmješe, da mu se nešto utvòrilo ù cȓkvi, i on *namìgîvâše* im, i ȍsta nïjem. Koji *pròlažâhu*, *hûljâhu* nâ nj. A kad *zàhođâše* sûnce, svi, koji *ìmadijâhu* bolesníke od rázličnijeh bolesti, *dòvođâhu* ih k njèmu: à ôn nà svakôga ȍd njîh *mètâše* rûke i *iscjèlîvâše* ih. Ì vidêći ga lijèpa, *krȉjâše* ga trî mjèsêca.

§ 225. Imperfekt glagola *biti (bjeh, bȉjâh)* s infinitivom pokàzujê, da je ono, što znači glagol, koji je u infin., trëbalo ili da nije trebalo činiti; n. pr.

Bješe mi ga *dúvati*, dokle mȍgâh žvátati. *Nè bȉjâše rȍbiti* Pèrast mjesto glasòvito! Dâj mi, gȓle, jedno zȉrno. Nè dâm, gȓle, nïjednôga; *bjȅše brati*, a nè spati; jâ sam brála, nijèsam späla.

Bilješka. Glagoli perfektivni nemaju imperfekta.

§ 226. Aorist pokàzujê *prošlu nàstalu* rádnju; n. pr. **3. Aorist (prošlo svršeno).**

Tada *ȍdvede* ga đavo u svètî grad i *pȍstavî* ga navrh cȓkvê. I izìšâvši slûge one na raskršća, *sàbraše* sve, koje *nađoše*, zle i dobre; i stolovi *nàpuniše* se gòstijû. Kako *stȉže*, sûnce *grȁnû*. Ùšâvši ù kućу *vȉdješe* dijète s Marijom materom njegovom ì *padoše* i *poklòniše* mu *se;* pa *otvòriše* dâre svoje i *darívaše* ga.

§ 227. Aorist zamjènjujê kadšto perfekt; n. pr. **Aorist za perfekt.**

Ala imaš bȓza konja, gdje ga *dȍbî?* Jâ *dȍđoh* ù ime oca svojega. Kako me *nȁučî* otac moj, onàkô gòvorîm. Zâr kao na hajdúka *izìđoste* s nóževima ì kôljem. — Ispor. § 243.

Digitized by Google

Aorist *bi* može zamijèniti kadšto imperfekt; n. pr.

Onda ga s radosti üzêše ù lâđu; i odmah lâđa *bi* na zèmlji. Kad *bi* osmo vèčê. Vidje, šta *bi*. Mladiću *nè bî* žao.

Aorist za futur.

§ 228. Aorist pokàzujê rádnju, koja će se *sad dogòditi*, stánje, koje će *sad nàstati*. Što će se sad dogòditi, prikàzuje se dakle kao prošlo; n. pr.

Izìdimo nä polje Grähovskô, jünâčkî je bolje pòginuti, no ovake müke podnòsiti, sväkojâko ovdjen *ùmrijesmo*. O Nikica moja üzdanica, jâ *pògiboh* danas ïznenâda. Što rèkoh, ne *òdrekoh*. Ko se dïma nè nadimî, on se ògnja *në nagrijâ*. Ko se jačemu në umolî, tâj se *në obrânî*. Bräte, s Bogom! jâ *pôđoh* glávôm po svijètu, čûvâj kuću i rádi o koristi.

Aorist za imperfekt.

§ 229. Kad se vrijeme ïzrijekom kaže, onda aorist rädo zamjènjujê imperfekt; n. pr.

Te säkupî trista Ûdbinjanâ, *putòvaše trídeset* kònâkâ. No ga baci ù lednu tamnicu, tû *tämnovâ trî godine dánâ*. Ali nêmâ od Sokòla Ráda; *čëkaše* ga *za pètnaest dánâ*. *Vazdan* püške *prèpucaše*. *Pïje* víno *tri bijèla dâna*. Bojak *bïše trî bijèla dâna*.

4. Imperativ (zapovjedni način).

§ 230. Imperativ po svojem je postánju željni način, po tome mu je znáčênje želja: *beri* znači po tome *želim*, *dà berêš* i t. d.

§ 231. Prema tomu pokàzujê imperativ: *želju*, *molbu*, *zapovijed*, *opomenu*, *zäbranu*.

§ 232. Imperativ ima òsobite oblike samo zà 2. lice jed., i zà 1. i 2. lice množine. Zà trećê lice upotrèbljâvâ se oblik drügôga lica ili se opìsujê prezensom, rjeđe perfektom, sa česticama *neka*, *da*; n. pr.

Dâj mi srëću, pak me *stävi* i ù vreću. *Dóđi* sjutra, da ti dâm sòli. *Vîdâjmo se*, dok je ránije, *nè kâjmo* se ù nevrijeme. *Pomòzi* Bôg! A svak *rèci* i *pòmisli*, da j' u dòbar čas. Ko je könjïk, *pritéži* kòlane; ko je pješak, *pritéži* òpânke. Pòdâj mu, *neka jëdê*. Pòšlji ga, *neka ïdê*. A *neka* živòti *se* naši *skrâtê*. Odmah *dà îdeš* kući. Sad *dà plâtîš* čovjeku, što si mu dúžan. *Da se nijèsi mäkao* òdâtle.

§ 233. Imperativ glagola perfektivnoga kàzujê *želju*, *da bi se rádnja dogòdila*, a imperativ glagola imperfektiv-

Digitized by Google

noga kàzujê rádnju *trȁjnu, koju treba ponòviti ili samo pòkušati;* n. pr.

A ti kad se moliš, *úći* ù klijet svoju i zatvòrîvši vráta svoja, *pomòli* se ocu svojemu. *Prìpravite* pût Gòspodu i *porávnite* staze njegove. Ako si sîn bȍžjî, *skoči* dȍlje. *Sjȅćâj se* dâna od òdmora, da ga svȅtkujêš. Šêst dánâ *rádi* i *svȑšûj* sve poslove svoje. *Pòštûj* oca svojega ì mater svoju. *Dȉž'* se, bâne, na jèlove gráne, *kòsi,* bâne, kako si pȍčeo, sämo *glȅdâj,* da ti òtkosi ne pòkisnû.

§ 234. Iza *ne* stoji redovno imperativ imperfektivnoga glagola, òsobito iterativnoga, kad se zabrànjujê rádnja ùopće, a ne pojèdînî slučaj; n. pr.

Ne ìspîjâj svakoj čaši dánce. *Nè ničí,* gdje te nè sijû. *Ne òzîvâj se,* kad te niko ne zòvê. Nèprijatelja, koji bjega, *nè tjerâj. Ne pripàsûj* svoje, sîne, već prìpaši moju sablju brȉtku. *Ne zòvi* zlo, jêr sámo može doći. *Ne sàbirâjte* sebi blâga na zèmlji, gdje mòljac i rđa kvârî.

Bilješka. Ali se i ìnâče upotrèbljâvâ poslije *ne* rado impf. oblik, ako se ì mislî pojèdînî slučaj; n. pr. *Ne grijèši* dúšê! *Ne odjàhûj* đóga od mejdána. Nè *vîj* vûče, nè *grakći* gävrâne; nè *plaši* mi po gòri junákâ.

§ 235. *Ne* s imperativom perfektivnoga glagola zabrànjujê, da se rádnja svȑšî; n. pr.

Ne zàbudi, na kòjôj si. *Nè budi* svȁkôj ptici kòbac. *Ne òtkini* pȑst pri mèdu. *Ne rèci* drugom. Djètetu pòdâj, a *ne obrèci* nikad. *Nè čûj,* Bože, nà zlo!

Imperativ historični.

§ 236. Drugo lice jednine imperativa pokàzujê u živu pripovijèdânju rádnju, koja brzo pròlazî, ponajviše prošlu. Taki se imperativ upotrèbljâvâ zà sva lica (osim drugoga) jednine i množine, a pred njime mora biti rečenica u prošlu vremenu; n. pr.

Ona trî zmäja *utèkû* u onu jäzbinu, onda ova dvòjica brže *vúci* slamu, pa *tûrâj* u onu jäzbinu, pa onda zàpâlê i tako sva tri zmäja ȍndje pròpadnû. Dijète *spòpadnê* (bukvu), pa *povúci* tamo, *povúci* amo, ali nè možê da je iščùpâ. Onda *se* Bȑko *zalètî,* pâ hȍp! preko vòdê nà drugû strânu, pa *pòtjerâj* za Mèđedovićem. Onda *sjedne* na kònja, pa *tjȅrâj* zà njima.

Digitized by Google

§ 237. Imperativ se opìsujê imperativima: *nèmôj, nèmôjte; rádi, rádite* i infinitivom; n. pr.

Rádi mene *osvétiti* lïjepo. *Rádite* vi čador *pògaziti. Nèmôj* svaki ptici *biti* kòbac. *Nèmôj pläkati. Nèmôjte* mi *svadit'* gospodáre, nè svađâjte, nego pomírite.

Bilješka. U ùljudnu se govòru upotrèbljâvâ imperativ: *izvòli, izvòlite* s infinitivom; n. pr. *Izvòlite* mïlostivo *prímiti* ovu knjigu moju.

§ 238. Imperativ se pojàčâvâ dödânîm *dê, dër* (koje se može i ùmetnuti među nastavak i glagolsku osnovu), *dëdê, dëdêr, dëdêrte, nüdêr* i *dâj;* n. pr.

Da ne lùdûj. Vìd' der, bräte, tko je na vrátima. *Hod' der* âmo, Plètikosa Râde. *Razberidete* (razberi-de-te), *rècidete, kážidete mu. Izìđide* nà bijelû kúlu. *Ùzjašide* vrâna gòlemôga. *Dëdê* komšija, *učini* i mèni jedàn pût ovo! *Nüdêr smàkni* sïlna Alibega. *Dâj* ti *ùzmi* zlátnû kùpu vina.

§ 219. Imperativ *bud* od *biti* ima dopusno znáčênje; n. p.

Budi li *ideš* nä vôjsku, kome me mládu òstavljâš? *Bùd' si,* möre, čöhu *ùkopao,* ti nijèsi srebro ükopao.

§ 240. Često se imperativ, òsobito *budi,* ìspûštâ, jêr se lako pòtpuniti može; n. p.

Hvála Bogu na njègovu dáru! Mîr s vama!

§ 241. Kao imperativi upotrebljávâju se te mogu i lične nastavke primiti: *hàjde, hajdémo, hàjdete; nâ, nate;* n. pr. *Hàjdete* zä mnôm i učînit ću vas lóvcima ljüdskîm.

5. Particip preterita (glagolski pridjev prošlosti). Particip za želju, zaklinjanje, dopuštanje i t. d.

§ 242. Particip preterita aktiva sâm pokàzujê 1) *želju, zàklinjânje* ili *pròklinjânje*, i 2) *dopúštânje;* n. pr.

1) Dobro *došao! Živio!* Crn im òbraz *bio!* O Kadiću, *kùkala* ti mâjka! A dúša ti räja nè *vidjela!* Öd neba *rosilo,* a od zèmljê *ròdilo!* Kudgod hòdila, sretna *bíla!* Tako mi Bog *pòmogao!* Ljuto kùnê božja mâjka: Svako drvo *uròdilo,* a jasika *ne ròdila,* već jasika *trepètala* usred ljeta i bëz vjetra.

2) *Jeo,* nè *jeo, pio,* nè *pio, tjerao,* nè *tjerao,* nê ćeš ga stići. Il' *ùmrla* ili *prebòljela,* ja nè mislîm vaša snàha biti. Brät je mio, koje vjërê *bio,* kad brätski pòstûpâ. Ili jâ ili ôn *izgùbio,* pit ćete ì vî s nama.

Digitized by Google

6. Perfekt (I. prošlo složeno).

§ 243. Particip preterita aktiva s prezensom glagola *jes* čini perfekt, koji pokàzûje *sadašnju gotovu* rádnju, a rázlikujê se od aorista tim, što onaj pòkazûje prošlu nàstalu rádnju.

Po tom znači: *došao sam* isto što i *sad sam óvdje,* a *dóđoh: dòšâšće* prosto nàstalo. Tako se isto kaže: *sûnce záđe* o prostom nàstalôm zálazu sûnca, a *sûnce je zašlo* gotovo je isto što i *sad je sùmrâčje.*

Zàtô vam kažem: *prímili su* (= imaju) plátu svoju. Djèvôjka *nije ùmrla* (= nije mrtva), nego spâvâ. Gdje je căr Judejski, što *se ròdio?* Jer *smo vidjeli* njegovu zvijèzdu nà istoku i *došli smo,* da mu se pòklonîmo. Ej lijo, sad si *dolíjala!*

Perfekt za imperfekt.

§ 244. Perfekt glagola imperfektivnoga zamjènjujê često imperfekt; n. pr.

Siròta žena jêdnâko *je žălila* za zmìjôm ì *plakala.* Jedni *su dòlazili* pred onu kuću, gdje se sovjet *sùstajao* i *víkali.* Paùnice više nè dođû nà jabuku, i zà tô *je* carev sin jêdnâko *túžio* ì *plakao.*

Perfekt za aorist.

Perfekt imperfektivnoga glagola zamjènjujê u pripovijedanju aorist, jer je aorist od imperfektivnih glagola rjeđi; n. p.

Gòspode! *nijèsmo* li ù ime tvoje *prórokovali,* i tvojim ìmenom đavole *izgònili* i tvojijem imenom čudèsa mnoga *tvòrili?* Kad to *čŭle* dvîje ptice cŕne, — Jedna grâčê, ù oblâke skâčê.

Bilješka. Glagol *je* i *su* kao spona izòstavljâ se, òsobito poslije zamjenice *se;* n. pr.

Bog dăo. Bog i ùzeo. Što molio, to je domòlio. Ïzvîla se zlátna žica ïz mora, săvîla se pŕvijencu òko pojâsa. To zàčula mîlâ stârâ majka. Víla mu se po paméti ùspomena. Kroz čakšire pròpala kòljena, kroz rukáve propali laktovi. Livada se urésila sve cvîjećem bîjelîm. Tô nè bila jasna zora, no tô bíla mlâdâ Stáne.

§ 245. Perfekt s česticom *da* ili *da ne* pokàzujê: 1) *žăpovijed* ili *zăbranu;* 2) *pogodbu;* n. pr.

Odmah *da si* nà noge *skočio.* Dèvêtû sobu *da se nijèsi usudio* nî po što otvòriti. *Da sam* búdna *bíla,* nè bî dobio nî tîh òpanâkâ.

Digitized by Google

Bilješka. Particip preterita od glagola *biti* s infinitivom pokàzujê, da *je trebalo* ili *nije trebalo* učinito ono u prošlosti, što znači glagol, koji je u infinitivu; n. p. *Bȉo* ranije *dóći*. — *Nè bio* ga *zvati*. — *Nè bio* mu *dávati*. Ispor. § 224.

7. Plusquamperfekt (II. prošlo složeno).

§ 246. Particip preterita aktiva s imperfektom ili s perfektom glagola *biti (bjȅh, bȉjâh; bȉo sam)* čini pluskvamperfekt, koji pokazuje *prošlu gotovu* rádnju; n. pr.

Car glávôm *bȉjâše izȉšao* i *pȍpeo se* na onu plàninu. Svi *se* Bogu *bjehu obŕnuli*. Kad *sam bȉla* grđnî san *zàspala*. Djeveri joj *bȉli govòrili*. Imaše nekakav car jedínka sîna, koji mu već do òrûžja *dòrâstao bješe*. Nèsretnî zȅt carev sjedéći nà ploči morskoj žívljâše o tràvici, koja *bješe* prì ploči *prirásla*. Kad *se bjehu* svàti *pòdignuli*, ne ùmijû dvóru púta naći.

8. Futur (budućе).

§ 247. Particip preterita aktiva s prezensom glagola *budem* opìsujê u zavisnim rečenicama futur, koji pokàzujê *budúću gòtovu* rádnju. Glagol je ponajviše perfektivan; n. p.

Ako meni sûdnjî dànak dôđê, te ti *budem*, pôbro, *pòginuo*, rádi mène osvetiti lȉjepo. Ako srȅćôm *bude òsužnjio*, beli ćemo njega ìzbaviti. Ako *bude* Mȉloš *prešo* Drínu, Miloša ću na mègdan zàzvati.

Istim. se participom i futurom *bit ću* opìsujê se fûtûr, kad *se sûmnjâ* o čemu, *što bi već moglo ì biti;* n. pr. Strâh je mene, *bit će pòginuo*. Te *će* ljûdi *biti* ùzalûd *rádili*.

9. Kondicional.

§ 248. Particip preterita aktiva i aorist glagola *biti* pokazuje kondicional, t. j. način, kojim se pokàzujê, da ono, što se njim ìzrîčê, ne postòjî ù istinu, već se samo pòmîšljâ kao mogúćê. Ono, što sada ne postòjî, pòmîšljâ se kâo da ùopće ne postòjî.

Aorist glagola *biti* ù tôj je svezi onakav, kakav je kad stoji sâm, osim 3. množine, koje glasi *bi*. Po tom se spreže taj aorist: 1. *bȉh;* 2. *bî;* 3. *bî;* 1. mn. *bȉsmo;* 2. *bȉste;* 3. *bî*.

Oblik 3. lica množine *bi* upotrèbljâvâ se i zà drugâ lica, ako ì rjeđe; tako n. p. za 1. mn.: Kad smo bíli djeca u ludòsti, te kad *bi* se igre pȍigrâli, svagda bi me nädigrao Vûče; za 2. mn.: Čarne oči, da *bi* nè gledale!

§ 249. Kondicional pokàzujê: 1) *želju*, 2) *pogodbu* i 3) *ponávljânje*.

Digitized by Google

§ 250. I. Kondicional za želju:

U želji je i *nádânje*, *namjerávânje*, *prìstajânje* i *prò-klinjânje*.

Kondicional pokazuje želju, da se što zbude ili nè zbude, i to:

a) u rečenici nezavisnoj. Uz kondicional može stajati: *da; neka; kad*, kojim se kao podùpirê, što se kondicionalom kazuje; n. pr.

Bog *bî dâo* te *bi* dobro *bílo*. Ah! bláženi i čèstiti *da bi* svi sni vaši *bíli!* Kćëri moja, *da bi* te *nè bîlo!* O *dà biste potŕpjeli* moje bèzûmlje. *Kad bìste* me, braćo, *pòslušali*. *Neka bi* ì tô *bílo*.

b) u rečenici zavisnoj. Zavisna se véžê veznicima namjernim: *da; jeda, eda; neka; ne li*, a pokàzujê predmet namjere. Želi se, da se rádnja zbude. *U zavisnoj je rečenici, što se želi, a ù glâvnôj mogu biti i sáme vrste žéljâ*. Kondicional pokàzujê i predmet strâha. Želi se, da se rádnja nè zbudê. Želja je i kad se u zavisnoj ìzrîčê, što se dokùčujê, a ù glâvnôj rádnja, kojom se ono dokùčujê; n. pr.

Dà bî se poslovice lakše *razùmjeti mogle*, jâ sam kod mnogih dodávao po koju riječ. Gdjekoji nà Đûrđev dân ìzbâcê puške prekò stokê, *da bi* im stoka *nápredovala*. Ovo pak rekoše kùšajûći ga, *da bi* ga *imali* za što okríviti. Ljûto sävî i òtud i otud, *eda bi* mu glâvu *òsjekao*. Pòtkûj i mène, mladi jünâče, *neka bih* konjem ù goru *utèkla*. Lèći ću óvdje kraj tèbe, *ne bih* li *mogao* malo *zàspati*. Bòjâhu se, *da* mu *se nè bî* što *dogòdilo*. Zàkiselila žena lonac mlijèka, pa ga pòkrila i povézala tórbôm, *da bi se* u toplìni prije *ùkiselilo*. Tikve se nâjvišê sïjû oko plòtôvâ ili se ùza njîh ùdarajû rozge, *da bi* im vrijèža *išla* ù visinu te tako *da bi* im rôd *vísio* ì pravo *râstao*.

§ 251. U objektnim rečenicama pokazuje kondicional blažu zäpovijed; n. pr. **Blaža zapovijed.**

Nà tô mu reku otac ì mati, *da bi* on sâm sèbi *ìzabrao*, koju hoće. Onda ona dôđê pa zàištê i ù njîh (u konjušára), *da bi* joj *dáli* jedno ždrìjebe zà medene kolàčiće.

Digitized by Google

II. Kondicional za pogodbu.

§ 252. Pogodbene rečenice pripadâjû među korelativno složene rečenice, t. j. takve, gdje jedna rečenica drugu ište. Ù prednjâku je (u protazi) pogodba, pod kojom vàljâ da se što dògodî, a zädnjâk (apodoza) kazuje, da se što dògâdjâ pod pogodbom ù prednjâku kâzanôm.

Ako se ono, što se u protazi kâžê, ù istinu nè zbîvâ, onda se nè zbîvâ ni ono, što se u apodozi kaže. Takvoj se rečenici može naprotiv staviti mîsao protivna onoj, što se nàlazî u protazi i u apodozi.

U ovakim kondicionalnim rečenicama, kojima se kazuje, da se ono nè zbîvâ, što se u pogodbi kaže, dakle ni ono, što bi vàljalo da òdatlê slijèdî. upotrèbljâvâ se obično u jednoj rečenici ili ù obje kondicional s veznicima: *da, ako, kad.*

Sporedna se rečenica veže:

a) s veznicima: *ako, da, kad;* n. p. *Ako bi* mu ì tô mälo *bílo*, bijèlu *bîh* mu *načînio* kúlu. *Ako bi* mu dolamu *ùzêla,* mlâd je zelen, bòjîm se, ozèpst će. *Dà bih znà*, da ću poginuti, jâ te danas òstaviti né ću. *Kad bi bílo* po rédu mrijèti, na tebe *bi òstanulo* cârstvo. *Kad* on *nè bî bio* zločínac, *nè bismo* ga prèdali tebi.

b) upitnom ili odnosnom zamjenicom, a rečenica je pò smîslu pogodbena; n. p. *Ko bi* mene vode *napòjio, ko li bi* mi hládak *načinio*, tâj *bi* dûši mjesto *ùhvatio. Šta bi dao* onome junáku, *koji bi* ti žíva *kaz'o* Mârka?

c) suprotnim veznikom: *ali* ili bez njèga. Tako vêzâna rečenica sadržâvâ smétnju, s koje se nè zbîvâ, što se kaže ù glâvnôj, a pò smîslu je pogodbena; n. p. *Pjèvala bih,* al' ne mògu sáma (= da nijèsam sama). *Ìgrao bi, skákao bi,* hröm sam nä nogu (= da nijèsam hrom).

§ 253. Sporedna se rečenica katkad samo nagovjèšćujê ù glâvnôj ili blízu nje, a katkad se i bèz togâ razumije ili se može misliti, a to je prema glâvnôj: *kad bi tako bílo, kad bi drugàčijê bílo, kad nè bî drugo što bílo, kad bi se moglo, kad bi se htjelo, kad bi dò togâ došlo* i t. d.; n. pr.

Zàvadio bi dvâ öka u glávi. Ì kamên *bi* rijèčima *pòdigao.* Kòsa im je, njôm *bi se pökrîli,* nökti su im, *ùkopao*

Digitized by Google

bi se. San me mòrî, san me lòmî, *spávala bȉh jâ.* Nekada sam vidàrica bíla, *jâ bȉh* tvôga brata *izvídala.*

§ 254. Često nema nî što bi se moglo misliti mjesto sporedne rečenice, nego se samo zàtô gòvorî kondicionalom, da se nè bî reklo ȕprâvo kako je, nego kao da do nečega stòjî, hoće li biti ili nê će, te se kao blaže gòvorî; n. p.

Rad *bȉh bio* ògledati dóra. Koga *bi* ti brata *nâjvoljela,* da t' òstavim u bijèlu dvóru? *Bi l' pòznâla,* čija j' ovo rúka? Jèst slòbodno, za što *ne bi bílo?* Oni vîčû, *rek'o b',* víno piju. *Rȅkao bi* čovjek, da je pjevač pòsljednjê trî vŕste dòdao drûštva râdi.

III. Kondicional za ponávljânje.

§ 255. Kondicionalom se kazuje, da što biva svaki put ù nekô vrijème, kad to vrijeme dođe. Vrijeme može biti ȉzrijekom kâzâno, a može i nè biti. Ako nije ȉzrijekom kazano, niti se iz òstâlôga govora razumije, onda je kao da bi se reklo: *svagda* Nâjviše se tako kazuje, što je prošlo, i po tom se kondicionalom ovako gòvorî redovno u pripovijèdânju; n. p.

Kako *bi* Bùdljani nȁ brdo *izìšli,* odmah *bi se* mladež na gúmnu *ùhvatila* ù kolo, pa *bi* muškárci, koji su svi jedan dò drugôga pòhvatani, *zàpjevali* i t. d. Tako prôđû trî godine dánâ, i kad *bi* god mâjstor *zapítao* dijète, šta je naùčilo, ono *bi* mu svagda *odgovòrilo,* da nije ništa. Bíla trî brata, pa nà bijelome svijètu ništa nijèsu imali do jednu krušku, te *bi* tû krušku rêdom *čúvali:* jedan *bi òstao* kòd kruškê, à drugâ dvòjica *išla bi* nà nadnicu.

§ 256. U želji i u pogodbi dòlazî ì sâm àorist, *bih bi* i t. d. bez participa, i to samo onaki, kaki je s participom. To biva s participom *bio-la-lo* ili òd nekih glagola, koji se ȉz govôra lasno razùmijû, ako se i nè kâžû ȉzrijekom; n. p.

Skoči kòlo, dà skočîmo! da *bi* nama ù čas dobar (bílo)! Čemu *bi* rpa žȉta (bila), kad se nè bî jȅla? Što *bi* zidári (mogli), kada se ne bi zídalo? Ja *bih* sînko, vode iza gòrê (htjela). *Bi* li, mâjko, kakvijeh pȍnudâ (htjela)?

§ 257. Particip preterita aktiva od gdjekojih glagola srednjih upotrèbljâva se kao pridjev; n. p. **Particip za pridjev.**

Digitized by Google

Veli Mârko *òstarjelôj* majci. Òrûžje *zä'rđalo.* Träja vatra dö mrâka *mŕklôga.* Naš sültane, *ògrijâlô* sûnce! A hiljadu *òstâlîh* Türâkâ. Iznèsê Jelena — *ogòreo* kraj hljeba. Mlâd je vójno, rúža *napúpila.* Mïtru dâjê staro *ìsprskalo* (òrûžje). Pa *sústala* konja òdjahao. Zàpadê (ga) *usàhla* jabuka. Ùdarî me *ùvelôm* jabukom. Poròdila *nevàljala* sîna. Prstom pokazujući na *polèglo* vlâće. Lëgnê na trávu i *òpalo* lipovo cvïjeće. Brânî svoje *òjadjelê* ôvce. Umívajû *potàvnjelo* lice. Spoméni bábu i *ùmŕlê* vïtezôve. Čeka kao *òzêbao* sûnca. *Preráslôj* djevojci pòmrli svätovi.

6. Adverbium verbale prezensa (Glagolski prislov sadašnjosti).

§. 258. Glagolski prislov sadašnjosti pokazuje rádnju träjnu, koja biva u jedno vrijeme kad i rádnja glavne rečenice, a imaju ga samo glagoli imperfektivni. Upotrèbljâvâ se A. kao atrìbût; B. kao predìkât i C. kao àdvêrb.

A. Atribut.

§. 259. Atributni se prislov dòdâjê imenici kao pridjev ili kao odnosna rečenica, ako mu i ne prìlâžê svagda postojano kakvo svojstvo. Takvi su prislovi n. p. *vrûć, gorúći, kípûći, mògûć, mògûći, nòsêć, tèkûći*, koji su gotovo pridjevi.

B. Predikat.

§ 260. Predikatni prislov pòtpûnjâ glagolski predikât. Glagoli, koji primaju predikatni prislov, mogu se podijèliti:

a) na glagole, koji pokazuju stanje; n. p. I jednako dân ï noć *bâvljâše se* (čovjek s duhom nèčistijem) u gròbovima i u gòrama *víčûći* ì *bijûći se* kàmênjem. *Ùžinâjuć' òmrkoše* tùdê. *Pìjuć'* vino drûštvo *òmrknulo.* Mâjka mu (osta) dvóre *prìpravljajûći. Òsta* Rädul po dvóru *šétajûć'.* Ona *ide* gòrôm *pjëvajući*, a *ùlazî* ù dvôr *ìgrajûći.* I tako òtîdû sretno u njézino cârstvo i óndje *òstanû cärujûći* dò svôga vïjeka.

b) na glagole òsjećânja, što je rijetko, a običnija je rečenica sa *gdje* ili *da;* n. p. Kad je došla ù bijelê dvóre, zàču lëlêk, i *začu* kükânje, stârû majku Jóva *kùkajûći.* Spòminjêm se, da bi čêsto *nahòdio* mâjku gôrko *plàčûći.*

C. Adverb.

§ 261. Prislov zamjenjuje adverbijalne rečenice *vremena, uzroka, pogodbe, dopúštânja,* kojim se sùbjêkt u glavnoj rečenici nàhodî. Taj adverbijalni prislov upotrèbljâvâ se po tom

1. za vrijème:

Digitized by Google

Ìdûći tako nâđe ù polju jednoga čovjeka. *Pùtujûći* tako ùdarî na jednu vodu ì *idûći* pokraj te vode srëte se s jednim čovjekom. *Hódajûći* po svijètu dôđê ù nekakav veliki grâd i *šétajûći* kròzâ nj ùpazî ga careva kćî. *Prebírajûći* njézine kose glëdâj, náći ćeš jednu dläku crljenu. *Vìdêći* da se na kudjelji ne pòznâjê, štô je òprela, stänê plakati. I tako ona (pepèljuga) između národa *provláčêći se* i *bježéći* nekako joj spädnê papuča. Mòmak *brìjûćî* cära òpazî, da su u njèga (cära Tròjana) közjê uši.

2) za uzrok:

Ona siròta *nè znajûći*, šta joj se prìprâvljâ, prìstanê na prošétnju. I ona (pepèljuga) *ne ìmajûći* kad trážiti jê (papuču), pòbjegnê bosònoga. Nòjevi *želéći* da bi pëcîvo dòhvatili, polètê ù visinu. *Nè znajûći* nikada zanáta nijèsu se mogli drùkčijê hrániti, nego se nâjmî, dà čûvâ sëoskâ goveda.

3) za pogodbu:

Läšnjê se obuć' *sjedéći* neg *stojéći*. Tëško vûku *né jedući* mêsa, a junáku *nè pijûći* vína. Pjesme ove jâ sam se stärao da nàmjestîm ù rêd, kako koja za kojom ide . . . . *Držéći se* ovoga vàljalo bî, da je pjesma 81. ödmâh poslije 78. Tëško Mârku ù zlu dobra *čëkajûći*.

4) za dopuštanje:

Zàtô im gòvorîm ù prîčama, jer *glëdajûći* nè vidê ì *čujûći* nè čujû, niti razumiju.

§ 262. Glagolski prislov sadašnjosti sa *ne* zamjenjuje komparativnu zavisnu rečenicu sa *da ne;* n. p.

On njê *nè slušajûći* ùzjašê na konja svôga. Nàsrnê s konjem, a nàdrška psa *ne gòvorêći* nî riječi. Ali on njû *nè slušajûći* pôđê ù nekakav grâd. Ona je išla *nè znajûći* ni sáma kuda. Drügô jutro careva kći ùranî vrlo rano ì stanê dà gledâ ù bâšću *ne jávljajûći* ni ocu nì materi. Cäreva kći onda ötkrijê svoje lice i *nè sjećajûći* se biljege.

§ 263. Glagolski prislov sadašnjosti sa *kao* zamjenjuje komparativnu zavisnu rečenicu sa *kao da;* n. p.

*

Digitized by Google

Onda čovjek *kao naríčûći* okò njê prìšapćê joj: *Ùstâj* ili idem, da te òglâsê. Svèćenîk očìtâ pòsljednjû molitvu, a čovjek *kao plàčûći* nàd njôm prìšapćê joj. Oko Sènja i Rijeke, *kao tèpajûći, ž* izgovárajû kao *z*.

§ 264. Glagolski prislov sadašnjosti zamjenjuje usporednu rečenicu s veznikom *i*, *te*. Glagol one rečenice, u kojoj je manje znämenita rádnja, stoji u glagolskom prislovu; n. p.

Tako stèče sîna, nèvjestu ì zeta *hválêći* Gòspoda Boga. Slûšajûći ga ljènivac stane mu závidjeti *gòvorêći*. Pa onda već òd nekô doba nòći ide svaki svojoj kući *izbàcujûći* svaki pò pušku. Maćija zà njôm *prijètêći* pésnicôm rèknê. Otac ga je dugo òdvraćao *gòvorêći* mu, da i u zanátu ima brïgê i trúda. U tom dođu ù dvôr k ocu i otac *plàčûći* zàpîtâ zmiju.

7. Adverbium verbale preterita aktiva (Glagolski prislov prošlosti).

§ 265. Glagolski prislov prošlosti pokazuje najviše rádnju gotovu prije druge prošle rádnjê. Prave ga redovno glagoli perfektivni, rjeđe imperfektivni, a upotrebljâvâ se sämo prislovno i to

1) za vrijème:

On *zabòdâvši* svoju säblju pöd grêdu ili je *ùdarîvši* ù kamên lègao te zàspao. *Ùhvatîvši* trëćî dân treću jegulju nàjedê se ì rečê. *Čûvši* on tô dòsjetî se jädu. Djeca *izìšâvši* nä pût òtîdû kùći. Hajdúci *ùšâvši* unútra pòsjedajû ì blâgo pòdijelê. *Òdsjednûvši* s konja čovjek odmah nàrûčî mìrtvačkî sanduk. *Nàzvâvši* materi dobàr večê reče joj: Mâjko! tû mìrišê râjskâ dušica. Sve ovo *obišâvši* i *vìdjêvši* vrâtî se nätrâg.

2) za uzrok:

Ne *mògâvši* srcu odòljeti vrâtî se nätrâg. Djeca *ne nàšâvši* pèpela nàkupê mëkînjâ u džèpove. *Ne mògâvši* prijèći preko vòdê vrâtê se natrag.

§ 266. Prislov prošlosti sa *ne* zamjenjuje komparativnu zavisnu rečenicu sa *da ne;* n. p.

I tako ona (gramatika) ìzâđê nä svijet, *ne prímîvši* zä trûd okò njê ni g. Grimm nï jâ nïjêdnê kràjcarê.

Digitized by Google

8. Particip preterita pasiva (Glagolski pridjev trpni).

§ 267. Glagolski pridjev trpni imaju samo glagoli prelazni, a od neprelaznih upotrèbljâvâ se sàmo srednji rod. Upotrebljava se pak:

1) kao atrìbût; n. p.

Dòbavi oči öd zmaja, srce od aždàhê i zmìju krilaticu između Gòspôđâ, pa svári u jednom lóncu *neòmrčenu,* a u vòdi *nènačetôj.* Bolje je zlâto i *pòizderâto,* nego srebro ïznova *kòvâto.* Baba ga uvèdê ù nekakvu avliju *ògrâđenu* kostima jünâčkijem. Skùpî Kósto gòspodu svatove, sve svatove prije *nèženjene,* vráne konje prije *nësedlâne,* brîtke sablje prije *nëpasâne,* sàmur-kape prije *nëmetâne.* Načìnile jê (djèvôjku) vîle öd snijega *ìzvađena* ìz jamê bèzdanjê.

2) kâo predikat uz glagole òsjećânja; n. p.

Ìdite u sèlo, što je prema vama i odmah kako ùđête u njèga, *náći ćete* magare *prìvêzâno.* I ëto vam znâka: *náći ćete* dijète *pövîto,* gdje leži ù jaslama. I dòšâvši (nèčistî düh) *nâđê pométen* i *ùkrâšen* (svoj dôm). Kad se üjutru cârskâ kći ràzbûdî, *vidi* svijèće *pròmijenjene.*

Pasivni oblici vremênâ.

§ 268. Participom preterita pasiva i oblicima glagola: *bivati, biti* i *jesam* izražava se pasiv, i to:

Prezens: *bívajû jâvljene.*[1]

Imperfekt: *bîvâše prëdân.*

Aorist: *bî kâzâno.*

Perfekt: *zvâni su.*

Pluskvamperfekt: *bìjâše sàzîdân; bjëše ùtvrđen; bíla je ìsprošena.*

Futur: *bit će pòmilovâni; bûdêm pòdignût.*

Imperativ: *nè budi rečèno.*

Kondicional: *bìo bìh odnèsen.*

Primjeri. I tako tâjne srca njègova *bívajû jâvljene.* Ako *bîvâte ùkoreni* zä ime Hristovo. Gòspod Isus onu nôć, u koju *bîvâše prëdân,* üzê hljeb. *Pòstavljeni biše* vratári i pjeváči. Kao što im *bi kâzâno.* Vjërôm *bi* Enoh *prenèsen,* da nè vidî smrti. Ù tô se vrijème rodi Mójsije ì bješe Bogu ùgodan, ì *bî* trî mjeseca *hrânjen* ù kući oca svojega. Jêr

[1] Uz *bivati* uzima se redovno particip glagola perfektivnoga.

Digitized by Google

su mnogi *zvâni*, ali *je* mälo *ìzabrânijeh*. *Òtvorena su* (vrata) jošte s večera i *pometèna*. Jâ *sam pòslân* samo k ìzgubljenîm óvcama. I odvèdoše ga nä vȓh gore, gdje *bȉjâše* njihov grâd *sàzîdân*. Pusti Barabu, koji *bȉjâše bâčen* u tamnicu zà nekakvu búnu ùčinjenu u grádu. I ùdarî dažd i dóđoše vode ... i nè padê, jer *bješe ùtvrđena* na kamènu. A oni ne razumješe rȉječi ove, jer *bješe sakrivèna* òd njȉh. Kad je Marija *bíla ìsprošena* za Josipa. náđe se da i t. d. Po otkrivénju tâjne, koja *je bila sakrivèna* od postánja svȉjeta, a sad se javila. Koji nè znâ, pa zàslûžî bôj, *bit će* malo *bȉjen*. Blägo mȉlostivima, jer *će biti pòmilovâni*. I kad *budem pòdignût* od zemlje, sve ću privùći k sebi. A ako svi prórokujû i dođe kakav nèvjernîk ili pròstâk, *bude pòkàran* od svȉjû ì *sûđen* od svȉjû. Nu ako i *žȓtvovân budem*, rädujêm se. *Nè budi* od mène *rečèno*. Nè bî imao vlâsti nikakve näda mnôm, kad ti *nè bî bílo dano* odòzgôr. Ìz utrobê ù grob *bio bih òdnèsen*.

§ 269. Ovaj se particip upotrèbljâvâ i kao 1) pridjev, a gdjekoji òd njȉh znači, òsobito kad je svezan sa *ne*, 2) da ono, što glagol zdači, može ili nè možê biti (prema lat. pridjevu na — *bilis*, njem. — *bar)*; n. p. *ròđenâ* majka, *kȓštenî* kûm, *kȓštenâ* voda, *kȓštenô* písmo, *ùzdân*, *pòuzdân*, *òproštenâ* mòlitva i t. d. 2) *nepromjènit*, *nèìzbrojenî*, *nèiskâzanî*, *nèskladan*.

9. Infinitiv (neòdrêđenî oblik glagola).

§ 270. *Po oblíku* je infinitiv *kosi padež* supstantiva u jednini, koji pòstajê nastavkom *ti*. Koji je padež infinitiv, nè možê se odréditi.

Po znáčênju je infinitiv glagol, jêr

1) pokazuje rádnju ili stánje träjno ili svȓšeno;

2) može imati ùza sê padež, koji i glagol, kojemu pripada;

3) označuje se ìzbliže prislovom, a ne pridjevom;

4) nè prîmâ prijedloga.

§ 271. Infinitiv glagola imperfektivnoga pokazuje rádnju träjnu ili pònovljenu, a infinitiv glagola perfektivnoga svȓšenu. Nekoji se glagoli kao: *pòčêti*, *stäti*, *prèstati*, *kûšati*, *običávati* i t. d. mogu pòtpuniti samo glagolom imperfektivnim; n. p.

Digitized by Google

I nè mislîte i ne gòvorîte u sèbi: imámo oca Avraama; jer vam kâžêm, da može Bog i od kàmênja ovoga *pòdignuti* djëcu Avraamu. Böljê je *dijèliti* nego *prösiti*. Bolje *umjeti* nego *imati*. Bolje je svoju crkvu *pòkriti* nego túđu. Nè trebâ *kvöcati*, nego jája *nositi*. Starija dvòjica *stänû* púlem jëdnâko *rúžiti* najmlađega i *smìjati* mu se.

§ 272. Infinitivi *pïti*, *jësti*, kad némajû üzâ se òbjekta, zamjenjuju imenicu; n. p.

Baba dâ njemu *jesti*.

§ 273. Infinitivom se kazuje: *žèlja, pogodba;* n. p. **Želja pogodba.**

Täko mi *se* mâjkom *zvàti!* Tako ti zdravo *putòvati!* Jâ ti né éu ìz tvôg dvóra póći, *znat'* mi sjedjet' trî bijèla dâna. Ah *znat'* mi se ne opròstit' sužnjice, ni tamnice kuće bäš pröklête, nè dâm tebe za života môga.

§ 274. Infinitiv pòtpûnjâ glagole kao n. p.

Bòjati se: Nè bôj se ùzêti Marije žene svoje. *Dati: Ne dádê* joj Mijat *pòbjegnuti*. *Imati:* Simone! *imam* ti nešto *kazati*. *Pòčêti:* I *pòčeše* ga *moliti*, dà idê iz njihovijeh krajévâ. *Moći:* Jer *se mögâše* ̓zâ nj (za miro) *ùzêti* više òd trista grósâ i *dati* siromàhima. I nijedan (ljekar) je *nije mogao izliječiti*. *Vàljati:* Sinu čovječjemu *vàljâ* mnógo *postrádati: Reći: Reko sam* ti sestru *poklòniti*. *Stíd ti se:* Kopati ne mògu, *prositi stídîm* se. *Sjesti:* Onda cäre *sjëde bèsjediti*. Pâ *sjëdoše* trûdni *pòčinuti*. *Lèći:* Žetvu žële trî jêtrve. — *Lègoše* mi *pospavati*. *Dóći:* Kao da *si došao* vatre *ùzêti*. *Dići se: Digoše* se svati *putòvati*. *Pòslati: Posla* drâgog ù mlin *mljeti*. *Obrèći:* Kirjaković s velikom radosti *obrèćê* to *učìniti*. *Učiti se:* Da li *se mi učimo gledati* ì *slušati*. *Òstati:* Najstariji (brat) *òstanê* strâžu *čúvati*. *Zabòraviti:* Kod mladòženjê pjëvajûći i ìgrajûći *zabòravê* ì *jesti* ì *piti* ì *spávati*.

Bilješka. 1. Isti se glagoli mogu pòtpuniti i zavisnom rečenicom, što òsobito biva, kad se pod infinitivom razùmijevâ drugi subjekt od onoga ù glâvnôme glagolu; n. p. Možeš, *veli (car), da òtvorîš* trî četiri òdaje, tamo ćeš vidjeti, da imádê i srebra ï zlâta — na pòsljetku možeš otvòriti sve

Digitized by Google

osam òdajâ. Čovjek *bi htio, da* vode *pije*, a ma *nè možê, da dòhvatî.* No cärević *nije htio* nïkâko, *da* ga *sluša,* nego sjütradân *nàumî, dà pôđê,* a kad car vidi, da ga *nè možê, da zaùstavî*, i s púta *da* ga *òdvrâtî*, onda mu ìzvadî jedno pèro. Drügô jutro cäreva kćî ùranî vrlo räno, ì *stanê, dà gledâ* ù bâšću. Onda nâjmladî *òtpočnê, da kàzîvâ.* Ona dvâ zàspê, a on *òstanê, dà čûvâ* strâžu (ispor. Tako oni dva zaspe, a najstariji *ostane* strâžu *čúvati).* Gòspode, *dopùsti* mi najprije, *dà idêm, da ùkopâm* oca svôga. *Nè znâ, da besjedi,* a *ne ùmijê, da ćútî.*

Bilješka. 2. Glagoli òsjećânja kao: *vìdjeti, ùgledati, čùti, pògledati, òpaziti, náći* potpúnjajû se zavisnom rečenicom, koja se pòčinjê sa *gdje*, kad se ùzimajû u pravom smislu, a u prenesènom sa *da;* n p. Národ se dîvljâše *videći* nïjemê *gdje gòvorê*, ùzête zdrave, hröme *gdje idu* ì slijepê *gdje glêdajû.* Pripovijèdajû, da *je* Stefan lòvêći po Cèru *ùgledao* na jednom mjestu, *gdje se* gráne od dîvêća ì dolje *savíjajû* ì gore *uzvíjajû.* Dîvno ti je pöd noć *pògledati, gdje* gospòda zà sofrôm *sjèđâhu.* A njih dvòje, kad *òpazê* zà sobom zmäja, *gdje* ih *tjërâ,* prèpadnû se. *Ùgledat će* sîna čövječjêga, *gdje ide* nä oblâcima nèbeskîm sà silôm ì slavôm vèlikôm. U jedànaestî sähat izlïšâvši *nâđê* druge, *gdje stòjê* bèsposleni. Òdlazêći òdândê *vidje* čovjeka, *gdje sjèdî* nà carini. Car već *vidi, da* će ono da se ìspunî, što mu je gláva kázala.

§ 275. Infinitiv potpùnjâvâ imenice i pridjeve; n. p.

Vlâst: No da znáte, dä *vlâst* ima sin čövječjî na zèmlji *opráštati* grijèhe (reče ùzêtômu). *Vrijème: Vrijème* je *sijati* luk. *Trijèba:* Nije *trijèbê govòriti* i ò tom. — *Nije* ni *trijèbê pisati* vam. *Nèvolja: Nevolja* mu süze *pròljevati. Òbičâj:* U Rímu bio je *običaj ... nositi* gránu masline. *Grjehòta:* Kažu, da je *grjehota* dùhân *pušiti. Rêd:* Kome je *red* konja *pästi? Sramòta:* Učini mi se *sramòta* od svoje rïječi nätrâg *ùdariti. Dòstôjan:* Ide zä mnôm jači od mène, prèd kim jâ *nijèsam dòstôjan sàgnuti se* i *odrijèšiti* rèmena na òbući njegovoj. *Hîtar, tih: Hitar* bùdi šta *čuti.* à *tih govòriti. Lïjep: Lijepa je* kàlina *glèdati* al' *je gŕka zobati. Lïjep je gledati,* no *kakav* je *mirìsati? Bîz, spör:* Zàtô, ljùbazna braćo moja, neka bùdê svaki čovjek

Digitized by Google

brz čuti, à *spor govòriti* ì *spor sŕditi se. Rad: Rȁd* sam *otlći* kući. *Ŗȁda* je za njèga *póći. Kadar:* Jer ih je Bog *kadar* opet *pricijepiti. Kádar* sam *stići* i *utèći. Vrijèdan: Nije vrijèdan* ništa *stèći.* Stârî je svat òd svatôvâ *dúžan paziti. Neòbičan: Neobičan* jùnâk *pògledati.*

§ 276. Glagol *jesam, biti* s infinitivom pokazuje, da se rádnja *môrâ* ili *može* vŕšiti, a nijèčno, da rádnja *nije mogúća.* Lice je obično u dativu, glagol *jest* kadšto se ìspûštâ; n. p.

Ako *bude* po rédu *mrijèti.* Da je tebi *stȁti* pògledati. Jedànpût mi *je mrijèti. Da* m' *je znati.* Kad *je* vôjsku *vojèvati,* onda se vîčê: kamo jùnâk Králjeviću Mârko? A kad *je* šićâr (dobit) *dijèliti,* gòvorê mu: Otkùda sì, nëznâna delijo? Koga *je moliti, nije* ga *sŕditi.* Svuda *je próći,* al' *je* kući *dóći.* Što *nije glèdati, nije* ni *glòdati.* Komu *je putòvati, nije* mu kòlje *drijèmati.*

§ 277. Infinitivom i prezensom glagola *budem* opìsujê se futur u zavisnim rečenicama uz glagole: *dȁti, znȁti, ìmati, mòći, smjȅti, htjȅti.* Ovaki je futur veoma rijèdak; n. pr.

Kad odrástê i *znȁdbudê* zá se. Dok odráste dijète Juroše, dok *mȍgbudnê* konja pojahati. Ako gòspod *htjȅdbudê* i živi bùdêmo, učinit ćemo ovo. Jávite se, pa ih pòzdravite, da ih oba zovem na vesélje, to Läzâra zȁ vjenčâna kûma, a Stefana, da nas *vjènčat' bude.* Štogod *budem znȁti* i *nè znati.* Kad *bȕdêmo* nà sretnî pût *krénuti* ì kući *dóći*

§ 278. Infinitivom i prezensom glagola *hoću, ću,* opisuje se futur; n. pr. **Futur (Buduće vrijeme).**

Tko ima ljúbav k meni, *držat će* rïječ moju; i otac moj *imat će* ljubav k njemu; i k njemu *ćemo dóći* i u njèga *ćemo se nastániti.*

Istim se öblîcima opisuje i prošlost u pripovijèdânju; n. pr. **Futur historični.**

Òtudâ se povèdê rïječ, kako mnogi svïjet pömrije ù nekoliko dánâ, pa *će reći* sestra mojega prïjatelja. Stojéći jedan dân na prozoru vide, gdje ispred njihove kuće prôđê carev sîn, pa *će reći* mlȁđâ: Ah lïjep ti je oni cärev sîn!

Digitized by Google

Bilješka. U rečenicama vremenskim, namjernim, pogodbenim i odnosnim upotrèbljâvâ se fùtûr sa *budem,* ili prezens glagola perfektivnoga.

10. Substantivum verbale (Glagolska imenica).

§ 279 Glagolska imenica pòstajê od participa preterita pasiva nastavkom *je,* a pokazuje rádnju mislenu, ne stvârnu, t. j. rádnju zá se, a ne rádnju kao pòsljedak radnje kojega subjekta, te se ne upotrèbljâvâ u pluralu.

Glagolsku imenicu prave redovno glagoli imperfektivni, ali i perfektivni, ako ì rjeđe; tako su n. p. *dopuštènje, očišćénje, oprošténje, oskvrnjénje, pomišljénje, postánje, pòuzdânje, preòbražênje, spásênje, svanúće, umŕće, uskrsnuće, vjènčânje, zaklánje* i t. d.

§ 280. Glagolska imenica zamjenjuje infinitiv, kad bi od njèga trebao koji padež s prijedlogom; n. pr.

U *prevòđênju* svake knjîgê. Po *razbíću* Tûrâkâ. O *pròšênju* djèvôjkê.

§ 281. Glagolske imenice od povratnih glagola gube, ne mijènjajûći znáčênja, povratno *se;* n. pr. *pòuzdânje,* od *pòuzdati se.*

Prijegled porabe vreménâ.

Sàdašnjôst.

Sadašnjost se kazuje: 1) prezensom imperf. glagola § 218; 2) poslovičnim prezensom § 219.

Pròšlôst.

Prošlost se kazuje: 1) imperfektom § 224.; 2) àoristom § 226.; 3) perfektom § 243.; 4) pluskvamperfektom § 246.; 5) prezensom historičnim § 221.; 6) imperativom historičnim § 236.; 7) kondicionalom § 255.; 8) futúrom § 278.

Budúćnôst.

Budućnost se kazuje: 1) infinitivom i prezensom glagola *ću* § 278.; 2) infinitivom i prezensom glagola *budem* § 277.; 3) prezensom perfekt. glagola § 220.; 4) aoristom § 228.; 5) futurom § 247.

Digitized by Google

Zäpovijed, zäbrana.

Zapovijed ili zabrana kazuje se: 1) imperativom § 230.; 2) prezensom sa *neka*, *da* § 223.; 3) perfektom sa *da*, *da ne* § 245.; 4) kondicionalom § 251.

Želja.

Želja se kazuje: 1) prezensom sa *da* § 222.; 2) participom preterita aktiva § 242.; 3) kondicionalom § 250.; 4) infinitivom § 273.

Pogodba.

Pogodba se kazuje: 1) prezensom sa *da* § 222.; 2) perfektom sa *da*, *da ne*, § 245.; 3) infinitivom § 273.

Zàklinjânje, dopúštânje, namjerávânje.

Ovo se kazuje: 1) participom pret. aktiva § 242.; 2) kondicionalom § 250.; 3) imperativom *budi* i glagolom u òdrêđenu vremenu § 239.

Zämjena vreménâ.

Perfekt zamjenjuje: 1) imperfekt § 244.; 2) àorist § 244.; 3) prezens historični § 221.

Digitized by Google

Digitized by Google

Gdje je što?

Na strani

Što je sintaksa? 1

Dio prvi.

Značenje vrstâ riječi.

1. **Supstantiv (imenica)** 1
2. **Adjektiv (pridjev)** 2

Dodatak.

a) genus (rod) 3
b) numerus (broj) 5
3. **Numerale (brojno ime)** 6
1) Glavni 6
2) Redni 8
4. **Pronomen (zamjenica)** 8
1) Pronomen personale (zamjenica lična) 9
2) Pronomen possessivum (zamjenica posjedovna) 9
3) Zamjenica *čij* 10
4) Zamjenica *i, ja, je* 10
5) Nominalni oblik 11
Zamjenica *sâm* 12
6) Zamjenica *se, svoj* 13
7) Zamjenica *što* 14
5. **Adverb (prislov)** 15
a) Negacija (poricanje) 17
Bojati se, smetati 19
Negacija i afirmacija 19
Ne, niti 19
Ponovljeno *ne* 20
Više niječnih čestica 20
Negacija suvišna 20
b) Prijedlog 22

Digitized by Google

Na strani

I. **Pravi prijedlozi** 22
A. Prislovno značenje prijedloga 22
B. Prefiksalno značenje prijedloga 23
Glagoli složeni s više prijedloga 25
II. **Nepravi prijedlozi** 25
6. **Glagol (verbum)** 26
I. Glagol samostalan i nesamostalan 26
II. Glagoli tvorni i trpni (aktivni i pasivni) 26
III. Glagoli subjektivni i objektivni 26
Kako se izražava pasiv? 28
Prelazni (tranzitivni) i neprelazni (intranzitivni) 28
IV. Trajni i svršeni (perfektivni i imperfektivni) 28
Imperfektivni 29
Perfektivni 29
I. Glagoli prosti 33
I. razred 33
II. razred 33
III. razred 33
IV. razred 33
V. razred 34
VI. razred 34
II. Glagoli složeni s jednim prijedlogom 34
III. Glagoli složeni s dva ili s više prijedloga 35

Dio drugi.

Značenje oblikâ riječî.

I. Značenje imenskih oblika.

Padeži bez prijedloga.

A. Samostalni padeži 37
Nominativ 37
Vokativ 38
B. Zavisni ili kosi padeži 38
Akuzativ bez prijedloga 38
1) Izvanji oblik 38
2) Unutrašnji objekt 40
3) Dvostruki akuzativ 40
4) Akuzativ predikata 41
5) Prostiji akuzativ 41
Akuzativ prostora 41
Prisloyni akuzativ 41
Akuzativ vremena 42
Dativ bez prijedloga 42
Genitiv bez prijedloga 45

Digitized by Google

Na strani

I. Pravi genitiv 45
II. Ablativni genitivi 51
Lokativ bez prijedloga 54
Instrumental bez prijedloga 54

Padeži s prijedlozima.

Prijegled prijèdlôgâ 58
I. Prosti prijedlozi 59
A. S kojima dolazi po jedan padaž 59
a) Akuzativ:
1. s prljedlogom *kroz* 59
2. s prijedlogom *mimo* 59
3. s prijedlogom *niz* 59
4. s prijedlogom *uz* 60
b) Dativ s prijedlogom *k* 60
c) Genitfv s prijedlogom *bez—zbog* . . . . . 61—71
d) Lokativ: *pri* 71
B. Prijedlozi, koji dolaze po sa dva padeža 71
a) s akuzativom i lokativom:
1. s prijedlogom *na* 71
2. s prijedlogom *o* 73
3. s prijedlogom *po* 74
4. s prijedlogom *u* 75
b) akuzativom i instrumentalom:
1. s prijedlogom *među* 76
2. s prijedlogom *nad* 77
3. s prijedlogom *pod* 78
4. s prijedlogom *pred* 79
c) S dativom i genitivom *protiv* 79
d) S genitlvom i lokativom *prema* 79
e) S genitivom i instrumentalom *s* 80
C. Prijedlog, s kojim dolaze tri padeža
Akuzativ, genitiv i instrumental s prijedlogom *za* . . . 82
II. Složeni prijedlozi 84

II. Značenje glagolskih oblika.

1. Prezens (sadašnje vrijeme) 87
Poslovnični prezens 87
Prezens za futur 87
Prezens historični 88
Prezens za želju ili pogodbu 88
Prezens za imperativ 88
2. Imperfekt (prošlo trajno) 89
3. Aorist (prošlo svršeno) 89
Aorist za perfekt 89

Digitized by Google

		Na strani
	Aorist za futur	90
	Aorist za imperfekt	90
4.	Imperativ (zapovjedni način)	90
	Imperativ historični	91
5.	Particip preterita (glagolski prldjev prošlosti)	92
	Particip za želju, zaklinjanje, dopuštanje i t. d.	92
6.	Perfekt (I. prošlo složeno)	93
	Perfekt za imperfekt	93
	Perfekt za aorist	93
7.	Plusquamperfekt (II. prošlo složeno)	94
8.	Futur (buduće)	94
9.	Kondicional	94
	Blaža zapovijed	95
	Particip za pridjev	97
10.	Adverbium verbale prezensa. (Glagolski prislov sadašnjosti)	98
	A. Atribut. B. Predikat. C. Adverb	98
11.	Adverbium verbale preterita aktiva. (Glagolski prislov prošlosti	100
12.	Particip preterita pasiva (glagolski pridjev trpni)	101
	Pasivni oblici vremena	101
13.	Infinitiv (neodređeni oblik glagola)	102
	Želja, pogodba	103
	Futur. (Buduće vrijeme)	105
	Futur historični	105
14.	Substantivum verbale. (Glagolska imenica)	106
	Prijegled porabe vremena	106

Digitized by Google

REČENICA

(NAUKA O IZRECI)

ZA ŠKOLU.

NAPISAO

MIRKO DIVKOVIĆ

RAVNATELJ KR. GIMNAZIJE ZAGREBAČKE.

IZDANJE ŠESTO.

Prodaje se po 35 novčića.

ZAGREB

TISAK DIONIČKE TISKARE.

1895.

Digitized by Google

Digitized by Google

O rečenici uopće.

§ 1. 1. Rečenica je misao riječima izrečèna; n. pr. Bog je mîlostiv. — Riba pliva.

2. Svaka rečenica ima redovno:

I. subjekt (podmet);

II. predikat (prirok).

a) Subjekt je ono, o čem se gòvorî; n. pr.:
Sunce grije. — *Ruža* je lijèpa. — *San* je lâža.

b) Predikat je ono, što se o subjektu kazuje; n. pr.:
Učenîk *piše*. — Livade *se zelene*. — Dan je *vedar*.

3. Subjekt i predikat glavni su članovi rečenice.

Primjedba 1. I glagolski oblik sâm može biti rečenica, kad ima u sebi subjekt i predikat; n. pr. *pjevam; pjevat ću; pjevah; pjevaj; pjevao sam* itd.

Primjedba 2. Subjekt se traži u predikatu, koji pokazuje, u kojem je licu i u kojem broju subjekt; n. pr. u rečenici: *Sunce grije*, pokazuje predikat *grije*, da je subjekt u 3. licu jednine, a to je imenica: *sunce*.

Subjekt je obično ime u nominativu, a zove se gramatički subjekt.

Subjekt.

§ 2. Subjekt rečenice može biti:

1. imenica;

Vidi *Bog*. — *Dan* òsvanû. — *Zima* prođe.

2. zamjenica; n. pr.

Ja se prèpadoh. — *On* odgòvorî. — *Mi* se čuđasmo. — *Ti* si žalostan. — Za slanom rukom *svašto* ide. — *To* će proći. — *Nešto* nešta ìzjelo. — *Nitko* sam sebi sudija nè možê biti. — *Tko* nije sagrijèšio? — Svakomu (je) *svoje* lijèpo.

*

Digitized by Google

3. pridjev, particip (glagolski pridjev); n. pr.

Žîvî Boga hvale. — *Žežen* kašu hladi. — *Lud* se po smijèhu pòznâjê. — *Sit* gladnu nè vjerujê. — *Zàtvoren* duga nè plâćâ. — *Mlad* se nada napretku. — *Òtêto* (je) pröklêto.

Primjedba. Pridjev kao subjekt može biti u neodređenom i određenom obliku; n. pr. *Bogati* nađe dosta prijatéljâ. — *Bogat* jede, kad hoće. — Što *ludi* zàlûdî, sto mudrih nè liječê.

4. infinitiv (neodređeni oblik glagola); n. pr.

Lasno je iza gŕma *strijèljati*. — Lasno je ćelava *òbrijati*. — Mudra je muka *prèvariti*.

5. broj; n. pr.

Dva trećega nè čekajû. — *Tri* je lîh broj. — *Òbadvâ* će ù jamu pasti. — *Jedan* drobi, *drugi* kûsâ.

Primjedba. Brojevi glavni imaju obično uza se ime predmeta ili stvari, o kojoj se broj kaže, u genitivu; n. pr. *Dva ljèšnîka* orahu su vojska. — *Osam (paunica)* padnu nà jabuku. — *Sto mîslî* dûga nè plâćâ.

6. svaka riječ kao riječ može biti subjekt, kad se o njo što kaže; n. pr.

Pisati je glagol. — *Ma* djevojci sreću gubi. — *Sjutra* brinut će se za se. — *Òvamo* je tamo.

Primjedba 1. U glagola se zamjenica lična imenička: *ja, ti, on; mi, vi, oni* itd. samo onda kaže, kad se zamjenica naglašuje, ili kad se u opreku stavlja; n. pr. *Jâ* ti kolač tamo ne spremam. — *Ja* mu pričam, a *on* nè vjerujê.

Primjedba 2. Ako je subjekt ime, onda stoji obično u nominativu. Taki se subjekt zove gramatički. Više se puta subjekt ne kazuje, ili, ako se kazuje, ne stoji u nominativu, nego u genitivu ili dativu. Takav se subjekt zove logički. To biva: kad se radnja ili bivanje ili stanje kako samo misli, a ne misli se, tko radi, niti se pominje, od čega bi to bivanje ili stanje dolazilo.

Subjekt se ne kazuje:

1. uz glagole, koji pokazuju vrijeme: *Grmi; daždi; kiši; vedri se; magli se; òblâčî se* itd.

Digitized by Google

2. uz glagole: *nèstati; imati; némati; jesam, biti,* kad znače, da što postoji ili ne postoji, a misli se dio, ili se poriče: Nesta *blaga,* nesta *prijatéljâ.* — Ima *pásâ* i osim šaròva. — Bèz mukê nema *nauke.* — Od kako je *svìjeta.* — Hiljadu bješe *ranjenoga.*

3. uz glagole *jesam* i *biti* s infinitivom (neodređenim glagolskim oblikom), kad se kaže, da se radnja *može* ili *mora* dogoditi; n. pr. *Svima* nam je ùmrijeti (= svi moramo umrijeti). — Da *mi* je znati (= da mogu znati).

4. uz glagole pasivne (trpne) ili take, koji imaju znáčênje pasivno; n. pr. Smrklo se. — Svanulo. — Čim će se soliti? — Ide se. — Pije se. — Za onu se djevojku pròčujê dò cara. — Jednom se râđâ, jednom se ùmirê.

Primjedba. *Imati* ima i gramatički subjekt, kad se ne misli dio; n. pr. U planìni *ima jedna baba.* — U onoj rëkavici[1] *imaju tri šibljike.* — Ôndje (u krajini negòtinskôj) ima ì sad *bara* i *zìdine* od stare crkve.

Predikat.

§ 3. Predikat rečenice može biti:

1. glagol u prostim i u opisanim oblicima; n. pr. Slìjepi *progledavaju.* — Majka *pjeva.* — Sunce će *záći.* — Durak *huknu,* sve *zamúknu.* — Djevojka nije *umrla.* — Car bìjâše *izìšao.*

2. imenice sa sponom (kopulom): Glavna je spona glagol: *jesam* i *biti,* a uza to se upotrebljávajû kao spona i glagoli nepòtpuna smisla: *pòstati, nàstati, òstati; učiniti se, načiniti se, stvoriti se, graditi se, pròmetnuti se; vidjeti se, pokazati se, náći se, zvati se* itd.

Predikatno je ime:

a) u nominativu; n. pr.

San je *làža.* — Krv nije *voda.* — Tvrdica je *lùdâk.* — Mojsije posta *došljak* u zemlji madijamskoj. — Ostala sam *udòvica.* — Víla se nàčinî *djevojka.* — Ja ću se stvoriti *lijep konj.* — Ona se prëmetnû *ovca.* — Ti se vidiš *junak.* — Ne zovite se *ùčitelji.*

[1] rëkavica = vodënica potòčara.

Digitized by Google

b) u instrumentalu; n. pr.

Vukàšin pòstanê *kraljem.* — Otkako sam¦ *knezom* nàstanuo. — Stvorit ću se *zmijom.* — Pròvrže se *jagnjetom.* — Ùčinî ga drùžba *starjèšinôm.* — Prozòvû je *pepèljugôm.*

c) u genitivu:

imenica s pridjevom, kad o subjektu kažemo, *čij je* ili *kakva je svojstva* ili *vlastitosti;* n. pr.

Vìnogrâd je *Ljutice Bogdána.* — Livada je *lijepê Mare.* — *Krasna* ti si *stâsa.* — Ljûdi su *čùdnovâte ćûdi.* — Bješe care *srca mìlostiva.* — Grâd je tijesan i *slabih zidóvâ.*

d) u padežu s prijedlogom; n. pr.

Kuće su obično sve *òd drveta.* — Stolovi su *od bijèla srebra.*

3. pridjev; n. pr.

Dobar je Bog. — Ljeti su dani *duži.* — *Blìjed* je mjesec. — Noć je *tiha* — Zmija bìjâše *lukava.* — Vìnogrâd je *susjedov.* — Kuća je *tetkina.* — Sve je *Miličino.*

Primjedba. Kad je pridjev ili particip (glagolski pridjev) predikat, onda stoji u neodređenom obliku (osim ako pridjev nema neodređenoga oblika)[1]; n. pr.

Ja sam *kròtak* i *smjèran* ù srcu (a ne bi valjalo: ja sam *krotki* i *smjerni).* — Nitko nije *blag* osim jednoga Boga. — Bog je *spor,* ali je *dòstîžan.* — Sad je buzdòvan *dobar.* — Ja sam *poslan* k ìzgubljenim ovcama. — On je *divlji.*

Tako je isto i predikativni dopunjak u neodređenom obliku; n. pr. Ko čùjâše, svak se *gluh čìnjâše.* — Nitko mu *se ne čini* nì *vješt.*

4. zamjenica posvojna; n. pr.

Kuća je *moja.* — *Moje* je žito. — Ono je *vaše.*

5. broj; n. pr.

Jedan put jedan je *jedan.* — Tko je *prvî?*

6. prislov; n. pr.

Crkva je *blízu.* — *Dalèko* je hljèbârova kuća. — Mudroj glâvi jedno (je) oko *dosta.* — *Ondje* je moja snaga.

---

[1] Taki su pridjevi: *desni, lijevi, cigli, opći, mali.*

Digitized by Google

Slaganje predikata sa subjektom.

§ 4. 1. Ako je predikat glagol u prostu vremenu, slaže se sa subjektom u broju i u licu; n. pr.

Sunce *grije.* — Božić *dođe.* — *Ide* vrijème. — Pöd nôć tikve *cvjetaju.* — Okučani *se digoše* na nèprijatelja.

2. Ako je predikat glagol u složenu vremenu, ili pridjev, posvojna zamjenica ili broj, kojemu se rod razàznâjê, onda se spona slaže sa subjektom: u broju i u licu, a predikat: u rodu, broju i u padežu; n. pr.

Teške *su* me *osvòjile* rane. — Majka *je* sveudilj *plakala.* — A sà neba sunce *zaplàmtilo.* — Mnogi *su zvani.* — Vrata *su òtvorena* s večera. — Zmija *bijaše lukava.* — *Njegovo je* carstvo. — Petar *je dèvêtî.* — Mlèci *su sàgrâđeni* nä moru. — Vinkovci *su bogati* žitom.

Primjedba. Ako je subjekt zamjenica *Vi* (kojim se poštujemo), onda stoji particip (glagolski pridjev) i pridjev kao predikat u množini muškoga roda, a nikad u jednini, bio govor o mužu ili o ženi, dakle se veli: Vi ste *rekli,* a ne valja: Vi ste *rekao* ili *Vi* ste *rekla.*

3. Ako je predikat imenica samo jednoga roda, onda ostaje u tom rodu; n. pr. San *je laža,* a Bog *je istina.* — Smrt *nije zlo.* — Jezik *je* prävednikov *srebro* ödabrâno. — Srce mi *je stijèna.* — Ugor *je riba.*

A slaže se i u rodu, ako ima prema subjektu za muški i ženski rod osobit oblik; n. pr. Orao *je kralj* ptica. — Ruža *je kraljica* cvïjeća. — Povjest *je ùčiteljica* živòta.

4. Ako je subjekt ime skupno kao: vojska, marva, stado itd., za tim skupno ime, koje postaje nastavkom: **je** (ije); n. pr. *cvïjeće, lïšće* itd., predikat stoji obično u jednini; n. pr.

Kroz òtvorene vratnice *úlazî marva.* — Bïjelô *stado bleji.* — *Cvijeće je procvàlo.* — *Lišće žuti* veće po drvêću; ali i: *Prolèćeše* jato golubóvâ. — Ali družba vili *gòvorâhu.* — Ma ni mene nè *kudê* drùžina.

Digitized by Google

5. Imèna skupna: *braća, gospòda, vlastèla, djeca, dječica* i sva na *ad* imaju predikat glagolski redovno u množini. Ako je predikat u složenu vremenu ili pridjev sa sponom, onda se slaže particip (glagolski pridjev) ili pridjev sa subjektom u svem, a spona stoji u množini; n. pr.

I braća *se svade.* — Gospoda im božju pomoć *zvâhu.* — Djeca *muče.* — Dječica *skoče* oko njega. — Kljûsâd se *pòplašiše.* — Gospoda *dòčekala su* me lïjepo. — Čeljad *ne mogoše* nì polak jesti, koliko *su* donle *jela.* — Tu se burad *òpravljajû.*

6. Ako je subjekt broj: *dva, oba, tri, četiri,* predikat je u množini; n. pr.

Dvâ dóđoše kući. — *Dva* trećega *nè čekajû.* — *Cetiri* sitne knjige *pišu.* — *Òbadvâ će* ù jamu pasti. — *Dva loša ubiše* Milòša.

7. *Brojevi dalje od četiri i imena,* kojima se pokazuje *količina,* imaju **redovno** *predikat u jednini,* i to u *srednjem rodu,* ako se rod može obìlježiti; n. pr.

Pije vino *trídesêt* junákâ. — *Sto* mislî dúga *nè plâćâ.* — *Milìjûn* grúdî *pròsipâ* krv. — *Pòginulo dvije stotine* drúgâ. — *Sila se* naroda *sàbrâlo.* — *Pola je* posla *gotovo.*

8. Dijelni brojevi u srednjem rodu: *dvòje, tròje, čëtvero* itd. i brojne imenice na *ca,* kao: *dvòjica, tròjica* itd. mogu imati predikat *u množini* ili *u jednini* srednjega roda; n. pr.

Òboje mrtvi nä zemlju *padoše.* — Gdje *dvoje gòvorî,* treći je kost ù grlu. — *Došlo je petòrica.* — *Pròdâto je osmero* gòvêdâ.

9. Ako je subjekt zamjenica: *to, ono, ovo,* spona se slaže **s predikatom** *u broju i u rodu;* n. pr.

To nijèsu nôvci toga trgovca. — *To su* vaše *rìječi.* — Ono *su* ti pöd kamenom *gûje.*

10. Ako je subjekt ime u množini, a predikat imenica u jednini, koja se ne govori u množini ili rijetko, onda se spona u prostim vremenima slaže sa subjektom u broju i u licu, u složenim vremenima i u rodu, a predikatno ime ostaje u jednini; n. pr.

Oči *su voda.* — Hajdúci bíli *su strah* sela. — Vi *ste ponos* roda svog'. — Mäine *su mala knèžina* ili *pleme* između Budve i Crne Gore.

Digitized by Google

11. U rečenicama, koje nemaju subjekta, stoji predikat u složenim vremenima ù srednjêm rodu u jednini; n. pr. *Smrklo* mu *se* pred očima. — *Nèstalo je* grijèha.

Isto tako stoji predikat u sing. srednj. roda, kad je infinitiv subjekt: *Lasno je* iza gŕma strijèljati.

P r i m j e d b a. Često se predikat. osobito spona, ìspûštâ, kad se može u misli lako nadòpuniti. Tim biva govor krepčiji i življi, osobito u poslovicama; n. pr.

Duga bolest smrt (je) gotova. — Starost (je) slabost, mladost (je) ludost. — S Bogom (ostaj) goro i dubravo! — Hvala (budi) Bogu! — Livada se (je) uresila sve cv̀ijećem bȉjelijem. — Udružila (su) se dva čovjeka, pa jedan davao mêso, à drugî kupus.

Razdioba rečenica.

§ 5. U svakoj rečenici treba razlikovati sadržaj o d o b l i k a.

A. P o s a d r ž a j u

dijele se rečenice na takve, kojima se što:

1. t v r d i (afirmativne); n. pr. Sunce grije. — Bog je istina.
2. p o r i č e (negativne); n. pr. Vrag nè spâvâ. — Smrt nije zlo.

Jedne se i druge opet dijele na takve, kojima se što:

a) i z r i č e (diktivne): n. pr. Ljèskovina je čudòtvôrna (afirm.). — Gavran nè pjevâ (negat.).

b) p i t a (interogativne); n. pr. Je li zrela lubènica? — Zâr ti nè znâš?

c) z a p o v i j e d a (imperativne ili jusivne) ili zabranjuje; n. pr. Uzdaj se ù Boga! — Budi na oprézu! — Ne ukrádi!

d) ž e l i (optativne); n. pr Da Bog dâ! — Pomòzi Bože! — Da ga Bog pòmožê! — Nikad sunca nè vidio!

B. P o o b l i k u

dijele se rečenice na p r o s t e i na s l o ž e n e:

a) p r o s t a je rečenica, u kojoj ima samo jedna misao. Ta se opet dijeli na č i s t u prostu i na r a š i r e n u prostu rečenicu.

b) s l o ž e n a je svaka rečenica, koja je sastavljena od dvije ili od više rečenica.

Digitized by Google

I. Prôsta rečenica.

A. Čista prosta rečenica.

§ 6. Rečenica, koja ima samo subjekt i predikat, i ništa više, zove se čista prosta rečenica; n. pr.:

subjekt:	predikat:
sunce	*grije*
livade	*se zelènê*
Bog	je *istina.*

B. Ràšîrena prosta rečenica.

§ 7. 1. Svaka se rečenica, koja ima osim glavnih članôvâ, t. j. osim subjekta i predikata, jošte drugih riječi, zove raširena prosta. Tako pòstajû n. pr. od čistih prostih rečenica *djevojka prede, — soko pjeva* — raširene: *Djevojka prede zlatnu žicu. — Soko mi pjeva ù b'jelu dvoru.*

2. One riječi, kojima se širi subjekt, predikat ili oboje, zovu se sporedni članovi rečenice.

3. Čista se prosta rečenica širi:

I. atributom (dodatkom); II. objektom (dopunjkom); III. adverbijalnom oznakom (prislovnom oznakom).

Atributom se ìzbliže označuje imenica ili zamjenica lična.

Objektom se dòpûnjâ glagol ili pridjev.

Adverbijalnom se oznakom izbliže označuje glagol ili pridjev po mjestu, po vremenu, po načinu i po uzroku (lokalna, temporalna, modalna i kauzalna oznaka).

Atribut.

§ 8. Atribut (dodatak) ìzbliža je oznaka imenici ili zamjenici imeničkoj na pitanje *kakav* ili *čij?* Atribut steže imenicu *opću* na *òsobitu vrstu* ili na *pòjedîno lice* ili *pojedinu stvar;* n. pr. pod riječju

Digitized by Google

voda misli se uopće *svaka voda;* ako se toj riječi doda pridjev: *kisela,* onda se misli *osobita vrsta* vode, a ne svaka.

Atribut se kazuje:

1. imenicom:
a) u istom padežu;
b) u genitivu;
c) s prijedlogom i s padežem;
2. pridjevom, participom (glagolskim pridjevom) i brojem;
3. infinitivom.

Imenica kao atribut.

APOZICIJA:

a) U istom padežu.

§ 9. Svaka se imenica ili zamjenica imenička može izbliže označiti drugom imenicom, koja pokazuje isto lice ili istu stvar. Takav se dodatak zove apozicija.

Apozicija se mora slagati sa svojom imenicom u padežu, ako je moguće i u rodu:

Žali Šárac tebe, *gospodara.* — Pòzdravi mi kralja, *tàsta* moga. — U vrijème Iroda, *cara* judejskoga. — *Rijèka* Drina ìzvirê u Hèrcegovini. — Sava, glavna *rijeka* hrvatska, ùtječê ü Dunavo pod Biògradom. — Mene, *stârca,* pòslušâjte. — Ruža, *kràljica* cvïjeća, veòma se cïjenî.

Primjedba. I pridjev u određenom obliku upotrèbljâvâ se kao apozicija, ako se njime izbliže označuje ili imenica ili zamjenica imenička, a misli se uza nj ìspuštena imenica, za to ï jest takav pridjev u određenom obliku; n. pr. Petar *Veliki* (misli se imenica: *car);* Dušan *Silni;* Ivan *Grozni;* Karlo *Ćelavi;* Ivan *Zlatòusti;* Karlo *Četvrti; Vìsokî* Stefan.

b) Imenica u genitivu.

Čëšćê od apozicije upotrèbljâvâ se atributno imenica u genitivu, pòdrêđena imenu, koje izbliže označuje, te zamjenjuje pridjev.

Digitized by Google

Atributni genitiv pokazuje:

1. predmet, koji radi, ili predmet, kojemu što pripada na pitanje *čij?* (subjektivni i posesivni genitiv); n. pr.

Djela *Ivana Gundulića.* — Dóđoše pred dvore *bogatoga Gavana.* — *Velike gospòdê* molba, po gotovu zàpovijest. — Udaja *sestre Dušanove.* — Bježi od žêljâ *mladosti.* — Òrânje *Králjevića Mârka.* — Ovo je ruka *našega Damjana.* — Sinu sablja *Jakšića Todora.* — Molitva *pravednoga* mnogo može pomòći.

Primjedba. Kad riječ, kojom se pokazuje vlasnik, nêmâ dodatka, genitiv se zamjenjuje posvojnim pridjevom na *ov* (ev), *in, j, ij, ski* itd., ako ga imenica ima; n. pr. *Gospodareve* oči konja goje. — Dâj mi Bože oči *sokòlove.* — Lijepo ime zlato *materino.* — Da nè bî upao ù zâmku *đâvoljû.* — *Božje* lice cjelívala. — *Gradska* se otvòriše vrata.

2. Cijèlost, od koje se dio ùzimâ (partitivni genitiv); n. pr.

Otud leti jato *sokòlôvâ.* — Nâ ti kitu *ružice.* — Pròbâcê mi pò grudu *snijega.* — Dâj mi, mâjko, komad *hljeba.* — Tad ubrah strúčak *ružice.*

Primjedba. Glavni brojevi od pet, pak brojevi dijelni u srednjem rodu *(dvoje, troje* itd.) i prislovi, u kojih je pojam množine *(mnogo, malo, kòliko, tòliko, nekoliko, više, manje, dosta, puno* itd.), imaju atribut u genitivu; n. pr.:

Pet je *gòlûbâ* sjedilo na krovu. — Kovalo je sedmero *kováčâ.* — Mnogo *zînâ* gomilu nàčinê. — Malo *pljeve,* dosta *vjetra.* — Sto *mîslî* duga nè plâćâ. — Koliko *ljúdî,* toliko *ćúdî.* — Što gòvorê dvoje *mlàdenâcâ.* — Više je *ljúdî* pòmrlo ôd glâdi. — Što više grmi, manje *dažda* nàhodî. — Dosta je *kupusa* izio. — Evo tebi nekoliko *blaga* itd.

3. Svojstvo, kakvoću. Imenica s pridjevom oblika neodredjena u genitivu pokazuje, kakvo je lice ili stvar na pitanje: *kakav?* (genitiv kvalitativni); n. pr.:

Dođe mòmče *crna oka.* — Rodit ću ti sina *zlatnijeh rùkû i zlatnijeh kósâ.* — Čovjek *kratka vijeka.* — Reče starac *bijèlê kose i brade.*

4. Predmet u genitivu, na koji je radnja upravljena. Taj genitiv stoji samo poslije imenica, koje su izvedene od glagola prelaznih (genitiv objektivni); n. pr.

Digitized by Google

Zidanje *Ravanice.* — Nikad nè mogû da dođu k poznanju *istine.* — Na prosidbi *lijepe djevojke.* — Jer ljubavi *istine* ne primiše. — Bez proljeva *krvi.*

Imenice: zidanje, poznanje, prosidba, ljubav i proljev izvedène su od prelaznih glagola: zidati, poznati, prositi, ljubiti, proliti.

Primjedba. Veće rȁzgovijetnosti rȃdi kazuje se kašto objektivni genitiv padežima i prijedlozima; n. pr. Ljubav k *narodu.* — Volja k *vojničkoj službi.* — Vino daje želju k *jelu.* — Ljubav *prama bližnjemu.*

c) Atribut s prijedlogom.

§ 11. Imenički se atribut može izraziti tȁkôđer i imenicom s prijedlogom; n. pr.

Tri *ȍd zlâta* trpeze (= zlatne). — Desetak *po izbor* družine. — Pokrij društvo *s gore* lïstopâdom. — Tada pusti gospod s neba dažd *od sumpora* i *ognja* — Koji mi je stvorio *od olova* dvóre. — Ubila me rđa *od tamnice.* — Lijèpa kao víla *od gore.* — Dovede mu *bez biljege* vránca.

Pridjev kao atribut.

§ 12. 1. Atributni se pridjev slaže sa svojom imenicom, koju izbliže označuje u rodu[1], broju i u padežu; n. pr.

B'jela vila iz gore dòzîvâ. — Pa je *sitnu knjigu* napisao. — Ráslo *drvo bademovo* tanko visòko. — U njoj (sablji) je *ime ȍčino.* — *Vražjemu* se *poslu* zȁčudili. — Svak *svojoj kapi* zna ćud. — Bolje je *zlato* i *pòizderâto* — nego *srebro* ïznova *kovato.*

---

[1] Kod iménâ na *a,* koja su po obliku ženskoga, a po značenju muškoga roda, slaže se atribut sa svojom imenicom u jednini redovno u muškom rodu, a u množini u ženskom rodu; n. pr. *narodni* starješina, a *narodne* starješine. U pjesmi, ređe u prozi, slaže se atribut sa svojom imenicom u rodu, kojega je ime po oblíku. To biva redovno kod riječi: vojvoda, starješina, pòglavica, sluga itd.

Digitized by Google

P r i m j e d b a. Atributni pridjev, ako pripadâ dvjema imenicama različitoga roda, pònâvljâ se kod druge imenice, te se s njom slaže u rodu, broju i u padežu; n. pr. Zazvečaše *sitni basàmaci*. — *Potkovice sitne* na papučam.

2. Atributni se pridjev često upotrèbljâvâ samo z a n a k i t misli, zato se i zove e p i t h e t o n o r n a n s (kiteći dodatak). Razborito upotrebljavanje takva epiteta daje slogu k r e p č i n u i l j ë p o t u; n. pr.

Utri suze od *bijèla* lica. — Već on ide u to polje *ravno*. — Dva su bòra ùporedo rásla. — Među njima *tankòvrha* jela. — Na *studen* se kamen naslònila. — A òd žêđi *hladne* vode piju. — Ponesite *sive* sokòlove. — Pa mi *tople* suze pròlijevâ. — Zàklonî se za jelu *zelènu*. — Po pržini pokraj mora *slana*. — Iz zúbâ mu *živi* oganj skače.

P r i m j e d b a 1. Pridjev kao atribut može stajati u određenom i u neodređenom obliku. Atributni pridjev u određenom obliku pokazuje predmet na pitanje: *koji?* a u neodređenom obliku predmet na pitanje: *kakav?* n. pr.

a) Duh *svètî* bijaše u njemu. — Metnu ga ù *novî* grob. — Ja sam pastir *dobri*. — Tada ga odvèdê đavo u *sveti* grad. — *Ljetni* je dažd ka' i vojska. — Nêmâ lova bez *staroga* garòva. — *Sveti* Tóma tjera plànînke doma. — Sad je na *bijelome* hljebu. — Oblak se vije pò *vedrom* nebu.

b) Ivan imaše pojas *kožan*. — Oblak *sjajan* zàklonî ih. — Dovedoše k njemu čovjeka *nijèma* i *bijèsna*. — *Zlatan* ključić gvozdena vrata òtvârâ. — Nije plèmena do *slavna* imena. — U *stidljiva* slijèpca prazna torba. — *Zlu* bravu zla paša nè ginê. — Ide po *rđavu* putu. — Vojvodić mu konja drži u sidžiru *pòzlâćenu*.

P r i m j e d b a 2. Po sebi se razumije, da se pridjevi, koji imaju samo određen oblik, upotrebljavaju u tom obliku: a posvojni pridjevi na *ov* (ev) i *in*, koji imaju samo neodređen oblik u tom obliku; n. pr. *divlji* čovjek; *banovu* nećaku; *očina* konja; *Solòmunovu* dvoru.

P r i m j e d b a 3. Kašto zamjenjuje i m e n i c a pridjev u atributu, osobito u narodnoj pjesmi. Taki se a t r i b u t zove i m e-

Digitized by Google

nički (supstantivan); n. pr. Te on pije *crvèniku* vino (crveno). — Ol' mi podaj *brsca* konja svoga (brza). — Platno b'jeli *Varàdînka* Mara (varadinska). — Ljepša ti je od *gorkinje* vile (gorske). — Boga moli *ljepòta* djevojka (lijepa).

Infinitiv kao atribut.

§ 13. Infinitiv se rijetko upotrèbljâvâ atributno; n. pr.

Sin čovječji ima vlast *opraštati* grijèhe.

II. Objekt.

§ 14. 1. Predikat glagolski ili pridjevni može se dòpuniti. Riječ, koja *dopùnjâvâ* glagolski ili pridjevni predikat, zove se objekt (dopunjak); n. pr.:

Sokol vije — Sadila Mara — Nakupi — Ni teci — ni ostavi — Nije on vičan — Bog se brine — Vrag nastoji — opažamo, da su rečenice nepòtpune, da predikat valja potpuniti, da budu rečenice potpune; n. pr.

Sokol *gnijèzdo* vije. — Sadila Mara *vìnogrâd.* — Nakupi *dùkâtâ.* — Ni *zlu* teci, ni *dobru* òstavi. — Nije on vičan *tomu poslu.* — Bog se brine *sìrotama.* — Vrag nastoji *ò zlu.*

Objekt stoji na pitanje: *koga* ili *što?* u akuzativu (akuzatív objekta); *koga* ili *čega, česa, čiji?* u genitivu (genitiv objekta); *komu* ili *čemu?* u dativu (dativ objekta); *o kom* ili *o čem?* u lokativu (lokativ objekta); *s kim* ili *čim?* u instrumental (instrumental objekta). Objekt može biti svaka riječ, koja i subjekt.

2. Po objektu se dijele glagoli na prelazne (tranzitivne) i na neprelazne (intranzitivne).

a) Prelazni se zovu glagoli, kojima radnja može prelaziti na objekt u akuzativu bez prijedloga (ili na infinitiv); n. pr. Strah *čûvâ vinograde.* — Sila *kola lomi.* — Mrtva glava *nè znâ govòriti.*

b) Neprelazni se zovu glagoli, kojima radnja ne prelazi na objekt u akuzativu. Objekt tih glagola, ako ga treba, može stajati u svakom padežu, bilo bez prijedloga ili

Digitized by Google

s prijedlogom, samo ne u akuzativu; n. pr. Djeca *se čude svačemu.* — Bôj se najprije *Boga.* — Vojvode *se o vojsci staraju.* — Majka *ùpravljâše.*

1. Akuzativ objekta.

§ 15. Akuzativ objekta na pitanje *koga?* ili *što?* stoji:

1. uz glagole prelazne; n. pr.

Rúka *rûku pere.* — *Otvòrit ću dvore* javorove. - *Kûj* mi *sablju,* Nòvâče kòvâču. — Oro *gnijèzdo* vrh timora *vije.* — *Platno tkala* lijepa djevojka. — *Drži rîječ.* — I *nàčinî* na Dravi *mostove.* — Svekar *vatru ložio.*

2. uz take neprelazne, koji u pjesmi imadu akuzativ objekta; n. pr.

Slatki san bòravî. — Tu oni *zimuju stoku.* — *Plaču* majke *jedine sinove.* — *Zelenu goru hodila* itd.

3. uz glagole: *boljeti, svrbjeti, mrziti, tištati, žuljiti, zepsti* i uz imenice: *strah, sram, stid, briga, tuga, volja, želja* s pomoćnim glagolom, stoji lice u akuzativu; n. pr.

Pàuna nam noge bole. — *Svrbe ga* leđa. — *Mrzi ga* kao slijèpca para. — To *me tišti.* — *Žulje me* čizme. — *Zebe me.* — *Strah* je *mene,* bit će pòginuo. — *Sram* je *mene* u oči gledati. — Niti *ga* je za to *briga.* — Nije *ga skrb* itd.

4. gdjekoji prelazni glagoli imaju objekt u genitivu mjesto u akuzativu, kad se ne misli cijelo, već samo dio; n. pr.

Snaša Mâro, *daj* nam *medòvinê.* — *Daj* mi, Bože, *vjetra* sa planînê. — I ja *sam soli zobao.* — *Vode piše, hljeba zalòžiše.*

5. u niječnim rečenicama stoji objekt obično u genitivu mjesto u akuzativu; n. pr.

Vräna vrani *òčijû nè vadî.* — Dogovor *kuće ne òbârâ.* — Jedna lasta *ne čini proljeća.* — *Nè dâ* mu *bijèla zuba pomòliti.*

Rjeđi je akuzativ; n. pr.

Nè možêš dlanom *sunce zaklòniti.* — *Nije* mu vrana *mozak pòpîla.*

Primjedba. Zamjenice: *što, to, ono, ovo* ostaju u niječnoj rečenici običnije u akuzativu; n. pr. Ìsprva *ne kazah* vam *ovo.* — *Nè znâš* ti *to?*

Digitized by Google

2. Genitiv objekta.

§ 16. Genitiv objekta na pitanje *koga? čega?* ili *česa?* stoji.

1. uz prelazne glagole mjesto akuzativa, kad se ne misli cijelo nego dio, ili kad je rečenica niječna v. § 15. 4. 5.; n. pr.

imati, ùzimati; dati, nositi, jesti, piti; tražiti, iskati; biti itd.

2. uz glagole povratne složene s prijedlogom **na** ili **pre**; n. pr.:

Nàpiše se vode blatùšinê. — *Nàgled'o se bijèla svìjeta.* — I *žarkoga sunca* i *mjeseca.* — *Živijeh se mûkâ nàmučio.* — *Srećice se nanosili!* — *L'jepa žitka nažívjeli.* — *Da se* vuci *ne prèjedû mesa.*

3. uz glagole povratne, u kojih je pojam: *hvatati se, latiti se, ticati se;* n. pr.:

Čista se zlata rđa *nè hvatâ.* — Čovjek *se* u nevolji *hìtâ drvlja* i *kamenja.* — *Dotàče se haljine njegove.* — *Dòdîrnê se* rukom *ognja.*

4. uz glagole, u kojih je pojam ugibanja kao: *kloniti se, òstaviti se, krstiti se;* n. pr.

Kloni se praznijeh razgòvora. — *Prođite se ovijeh ljúdî.* — Pak *se manu tîća sokòlića.* — *Krsti se ti njega.*

5. uz glagole s pojmom straha; n. pr.

Nek' se moga boje starjèšinê. — *Pune se puške boji* jedan, a *prazne* dvòjica. — *Nè plaši se kralja Šišmanina.*

6. uz glagole s pojmom stida; n. pr.

Ne stidi se cara ni *ćesara.* — *Postidjet će se sina mojega.*

7. uz glagole: *spomenuti se, sjetiti se;* n. pr.

Spomeni se hljeba ì soli. — *Opomeni se i mene.* — *Sjetila se* prêlja *kudjelje* ù oči nedjelje.

8. uz glagol: *igrati se* i uz glagole istoga značenja stoji imenica, koja znači igru, u genitivu; n. pr.

Te s' igraju igre svakojake. — *Igraju se kupe.* — *Prstena se igraju* uz mèsojeđe. — *Skâčû skoka, meću se kamena.* — Kad se *ruku klípka.*

9. uz pridjeve, kao što su: *pun, sit, gladan, žedan, željan, dostojan, vrijèdan;* n. pr.

Digitized by Google

Túđa koza *puna loja.* — *Sit sam svega.* — Al' *je gladan šenice bjelice.* — Ali *žedan vode* sa Zvèčana. — Ja sam žedan *b'jela sv'jeta.* — Radin *je dostojan svoje plate.* — Lice joj *je vr'jedno Càrigrâda.*

3. Dativ objekta.

§ 17. Dativ objekta na pitanje *komu?* ili *čemu?* stoji:

1. u z g l a g o l e p o v r a t n e, kao što su: *hvaliti se, žaliti se, tužiti se, kleti se, osvetiti se, rugati se, smijati se, ulagivati se, umiljavati se, diviti se, rädovati se, veseliti se* itd.; n. pr.

Tûđinu se hvali, svojemu se pòžali. — *Žalit ću se caru* u Stambulu. — Sestrica *se bratu kunijaše.* — *Osvetit se komu.* — *Rugala se* sova *sjènici.* — Jela *se tomu smijala.* — Djeca *se čude svačemu,* ljûdi *ničemu.* — *Dîvljâše se* narod *nauci njegovoj.* — Mnogi *će se òbradovati njegovu rođénju.* — Lud *se daru veseli.* — Koji *se komu ulaguje.* — Ona *mu se* stane *umiljavati.*

2. u z n e o s o b n e g l a g o l e s pasivnim značenjem, kao što su: *čini se, vidi se, ljubi se* itd., stoji u dativu lice, na kojemu rádnja biva; n. pr.

Svakomu se svoje *čini* najljepše. — *Čini mi se* ta večera čëmërna. — Kako *mi se vidi.* — Kako *ti se ljubi.* — Al' *se njemu* malo *zàdrijemâ.* — Al' *se milu Bogu ràžalilo.* — I *staru se čovjeku mili* vesélje kao i *mladu.*

3. u z g l a g o l e: *treba, valja, će,* stoji predmet dopunjka u dativu; n. pr.

Čistu obrazu malo vode *treba.* — *Mokroj zemlji* malo däžda *valja.* — Što *će slijèpcu* oglèdalo?

4. u z g l a g o l e s p o j m o m g o v ò r ê n j a; n. pr.

Al' *gòvorî* ujna *nećačici.* — *Reče duždu, novu prìjatelju.* — *Veli njemu* lijepa djevojka. — Majka *Marku* stade *bèsjediti.* — Već ti *zbori mladoj jêtrvici.* — Na pohodu *majci naručuje*

5. u z g l a g o l e s p o j m o m: *koristiti, škoditi; voljeti, služiti, vjërovati, suditi, prijètiti* itd.; n. pr.

Onda *mu* braća počnu *zlobiti.* — Toliko *mi* zlotvor *pàkostio.* — *Závidjela svojoj zàovici.* — Ništa *tebi nàuditi ne ću.* — Ko *zlima òprâštâ, dobrima škodi.* — *Nè vjerujê* ni *svojim očima.* —

Digitized by Google

Rúka *rûci sudi.* — Svak *sebi voli.* — Pak *je meni zapr'jetila* vila. — Ne možete *služiti Bogu* i *bògatstvu.*

6. u z p r i d j e v e: *tèžak, làgahan, lijep, gorak, sladak, drag, najbliži, rad, mîlostiv, kriv, vješt, sličan, ravan* itd.; n. pr.

Sirôtinjo, i *selu si teška.* — *Mômu* sam *konju làgahan.* — *Svakomu* svoje *lîjepo.* — Vi nèmôjte *raji gorki* biti. — *Gladnu čovjeku slatke* su i divljake. — Lîjepo je *svakomu milo.* — Svak *je sebi najbliži.* — Svaka majka *ràda* je *pòrodu.* — *Mîlostiv* budi *meni grješnome.* — Nije *tebi* Sava *kriva.* — Već je *tebi* majka *kriva.* — *Vješt* je dora *bòju* i *mejdánu.* — *Ocu* j' *risu* sličan glavom. — Djela vaša *suncu ravna.*

4. Instrumental objekta.

§ 18. Instrumental objekta na pitanje: *kim?* ili *čim?* stoji:

1. u z g l a g o l e, kao što su n. pr. *brinuti se, starati se, mirìsati, zaùdarati, òsûti se, nuditi, nàpuniti,* uopće uz glagole, koje treba pòtpuniti imenicom u instrumentalu, da im bude pojam potpun. Instrumental objekta teško je višeputa razlučiti od instrumentala, kojim se naznačuje adverbijalna oznaka uzroka; gl. § 25. 1. n. pr.

Bog se brine *sìrotama.* — Nè starâj se *jelom,* već *trbuhom.* — Osu se nebo *zvjèzdama* i ravno polje *ovcama.* — Nude ga *ručkom.* — Narod će nàpuniti kule *novom projom.* — Koji se kamen često prèmećê, ne će *mâhovinôm* obrásti. — Vrata ti *dračem* zarásla! — Potok potèčê *vodom.* — Zàdajê meso *divìnôm.* — A ja *vjerom* prevírnuti ne ću. — Moja njedra ne mìrišû. — Niti *dunjom* ni *narančom.* — Niti *smîljem* ni *bòsîljem.* — Díšûći *prijetnjom* ì *smrću.* — Neka Osman *zlobom* dîšê.

2. u z p r i d j e v e, kao što su: *dužan, zàdovôljan, rodan, ìzobîlan, bogat* itd.; n. pr.

Dužan je i *kosom* na glávi. — Budite zàdovôljni *svojom platom.* — Ti si *dobrim vinom* rodna. — Ìzobîlan sam *radošću.* — I *bijelim ruhom* bogatija. — Velik *îjelom,* a malen *djelom.* — Tamo su ljudi niski *râstom.* — Bijah *licem* nèpoznât.

Digitized by Google

Prijedložni objekt.

§ 19. Budúći da padež bez prijedloga nedòstajê za oznaku svih prilika u rečenici, to se upotrèbljâvâ padež s prijedlogom. Takav se d o p u n j a k zove p r i j e d l o ž a n.

Prijedložni objekt može biti u:

1. a k u z a t i v u s prijedlogom:

na: *Na nèjačicu* svak nàsrćê. — Ustat će národ *na narod*. — Pješak *nà konjîka* uvijek mrzi. — Pas i *na zvijèzde* laje. — Spala knjiga *nà dvâ* slova. — *Na tuđe* se ne lakomi. — Smije se kao lud *na sjèkiru*. — Pòmislite *na stare junake*. — Svi će narodi òmrznuti *na nas*. — Nè trebâ vikati *nà stârce*.

o: Poče nogom *o zèmljicu* tući. — Sedlom bije *o jàvôrje*. — Rukom *ò rûku* pljesnu. — Griješiti se *o koga*.

u: *U svoje* se *ruho* obúkoše. — Òrûžje im je bilo òkôvâto *u srebro* i *ù zlâto*. — Vas mu konjic *u krv* ògreznuo. — Zapleo se kao pile *u kučine*. — *U sèbe* se pòuzdati nèmôj. — Ni *ù rûku* ni *u britku sablju*. — Ni *u svoje kòplje òtrovâno*. — Stara majko, ne nadaj se *u me*. — Koji vjeruju *ù ime njegovo*.

za: A pita ga *za junačko zdravlje*. — Dobro je *za vas* prórokovao Isaija. — Kaži, brate, i *zà drugô blago* — Znade l' svaki *zà Boga*. — I *zà ime božije*. — Zabòravio sam i *za svoje ime*. — *Za onu* se *siròtu djevojku* pròčujê dò cara. — Te ću njemu onda poménuti. — *Za Milicu kćercu mljezinicu*. — *Za ručak* nije mi brige. — *Zà zmaja* i nè hajê. — *Za odijèlo* što se brinete? — *Zà zlàto* rđa ne prìânjâ. — Vol se veže *zà rogove*, čovjek *za jèzik*. — Svašta mu se *zà rûku* prìlijepî. — *Za òštre* se *sablje* dòhitiše.

2. u g e n i t i v u s p r i j e d l o g o m:

od: Zađoše *òd vjerê*. — Ona se *òd sna* rȁzabrâ. — *Òd cara* se *svoga* òdmetnuo. — Nek' se hrani i *ȍda zla* brani. — Čuvaj se *od lažnijeh prórôkâ*. — Òproštena si *òd bolesti svoje*. — Odmah òčisti se *òd gubê*. — Operi se *od grijèhâ svojijeh*. — Ozdravi *ȍd bolesti*. — Zvijezda se *od zvijezde rázlikujê*. — *Òd vješta lovca* plaši se lisica.

Digitized by Google

3. u lokativu s prijedlogom:

o: Jakov mu je ôdmâh počeo *o glávi* raditi. — Vrag vazda *ò zlu* nástojî. — Vojvode se samo *o vójsci* staraju. — *O svačem* staše bèsjediti. — Ko *o čem* misli, *o onom* ì sânjâ. — Svak *po sèbi* sudi i *ò drugôm*. — Ko me smije *o tom* pitati?

4. u instrumentalu s prijedlogom:

nad: On caruje *nàd nama*. — Zakon vlada *nad čovjekom*. — *Nada mnom* nêmâš nikakve vlasti.

s: Konja *s magarcem* ne vàljâ pòrediti. — Gora se *s gorom* ne sàstajê, a čovjek *s čovjekom* vazda. — Djevojka se *sà rodom* òprâštâ. — Srete se *s jednim čovjekom*. — *Sà mnôm mladom* ne govòri. — Pòzdravî se *s cîkvôm*. — *S komšijom* se mrazila. — Jednaki smo *s njim*. — *Sa* crnom ga *zemljom* sàstavio.

Glagoli s dva padeža.

§ 20. Kadšto se glagol potpùnjâvâ s dva padeža, tako imaju:

1. dva akuzativa i to objekta i predikata glagoli, koji znače „učiniti koga čim djelom, govorom ili mišlju“; n. pr. *činiti, stvoriti, staviti, metnuti, vrći, dati, zvati* itd., n. pr.

Srebrno sedlo ne činî *konja dobra*. — Učinit ću *djecu jànjičâre*. — Stavih *strâžu mladu mòmu*. — *Kuma* meću *krstitelja Jovana*. — Vrći ću *te velika vezíra*. — On je dao *jedne àpostole*, a *jedne próroke*. — Je l' *ga* kažu odviše *junaka?*

2. dva akuzativa glagoli: *stati, cijeniti;* n. pr.

Stalo *me deset* grôšâ. — *Tu* je *stvar* cijenio *sto* forintî.

3. akuzativ lica, a genitiv stvari glagoli: *ìzbaviti, opròstiti, oslobòditi, lišiti; sačuvati, sahraniti, obrániti; opoménuti;* n. pr.

Izbavi *me muke*. — Triput si *me ropstva* opròstio. — Lišiti *koga čega*. — Bog *te* sačuvao *vedra Božića* i *oblačna Đurđeva dnevi*. — *Svijeh krivínâ* ti *me* obráni. — Opòminjućî *ih očine zakletve*.

4. akuzativ lica, a dativ stvari glagoli: *učiti, naučiti;* n. pr.:

Digitized by Google

Svaka šteta uči *čovjeka pameti.* — Nevolja *svačemu čovjeka* nàučî. — Ja ću *tebe* naùčiti *svemu njegovu zanátu.*

5. akuzativ i instrumental glagoli, koji znače:

a) *učiniti koga čim, zvati, imenovati* itd. gl. 20. 1.

Ùčinî *ga* družba *starjèšinôm.* — Ko je *mene* pòstavio *sudijom* ili *kmetom?* — *Tuđu majku majkom* zoveš. — Prozòvû *je pepèljugôm.*

b) *zàsûti, pòkriti, nàmazati, obàviti, nàkititi, darivati, ugòstiti, počàstiti, služiti, umiti, pòljevati, napòjiti, zalagati* itd

Jednoga zàsûše *kamenjem.* — Pokrit ću *je žeženijem zlatom.* — Obàviše *ga platnom.* — Nàkiti *me cv'jećem svakojakim.* — *Ljepšim* ću *te* darivati *darom.* — Ùgostî *ga vinom* i *rakijom.* — Počàstiti *koga haljinom.* — Pa *ga* sluge *rujnim vinom* služe. — Mara *Jova vodom* pòljevala. — Nàmazâ *ih lojem* i *katranom.* — Umij *mene studenom vodicom.* — Nàpojî *ih vinom crvenijem.* — Zàlâžû *ga medom* i *šećerom.*

6. dativ lica, a akuzativ stvari glagoli s pojmom davanja: *dati, prodati, razdijeliti, darìvati, baciti, dòbaviti, vratiti* itd. Mjesto akuzativa može i infinitiv stajati.

Bodljivomu korovu nije Bog dao *rogove.* — Dâjê *Bogu dûšu.* — Nije *im* dao *spavati.* — *Onu dlaku* prodaj *kakvu bogatu čovjeku.* — *One dvìje ribe* razdijeli *svima.* — Dărovâ *mi kitu* cv'jeća. — Pa *mu* baci *jabuku* òd zlâta. — Dobavi *mi vránca Komnenova.* — Marko *njima tri tovara* vrati.

III. Adverbijalna oznaka (prislovna oznaka).

§ 21. Predikat se može izbliže *označiti* po: *mjestu, vremenu načinu* i po *uzroku.* Taka se oznaka zove prislovna, a kazuje se:

1. imenicom:

a) s prijedlogom,

b) bez prijedloga.

2. prislovom.

Primjedba. Objektom se predikat dopùnjâvâ, a oznakom se izbliže označuje po mjestu itd.

Digitized by Google

Adverbijalna oznaka mjesta.

§ 22. Adverbijalnom se oznakom mjesta označuje:

1. mjesto, gdje je što, ili gdje što biva;

2. smjer radnje t. j. òtkudâ? kamo? dokle? i kuda? se što miče.

Adverbijalna se oznaka mjesta označuje u rečenici:

1. imenicom:

a) na pitanje gdje? padežem i s prijedlogom; n. pr.

Riba se *u vodi* ne pògâđâ. — Ima vrapca *pòd kapôm.* — Našla ga bijèda *na súhu putu.* — Zaspa Janko *pod Jablankom.*

b) na pitanje òtkudâ? òdaklê? genitivom i s prijedlozima: *iz, iza, od, s;* n. pr.

Glad i kurjaka *ìz šumê* ìstjerâ. — Puče puška *iz gòrê zelene.* — Sínu munja *ìz neba vedroga.* — Donesi mi vode *iza gòrê.* — Pade tama *òd neba* do zemlje. — Pjesma ide *od ústâ* do usta. — Duva vjetar *òd sjevera.* — Zvijezde će padati *s neba.* — Plîva *s velike visìnê* pada u Vrbas. — Ljèskovina je *ìz raja* izišla.

c) na pitanje kamo? dokle? padežima i s prijedlozima, i to: genitivom, dativom i akuzativom, a i samim dativom; n. pr.

Dokle zađe *za goricu* sunce. — Zakloni se *za jelu zelenu.* — Nagi smo *na ovaj svìjet* došli, nagi ćemo s njega otići. — Pala magla *na livadu.* — Metnuti djevojci granu *nà pût.* — A sòkô se diže *pòd oblâke.* — Spustiše se *u prìmôrje ravno.* — Òtîdê *u svetu goru.* — Biser se runi, *ù času* pada. — Pusti mene *do bijèla dvora.* — Zdravo svati došli *do djèvôjkê* — Onda čovjek òtîdê *Solòmunovu dvoru.* — Pak ti idi *crkvi Ravanici.* — Dođe *k moru galìlejskôm.* — Ode pravo *k Solúnu gradu.*

d) na pitanje kuda? padežima i s prijedlozima, i to: akuzativom, genitivom i lokativom; i samim instrumentalom; n. pr.

Bježi Novak *krȍz goru zelenu.* — Pa pobježe *kroz zelenu bašću.* — Što póđe *nȉz vodu* ne vrnu se *ùz vodu.* — Ode pravo *nìz Kosovo ravno.* — Sjutra ću ti *mimo dvóre* proći. — Òtište se *prȅko polja ravna.* — Kano zv'jezda *preko vedra neba.* — Ôn

Digitized by Google

òtídê *zemljom* ì *svijetom*. — Tri putnika *putem* putòvaše. — *Dunavom* plovi lađa lagana. — Dobrota se *po svijètu* glâsî.

Primjedba. Tako se isto mjesto označuje i drugim prijedlozima i njihovim padežima.

2. prislovi: *ôvdje, ôndje, tû, dȍlje, gȍre, dȍma, nȉgdje, lȉjevo, dȅsno* itd.

Adverbijalna oznaka vremena.

§ 23. Adverbijalnom se oznakom vremena označuje:

1. vrijeme na pitanje: kad?

2. vrijeme na pitanje: otkad? dokad? i kako dugo? s obzirom na početak, kraj ì trajânje rádnjê.

Adverbijalna se oznaka vremena označuje u rečenici:

1. na pitanje: kad?

A. Padežem bez prijedloga:

a) akuzativom imenice s atributom; n. pr.

Ja vam molim molitvicu, — *Svako veče, svako jutro.* — *Onaj isti dan* on ùzjašê na vránca. — *Onu noć ùdarê* onuda hajdúci.

b) genitivom imenice s atributom; n. pr.

Ti si se rodio *sirȍtinjskê noći.* — *Svake mlađe nedjelje* dȍlazî na tu vodu mnoštvo naroda. — Bog nè plâćâ *svake subote.*

c) lokativom samim; n. pr.

Tko *ljeti* hladuje, *zîmi* gladuje. — Ma boj biju i *dnevi* i *noći.*

d) instrumentalom samim; n. pr.

Ona će je *zorom* okupati. — Pȍdranila *jutrom* na vodicu. — Druga kuka *jutrom* i *večerom.* — Na Cetinje *časkom* dȍpanuše.

B. Padežem s prijedlogom, i to:

a) akuzativom; n. pr.

Rano rani djevojčica. — Na *veseli Spȁsov dȁnak.* — *Na osvítak* prvoga dana nedjelje dođe Marija. — Doći ću ti *na proljeće.* — *Ȍb nôć* ide, a *ȍb dân* pòčîvâ. — *Pȍd nôć* tikve cvjetaju. — *Prȅd zoru* se mrzne. — Rade *u petak* i *u ostale njihove svece.* — Rodio se *ùz bježân.*

Digitized by Google

b) dativom; n. pr.

Bit će *k ljetu* još ì stân. — Udat ću se *k jeseni.*

c) genitivom; n. pr.

Ljutit kao zmija *između Gòspôđâ.* — Proso se sije *ispred Vidova dne.* — Dođoše nà grob *okò sunčànôga rôđâja.* — *Iza gladne godine* dođe ì sita. — *Poslije boja* kopljem ù trnje. — Protužilo samòuče đáče. — U nedjelju *prije zore b'jele.* — Préle su prêlje *s večera.* — *Usrèd ljeta.* — Došao *zà vîda.* — Jabuke *za rose* ùbrâne.

d) lokativom; n. pr.

Nà jutru mu nazva dobrò jutro. — Tako će biti *na pòšljetku* ovoga vîjeka. — Dođe *o velikoj Gòspođi* u mànastîr. — *O mijèni* bjèsnî. — *Pò smrti* nêmâ kajanja. — *Ù jutru* je svaka voda bistra studèna. — Jučer *u sedmom sàhatu* pusti ga groznica.

e) instrumentalom; n. pr.

Prèd jelom navališe. — Turci *sa zòrôm* ìzîđû iz Loznice.

2. na pitanje: otkad? dokad? i kako dugo?

a) genitivom i s prijedlozima: *do, od, iz, s;* n. pr.

Do Božića nije nì glâdi ni zime. — *Dò sûnca* joj bistra voda bíla. — *Òd sûnca* se voda zamútila. — Čovjek se uči *dò smrti.* — Ja se još *iz djètînjstva* spòminjêm. — Želi su pšenicu *òd jutra dò mrâka.* — Hrani košnice *preko zime.* — Pečenicu jošte *s jeseni* počnu pò malo prihranjivati. — *S poroda* slobodni i sami sebi ste gospòda.

b) akuzativom i s atributom bez prijedloga; n. pr.

Nosiše se *ljetni dan* do pódne. — Ja ću biti kòd stokê *svu noć.*

3. prislovima vremenskim: *danas, sjutra, ljetos, zimus, večèras, sada, rano, kasno* itd.; n. pr.

Danas čovjek, *sjutra* crna zemlja. — *Sad* jája kákoću, a kokoši ćute.

Adverbijalna oznaka načina.

§ 24. Adverbijalnom se oznakom načina označuje:

1. kakvoća na pitanje: *kako?*

2. kolikoća na pitanje: *koliko? koliko puta? po što?*

Digitized by Google

3. stezanje općenitosti na pojedino.

1. Kakvoća se kazuje:

a) prislovima načina: *kako, tako, dobro, lijepo, teško, nisko, ružno, nemilice, nakomice, ničice, pljoštimice, pješice, ustopice, muški, ženski, bratinski, vučki, zečki* itd.; n. pr.

Zlo *brzo* dôđê. — Ide kolo *naokolo*. — Ide *natrâškê* kao rak. — Jezik *gorê* može pòsjeći nego mač. — Ko *mudro* muči, *lijepo* gòvorî. — *Bratinski* živjeti. — Bolje nam je *muški* pòginuti. — Nego *ženski* nätrâg ìzbjegnuti. Sijèkû, pôbro, *nèmilicê* Turke. — Dvije sluge idu *nàzoricê*. — To sve troje uzmi *krìdimicê*.

b) instrumentalom bez prijedloga; n. pr.

Novica se *gròhotom* smijaše. — Kiša pada *kapljicama*, pak napada *lokvicama*. Al' mu konjic *njîskôm* odgòvârâ. — Ljubi gospoda Boga svojega *svijem srcem svojijem*. — Reče *velikijem glasom*.

c) padežima s prijedlozima i to:

α) akuzativom; n. pr.

Ŭmrije *naprèčac*. — Popio oku vina *na dúšak*. — Ne govòri *nà sva usta*. — *Na proročansku* govòriti pòčinjê. — Obúčen *na putničku*. — *Pòtânko* nas uči. — Nä bôj ide svak *pòd silu*. — Svi *u jedno grlo* zàplakaše.

β) genitivom; n. pr.

Povika *ìza glâsa*. — Dade njojzi blaga *ìz obîla*. — Kazati *od prilike*. — *Òd srednjê ruke* pisati. — *S drage duše* odgòvorî ona. — Hrani majka devet milih sînâ, — Sve *s preslice* i *desnice ruke*.

γ) lokativom; n. pr.

Oružje sam *na bòju* dobio. — Bolje je *na mekinjama* dobiti, nego *nä zlâtu* štëtovati. — Ugrabi je on *pò sili*. — Prodao kukuruze *u klipovima*.

δ) instrumentalom; n. pr.

S praznom rukom nikud čovjek nije pristao. — Mnogi narod slušaše ga *s radošću*.

2. Kolikoća se kazuje:

a) prislovima kolikoće: *jedanput, dvaputa, mnogo, malo, manje, više, vèoma* itd.; n. pr.:

Jedanput mi je mrijèti. — *Dvaputa* mjeri, *trëćôm* krôj.

Digitized by Google

b) akuzativom mjere: n. pr.:

Kamen oko tri aršína visok, *jedan àršîn* širok, i *jednu ped* debeo. — Visok *šest* lakátâ i *pêdalj*.

c) padežem s prijedlozima, i to:

akuzativom; n. pr.

Dlaku *nà četvero* cïjepâ. — Pršte drvo *nà dvoje nà troje*. — Dao svakomu *po tovar* žita. — Leži snïjeg ï lêd debeo *za jedan fat*.

d) poređenjem lica ili stvari po vlastitosti ili po svojstvima, u kojima mogu biti jedna drugoj jednake ili nejednake.

A. Jednakost se kolikoće i kakvoće kazuje:

a) veznikom *kao;* n. pr.

Dobar *kao dobar dan* ù godini. — Zdrav *kao lav*. — Nïjem *kao riba*. — Žestok *kao žeravica*. — Leti *kao múnja*.

b) instrumentalom; n. pr. *Rijèkôm* krvca poljem teče (kao rijeka).

B. Nejednakost kolikoće i kakvoće kazuje se:

a) nominativom i veznikom *nego;* n. pr.

Jače je djelo *nego besjeda*. — Jezik jače može pòsjeći *nego mač*. — Bolja je mršava pogodba *nego pretila prâvda*. — Bolji je dobar glas *nego zlatan pâs*.

b) genitivom s prijedlogom *od;* n. pr.

Čovjek je tvrđi *òd kamena*, a slabiji *od jàjeta*. — Šire je nebo *òd mora*, — Duže je more *òd polja*, — Brže su oči *od kònja*, — Slađi je šećer *òd meda*.

c) genitivom samim, ali rjeđe; n. pr.

Silna vihra jači i brži. — Tad on negda ljući *gújê ljútê*. — Mal' ne *zêca plašljiviji* klècâ.

3. Stezanje općenitosti na pojedine predmete kazuje se poslije imenice:

a) instrumentalom; n. pr.

Bio je *rödom* Bugarin. — Svi su *zanátom* vïtezovi. — Svi su, stârče, *starìnôm* Bošnjaci. — Nè budite djeca *úmom*.

b) padežima s prijedlozima, i to:

akuzativom; n. pr.

Digitized by Google

Pròsti ljûdi ràčûnê *ù grah* i *u kukùruze.* — *U obraz* si sjetno nèveselo. — Svi *u jedno grlo* zàplakaše.

lokativom; n. pr.

Da s' *ù zdrâvlju* opet sàstanêmo. — Voljan budi cäre *na besjedi.* — Jêtrvice *pò Bogu* sestrice. — Sestra sàmo *po ocu.* — *U strúku* je tanka i visòka. — Gòvorî se *u šali.* — *Ù šaci* malo ostao sakat.

Adverbijalna oznaka uzroka.

§ 25. Adverbijalna oznaka uzroka stoji na pitanje: *čim? od čega? u koju svrhu? čemu?* što biva.

Ovamo pripada: 1. sredstvo; 2. grâđa; 3. svrha, cilj; 4. pogodba; 5. suprotni uzrok.

1. sredstvo se kazuje:

a) instrumentalom bez prijedloga; n. pr.

Kurjak *kožom* plâćâ. — Konji se mjere *pêđu,* à ljûdi *pâmêću.* — Vatra se *slamom* nè gâsî. — *Ludim* se brod kuša. — *Bogom* vodu mûćâše, a *očima* bistraše. — Nè plašî se kamila *rešètom.*

b) padežima i prijedlozima, i to:

akuzativom; n. pr.

Konj se *kròz dlaku* ne hvali, nego *kròz brzinu.* — Svïjet *kròza nj* posta. — Ljûdi viju žito *na lopatu,* a žene *na rešèto.* — Zàvadî se majka i djevojka *o jednu tananu košulju.*

genitivom; n. pr.

Iz šálê proso nikne. — More se pòdizâše *od velikoga vjetra.* — Iscijèlio bi se *od ove vode.* — Svaka tica *òd svôg kljuna* gine. — *Od jednoga udarca* dub nè padâ. — *Od vínca* jẹ lice rumenije. — Sakrije se *od sramòtê.* — *Od ljutìnê* sva je preblijèdila. — Dogòvorî se *prekò pîsâmâ.* — *Izbranijeh râdi* skratit će se dani oni. - Propao *s nèrâda.*

lokativom; n. pr.:

Djevojka im lijepo zafalila — *Na ljubavi* i *na prijatéljstvu.* — Ne žívê čovjek *o samom hljebu.* — Posla Marku knjigu *po tàtaru.* — Čovjek se *po bèsjedi* pòznâjê.

Digitized by Google

instrumentalom; n. pr.

Jednako je žalila *za zmijom.* — *Zà svijetom* plače.

2. grâđa se kazuje:

genitivom s prijedlogom; n. pr.

Iz jednoga drveta ikona i lopata. — Istočna Morava sàstâvljâ se *ìz dvije male Morave.* — Gradimo crkvu *òd kamena.* — *Òd tog brašna* nè budê pita.

3. svrha, cilj se kazuje:

akuzativom i s prijedlogom; n. pr.

Otide *na tùžbu.* — Majka Petra *na vjènčânje* sprêmâ. — Òtîdê sluga *u dìrva.* — Otìšao *pò pamêt.* — Bílo bi ga dobro *pò smrt* poslati. — *Zà muku* smo sàzdâni. — *Za otkup* će dònijeti blago.

4. pogodba se kazuje:

a) genitivom s prijedlogom; n. pr.

Bez drúštva nema jùnâštva (ako nema društva). — *Bèz zdrâvlja* nema bògatstva. — Kakav dànak *bez jarkoga sunca?* — Kakva j' noćca *bez sjajna mjeseca?* (ako nema).

b) lokativom s prijedlogom; n. pr.

U dobru se ne ponèsi — A *ù zlu* se ne pòništi (ako ti je dobro).

c) instrumentalom s prijedlogom; n. pr.

Tëško nogama *pod ludom glavom* (kad je luda glava).

5. suprotni uzrok, t. j. kad se kaže, da što drukčije biva, nego što se očekuje; n. pr.

Izgibosmo *kod òrûžja* i *jùnâštva* (= premda smo imali oružja i junaštva, opet izgubismo). — *Kod mojijeh pet stotine* kmêtâ — Sad ja kmèta nêmâm ni jednoga — *Pored sve muke i truda* opet ostaju pogrješke. — Ïzobîlan sam radošću *pored sviju brîgâ.* — Već je dade *preko volje njene.* — Činiti što *preko srca.* — Gavan je *pored svoga velikoga bogatstva* bio vrlo tvrd.

Digitized by Google

A. Čista prosta rečenica.

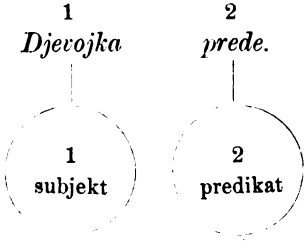

B. Raširena prosta rečenica.

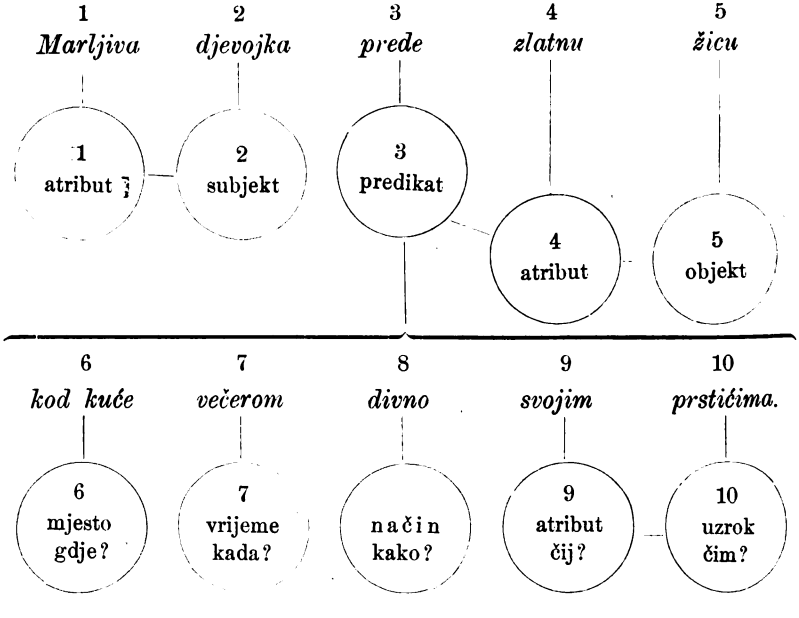

Brojevima 5 – 10 dopunjava se predikat br. 3 i to: 5 objektom, a 6—10 adverbijalnim oznakama.

Digitized by Google

Red riječî.

§ 26. Red je riječi u rečenici dvostruk: 1. gramatički ili obični; 2. retorički ili govornički.

Gramatički ili obični red riječi ima:

1. subjekt na prvom mjestu, predikat na drugom; n. pr. *Sunce grije.* — *Ruža cvate.*

2. ako je predikat ime sa sponom, onda stoji predikat na trećem mjestu; n. pr.

Obećanje je *dužnost.* Nesreća je *dugòrepa.* — Kuća je *moja.* — Tko je *prvi?* — Oči su *voda.*

3. objekt stoji po običnom redu za glagolom, koji dopunjava; n. pr.

Strah čuva *vìnogrâde.* — Sila otme *zemlju* ì *gradove.*

4. apozicija stoji za imenicom svojom, rijetko pred njom; n. pr.

Žali Šárac tebe, *gospodaru.* — Pòzdravi mi kralja, *tàsta* moga. — Govor *Velikoga Lesandra.* — *Visoki* Stefan. — Kazala vila *Silnome* caru Stefanu.

5. kad je pridjev ili broj atribut, stoji obično pred svojom imenicom; n. pr.

Gladno oko nè spâvâ. — *Velike* ribe male pròždirû. — Srebrno sedlo ne čînî konja *dobra.* — *Jedna* lasta ne čini proljeća.

6. posjedovna zamenica ili posjedovni pridjev, kao atribut stoji redovno za imenicom svojom; n. pr.

Metni na nju rûku *svoju.* — Divljaše se narod nauku *njegovu.* — Žîšci *naši* hoće da se ùgâsê. — Ovaj brat *tvoj* mrtav bješe. — Glavom *svojom* ne kuni se. — Čuvajte se kvasca *farisejskoga.* — Gledahu glavari *svećeničkî.* — Predádû ga vlasti *sudačkoj.* — Pokažite mi novac *porezni.* — Bijaše dan rođenja *Herodova.* — Carevi *narodni* vladaju narodom. — Potone ù dubinu *morsku.* — Vi načiniste od njega (doma) pećinu *hàjdûčkû.*

7. Gramatički se red riječi često nàpûštâ, bílo da se pojedini dijelovi izreke òsobito naglašuju, bilo poradi razgovijetnosti, blagoglasja i promjene. Tako imamo kraj gramatičkoga reda jošte i retorički t. j. red, koji zavisi ò volji

Digitized by Google

govornikovoj ili piščevoj - Po tom će stajati onaj dio rečenice nà prvôm mjestu, koji drži govornik za najznatniji, a manje znatni bit će u sredini; n. pr.

Zà zlâto rđa ne prìânjâ. — *Zlo* je *brašno* ù kuću unio. — *Radiši* Bog pòmâžê. — *Na sokòlu* je malo mesa. — *Pòd nôć* tikve cvjetaju. — *Pòkôrnu glâvu* sablja ne sijèčê. — *Po trágu* se zec nađe. — *Nije* svaka muka dò vijeka. — *Doći će* vránac u tijesan klanac. — *Zálndu je* grad zà dinâr. — *Ïstiha* se pečènica peče.

8. ako je predikat glagol povratan, a rečenica je raširena objektima ili oznakama, povratna se zamjenica òdvâjâ od glagola svoga, te se meće zà prvôm naglašenom riječi u rečenici. Ako je oznaka ili objekt prijedložan, povratno *se* meće se poslije imena s prijedlogom; n. pr.

Žile *se* kòrijena *drže*. — Bog *se brine* sïrotama. — Dobar *se* konj i ù štali *nađe*. — Dobro *se* proljeće ìzrana *pòznâjê*. — Ïstiha *se* pečènica *peče*. — Mlado *se* drvo *sàvîjâ*. — Na jednom *se* volu *nè možê* orati. — Pògača *se* prijatelju *štedi*. — Po trágu *se* zec *nađe*. — U mutnoj *se* vodi riba *lovi*. — Čista *se* zlata rđa *nè hvatâ*.

9. ako je predikat ime sa sponom, a rečenica je raširena objektima i oznakama spona *je*, *ću*, *će* itd. òdvâjâ se od glagola svoga ili òd imena, te se meće za prvom naglašenom riječi u rečenici. Ako je oznaka ili objekt prijedložan, meće se poslije imena s prijedlogom; n. pr.

Zanat *je* u nevolji *hrana*. — Ljeskova *je* mast *čudòtvôrna*. — Sve *je* to *njegovo maslo*. — Zlo *je* brašno ù kuću *unio*. — Jedna *će* šugava ovca cijèlo stado *òšugati*. — Zao *je* komšija *veliko zlo*. — Kućni *je* prag *najveća planìna*.

10. krnji oblici ličnih zamjenica: *ga*, *mu*, *joj*, *ih*, *im*, *te*, *mi*, *ti* stoje pred povratnim *se*; n. pr.

Za što *ga* se dotàče? — Ne čini *mu* se more do koljena. — Vidi *mu* se, mrijet' *mu* se ne će. — Ne kazuje baba, kako *joj* se snilo. — Sàžalî *joj* se jako. — Ne bi *ga* se za dan nàgledala. — Nijèsam *ga* se ni dodjela. — Proði *me* se, hajde putom s mirom. — Plaše *te* se kako Marka Turci. — Vi *mi* se smilujte.

Digitized by Google

II. Složena rečenica.

§ 27. Kad se dvije ili više rečenica, od kojih ima svaka svoj osobiti subjekt i predikat, sastave u jednu cjelinu, onda nastaje složena rečenica.

Pojedine rečenice, od kojih sastoji složena rečenica, zovu se njeni č l a n o v i.

Dva su načina, na koja se mogu rečenice sastaviti u jednu cjelinu, i to:

1. rečenice se mogu tako sastaviti, da svaki član stoji za se, s a m o s t a l n o i n e z a v i s n o od drugoga (parataktično). Tako se zovu n e z a v i s n o složene; n. pr.

Božić dođe, zima prođe. — Desnica je jaka u junaka; — Ispòd vêđâ oko sokòlovo; — U prsijeh vruće srce kuca.

Tako složene rečenice, gdje jedna ne označuje pobliže *nijednoga člana* druge rečenice, zovu se u s p o r e d n e.

2. Rečenice se mogu i tako sastaviti, da jedna drugu pòtpûnjâ i izbliže označuje. Ona, koja potpunja drugu, nije samostalna, nego zavisi o drugoj. Takva rečenica stoji mjesto *člana raširene proste rečenice* (subjekta, objekta, atributa, adverbijalne oznake) te se zove z a v i s n o složena n. pr.

Koga Bog čuva, onoga puška nè bijê. — Kad mačka kòd kućê nije, onda se miši vesele. — Záludu je lijèpa brada, kad je slaba glava.

Rečenica, koja drugu pòtpûnjâ i izbliže označuje, zove se s p o r e d n a, a koja se pòtpûnjâ, zove se g l a v n a. S p o r e d n a j e rečenica p ò d r ê đ e n a (hipotaktična) glavnoj, s kojom čini z a v i s n o složenu rečenicu.

Po tome je:

a) n e z a v i s n o s l o ž e n a ona r e č e n i c a, gdje svaka za se i m a p o t p u n s m i s a o;

b) z a v i s n o j e pak s l o ž e n a ona, koja je sastavljena od g l a v n e i s p o r e d n e, a sporedna rečenica postaje razumljiva istom, kad je u savezu s glavnom. Sporednom se p ò t p ûn j â g l a v n a.

Digitized by Google

Primjedba. Složena rečenica, koja ima više od dva člana, zove se *mnogòstruko složena*, a koja ima dva člana, zove se *prosto složena.*

A. Nezavisno složena rečenica.

§ 28. Nezavisno složena rečenica sastavljena je od samòstalnih, nezavisnih rečenica, koje bi se mogle i tačkom ràstaviti. Ali ima i takih nezavisno složenih rečenica s veznicima, koji se odnose jedan na drugi, te se međusobno potpúnjajû. Taki su n. pr. *i — i, niti — niti, ni — ni, ili — ili; stranom — stranom* i t, d.

Rečenice se mogu nà trî načina uspòrediti:

1. Rečenice stoje jedna do druge bez ikakva vanjskoga veza, samo ih misao veže. Takvo se slaganje zove asindetsko[1] (bez veznika); n. pr.

Nesta vina, nesta razgovora; — Nesta blaga, nesta prijatéljâ. — Strašno rîčê zàpâd vjetar, — Trêsak mlâtî bor ì hrâst. — Zemlja je tvrda, nebo je visòko. — Oči vode, noge nose.

2. Drugu glavnu rečenicu veže s prvom zamjenica; n. pr.

U jednoga kralja bíla dva sina; *jedan* bješe lukav i nèpravedan, *drugi* dobar i pravedan. — Evo ti tri cekina i jedan konj, *to* ti je dio od svega.

3. Kadšto se vežu upitnim oblikom; n. pr. *Ko* je vjera. *ko* li je nevjera?

4. Glavne se rečenice vežu veznicima u jednu cjelinu.

Veznici, kojima se vežu glavne rečenice, zovu se usporedni, a dijele se na: 1. spojne (kopulativne); 2. suprotne (adverzativne); 3. uzročne (kauzalne); 4. posljedične (konsekutivne).

---

[1] Ako se rečenica veže s prvom veznikom, slaganje se zove sindetsko (vezno); ako ima više rečenica (to biva u mnogòstruko složenim), a svaka je vezana veznikom, onda se zove polisindetsko (s mnogo veznika); n. pr. Zmaj ostane nà mjestu mrtav, *a* careva ga kći sturi s krila. — Zemlja je tvrda, *a* nebo je visòko, *pa* se nêmâ kuda.

Digitized by Google

1. Spojni veznici.

§ 29. Spojni se veznici opet dijele na takve:

1. koji rečenice glavne jednu s drugom naprosto vežu. Takvi su: *i, a, te, tere, pa, pak; i — i; niti — niti, ni — ni.* Ovamo pripadaju i vezni prislovi: *koje — koje; stranom — stranom; dijelom — dijelom; s jedne strane — s druge strane; u jednu ruku — u drugu ruku; čas — čas* i pitanje; n. pr.

Prihvati je (punicu) zà rûku, *i* pusti je groznica. — *I* òpânci joj se pòderû, *i* štap se prëbijê. — Dat će Bog, *pak* će dobro biti. — Dan òsvanû *i* sûnce ögranû. — *Niti* kìsnê, *nit'* ga sunce žeže. — Ko nije sagrijèšio, *ko li* né će? — Ko će dati za zmìju djevojku, *koja li* će djevojka poći za zmiju? — Onda iznese gospodske haljine, *te* ga preobuku. — U tamnici vode ne imade, *niti* gmižu guje. — *Nit'* se razbi čaša, *nit'* se proli vino.

2. koji drugu rečenicu ne veže samo s prvom, nego je još i naglašuju kao znamenitiju i nenadnu. Takvi su: *i, također; pa još i; ne samo ne — nego još; ne samo — nego i; ne samo — već i; ne — kamo li; ne — a kamo li; nekmo li.* Ovamo pripada i: *osim toga* i nalik na nj; n. pr.

Dóđite sjutra, *i* mi ćemo doći. — Jakov Nenadović i Milan Obrenović òpkolê Ûžice, oko Sokòla *tàkôđer* se pòstavê strâže. — Srce se moje razveseli, *pa još i* tijelo moje počivat će u nadi. — Legne Usud spavati, legne ï ôn. — Bratac bräca poznat' nè mogâše, — *Kamo li* će Turčin kaurina. — Bogu bi se ràžalilo, — *A nekmo li* ne bi tebi. — Platim dvjesta dükâtâ globe, *osim toga* još òbjâvî se svijem.

3. na vezne prislove, kao što su: *prvo — drugo — treće — näpokôn; prije svega — po tom — po tom — pa ónda; naprije, ïsprva — pa onda, pa za tim; sad — sad,* koji ne vežu samo drugu rečenicu za prvu, nego se kazuje red ili vrijeme, kojim bivaju; n. pr.

Prije svega spahija od ljetine uzme desétak, *po tom* se ìzvadî sjeme, *pa onda* òstâlô dïjelê po pogodbi. — *Prvo* ìzgonê iz naroda svojega staru poznatu riječ, *à drugô* tom rïječju kvare jezik. — *Sad* im plamen ukazuje stazu, — *Sad* je otme noćca mrkla.

*

Digitized by Google

2. Suprotni veznici.

§ 30. Suprotni se veznici dijele na takve:

1. koji dvije rečenice tako vežu, da se drugom ono, što bi se po prvoj moglo pomišljati, s t e ž e ili i s p r a v l j a. Takvi su: *ali, a, ama, ma, pak; nu, no, već, opet, pa opet, ipak.* Ovamo pripadajû i vezni prislovi: *samo, nasuprot, među tim, sasvim tim, pored svega toga;* n. pr.

Sad jája kákoćû, *a* kokoši ćútê. — Gost će otići, *ali* će màćin ostati. — Sve si dobro učinio, *ma* to nije trebalo. — I sjèđâhu prema grobu, sjütradân *pak* sàbraše se glavari. — Nije što oči vide, *no* što Bog hoće. — Svi gòvorê srpski, *ali* ih pravi Bugari *opet* ne razumiju. — Čoban putem jèđnâko veseo, *a* djevojka jednako plače.

2. k o j i m a j e d n a i z j a v a d r u g u i s k l j u č u j e: *ili, ili — ili; ali — ili; oli — oli; jali — jali; ili — oli; volja — volja;* n. pr.

Ili grmî, *il'* se zemlja trésê. — *Ili* je čedo dosadilo majci, *il'* su vîle čedo pòdmetnule? — *Oli* ću, majko, požèljeti konja, *oli* će mi osječ' ćôrda glâvu. — *Ali* ti je konjic òlošao, — *Ali* ti je ruho òstarjelo. — *Jal'* izvješaj devet vezírôvâ, — *Jali* ću se i ja òbjesiti. — *Volja* ti doći, *volja* ti ne doći.

3. k o j i p r v u r e č e n i c u p ò r î č û, a u d r u g o j s e t v r d i m i s a o p r o t i v n a p r v o j; *ne — nego, ne — već, ne — no;* n. pr.

Nit' je gúja (ni bijela víla), *No* je junak Jurišiću Jânko. — A u Marka ne ima dükâtâ, *Već* buzdòvan meće preko kríla. — Nêmâ ni one kuće, *nego* mjesto nje stoji manja. — *Nije* ono suvi javor, — *Već* su ono b'jeli dvóri.

3. Uzročni veznici.

§ 31. Veznici: *jer, (jere, jera)* vežu rečenice tako, da se razlog predašnjoj dòdâjê; n. pr.

Oro gnijèzdo vrh tîmora vîjê, — *Jer* slobòdê u ravnici nije. — Onaj nije više živ osvànuo, *jer* se car bio povampírio. — Ja ti grôblja ne sm'jem kazivati, *jer* je u nas čudan adet post'o. — Ti ne idi pokraj mora sînja, *jer* su česte ù Latînâ strâže. — Hajde

Digitized by Google

s njima ka kršnoj Kladuši, *jera* zove od Kòtora Jânko. — No se nèmôj Dûka zàtrajati, *jer* me prose mnogi prosioci. — Skloni se za vráta, *jer* će sad doći mjesec.

4. Posljedični veznici.

§ 32. Veznici: *dakle, daklem* i veznim prislovima: *zàtô, stoga* dodaje se prvoj rečenici posljedica; n. pr.

Moja krava, *dakle* moje i tele. — Dimnjaka nêmâ gotovo nigdje pò selima, *zàtô* se kadšto püšî ù kućama. — Roditelji moji nijèsu bíli bogati, *zàtô* ih ova velika cijena pòplašî. — Jèđupkinja njega odojila, — *Stoga* ima krila i òkrîlje.

Stêgnuta rečenica.

§ 33. Pojedine nezavisno složene rečenice osobito: *spojne* i *suprotne* mogu imati jedan ili više rečeničnih članóvâ zajednički. Take se rečenice mogu stégnuti u jednu, da se zajednički član samo jedan put kaže:

Koza *vode nè milujê;* loza *vode nè milujê.* } Koza i loza *vode nè milujû.*

Rečenica, koja ima: 1) dva ili više subjekata, a jedan predikat; ili 2) dva ili više predikata, ili atributâ, objekata ili prislovnih oznaka, a jedan subjekt, zove se stegnuta; n. pr.

Bolèsnîk malo jede, ali mnogo troši. — Vol *se veže* zà rogove, a čovjek za jezik. — Grkljan *čuje* slast, a trbuh mast. — Žena *se uzda* ù plač, a lupež ù lâž. — Drvo *se* nà drvo *nàslanjâ,* a čovjek na čòvjeka. — *Pitaj aždàju,* pak ćeš mi kazati. — Dódjoše *divlji,* pa ìstjeraše pitome. — *Nè rêsî* ga ni srebro nì zlâto, nego krèpôst i mantija crna. — Müka duše *nè vadî,* no suđen dan.

Primjedba 1 Rečenice se nè stêžû, kad se zajednički član hoće da nàglâsî; n. pr. *Usta* čoban, *ùsta* i djevojka. — Malo čas, eto ti aždàjê, velika *je,* strašna *je,* gadna *je.*

Prmjedba 2. Stêgnuta rečenica postaje ùvijek od nezavisno složenih rečenica. Gdjekoje rečenice po tom ne će biti stêgnute, nego „ràšîrene proste sa više članóvâ rečeničnih iste vrste", ako nijèsu postale od nezavisno složenih rečenica.

Digitized by Google

A. Slaganje predikata sa subjektima u stêgnutôj rečenici.

§ 34. 1. Ako ima u rečenici *više subjekata,* predikat stoji obično u množini, ali može biti i u jednini; n. pr.

Nèsitôst i lakómstvo hiljadu zálâ nä ljûde *nàvlâčê.* — Sirômaštvo i kašalj *ne dádû* se sakriti. — Dokle nebo i zemlja *stoji.* — Ranorânilac i docnolègalac kuću *teče.* — Žetvu *žêla* víla i djevojka. — Te se *dîže* sila ï svatovi. — Vino *pije* Novak i Radivoj i: vino *piju* Novak i Radivoj.

Rôd predikata kod više subjekata.

2. Ako su subjekti imèna ljúdî ili životinja i to:

a) jednoga roda, onda je i predikat u tom rodu; n. p.

Avram Lukić i Pavle Popović *znali* su kojekako zapisati svoja imèna. — Marija i Milana bjehu *najljepše* u saboru.

b) ako su različita roda, predikat je u muškom rodu; n. pr.

Adam i Eva budu *ìstjerani* ïz raja. — *Bíli* nekad brat i sestra.

3. Ako su subjekti imèna stvari ili pojmova, predikat je u muškom rodu, bili subjekti jednoga ili različita roda; n. pr.

Mili su mi pošténje ì slava. — Vazduh ï more bjehu *ùkôčeni.* — Nebo ï more bjehu *mirni.*

Primjedba. U takvom je slučáju rado predikat u jednini, a slaže se u rodu s ïmenom, do kojega stoji; n. pr.

Milo mi je *pošténje* ì slava. — *Uzrujalo s' polje* i ravnìna. — *Zȁdrhtâla gora* i planìna.

Ako se subjekti razlikuju po licu, onda je prvo lice znamenitije òd drugôga i òd trećêga, drugo znamenitije òd trećêga, a predikat stoji u množini; n. pr.

Ja *smo* i ti *prijatelji.* — Ti ï dôm oca tvojepa *poginut ćete.*

B. Zavisno složena rečenica.

§ 35. 1. Zavisno složena postaje rečenica, kad se kojigod član proste rečenice kazuje *osobitom* rečenicom.

Digitized by Google

Rečenica, koja drugu pòtpûnjâ, zove se sporedna; a rečenica, koja se potpunja, zove se glavna. Obje zajedno čine zavisno složenu rečenicu; n. pr.

Bôg dâjê, da se grjèšnik käjê.

Glavna je rečenica „Bog daje“ — sporedna „da se grješnik kaje“.

Sporedna rečenica stoji ili do glavne ili prèd njôm ili među članovima glavne, te se òdvâjâ črknjom jedna od druge; n. pr.

Ne òzîvâj se, *kad te niko ne zòvê.*

Kad te niko ne zove, ne òzîvâj se.

Onda, *kad te niko ne zove,* ne ozivaj se.

2. Sporedne se rečenice vežu s glavnom:

a) veznicima podrednim: *da, ako, ako li, premda, kada, pošto, budući da* itd.

b) zamjenicama: *tko, što, koji* itd.

c) prislovima: *gdje, kamo, kuda* itd.

3. Svaki se član proste rečenice može izrèći sporednom rečenicom n. pr.

a) subjekt; n. pr. *Ko brzo sûdî,* brzo se käjê = Brz[1] sudac brzo se kaje.

b) predikat; n. pr. Bog je, *koji sve stvori* = Bog je stvoritelj svega.

c) objekt; n. pr. Bog dâjê, *da se grjèšnik kaje* = Bog daje kajanje grješnika.

d) atribut; n. pr. Čovjek, *koji je pošten,* nè možê se povampíriti = Pošten se čovjek ne može povampiriti.

e) adverbijalna oznaka; n. pr. *Kad pòlazê,* pjevaju pjesmu = Na polasku pjevaju pjesmu.

Po tom su sporedne rečenice: 1. subjektne; 2. predikatne; 3. objektne; 4. atributne i 5. adverbijalne.

---

[1] Budući da se imenica izbliže označuje atributom, a glagol prislovom, zato je pred imenicom *sudac* atribut *brz,* a pred glagolom *sudi,* prislov *brzo.*

Digitized by Google

a) Subjektna rečenica.

§ 36. Subjektna zove se rečenica, kojom se kazuje subjekt glavne rečenice, a veže se s glavnom:

1. zamjenicama: *tko, ko, što, koji;* n. pr.

Ko pîtâ, rȁd nè dâjê. — Ko rano rànî, dvîje sreće grabi. — Što visòko leti, nà nisko pada. — Što je gôrko, nije slatko. — Koji mnogo prȉjetî, slabo osvèćujê. — Zà rana se pòznâjê, u kojoj vọdi može sir biti.

2. veznicima: *da, da li, li, kad, kako, gdje, kamo, kuda, za što* itd.; n. pr.

Iz svega ovoga vidi se, da se južni Slaveni dȉjelê na troje. — Sad mi je milo, da si mi veseo. — Bolje je, da selo propadne nego u ṣelu običaj. — Pripòvijedâ se, kako je nekakav čovjek došao ù zemlju. — Ȉzjutra se vidi, kakav će dan biti.

b) Predikatna rečenica.

§ 37. Predikatna zove se rečenica, kojom se opisuje predikatno ime glavne rečenice u nominativu, a veže se s glavnom rečenicom zamjenicama: *koji, što.* Take su rečenice rijetke; n. pr.

Bog je, koji je sve stvorio (= Bog je stvoritelj svega). — Duh je svètî, koji nas tješi (= Duh je sveti naš tješitelj). — Ja sam bio, što si ti, ti ćeš biti, što sam ja (= Ja sam bio ti, ti ćeš biti ja).[1]

c) Objektna rečenica.

§ 38. Objektna zove se rečenica, kojom se kakav objekt glavne rečenice opisuje, a veže se s glavnom:

1. zamjenicama: *tko, ko, što, koga, čega, komu, čemu, koji* itd.; n. pr.

Koga Bog mȉlujê, onoga ì kârâ. — Ko gúdî istinu, gudalom ga po prstima biju. — Vidjet ćemo, ko je vjera i nevjera. — Znâm ja, u koju nogu hrâmljêm. — Znâ, šta je car vèčerao. — Što zima ìzderê, ljeto nè vidî.

2. veznicima: *da, da li, li, kad, kako, gdje, kamo, kuda* itd.; n. pr.

Sve znâm, ma nè znâm, kad ću ùmrijeti? — Pitali kurjaka, kad je nâjveća zima? — Zapítajû ga, gdje mu je kuća? — Znâ

[1] Grobni natpis.

Digitized by Google

on, kud se opàsujê. — Volim, da mi závidê, nego da me žale. — Bog ne trúbî, za što čovjeka ubi. — Kuga (dođe noću ù kuću tè) gledâ, jesu li sùdovi lîjepo òprâni? — Kaži, òtkuda će svatovi doći. — Braća vele, kud ćeš, naša dîko? — Zàpîtâ car (dijete), kako ti je ime? — Reci bratu mojemu, da pòdijelî baštinu sà mnôm. — Ljuto se bojim, da nam natrag ne ćeš doći.

Kosi govor.

§ 39. Među objektne rečenice ide i kosi govor.

1. Kad se riječi ili misli čije upravo onako navode, kako ih je govornik ìzrekao, onda se to zove upravni govor; n. pr.

Narodna poslovica kaže: „Bog nikomu dužan ne òstajê“. — Tada reče Gospod Bog: „Poštuj oca svojega i mater svoju“.

2. Kad se riječi ili misli čije ne kazuju onako, kako ih je govornik ìzrekao, već rečenicom sporednom, onda se to zove kosi govor; n. pr.

Narodna poslovica kaže, da Bog nikomu dužan ne òstajê. — Gospod Bog zapòvjedî, da pòštujêmo oca svojega i mater svoju. — Od tada poče Isus kazivati ùčenîcima svojima, da njemu valja ići u Jèrusalim, i mnogo postradati od starjèšînâ i od glavárâ svećeničkijeh i književníkâ, i da će ga ubiti, i treći dan da će ustati.

d) Atributne rečenice.

§ 40. Atributna rečenica stoji na pitanje *kakav?* a zamjenjuje atribut raširene proste rečenice. Atributne su rečenice: a) imeničke; b) pridjevne.

I. Imenička atributna rečenica.

Imenička (supstantivna) atributna rečenica može samo zamijeniti imenicu atributnu u genitivu objektivnom ili u prijedložnom atributu.

Imeničke atributne rečenice stoje dakle uz imenice, iza kojih bi stajao genitiv objektivni; n. pr. To je znak *našega izgubljenja.*

Ako se genitiv *„našega izgubljenja“* reče òsobitom rečenicom, dobit ćemo rečenicu atributnu na pitanje *kakav?* To je znak, *da će nas izgùbiti.*

Pukne glas *o bolèsti* careve kćeri (prijedložni atribut).

Digitized by Google

Pukne glas, *da je bolesna* careva kći (atributna).

Take se rečenice vežu obično veznikom: *da.* ili *upitnom rečenicom:*

veznikom: *da;* n. pr.

To je znak i pojav, da nas izgùbiti hoćete. — Vjeru si dao, da je ne ćeš òstaviti. — Jednom dođe zapovijest òd cara, da svaki ide nä vôjsku. — Poslije nekoliko dana pukne glas, da je bolesna careva kći.

Često veže atributnu rečenicu imeničku i pridjevnu s glavnom zamjenica *„što“*, te se onda nè sklanjâ. Kad se ovako *„što“* upotrèbljâvâ za kose padeže u jednini ili u množini, onda mu se može dodati zamjenica *i, ja, je* (nom. *on-a-o)* u onom padežu, koji zamjenjuje *što.* U akuzativu to rjeđe biva.

Gdje mu je konj, *što ga* je jahao? — Po tom zàhvatî (nevoljnik) ù sûd vode, ì pôđê hitro u onoga kralja, *što mu* bješe kći gubava. — Krijèsnica se zove ona mala bubica, *što* oko polovine ljeta nöću leti i svijètlî se. — Skupiše — I òrûžje, *što* je sa junákâ. — L'jepu sam ti četu sakupio — Sve četnikę, *što* s' do jàko bíli. — Svu zemlju, *što* vidiš, tebi ću dati.

Ako se zamjenica odnosna odnosi na srednji rod pokazne zamjenice, na superlativ ili na neodređeni broj, onda se upotrèbljâvâ *što,* a ne *koji;* n. pr.

Nije *sve* zlâto, *što* sjâ, ni *sve* pećina, *što* zjâ. — Tûrci nì sad ne popustiše od *onoga, što* su prije kazali. — *Što* máca òkotî, *sve* miše lovi

II. Pridjevna atributna rečenica.

Pridjevna atributna rečenica zamjenjuje pridjevni atribut raširene proste rečenice, a veže se:

1. zamjenicom odnosnom: *koji, što, te* (= koji); n. pr.

To sve slušala njegova kći, pa kaže bratu svome, koji je bio mlađi òd njê. — Ìdûći ona (žena) pored puta, nàgazî na nekakvu jamu, koja je odòzgô bíla pokrivèna otkosima. — Imaše jedan car jedínka sîna, koji mu već do òrûžja dòrâstao bješe. — Òstavê glâvu čobanu, koji bješe u planìni kòd stokê. — Ùgledâ sin njegovu kćer, koja je bíla vrlo lijèpa. — Lisica, koja se bíla utájala, digne se pölako.

Digitized by Google

2. prislovi: *gdje* (= na kojem mjestu), *kamo, kuda, òtkuda, kad*[1] itd.; n. pr.

Našao je cȓkvu, gdje se Bog moli. — Druga padoše nà mjesta, gdje nè bijâše mnogo zemlje. — Jedanaest ûčenîkâ otìdoše ù goru, kuda im je kazao Isus. — U velikijem kućama, gdje ima mnogo čëljâdi. — U povjesti môrâmo paziti nà mjesto, gdje se što dogodilo.

Odnosna rečenica stoji što bliže do imena, na koje se òdnosî. Zamjenica se odnosna slaže s njim u rodu i u broju, a padež zamjenice zavisi o predikatu sporedne rečenice; n. pr.

Na velikom *krstu, koji* se mrtvàcu ù grôblju ùdarî više glave, nàčinî se kukavica òd drveta. — Kraljeva *kći, koja* je bîla djevojka nà udaju, uzme kljúčeve, pa òtvorî sanduk. — Rđav je ono *miš, koji* samo jednu rupu ima.

e) Adverbijalne rečenice.

§ 41. Koliko ima vrsta adverbijalnih oznaka u raširenoj prostoj rečenici, toliko ima i vrsta adverbijalnih rečenica.

Adverbijalne se rečenice mogu većinom pretvoriti u prislovne oznake.

Većina adverbijalnih rečenica može stajati do glavne, za njom ili među članovima glavne rečenice.

Adverbijalne se rečenice mjesta, vremena, načina i uzroka zovu sporedne rečenice, koje označuju: mjesto *gdje;* vrijeme *kada;* način *kako;* i uzrok *zašto, u koju svrhu, pod kojom pogodbom* itd. biva ono, što se u glavnoj rečenici kaže.

Adverbijalna rečenica mjesta.

§ 42. Adverbijalna rečenica mjesta (lokalna) zamjenjuje adverbijalnu oznaku mjesta raširene proste rečenice, a veže se s glavnom veznicima: *gdje, kamo. kuda, òtkuda* itd., prema kojima su u glavnoj rečenici često: *óndje, tu, ònamo, tud, òdonud* itd.; n. pr.

Gdje koga boli, óndje se ì pipâ. — Gdje velika zvòna zvònê, tu se mâlâ nè čujû. — Gdje je stìrvina, ònamo će se i orlovi kupiti. — Kuda vojska pròlazî, tud se trava ne nàlazî. — Otkud sam se nadao suncu, òdonud me led bîjê. — Kud je voda prije tekla, opet će teći. — Zêc, gdje se òkotî, ondje i pòginê.

[1] Pridjevne atributne izreke zovu se obično odnosne (relativne).

Digitized by Google

Primjedba. Mjesnu rečenicu, koja se pòčinjê sa: *gdje, òdaklê, kamo* itd., valja razlikovati od take atributne. Atributna se rečenica odnosi uvijek na imenicu ili na zamjenicu u glavnoj; n. pr.

atributna:

Druga zȓna padoše *nà mjesta* (kakva?), *gdje* nè bijâše mnogo zemlje;

mjesna:

Gdje nêmâ strȁha, nêmâ nî stîda.

Adverbijalna rečenica vremena.

§ 43. Adverbijalna rečenica vremena (temporalna) zamjenjuje adverbijalnu oznaku vremena raširene proste rečenice na pitanje *kada* ili *kako dugo?*

1. Vremenska rečenica na pitanje *kada?*

a) Rádnja vremenske rečenice biva u jedno vrijeme, kad i radnja glavne. Predikat vremenske rečenice stoji u istom vremenu, u kojem je i predikat glavne. Vremenska se rečenica pòčinjê veznicima: *kad, kako, čim, jedva, istom, tek, tek što;* n. pr.

Kad máčka kòd kućê nije, öndâ se miši vesele. — Kad se jede ì pijê, ónda je dosta prijatéljâ. — Kako čovjek dôđê na pròsjâčkî štap, svak ga se kloni. — Kako ga izdalèka ùgledajû, pòvîčû na nj. — Čim zàčula, odmah se sjetila. — Čim carević ûđê ù sobu, otmu se oči gledati djevojku.

b) Rádnja vremenske rečenice, biva prije radnje glavne rečenice. Vremenska se rečenica pòčinjê veznicima: *pošto, poklem, poklen; kad, kako;* n. pr.

Pošto se svati pòčastê rakijom, kafom i slatkíšima, stanu se spremati nà pût. — Pošto se ùmijû, zàpâlê svatovi lule. — Poklen se nakúsajû, ondar se rugaju.

c) Rádnja vremenske rečenice biva poslije radnje glavne rečenice. Vremenska se rečenica pòčinjê veznikom: *prije nego, prije no;* n. pr.

Sunce će se pretvòriti u támu ì mjesêc ù krv, prije nego dôđê veliki i slavni dan gospodnji. — Mladòženja, prije nego pôđê òd kućê ù crkvu, ište blagoslov od svojijeh ròditêljâ.

Digitized by Google

2. Vremenska rečenica na pitanje: *kako dugo? dokle? od kada?*

Vremenska se rečenica pòčinjê veznicima: *òtkako, dok, doklegodj, kako;* n. pr.

Òtkako si dvore sagrádio, — Ljepši svati n'jesu projèzdili. — Niko nikoga nè možê osramòtiti, dok se sâm ne osràmotî. — Dokle prôsî, zlatna usta nôsî. — Već ima oko dvaèstina gödînâ, kako je ovaj običaj prestao. — Òtkako se öslobodî, òd ondâ se ösramotî.

Adverbijalna rečenica načina.

§ 44. Adverbijalna rečenica načina zamjenjuje adverbijalnu oznaku načina raširene proste rečenice na pitanje: *kako?*

Način i stupanj izjave glavne rečenice označuje se:

1. poređenjem s drugom izjavom,

2. tako, da se prikazuje sporedna rečenica kao posljedica izjave glavne rečenice.

Po tom se dijele adverbijalne rečenice načina na:

1. poredne (komparativne); 2. posljedične (konsekutivne).

1. Poredne rečenice.

§ 45. Poredne se vežu veznicima: *kao što; kao; kao što — tako; kako što — tako; kako — tako; kao da; kano; kanda; kako — onako; što — to; koliko — toliko; u koliko — u toliko; kakav — takav; kakav — onaki; da ne; nego što; nego;* n. pr.

Kao što je Jona bio u trbuhu kitovu tri dana ì trî noći, tako će biti ì sîn čovjèčjî ù srcu zemlje tri dana ì trî noći — Kako što se dakle kukolj sàbîrâ i ognjem sàžižê, tako će biti na pòšljetku ovoga vìjeka. — Kako pòsijêš, onàkô ćeš i pòžeti. — Šenica čista, kao da je golub zrno pö zrno bírao. — Nàmrštio se, kanda će mu kiša iz čèla ùdariti. — Što ko više ima, to se više stêžê. — Koliko je sêlâ, toliko je nävičâjâ. — Kôliko ljúdî, töliko ćúdî. — U kolìko su veliki (narodi) oholi i opasni svojom brojnom silom, u tolìko su mali teški svojom neodòljivôm netrpljivošću. — Kakva služba, onaka i plaća. — Kakvo sjeme pòsijêš, onàkô ćeš ì žito vrijèći. — Komad hljeba ne bi zaìskao, dà zla ne pòmislî. — Prema veličini svojoj mnogo ga (vina) je mogao pòpiti (Kraljević

Digitized by Google

Marko), da se nè opijê. — Više um zàmislî, nego more ponèsê. — Možeš li pòpiti ovu čašu, da ne prèdûšîš?

2. *Posljedične rečenice.*

§ 46. Posljedične se rečenice vežu veznicima: *da; tako — da; te;* n. pr.

Olûja velika pòstade nä moru, da se lađa pökrî válovima. — Îscijelî ga, da nîjemî stade govòriti. — Učaše ih po zbornicama njihovijem tako, da mu se dîvljâhu. — Gdje si bíla, te si rösna. — Zàpîtâ Mèđedović domàćina, šta mu je bílo onomu zubu, te je tako mimo sve òstâlê pòkvâren.

Adverbijalna rečenica uzroka.

§ 47. Adverbijalna rečenica uzroka zamjenjuje adverbijalnu oznaku uzroka raširene proste rečenice, a dijeli se na:

1. uzročnu (kauzalnu), koja kaže *zašto, pörâdi čega* biva ono, što se glavnom rečenicom kaže;

2 namjernu (finalnu), koja kaže svrhu ili namjeru, u koju biva ono, što se glavnom rečenicom kaže;

3. pogodbenu (kondicijonalnu), koja sadržâvâ pogodbu, pod kojom valja ili ne valja ono, što se u glavnoj rečenici kaže;

4. dopusnu (koncesivnu). Sporedna rečenica kaže, zašto ne bismo očekivali ono, što se u glavnoj kaže, pa opet biva ono, što se u glavnoj kaže

1. *Uzročna adverbijalna rečenica.*

§ 48. Uzročna se adverbijalna rečenica veže veznicima: *budûći da; što; kad.*

Sporedna rečenica sadržava uzrok ili povod glavna posljedicu; n. pr.

Budûći da žênîk òdocnî, zadrijèmaše sve (djevojke) i pòspaše. — Maćeha stane odmah mrziti na svoju pästôrku, što je ona bíla mnogo ljepša od njezine kćëri. — Jâ ću tebe učìniti čestita, što si me od nje (žene) ìzbavio. — Kad ti do sad nijèsi ništa naûčio, nê ćeš nikad ništa ni naûčiti. — Kad si vladao i zapovijèdao do sad, vladaj i zapòvijedâj i òd sad.

Digitized by Google

2. *Namjerna adverbijalna rečenica.*

§ 49. Namjerna se adverbijalna rečenica veže veznicima: *da; neka;* upitnom rečenicom *(ne bi li; kako bi; eda).*

Sporedna rečenica sadržâvâ namjeru, svrhu, u koju što jest ili što biva; n. pr.

Kòvâč zàtô ima klijèšte, da ruke ne žèžê. — Crkva je, da se Bog moli, a ne, da se u njoj zbori. — Udala se mòma, da je nije dòma. — Dâj me, mâjko, na dalèko, — Neka ti se ròdom hvâlîm. — Lèći ću óvdje kraj tebe, nè bih li mogao malo zàspati. — Pa ti bježi, ne bi l' ùtekao. — Fariseji učiniše vijèće ò njem, kako bi ga pogùbili. — Hajde, zete, da ùdarimo nâ nj, eda bismo ga kako sàtrli.

3. *Pogodbena adverbijalna rečenica.*

§ 50. Pogodbena se adverbijalna rečenica veže veznicima: *ako; da; kad,* ili upitnom rečenicom.

Sporedna rečenice sadržâvâ pogodbu, pod kojom biva ili ne biva ono, što se u glavnoj kaže; n. pr.

Ako mi brânê pjevati, nè brânê mi plakati. — Ako slijèpac slijèpca vodi, òbadvâ će ù jamu pasti. — Da ga zemlja ne vúčê k sebi, polètio bi. — Da ìz neba plaha kiša padne, nìgdje nè bî na zèmljicu pala. — Kad bi trgovac svagda dobivao, nè bî se zvao trgovac nego dobívalac. — Kad bi Bog bio vaš otac, ljubili biste mene. — Ožèdnî li? Mòrača je blizu; — Treba l' kùpê? ima dvîje rûke.

4. *Dopusna adverbijalna rečenica.*

§ 51. Dopusna se adverbijalna rečenica veže veznicima: *ako i; ako; da i; makar; ma; ma i; ma da; prem da; prem ako; akoprem; bud; baš i da; neka.*

Prema tim veznicima stoji u glavnoj rečenici: *òpêt, pa opet, ìpâk; sasvim tim;* n. pr.

Ako je i rđavo vrijème, pûtnîci putuju. — Ako je i crna krava, bijèlo mlijèko dâjê. — Ako je crn, nije đavo. — Da to vjera i pòdnosî, Omer-aga se lasno nè bî dao prèdati. — Makar

Digitized by Google

kako mi dobro i pametno radili, opet će nešto òstati i za potómstvo. — Jâ sam sinoć ù vâs na kònaku bio. A čoban mu odgòvorî: neka si bio, put te nànio. — Bud si, möre, čohu ükopao, — Ti nijèsi srebro ükopao. — Ovo bi se zaista dogodilo i meni i mojoj sirôti materi, premda ona ni nâjmanjê nije bíla kriva. — Pòmîsao nà sâm povratak, baš i da im bude suđeno ìzbaviti se, strašila ih je jako. — Mati mu, baš ako će ì stara biti, izlètî prèd kuću ù kolo. — Akoprem znâm, da mi ništa učiniti nê ćêš, sasvim tim ona (bradva) mi pònovî svaki put rane.

Prijegled svih vrsta sporednih rečenica.

I. Subjektna (§ 36.); *II. Predikatna* (§ 37.); *III. Objektna* (§ 38.); *IV. Atributna* (§ 40); *V. Adverbijalne rečenice.*

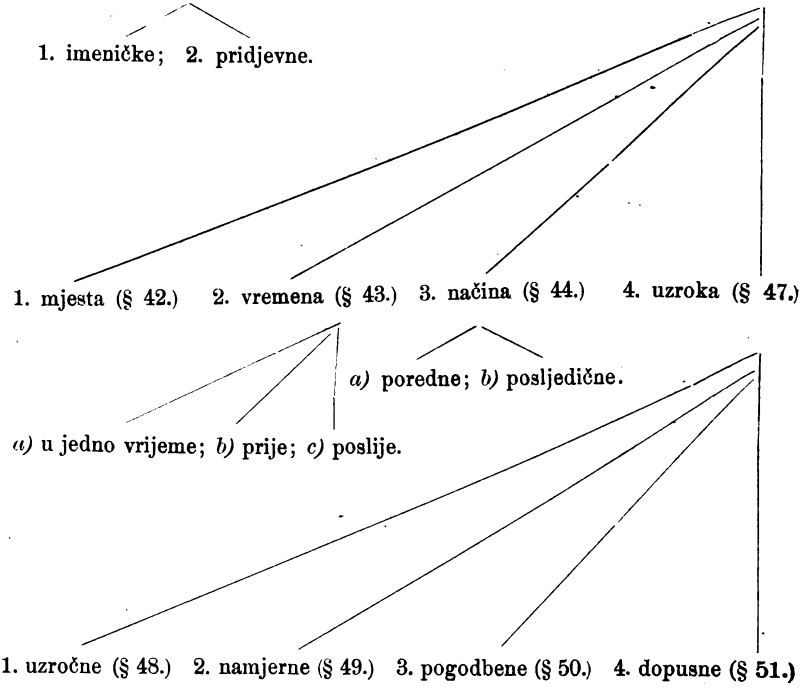

Digitized by Google

Skraćivanje rečenica.

§ 52. Složene se rečenice mogu skratiti. To biva tako, da se dvije glavne rečenice ili sporedna i glavna sastave u jednu rečenicu.

A. Skraćivanje nezavisno složenih rečenica.

§ 53. Usporedne rečenice vezane veznicima: *i*, *te* mogu se skratiti glagolskim prislovom sadašnjega vremena, ako imadu isti subjekt u nominativu, a rádnja obiju rečenica biva u jedno vrijeme; biva li radnja jedne rečenice prije radnje druge, skraćuje se glagolskim prislovom prošlosti; n. pr.

Tako stèčê sîna, nevjestu ì zeta *hválêći* gospoda Bögа. — Slûšajûći ga ljenivac, stane mu závidjeti *gòvorêći*. — Maćija zà njôm *prijètêći* pesnicom rekne. — Ù tôm dôđû ù dvôr k ocu i otac *plàčûći* zàpîtâ zmiju. — *Ùzêvši* se (djevojka) s njim pòd rûke, uvede ga u dvóre.

Primjedba. Glagolski prislov sadašnjosti imaju samo glagoli trajni.

B. Skraćivanje zavisno složenih rečenica

§ 54. Zavisno složene rečenice mogu se skratiti, i to:

a) Atributne.

Pridjevne atributne rečenice, koje se počinju odnosnom zamjenicom *koji* i *što*, mogu se samo skratiti, kad im je zamjenica u nominativu.

Take se atributne rečenice mogu skratiti ovako:

1. ako je predikat sporedne rečenice ime sa sponom, zamjenica se odnosna i spona ìspûštâ, a predikat se slâžê kao apozicija s imenom, koje ìzbliže označuje u rodu, broju i u padežu; n. pr.

Rimljani, hrabar i moćan narod (= koji su bili hrabar i moćan narod), zavladali su polòvinôm svïjeta. — Djevojka uzme

Digitized by Google

nâjlakšî sanduk (= sanduk, koji je najlakši bio). — Ùgledâ sin njegovu vrlo lïjepu kćer (= kćer, koja je bíla vrlo lijèpa);

2. ako je predikat sporedne rečenice glagol u pasivu, zamjenica se ìspûštâ, a glagol se meće u particip preterita pasiva, te se slâžê s imenom, koje ìzbliže označuje u rodu, broju i u padežu oblika obično neodređena; n. pr.

Načinile djevojku vîle ŏd snijega *ìzvađena* ìz jamê bèzdanjê. — Da mi dòbavîš konja, jednoga *neòkoćena* bijèla bez bìljegê, drügôga *nèjahana* crljèna s crnom glavom, ì trećêga *nepòtkîvâna* crna s bijèlôm glavom. — Baba ga uvede u nekaku avliju *ògrâđenu* kostima. — Traži u vojski hăta vrána prïjed *nèjahana*. — Pa ùdarê preko livade skoro *pòkošenê*. — Imam crêvlje òd sûhôga zlâta, ni *tkâte* ni *kŏvâte;*

3. ako je predikat sporedne rečenice glagol srednji, zamjenica se ispušta, a glagol se meće u particip preterita aktiva na *l,* te se slaže s imenom, koje izbliže označuje u rodu, broju i u padežu oblika obično neodređena; n. pr.

Pa *sústala* konja òdjahao. — Ìmâše nekakav car jedínka sina *dorásla* do òrûžja. — Ŏstavljajûći nà bojîštu mnogo *pòginulê* braće. — Zàtô se s malom četom *preòstalîh* junákâ zàtvorî ù grâd.

b) Adverbijalne.

Adverbijalne se rečenice mogu skratiti, kad je isti subjekt u glavnoj i u sporednoj rečenici, ili kad se subjekt sporedne rečenice òdnosî ma na koji padež glavne rečenice.

1. Adverbijalne se rečenice vremena skraćuju tako, da se veznici vremenski *kad, pošto, kako* itd. ispuštaju, a glagol se meće:

a) u glagolski prislov sadašnjega vremena glagola trajnoga, ako rádnja sporedne rečenice biva u jedno vrijème, kad i radnja glavne; n. pr.

Ìdûći tako nâđê ù polju jednoga čovjeka. — I tako ona (pepèljuga) između naroda *provláčêći se* i *bježêći* nĕkâko joj spadne papuča. — *Prebírajûći* njezine kose glèdâj náći ćeš jednu dlaku crljènu. — Mòmak *brïjûći* cara òpazî, da su u njega kozje uši.

Digitized by Google

b) u glagolski prislov prošloga vremena glagola obično svršena, ako se rádnja sporedne rečenice svršila prije nego je nastala radnja glavne; n. pr.

Čûvši on to, dòsjetî se jädu. — Hajdúci *ùšâvši* unútra pòsjedajû ï blâgo pòdijelê. — Sve ovo *obìšâvši* i *vìdjêvši* vrâtî se natrag. — On je *zabòdâvši* svoju sablju pòd grêdu ili je *ùdarîvši* ù kamên legao, te zaspao.

2. Adverbijalne rečenice načina, i to: poredne, koje se pòčinjû sa kao da, da ne, skraćuju se, da se veznik da ispušta, a glagol se meće u glagolski prislov sadašnjega ili prošloga vremena; n. pr.

Onda čovjek *kao naríčûći* okò njê prìšapćê joj. — Čovjek *kao plâčûći* nàd njôm prìšapćê joj. — Oko Senja i Rijèkê *kao tèpajûći ž* izgovaraju kao *z*. — Oni òboje *kao stídêći se* ne pòslušajû ga. — On nje *nè slušajûći* ùzjašê nà svôga konja. — Nàdrškâ psa *ne gòvorêći* nï riječi. — Ona je išla *nè znajûći* ni sáma kuda. — I tako ona (gramatika) izâđê nä svijet *ne prímîvši* zä trûd okò njê ni g. Grimm nï jâ nijedne krajcare. — Četïrnaestî je dan, kako čekate i *nè jedûći* živite ništa *ne òkusîvši*.

3. adverbijalne rečenice uzroka, i to:

a) uzročne se skraćuju, da se veznik uzročni ìspûštâ, a glagol se meće u glagolski prislov sadašnjega ili prošloga vremena; n. pr.

I ona (pepèljuga) *ne ìmajûći* kad tražiti je (papuču) pòbjegnê bosònoga. — Nojevi *želéći*, da bi pecivo dòhvatili, polêtê ù visinu. — Siròta *nè znajûći*, šta joj se prìprâvljâ, prìstanê na prošétnju. — Djeca *ne nàšâvši* pepela nàkupê mëkînjâ u džèpove. — *Ne mògâvši* prijèći preko vode vrâtê se natrag.

b) pogodbena se skraćuje, da se veznik pogodbeni ìspûštâ, a glagol se meće u glagolski prislov sadašnjega vremena; n. pr.

Lašnje se je obúći *sjëdêći* neg *stojéći*. — Tëško vûku *nè jedûći* mêsa. — A junaku *nè pijûći* vina.

c) dopusna se skraćuje, da se veznik dopusni ispušta, a glagol se meće u glagolski prislov sadašnjega vremena; n. pr.

Zàtô im gòvorîm ù prîčama, jer *glëdajûći* ne vide ì *čujûći* nè čujû (= premda gledaju, čuju).

*

Digitized by Google

Primjer za oba glagolska prislova.

Dosádîvši se nekakoj bùli slùšajûći svaki dan drvíša, gdje vîčê sokákom: „Štogòdj ko čini, sve sebi“, nàumî, da mu dòkâžê, da to nije ìstina, pa pomijèšâvši s brášnom pòdosta sìčana (mišòmora), ùmijesî bijèlu malu pògačicu i dádê mu je. Dèrvîš, ne budúći gládan, nè načnê pògačê òdmâh, nego je òstavî u tórbi, koju je o vrátu nosio, pa òtîdê dalje víčûći. Hódajûći tàkô i víčûći po vároši, ùdarî ispred dućána mûža one bùlê, što mu je pògaču dála, i budúći da je ïdûći jeo drùgi kòlâč, koji mu je netko poklònio, tàkô dijète ovoga Tùrčina, koje se u dućánu dèsilo, nàvâlî s plačem na òca, da mu ïštê u dervíša onoga koláča, što on jede. Otac, da bi ùtješio dijète, zòvnê dervíša i zàmolî ga, da mu dâ komàdić koláča. Dèrvîš vîdêći dijète, gdje plače, i ìmajûći u tórbi više koláčâ, mášî se u nju rúkôm ì mjesto kòmâda dádê djètetu čîtavu pògačicu, i to slùčâjno onu istu, koju mu je máti onoga djèteta dála. Dèrvîš, ùzêvši od Tùrčina kao ùzdârje za pogaču nèkolike pâre, òtîdê svojim pútem, a Tùrčin, odlòmîvši kòmâd pògačê, dâ djètetu, dà jedê. Ali tek što dijète pröždrê nekoliko zälogâjâ, a ono se stânê previjati i jaùkati, da ga boli trbuh; otac ga bïže bòlje zamòtâ ù ćurak, ì malo žívo odnèsê kući, gdje òdmâh ì umrê. Kad Turčin ženi svojoj pripòvjedî, kako je djètetu ùzeo od dervíša pògaču i pòkâžê joj je, ónda se ona ùvjerî, da je ono ïstina, što dèrvîš vîčê: „Štogòdj ko činî, sve sebi“.

C. Mnogòstruko složena rečenica.

§ 55. Mnogostruko složena rečenica pòstajê, kad se tri ili više rečenica, bílo pröstîh, bílo složenih, sàstavê u jednu cjelìnu.

1. Mnogòstruko složena rečenica može biti složena od samih glavnih; n. pr.

Zàkukalo dëvêt udòvîcâ
Zàplakalo dëvêt siròtîcâ,
Zavríštalo dëvêt dobrih kónjâ,
Zàlajalo dëvêt ljútîh lâvâ,
Zäkliktâlo dëvêt sokòlôvâ.

Sínu zòra, dân prëvâlî, a jâ ù lôv póđoh.

Digitized by Google

2. Mnogòstruko složena rečenica može biti složena od glavne i od više sporednih rečenica.

Tu valja dvîje vrste rázlikovati:

a) Sve sporedne rečenice zàvisê o samoj glavnoj, te su jedna ò drugôj sasvim nezávisne; n. pr.

Nije lîjepo imati na sebi jednu stvar, koja nam smêtâ i od koje čovjek niti kakove pòtrebê niti hasne imádê. Dok si ti srećan, i dok imaš srčanost, *svatko te pòštujê.*

b) Jedna sporedna rečenica zàvisî o samoj glavnoj, a druge sporedne zavise doista tàkôđer o glavnoj, ali istom preko sporedne.

Sporedne su jedna o drugoj zavisne; n. pr.

U narodnim se pjesmama spòminjê nekakva voda trùsovina, od koje, kad se ko nàpijê, ì njôm se ùmijê, òmrznê mu svoja vjera i zabòravî svoj rôd.

Gdjekoji misle, da je mòra djèvôjka, koja će pòstati vještica, dok se ùdâ.

Národ naš mìslî, da je svakomu čovjeku sûđeno, što će mu se u vijèku dogòditi.

Slûge joj òdmâh donèsû veliki grôzd, u kom je unútra bíla sakrivèna mâlâ zmijica, koja je ùjedê.

Izà toga zàpîtâ Mèđedović domàćina, šta mu je bílo onomu zûbu, te je onàkô mimo sve òstâlê pòkvâren.

Sporedne se rečenice rázlikujû međù sobôm po rédu, kako koja o kojoj zàvisî. Sporedna rečenica, koja zàvisî o samoj glavnoj, zove se sporedna prvoga rêda, a o njoj zavisna sporedna je drugoga rêda. Tako može biti sporednih trećega, četvrtoga rêda i t. d.

Tako je u primjeru: „Gdjekoji misle, da je mòra djèvôjka, koja će pòstati vještica, dok se uda".

da je mòra djevojka	sporedna	I. rêda,
koja će postati vještica		II. rêda,
dok se uda		III. rêda.

Digitized by Google

Period.

§ 56. Perìod je opsežan sklôp više rečenica tako vjèštâčki sàstavljenîh u jednu cjelînu, da misao istom onda pòstajê potpuna, kad se zàglâvne rîječi ìzrekû.

Svaki period ima dva glavna dîjela. Prvi glavni dio, koji svojim nepòtpunîm smislom râđâ u nas nestrpljivost, zove se prèdnjâk (protasis); drugi glavni dio, koji našu nestrpljivost potpúnjajûći smisao zadovòljâvâ, zove se zàdnjâk (apodosis).

Svaki òd oba glavna dîjela ima obično više rečenica, koje su međù sobôm usporedne.

Perìod, kojemu je svaki glavni dio (protaza i apodoza) samo od jedne složene rečenice sastavljen, zove se dvočlan; n. pr. Ako svatovi misle, da je mladòženjin rôd znatniji od djèvôjčinog *(protaza)*: òndâ djeveri čúvajû, da se ona nè bî obŕnula *(apodoza)*.

Svaki glavni dio može imati *više usporednih rečenica,* koje se zovu *članovi.* Po broju usporednih rečenica u protazi i apodozi ima *tro-*, *četvero-* i *višečlanih perioda.*

Protaza i apodoza treba da su, što se više može, *jednako duge.* Među protazu i apodozu meću se na tako zvanom *prekrétu perìoda* dvije tačke (:), a pojèdînî se članovi odvájajû čŕknjom.

Glavna je misao u apodozi, a misao ovoj pòdrêđena u protazi.

Po veznicima, kojima se pòčinjû periodi, ima *pogodbenih, poredních, dopusnih, odnosnih* itd. perioda.

Primjeri:

Ako ùzmêmo, da ù nâs národnâ gòdina nàstajê s jèsêni, pošto se ljetina sàberê, kao i crkvènâ što nàstajê 1. Sèptemvrija: onda se može reći, da je Värin dân pŕvî dan òd godinê, o kome se pòčinjê vráčati.

Käkogòd što bi bílo nërazûmno, smijèšno i nà štetu jezika našega, da se u písânju srpskijeh knjîgâ k slàvenskômu jeziku približâvâmo ili od njega udàljujêmo: isto bi tàkô ì još više bílo, kad bìsmo se u prävopîsu povòdili po slavenskom jeziku.

Da čovjek ùbijê zmiju prije blägovijesti; i u njezinu glâvu da ùsâdî čèsno bîjelôga luka, dà niknê dò blagovijesti; pa da ga

Digitized by Google

zàdjenê zà kapu nà blagovijest, kad pôđê k cȓkvi: ȍndâ bi poznao sve žene, koje su vještice; sve bi se kȕpile oko njèga, da mu ȍtmû ili ukrádû ono čèsno.

Glagol.

Razdioba glagola.

§ 57. 1. Po zadátku, što ga glagol u rečenici ima, dȉjelê se glagoli na s ä m o s t â l n e i na n è s a m o s t â l n e.

Samostalan se zove glagol, kad je sam za se dovoljan, da bude predikat, a nèsamostâlan, kad mu treba jošte dodátak, da mu bude predikat potpun. Tako je n. pr. u rečenici: Otkako je svȉjet *pòstanuo* — glagol *postati* samostalan, jer se njim kaže sve, što se o subjektu *svijet* misli, a u rečenici, oni *pòstanû* velika *gospòda* — *postati* je nesamostalan, jer glagol *pòstanû* nije dovoljan za predikat, nego mu je dodano *gospòda.*

Nesamostalni su ȍsobito glagoli, koji znače *bívânje,* a među njȉh idu i oni, kojima se bivanje ȉzvodî, kao što je n. pr. *činiti.*

Bivanje se nâjbolje pokazuje glagolom *biti,* zàtô on nâjčešće prima uzȁ se dodatak, koji se zove predikat, jer više vrijèdî nego ono, što znači sâm glagol *biti.* Glagol *biti* zove se u toj službi *spona,* jer spaja predikat sa subjektom. Takvi su glagoli: *pòstati, nàstati, ȍstati; doći, ìzići; učiniti se* (načiniti se, činiti se); *stvoriti se, gráditi se; prȍmetnuti se* itd.

2. Po subjektu radnje dȉjelê se glagoli na a k t i v n e (tvorne) i p a s i v n e (trpne). Aktivni se zovu, koji pokazuju, da subjekt s â m r â đ î, pasivni, koji pokazuju, da je subjekt samo c i l j r á d n j ê drugoga subjekta, n. pr. päs *grízê;* pas *se grize* (od drugoga).

Aktivni se dȉjelê na s u b j e k t i v n e i o b j e k t i v n e. Subjektivni pokazuju, da rádnja ȍstajê u subjektu, t. j. némajû objekta; n. pr. *tȓčati, plakati* itd.; objektivni pokazuju, da rádnja prèlazî na ȍsobit objekt, koji se rázlikujê od subjekta; n. pr. *napájati* (konje), *oplakívati* (mrtva) itd.

Subjektivni se dȉjelê nà s r e d n j ê (neutra) i na p o v r a t n e (refleksivne). Srednji pokazuju rádnju, koja ȍstajê u subjektu;

Digitized by Google

n. pr. *sjedjeti, ležati;* povratni pokazuju rádnju stêgnutu na subjekt pòd vîdom, da se rádnja na subjekt pòvraćâ; n. pr. *pèrêm se.*

Objektivni se dìjelê na prelazne (tranzitiva) i na neprelazne (intranzitiva).

Prelazni se zovu glagoli, koji mogu imati akuzativ objekta uza se; n. pr. rúka *rûku pèrê;* neprelazni se zovu, koji nè mogû imati objekta u akuzativu, već u kojem drugom padežu bílo s prijedlogom ili bez njega; n. pr. Nè možête *slúžiti* Bogu i bògatstvu. Svi će národi *òmrznuti* nà vâs.

3. Pò trajânju rádnjê dijele se glagoli na: perfektivne i imperfektivne (svršene i trajne).

Perfektivni pokazuju ù svakom vremenu rádnju svršenu, imperfektivni pokazuju ù svakom vremenu rádnju tràjnu; n. pr. imperfektivni glagol *dìzati* rázlikujê se od perfektivnoga *dìgnuti* tim, što se prvim označuje *dìzânje* ù trajânju, t. j. da se tko dizanjem *sada bavi*, da *nástojî okò dizânja,* može biti ùzalûd, a sa *dignuti* kaže se, da je *dìzânje* svršeno, da se pòstiglo, što se htjelo pòstići.

Razlika među imperfektivnima i perfektivnima pokazat će jošte ovi primjeri:

Bögа mòlê i umòlit će ga. — Počne birati i izàberê. — Ko râdî, ìzrâdî.

Imperfektivni se dìjelê:

a) na durativne, koji pokazuju rádnju, koja neprèkinûto tràjê; n. pr. *letjeti, sjedjeti, gospodòvati* itd.

b) na iterativne, koji pokazuju rádnju, koja tràjê, ali se prèkîdâ; n. pr. *lijètati* (prèkinûto letjeti), *lijègati* itd.

Perfektivni se dìjelê:

a) na bezùvjetno perfektivne, koji pokazuju svršenu rádnju bez obzira nà trajânje; n. pr. *kúpiti.*

b) na ùvjetno perfektivne, kod kojih se gleda nà trajânje rádnjê. Ti se opet dìjelê: 1) na časòvito perfektivne, koji pokazuju rádnju, koja, tek što se pòčêla, već se i svršila; n. pr. *dàti, skòčiti, lùpiti* itd. 2) durativno perfektivne, koji pokazuju rádnju svršenu, ali koja je ipak neko vrijème trajala; n. pr. *prèbrati* (= brati, dok se bránje svršilo), *prebròditi* (broditi, dok se došlo nà drugî kraj),

Digitized by Google

itd. 3) iterativno perfektivne, koji pokazuju, da je rádnju svȓsenu nà više puta òbavio ili α) jedan subjekt; n. pr. dječak *je odskákao;* ili β) više subjekata i to svi u jedno vrijeme na jedan put ili svaki pojèdînî subjekt za se; n. pr. *poskakati* (svi zajedno ili svaki za se), *posjedati* (svi zȁjedno ili svaki za se).

Vremèna i znáčenje njihovo.

§ 58. Vremena pokazuju čas, kao što biva, ì trajânje, kako dugo što biva.

1. Pò času je vrijème: sàdašnjê, prošlo i budúće.

2. Pò trajânju se prikazuje rádnja kao takva:

a) koja traje; b) koja nàstajê, ili c) koja je svȓšena.

Trȁjnu rádnju pokazuju ȍblîci prezentske osnove: prezens i imperfekt.

Nàstalu rádnju pokazuje aòrist i fùtûr I.

Svȓšenu radnju pokazuju perfekt, pluskvamperfekt, fùtûr II.

I. Oblici trajne radnje.

1. Prezens *(sàdašnjê vrijème).*

§ 59. Prezens glagola trȁjnîh (imperfektivnih) pokazuje rádnju, koja u sàdašnjosti trȁjê.

Takav se prezens upotrèbljâvâ:

1. za rádnju, koja biva, kad o njoj gòvorîmo; n. pr.

Molim te, brȁte, pîtâj Usuda, zašto jâ nêmâm rȍda u sèbi. — Nè koljê tebe tu ništa, nego te evo čovjek bȉjê.

2. za rádnju, koja se ù svakô dȍba dògâđâ; n. pr.

Nâjviše idu na móbu tè žanjû (rȉjetko kose, kopaju kukùruze, kȕpê sȉjeno ili šljive; kadšto se i prédê na mobu), zàtô se žȅtalačkê pjesme zovu i mòbârskê pjesme. — Oni (šegrti) nose vȍdu, cijèpajû dȑva, lože vatru, gòtovê jelo, peru sȕdove, mȉjesê hljeb, peru košulje, nósajû i zàbavljajû djȅcu itd.

Digitized by Google

3. Za potvrdu mîsli, koje je tko u prošlosti ìzrekao, ali koje prìpadajû po pismenoj ili po usmenoj prêdaji sadašnjosti; n. pr.

Preradović *pjeva:*

Sväkâ zv'jèzda svojim svjëtlom s'jevâ,
Sväkâ ptïca svojim glâsom sp'jevâ,
Tî jèzikom svojim zböri!
Slàtkîm glâsom mäterinîm
Òdlikûj se među inim!

Prezens glagola svȓšenîh (perfektivnih) upotrèbljâvâ se:

1. u poslovicama za rádnju, koja nije nî na kakvo vrijème stêgnuta, ili bolje, koja se može ù svakô vrijème dogòditi, te se i prema prilikama zbïlja dògâđâ; n. pr.

Voda svašto òperê do pògana jezika. — Vrijème grâd grâdî, pa ga vrijème i ràzgrâdî. — Ì guska katkad na lèdu pòsȓnê.

2. u zavisnim rečenicama vremenskim, pogodbenim, dopusnim i odnosnim zamjenjuje prezens perfektivnoga glagola fûtûr II.; n. pr.

Idite i ràspîtâjte dobro za dijète, pa kad ga *nâđête,* jávite mi. — Koga ja *cjèlîvâm,* onaj je, dȓžite ga. — Kad te òpânke *pòderêš,* jâ ću ti kúpiti drügê. — Sve ovo dat ću tebi, ako *pàdnêš* i *pòklonîš* mi se.

Primjedba. Kad glagol nêmâ öblîka perfektivnoga, onda se složi s prijedlogom *uz* sämo zàtô, da pòstanê perfektivan, te se upotrèbljâvâ kao fûtûr u zavisnoj izreci; n. pr.

Blägo vama, ako vas *uzasramòtê* i *usprògonê* ì rekû nä vâs sväkojâke rđave rïječi läžûći mene râdi. — Ako *užívîte* po mojim ùredbama, i zäpovijesti moje *uzdržîte* i *ùščinîte,* davat ću vam dâžd na vrijème. — Sve, što *ùzištête* u mòlitvi vjërujûći, dobit ćete.

3. Kad se na kakvu rádnju svȓšenu u prošlosti pòmislî žîvo, može se prikazati kao da sada bîvâ, rèkao bih prèd našim očima, zàtô se upotrèbljâvâ u pripovijèdânju prezens, pònâjvišê perfektivnih glagola, a zove se historičan; n. pr.

Dìvljan *ùstanê, đìgnê* plöču, *pusti* ih u nútra, pa òpêt plöču na vráta *prìvâlî.* — Desetòrica braće *pôđû* u Misir, sam Benijàmin *òstanê* kod oca. — Kad svànû, on *ùzjašê* na svoga konja, *prìpašê* sablju i *povèdê* psa, pa se *ùpûtî* k onoj gori.

Digitized by Google

2. Imperfekt *(prèđašnjê tràjno).*

§ 60. Imperfektom glagola trȁjnīh (imperfektivnih) pokazuje se rádnja, koja je u prošlosti trȁjala ili se ponávljala; n. pr.

Vjètâr ružu nīz polje *nȍšâše.* — Sûnce *se* làgâno ù more *spûštâše*, ì tiha no pohládna noć *nàstûpâše.* — Národ *čȅkâše* Zárija i *čùđâhu se*, što se zàbavî ù crkvi, i razùmješe, da mu se nešto utvòrilo ù crkvi, i on *namìgîvâše* im, i òsta nījem. — Nà svakôga òd njīh *mètâše* rûke i *iscjèljîvâše* ih. — U njèga bješe jedinica kćî i ona *ùmirâše.* — Nije li ovo onaj, što *sjèdjâše* i *prȍšâše?* — Nòću *ìzlažâše* i *nòćîvâše* na gori.

Primjedba. Trȁjânje u prošlosti pokazuju imperfek glagola durativnih, a ponavljanje imperfekti glagola iterativnih; n. pr. Òzdravljâhu svi, koji ga se dòtîcâhu. — Pòdiže se olúja nà jezeru i tòpljâhu se.

II. Oblici rádnje, koja nàstajê.

1. Aòrist *(prèđašnjê svršeno).*

§ 61. Aorist pokazuje prošlu nàstalu rádnju.

Aoristom se služimo u pripovijèdânju prošlih događaja pokàzujûći sàmo, da su u prošlosti nàstali; n. pr.

Ùšâvši ù kuću *vidješe* dijète s materom njegovom ì *padoše* i *poklòniše* mu se; pa *otvòriše* dâre svoje i *darívaše* ga.

2. Aorist pokazuje kadšto rádnju ili stánje, koje će se sad dogòditi. Što će se sad dogoditi, prikazuje se, kao da je već nàstalo; n. pr.

Gȍspode! ìzbavi nas, *ìzgibosmo.* — Jâ ću ùzêti jednoga konja, pa *òdoh* po svijètu. — Ko se jȁčêmu nè umolî, taj se *nè obrânî.* — Brate s Bogom! ja *pȍđoh* glavom po svijètu, čûvâj kuću, i rádi ò korîsti.

2. Fùtûr prvi *(buduće prvo).*

§ 62. Futur prvi pokazuje *budúćnôst* rádnjê trajne ili koja nàstajê. Trajnom se pokazuje rádnja futurom glagola imperfektivnih, a da radnja nàstajê pokazuje se futúrom glagola perfektivnih; n. pr.

Digitized by Google

Ko ima ljubav k meni, *držat će* rïječ moju, i otac moj *imat će* ljúbav k njemu; i k njemu *ćemo dóći* i u njèga *ćemo se nastániti.* — Hàjde u tu gòru, ù njôj *ćeš náći* jednu rijèku, pa hàjde uza nju, dok joj dôđêš na izvor, óndje *ćeš naći* jednu djèvôjku sjajnu kao sunce, ì čûvâj se, da te ljúta zmija nè uvijê, nèmôj rïječi progovòriti, jer ako progòvorîš, *zatrávit će* te i *pretvòrit će* te ù ribu ili ù što drùgô, pak *će* te *ìzjesti.* — Ako se sämo dòtaknêm häljînâ njegovìh, *òzdravit ću.*

III. Oblici svršene rádnje.

1. Pèrfekt *(I. složeno prèđašnjê).*

§ 63. 1. Perfekt pokazuje sàdašnjû gotovu rádnju, t. j. perfektom se pokazuje radnja, koja se u sàdašnjosti svršila. Po tom je: *„došao sam“* isto što i: *„óvdje sam“*, *„sunce je zašlo“* isto što i: *„sad je sùmrâčje“*; n. pr.

Zàisto vam kâžêm: *prímili su* plátu svoju. — Djèvôjka *nije ùmrla*, nego spâvâ. — E lîjo, sad si *dolíjala.*

2. Perfekt glagola imperfektivnih zamjenjuje čêsto imperfekt; n. pr.

Sirôta žena jëdnâko *je žalila* za zmìjôm ì *plakala.* — Jedni *su dòlazili* pred onu kuću, gdje *se* sovjet *sàstajao* i *víkali.* — Paùnice više nè dôđû nà jabuku, i zàtô *je* carev sîn jëdnâko *tužio* ì *plakao.* — Kad si bio mlâd, *opasívao si se* sam, i *hodio si*, kuda si htio.

3. Participom preterita pasiva (glagolskim pridjevom trpnim) na: *n* i *t*, od glagola pònâjvišê perfektivnih, te prezentom glagola *jesam*, opisuje se perfekt pasiva; n. pr.

Pöslân sam, da gòvorîm s tobom. — Već *su* vráta *zàtvorena,* i djèca su moja sä mnôm u postelji. — *Oprošćena si* òd bolesti svoje. — Sùbota *je nàčinjena* čovjeka râdi. — Nèbôj se, Zárija, jer *je ùslišena* tvoja molitva. — Vam *je* i kòsa na glávi sva *izbrojena.* — Júnci moji i hranjenìci *pòklâni su.* — Jer *su* mnogi *zvâni*, ali malo ïzabrânîh. — *Pîsâno je:* ne žívi čovjek o samom hljebu. — Četrdèsêt ï šêst gòdînâ *grâđena je* ova cîrkva. — Ûčinî ì drugâ čudèsa, koja *nijesu pîsâna* ù knjizi ovoj.

Digitized by Google

Primjedba. Spona *je* i *su* često se izòstavljâ, òsobito poslije *se;* n. pr.

Bôg dão, Bog i ûzeo. — Îzvîla se zlatna žîca îz mora, sävîla se pŕvijencu oko pöjâsa. — To zàčula mîlâ stârâ majka. — To ne bíla jäsna zora, No to bíla mlâdâ Stáne. — Kroz čàkšire pròpala koljena, kroz rukáve pròpali läktovi.

2. Pluskvamperfekt *(II. složeno prĕđašnjê).*

§ 64. Pluskvamperfekt pokazuje prošlu gotovu rádnju, t. j. pluskvamperfekt pokazuje radnju, koja se u prošlosti svŕšila.

Pluskvamperfekt se opisuje participom preterita aktiva i pasiva i imperfektom glagola *biti* (bjeh, bijah) ili participom preterita aktiva i pasiva i perfektom glagola *biti* (bio sam); n. pr.

Car glavom *bîjâše izìšao* i *pòpeo se* na onu plâninu. — Svi se Bögu *bjehu obrnuli.* — Djeveri joj *bíli govòrili.* — Îmâše nekakav car jedínka sîna, koji mu već do òrûžja *dòrastao bješe.* — Nèsretnî zet carev življâše o tràvici, koja *bješe* prì ploči *prirásla.* — Kad *je* Màrija *bíla ìsprošena* za Josipa, nâđê se itd. — Glëdajûći ljûde sàžalî mu se, jer *bîjâhu sméteni* i *ràsijâni* kao ôvce bez pastíra. — Ivan *bîjâše obúčen* u kàmiljû dlaku. — Mnogo *je* pútâ *bio metnut* u pùta i vèrige, pa je ìskidao verige i pùta izlòmio — Pògledâvši vidješe, da kämên *bješe òdvâljen.* — Već *se bîjâše smŕklo,* a Isus *nè bješe došao* k njima. — Kabànica *nè bješe šivèna* nego *ìzatkâna* sva s vrha dò dna.

Primjedba. I óvdje se ìspûštâ čêsto spona *je* i *su;* n. pr.

Ona (zmija) mu kâžê sve po rédu, kako je (= ju) *bio opkòlio* pöžâr ì kako je čoban *ìzbavio.*

3. Fùtûr drugi *(budúće drugo).*

§ 65. Futur drugi pokazuje budućU gotovu rádnju, t. j. futur drugi pokazuje rádnju, koja će se u budúćnosti svŕšiti.

Futur se drugi opìsujê participom preterita aktiva glagola pònâjvišê perfektivnoga i prezentom glagola biti (budem) ili, što vrlo rîjetko bîvâ, futurom glagola biti (bit će) i participom preterita aktiva; n. pr.

Digitized by Google

Ako meni sûdnjî dänak dôđê, te ti *bùdêm,* pôbro, *pòginuo,* rádi mene osvetiti lïjepo. — Ako srëćôm *bude òsužnjio,* beli (zaista) ćemo njega ìzbaviti. — Strâh je mene, *bit će pòginuo.* — *Bit će* dò sad i onaj *rúčao,* koji je jütrôs kravu izgùbio.

P r i m j e d b a. Mjesto futura sa *budem* upotrèbljâvâ se obično u tom slučáju prezens glagola perfektivnoga (gl. prezens glagola perfektivnih 2.).

Način.

§ 66. Načina imamo dva: 1. i m p e r a t i v (zapovjedni) i 2. k o n d i c i o n a l (pogodbeni).

1. Imperativ.

§ 67. 1. Imperativ je način zapovijedi i (s negacijom) zabrane. Imperativ je po svojem postánju ž e l j n i n a č i n (optativ), te ima sämo za 2. sing. i 1. i 2. plurala òsobite oblike, a òstâlâ lica, za koja nema òsobitîh öblîkâ, opisuje prezentom onoga lica, koje treba i riječcama n e k a, d a. Druga se jednine može upotrebiti zà trećû jednine; n. pr.

Dóđi sjutra, da ti dâm sòli. — *Vîdâjmo se,* dok je ranije, *nè kâjmo se* u nëvrijeme. — Ko je kònjîk, *pritéži* kòlane, ko je pjèšâk, *pritéži* òpânke. — *Ne òzîvâj se,* kad te niko ne zòvê. — *Ne zovi* zlo, jer sámo može dóći.

2. Drugo lice jednine imperativa pokazuje, kad se što živo pripòvijedâ, rádnju, koja bŕzo pròlazî, većinom prošlu. Pred ovakim imperativom stoji glagol, kojim se cïjelô prikazuje prošlim. Takav se imperativ zove h i s t o r i č n i; n. pr.

Ona trî zmäja utèkû u onu jazbinu. Onda ova dvòjica bŕžê *vúci* slamu, pa *tûrâj* u onu jazbinu, pa onda zàpâlê, i tàkô sva trî zmäja óndje pròpadnû. — Onda se Brko zalètî, pa hop! prëko vode nà drugû strânu, pa *pòćerâj* za Mèđedovićem.

2. Kondicional.

§ 68. Kondicional nêmâ prostoga öblîka, već je složen od participa preterita aktiva i od aorista glagola b ï h (koji u 3. pl. glasi b î), te pokazuje, da ono, što se njim ìzrîčê, ne postòjî u istinu

Digitized by Google

t. j. ono, što sada ne postòjî, misli se, da uopće ne postoji. Kondicional ima dva oblika, jedan za sàdašnjôst, drugi za prošlost. Za sadašnjost n. pr. *rèkao bîh;* za prošlost *rèkao bîh bîo.* Kondicionalom se ìzrîčê: ž e l j a, m o g ú ć n ô s t, p o g o b a; n. pr.

Ah! blaženi i čèstiti da *bi* svi sni vaši *bíli!* — Stani jüre, bŕzî, kònju, da *bî*, konju, *zàginuo!* — *Rèkao bî* čovjek, da ih je i sáma príroda bíla. — Kakav je (izdrpan), *opròsio bî* njime bïjelî svïjet. — Zà sad to nijèsam smio činiti, da *se nè bî rèklo.* — Ako *i* mu dolamu *ùzêla*, mlâd je zelen, bòjîm se, ozépst će. — Kad on *nè bî bîo* zločínac, *nè bismo* ga *prĕdâli.*

Značenje adverbija verbalnih i participa.

(Značenje glagolskih prislova i pridjeva).

1. Adverbium verbale presentis.

(Glagolski prislov sàdašnjôsti).

§ 69. Glagolski prislov sàdašnjêga vremena pokazuje rádnju trajnu, koja biva u jedno vrijème, kad i radnja glàvnê rečenice, a imadu ga s ä m o glagoli imperfektivni; n. pr.

Ùžînajûći òmrkoše tude. — Ona ide gorom *pjĕvajûći*, — A ùlazî ù dvôr *ìgrajûći.*

2. Adverbium verbale preterita aktiva.

(Glagolski prislov prošlosti.)

§ 70. Glagolski prislov prošlosti pokazuje pònâjvišê rádnju, svŕšenu prije druge prošle radnje, zàtô ga imádû redovno glagoli perfektivni, rjeđe imperfektivni; n. pr.

Ùhvatîvši treći dân treću jègulju, nàjedê se ì rečê. — Hajdúci *ùšâvši* unútra pòsjedajû ï blâgo pòdijelê.

3. Particip preterita aktiva.

(Glagolski pridjev prošlosti.)

§ 71. 1. Particip preterita aktiva sâm pokazuje ž e l j u, z à k l i n j â n j e i p r ò k l i n j â n j e; n. pr.

Digitized by Google

òd neba mu *ròsjelo,* a od zemlje *ròdilo!* — O Kadiću, *kȕkala* ti mâjka! — A dúša ti rãja *nè vidjela!* — Zmija ga *ùjela!*

2. d o p ú š t â n j e; n. pr.

Jȅo, nè jeo, pȉo, nè pio, tjȅrao, nè tjerao, ne ćêš ga stići.

3. opisuje perfekt, kad je sàstavljen s prezensom glagola *jesam;* n. pr. Djevojka *nije ȕmrla,* nego spâvâ.

4. opisuje pluskvamperfekt, kad je sàstavljen s imperfektom glagola *biti* (bjeh, bijah) ili s perfektom glagola *biti* (bio sam); n. pr. Kad *se bjehu* svati *pòdignuli,* ne ùmijû dvóru púta náći. — Kad *sam bíla* grdni sän *zàspala.*

5. čini kondicional, kad je sàstavljen s aòristom glagola *biti* (bih); n. pr. *Izjeo bi* vûka.

6. taj particip ima značenje pridjeva od glagola srednjih; n. pr. *Zȁ'rđãlo* gvôžđe. — *Òstarjela* majka.

4. Particip preterita pasiva.

(Glagolski pridjev trpni.)

§ 72. 1. Participom preterita pasiva skraćuju se rečenice atributne; n. pr.

Skupi Kósto gospòdu svatove, — Sve svatove *nèženjene,* — Vráne konje prije *nȅsedlâne,* — Britke sablje prije *nȅpasâne.*

2. particip taj sàstavljen s òblicima glagola *jesam* i *biti* opisuje pasivne oblike perfekta, pluskvamperfekta, futúra, imperativa, aòrista i kondicionala; n. pr.

Subota *je nàčinjena* čovjeka râdi. — Iza gdjekoje krivice *bíle su òdrêđene* žȓtve. — Ivan *bȉjâše obúčen* u kàmiljû dlãku. — Vidješe, da kamen *bješe òdvâljen.* — Gòspodo! je li malo onih, koji *će biti spáseni?* — *Nè budi* od mene *rečèno.* — *Pòstavljeni biše* vratári i pjevači. — Iz utrobe ù grob *bio bih odnèsen.*

3. Ima participa, koji su pòstali pridjevi; n. pr.

Ròđenâ majka. — *Kȓštena* voda. — *Kȓšteno* písmo. — *Òproštenâ* molitva.

Digitized by Google

5. Infinitiv.

(Neòdrêđenî oblik glagola.)

§ 73. 1. Infinitiv pokazuje rádnju ili stánje trajno ili svŕšeno prema tomu, da li je glagol imperfèktivan ili perfektivan; n. pr. *dizati* i *dignuti.*

2. pòtpûnjâ glagole, imenice i pridjeve; n. pr.

Nè bôj sc ùzêti Marije žene svoje. — *Ne dádê* joj Mijat *pòbjegnuti.* — Nijedan (ljekar) je *nije mògao izlijèčiti.* — No da znátê, da *vlâst* ima sin čovjèčjî na zemlji *opráštati* grijèhe. — *Lijèpa je* kalina *gledati*, al' je *gŕka zòbati.* — Stari je svat òd svatôvâ *dužan paziti.* — Srbin ima õbičâj *reći.*

3. opisuje fûtûr, kad je sàstavljen s prezensom glagola *hotjeti* (hoću, ću); n. pr.

Za rúčak mi nije brige, lasno *ću* ga *zgotoviti*, ali tko *će* toliko prõso *pòkupiti.*

6. Substantivum verbale.

(Glagolska imenica.)

§ 74. Glagolska se imenica pravi od participa preterita pasiva nastavkom *je* od glagola o b i č n o i m p e r f e k t i v n i h, te pokazuje rádnju pòmišljenu. Glagolska imenica od glagola povratnoga gubi povratnu zamjenicu *se.* Take se imenice rijetko upotrebljavaju u množini. Takve su n. pr.

Zvònjênje, káljânje, kŕštênje, gízdânje, smìjânje, bíće, žíće itd.

Znaci u pismu (interpunkcije).

§ 75. Interpunkcije su znâci u pismu, kojima se pokazuje, gdje treba čitalac da glas pròmijenî, gdje li da glasom duže ili kraće vrijème stane. Taki su znâci:

1. T a č k a (punctum .), koja se pîšê na kraju svake potpune rečenice, bíla prõsta ili složena; n. pr.

Bog je stârî čudotvórac.

Digitized by Google

Primjedba. Tačka se piše jošte: 1. za natpisima; n. pr. Pòzdrâv dòmovini. 2. za skraćenim riječima; n. pr. itd. 3. za brojevima rednim; n. pr. Jelačić ban umrije 20. svibnja 1859.

2. Znak pítânja (signum interrogationis ?) piše se mjesto tačke na kraju ùpravnôga pitanja, na koje se očèkujê odgovor; n. pr.

Gdje je vrăna izlégla sokòla? — Ko nije sagrijèšio, ko li ne će? — Ko te prê? Tùrčin? A ko ti sûdî? Turčin. — Što će slijèpcu oglèdalo?

Primjedba. Ako ima više pitanja rêdom navedènîh, onda se može zà svakîm metnuti znâk pitanja, ili se meće zà svakîm črknja, a za posljednjim znâk pítânja; n. pr. Ko nije sagrijèšio, ko li ne će?

3. Znak čûđênja (signum exclamationis !) piše se mjesto tačke na kraju rečenice, kojom se ìzrîčê živo òsjećanje, želja, zăpovijed, usklik radosti, bôli, čûđênja; n. pr.

Bog da mu dûši pòkôj dâ! — Pòtkûj i mene, mlâdî jünâče! — Dalèko si zabrázdio! — Jàoh Mûčnju, mûčan ti si! — O Jăvore, jădan ti si! — Pòmoz' Bôg! — Dobro došli! — Jào onomu, koga žălê! — Tăko mi vîda òčinjêga!

Primjedba 1. Za vokativom, kad stoji kao usklik na počétku ili u sredìni rečenice, piše se črknja, a ne znak čûđênja; n. pr.

Slûšâj, sîne, nástavu oca svojega. — O Vîtore, vìsokâ plănino! — Òstani, brăte, ù nâs.

Primjedba 2. Poslije znâka pítânja i čuđenja nè pîšê se veliko slovo, ako ono, što poslije tih znakóvâ slijedi, sačìnjâvâ cjelìnu s prednjom rečenicom; n. pr.

Domàćin mu prìhvatî: Bôg ti dobro dão! pa mu rèčê, dà sjednê do njèga. — Jedan ga pûtnik zàpîtâ: Čije je to žîto? ă ôn se prèvarî, pa rèčê: moje.

4. Črknja (comma ,) piše se sămo u unutarnjosti rečenice, i to:

a) da se rastavi glavna od sporedne rečenice. Zato se piše črknja pred rečenicama, koje se počinju veznicima podređenim: *da, budúći da, kad, pošto; dok, premda, ako, koji, što* itd.; n. pr.

Digitized by Google

Bog dâjê, da se grjëšnîk kâjê. — Maćeha stane ödmâh mŕziti na svoju pàstôrku, što je ona bíla mnogo ljëpšâ od njézinê kćeri. — Sad neka ti pòmožê prâvda, kad si bez očiju. — Nè lipši, màgârče, dok tráva narástâ. — Pjesme pòčinjê, koji je nâjvještijî. — Pozláti, djëvere, ako hoćeš da ti dâm ovàkû banicu. — Tu stârî svat prèdâ dâr, što je donio drugomu staromu svatu. — Vîle nikomu ne će zla učìniti, dokle ih tko ne ùvrijedî. — Àga može svojega kmëta sa svoje zemlje krénuti, pošto sàberê pòsijânu ljetinu. — Záludu se čovjek čûvâ, ako ga Bôg ne ùščûvâ.

Ako se sporedna rečenica ù m e t n û t a među dijèlove glavne rečenice, onda se piše črknja i p r è d n j ô m i z à n j ô m; n. pr.

Ù oči ìvanja dne, pošto se smŕknê, zàpâlê pröcjepove. — Prût, dok je mlâd, valja ga savíjati. — Jäbuka, koja dockan sàzrî, dugo stoji.

b) Isto se tako ràstâvljâ črknjom sporedna rečenica od glavne: n. pr.

Ako prâvda ne pòmožê, krîvda ne će pomòći. — Dokle pröšî, zlátna usta nösî. — Kad ideš vûku nä čâst, povèdi psa üzâ se.

P r i m j e d b a. Gdjekoji pisci ne ràstavljajû sporednih rečenica od glavnih, òsobito koje se pòčinjû sa: *koji*, *da*, *što*, jer drže, da su tako tijesno svezane s glavnom, da ih nè trebâ ràstavljati.

c) Črknjom se ràstavljâ apozicija od svoje imenice sprîjeda i öd trâga: n. pr.

Jelačić, bân hìrvâtskî, ümrije g. 1859.

d) Usporedne se rečenice u nezavisnoj složenoj rečenici ràstavljajû črknjom, imale veznik ili ga ne imale; n. pr.

Biser je zŕno malèno, ali pred gospòdu ìzlazî. — Bòžić dôđê, zíma prôđê. — Öči vode, nöge nose. — Tàdâ će se mnogi smútiti, ì drûg drûga ìzdat će, i òmrznut će drug nä drûga. — Vrijème grâd grâdî, pa ga vrijème i ràzgrâdî. — Dvâ se zla čovjeka mögû svaditi, ma dvâ rúčka nikad. — Müka dúšê nè vadî, no sûđen dân.

e) U stêgnutôj se rečenici ràstavljajû članovi iste vrste črknjom, ako nijèsu veznicima vezani; n. pr.

Njegova braća, stríčevi, kùćâni i seljaci slušaju ga. — Tko j' u àgu pöglêd üpr'o, taj mögâše — Po lícu mu poznat jäde, — Bôli, srdžbe, gnjëve, b'jese — I stotinu in'jeh srdâ. — Žälosna i nevoljna lasno je rascvijèliti. — Loza i koza vode nè milujû.

*

Digitized by Google

5. Tačka i črknjä (semicōlon ;) se piše:

a) da se članovi nezavisno složenih rečenica, koji su više sàmostâlni, ràstavê, òsobito onda, kad su im pojedini članovi već črknjom ràstavljeni; n. pr.

Jâ ovàkô ne mògu žívjeti; nego idem ù svijet, da učim kakav zànât. — Jezik je prävednîkov srebro ödabrâno; srce bèzbožnîkovo ne vrijèdî ništa. — Zŕno pò zrno, eto pògača; dläka pò dlaka, eto bjèlača; käplja pò kaplja, eto Mòrača! — U koga je stára majka, zàstarat će se; — U koga je muško čëdo, ùplakat će se; — U koga je mladi vójno, pokírat će ga. — U národu se našem mîslî i gòvorî, da svètî Ilija ùpravljâ gròmovima; zàtô se ôn i zove u narodnijem pjësmama gròmovnîk. — Kütnjî starjèšina vlâdâ i ùpravljâ kućom ì svîm imánjem; on nareñuje djètiće ì momčâd, kuda će koji íći, i šta će koji raditi; on pròdâjê, što je zà prodaju i kupuje, što treba kúpiti; on drži kesu òd novâcâ, ì brinê se, kako će plátiti hàrâč.

b) Među protazom i apodozom na prekrétu perioda. Primjere gledaj kod perioda § 56.

6. Dvije tačke (duo puncta, colon :) se piše:

a) među protazom i apodozom na prekrétu perioda òsobito onda, ako je protaza sastavljena od više članóvâ, koji su već tačkom i črknjom ràstavljeni.

b) kad se upravnim govorom nàvodê túđê rïječi.

Prva se rïječ upravnoga govora poslije dvïje tačke piše velikim slovom; n. pr.

Kad dôđê aždája, stane je baba pítati: „Ta gdje si zà Boga?“ — Pošto se malo prokúpajû, onda reče Àrânđel: „Dë da rònîmo, dà gledâmo, koji mözê dübljê.“

U istom se slučáju meće na počétku i na kràju upravnoga govora znâk navodni („ “).

c) kad se nabrajaju pojedine stvari, òsobito poslije rïjèči: *kao*, *na ime*, *poimènčê* itd.; n. pr.

Ter ih türsk'jem darívao dârom:
Sväkôm mòmku öštar kòlac dâjê,
Kome kòlac, kome li kònopac,
Kome brîtku pálu namjènjujê.

Digitized by Google

7. Stanka (—) se piše:

a) kad se govor prèkîdâ; n. pr.

On progòvorî; zâr tî nijèsi meni nigda — i na jedan put ùmuknê.

b) kad dòlazî neočèkîvâna misao; n. pr.

Saul pôđê, da pòtrâžî oslice svoga oca, pak nâđê králjevu krûnu.

Mîlî Böže, što je rája kríva?
Što je kríva? — Kriva j' što je žíva.

c) Dvâ pûta pòstavljena stanka upotrèbljâvâ se kao i zagrada ( ), kad se među rečenice umećê druga, koja nije strogo vezana s òstâlîma, već ih sàmo razjašnjuje; n. pr.

Dobro, što čovjek čini, — a nikad ga nè možê dòvôljno činiti — jedino je blâgo, koje mu òstajê poslije smrti.

Nà Cvijeti (a gdješto i na Blagovijest) ù jutru pòranê djevojke prije sûnca nà ranilo nä vodu.

8. Spona (-) u tisku, ili u písmu („), piše se, kad se rïječ u sredini ili na kràju rétka dïjelî ili sàstavljâ; n. pr.

Vrijème ono oko blàgovijesti zove se bäbini kozlići.

Dok èto ti b'jela víla,
Ûgrin-Jânku govòrila.

Ovo posljednje bîvâ onda, kad se dva ïmena sàstavê u jedno, pa se sämo posljednje sklanja.

9. Znâk (. . .) piše se, kad pisac ili nê će, da rïječ potpuno ìspîšê, ili nè možê od pristojnosti. Isti se znak upotrèbljâvâ i za stanku (—).

10. Apostrof (') se piše, kad se kakvo slovo ìzbâcî bílo stiha, bílo kračînê râdi; n. pr.

Trèbâ l' kûpê? Ima dvïje rûke. — L'jepo ti je pògledati. — Ona j' stídna i mîs'ona (misaona).

Ràstavljanje rijèčî.

§ 76. Rïječi se na kràju rétka ràstavljajû tako, da se slog završuje samoglasnikom; n. pr.

Digitized by Google

Na prélu se nöću prédê ili domàćici na móbu ili svaka prêlja sebi.

Ako iza takogu samoglasnika slïjedê dva ili više suglasnika, onda se prènosê ù drugî rédak sämo oni, kojima se obično rïječ u hrvatskom jeziku pòčinjê; n. pr.

pò-štenî; ù-pravljânje; mòli-tva; plát-no; dò-bro; čò-vjek; pústinja; òprâ-štâ; svâ-gda; pù-ška; djèvojač-kê; go-spòda; kr̀-stom itd., ali:

ön-dâ; vöj-voda; Jòr-dân; dögovôr-nîk; tûr-skî; grȁn-čici; povam-píriti se; hàj-dûk; sûn-ce itd.

Složene se rïječi dïjelê po čestima, od kojih su složene; n. pr.

od-ređívati; ìs-tjerati; öd-maknû; ìs-pratê; pòd-metnuti; ìzvadî; raz-ùmjeti; iz-bírati itd.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

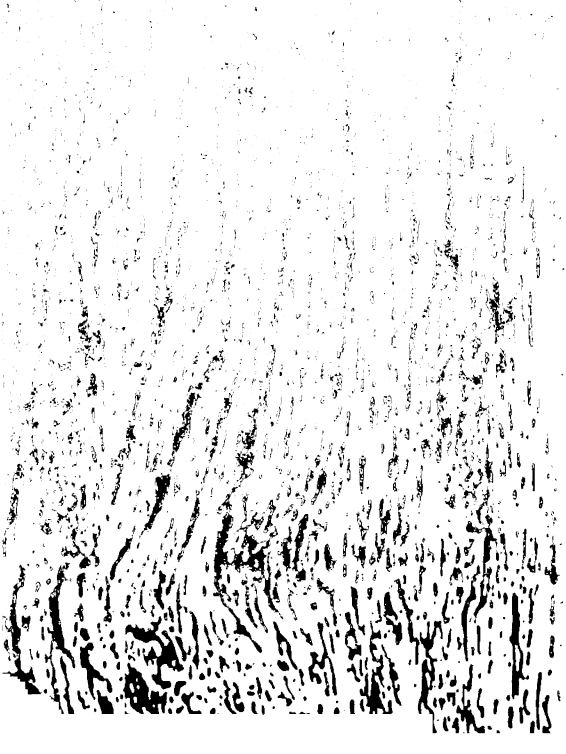

Digitized by Google

This book should be returned to the Library on or before the last date stamped below.

A fine is incurred by retaining it beyond the specified time.

Please return promptly.

Cancelled

Digitized by Google